ЛАБОРАТОРІЯ
ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
філологічний факультет
Львівський національний університет імені Івана Франка

Шановні колеги,

електронна копія видання, яким Ви користуєтеся, з'явилася в рамках проекту Лабораторії фольклористичних досліджень
"Електронне перевидання класичної науково-теоретичної та джерельної спадщини української фольклористики".

Цей проект передбачає:
– електронне перевидання фахових серійних фольклорно-етнографічних видань (наприклад, серій Наукового товариства імені Шевченка "Етнографічний збірник", "Матеріали до українсько-руської етнології"), а також фольклорних збірників, наукових розвідок і публікацій українських фольклористів;
– створення в перспективі електронної навчальної бібліотеки української фольклористики.

Головна мета проекту – зробити доступними для науковців та студіюючої молоді, а також для якнайширшого кола поціновувачів української народнотрадиційної культури класичні науково-теоретичні та джерельні праці й публікації з українського фольклору і фольклористики.

Пропоноване видання
є другим томом корпусу українських демонологічних оповідань, які зібрав й упорядкував Володимир Гнатюк

Знадоби до української демонольоґії / Зібрав Володимир Гнатюк. Том ІІ. Випуск 2 // Етноґрафічний збірник / Видає Етноґрафічна комісія Наукового товариства імени Шевченка. Львів, 1912. Том XXXIV.

Лабораторія фольклористичних досліджень
Філологічний факультет
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, ауд. 345, 79000 Львів, Україна
тел.: (+38032) 239 47 20, e-mail: laboratoryfolklore@gmail.com

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben
von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXXIV.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXIV.

ЗНАДОБИ ДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОНОЛЬОҐІЇ,

т. II, випуск 2,

зібрав **Володимир Гнатюк.**

У ЛЬВОВІ, 1912.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG
herausgegeben von der Ethnographischen Kommission
der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.
Bd. XXXIV.

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. XXXIV.

Знадоби до української демонольоґії,

т. II, випуск 2,

зібрав **Володимир Гнатюк.**

У ЛЬВОВІ, 1912.

НАКЛАДОМ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка.

Передне слово.

На отсім випуску кінчу друк матеріялів до демонольоґії. Се одначе не значить, що вони вже всї записані й видані, чого доказом не тілько три оповіданя, видруковані в додатку, але й те, що вже по скінченю друку дістав я нові записи. Я відкладаю їх на бік, ачей колись хтось займеть ся дальшою їх публїкацією, призбиравши нові матеріяли, яких богацтво між народом незвичайно велике. Не потрібую окремо зазначувати їх вагу для науки, бо вже те саме, що вони належать до культурних пережитків, говорить про їх значінє.

На сей випуск зложили ся записи 23 осіб так, як на попередний, при чім у попереднім один запис був невідомого записувача, а один понад се узятий з часописи без імени записувача. У сім випуску приходять деякі імена записувачів, яких не було у першім і навпаки. Наведу тут статистику записів, при чім для порівнаня втягаю й перший випуск.

	II вип.	I вип.	Разом.
І. Волошиньський	270	179	449
М. Капій	68	78	146
М. Дикарів	68	27	95
О. Деревянка	34	63	97
В. Левиньський	32	23	55
П. Тарасевський	26	32	58
А. Онищук	20	24	44
О. Михайлецький	17	2	19
І. Савицький	16	63	79
О. Яворський	15	9	24
Д. Щербаківський	14	—	14

П. Стадник	9	3	12
К. Лисинецька	6	—	6
І. Панкевич	5	5	10
О. Рак	4	6	10
Ф. Колесса	3	1	4
Д. Бойчук	2	7	9
Н. Левицька	2	20	22
М. Боднар	2	4	6
М. Деревянка	2	1	3
М. Романюк	1	2	3
А. Веретельник	1	—	1
О. Роздольський	1	1	2
В. Гнатюк	—	3	3
Д. Лепкий	—	2	2
Невідомий	—	1	1
Наука	—	1	1
Разом:	618	557	1175

Складаючи всїм записувачам подяку, прошу й на далї записувати матеріяли та надсилати їх на адресу Етноґрафічної Комісії, бо фолькльор така наука, в якій лише спільними силами і спільною працею одиниць можна дійти до поважних результатів.

Володимир Гнатюк.

Останки передхристіянського релігійного світогляду наших предків.

II.

42. Душа.

У народа нема ясного погляду на те, звідки береть ся душа; одні думають, що душа бере початок від матери немовляти і в той час уходить у тільце, коли немовля перший раз порушить ся; другі думають, що душа походить від Бога, але де ті душі пробувають, що мають прийти на сей світ, се нікому не відоме (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 2).

Нема також ясного погляду на місце пробуваня душі в людськім тілї. Одні думають, що душа сидить у голові або в ямцї під шиєю (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47), инші що в крови, грудях, у животї, печінцї, горлї або під правою пахою (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 4). Коли чоловік умирає, тодї душа покидає тїло. Вона виходить крізь тїмя, яке тодї отвираєть ся і якби хто тримав руку на тїмени, то чув би, як душа йде; по виходї душі тїменеві кости замикають ся знов. Може виходити душа також ротом у видї пари, а як чоловіка вішають, то виходить куди інде (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47).

Вигляд душі може бути ріжнородний. Звичайно представляють собі душу, як маленького чоловічка з чистим та прозорим тїлом, або як дитину з крильми (П. Чубинскій, Труды, I, 149). Може появляти ся одначе в ріжних видах, прим. білого ягняти, золотої птички, пчоли, мухи, або пари (А. Онищук, Матеріяли, ст. 47; П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 3).

Душа звязана тїсно з чоловіком; вона живить ся так, як чоловік, але не стравами, лише парою, що йде з них, росте разом із чоловіком,

відчуває горячо й зимно, біль і радість, терпить і тішить ся і т. д. (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 4). По смерти чоловіка затримує свій давний вигляд і жиє далї так, як за його житя (тамже, ст. 9). Може одначе за гріхи прибирати инший вигляд, зглядно переходити в ріжні звірі, прим. пса, безрогу, муху, осу (яка провина, така покута); коли чоловік курить люльку в неділю до служби божої, то його душа перейде в кінську голову і буде у млацї покутувати; як плював при куреню, то й там буде душа слинити. За нечистоту переходить душа у безрогу або шкапу. Коли в першу, то добре, бо швидко спокутуєть ся; свиня пожиє в чотири роки, її заріжуть і душа свобідна; у шкапі ж мусить довго бідувати (А. Онищук, Матеріяли, ст. 49).

За житя чоловіка душа тримаєть ся його постійно. Покидає його лише у снї. Коли чоловік спить, а йому снить ся, що він пробуває десь далеко від свого місця побуту, то його душа дійсно там є, а тїло лежить на тім місци, де чоловік ляг спати. У „непростих" людий, прим. відьм, душа відлучаєть ся від тїла також у снї і йде на „герц". Через се коли би тїло відьми в часї сну обернув головою туди, де воно лежало ногами, душа вернувши з „герцу" не могла би втрафити до тїла і відьма не встала би та не пробудила би ся, доки тїла не привернено би до попередного положеня.

Коли чоловік умирає, душа вилїтає з нього (найчастїйше в видї мухи), але разураз вертає та питає: Тїло, тїло, що ти робило? (В. Милорадович, Казки, ст. 1). В часї похорону супроваджує тїло на цвинтар і як його закопують, душа плаче та питає: Йой, а я де буду? А хрест, що закопують на могилї, відповідає: Не бій ся, я з тобою. — По похоронї прилїтає душа до хати і вечеряє. Потому навідуєть ся до дому в ті дни, коли її поминають (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 9). Поза тим душа не показуєть ся нїколи, хиба що покутує на земли за якісь гріхи.

По смерти чоловіка пробувають щасливі душі десь далеко у домі, що збудував Соломон і молять ся там день і ніч Богу. Туди впускають їх без усякої перешкоди, але назад не випускають, аби нїкому не розповідали, що там дїєть ся (Знадоби, II, 558). Инші думають, що душі пробувають у домі Давида, що стоїть на земли, окруженій довкола морем (П. Чубинскій, Труды, I, ст. 148).

Щасливим душам поводить ся дуже добре. Вони сидять поза столами, накритими білими обрусами. Перед кождою душею стоять найріжнороднїйші страви й напитки та запалена свічка. Душі їдять і пють, але нї страв, нї напитків не уменшуєть ся тому, що вони їдять і пють не самі страви й напитки, лише пару, що йде з них (П. Ивановъ, Очеркъ, ст. 10). Душі грішників мучать ся в адї і голодують, бо їх

кормлють там лише золою; стає їм лекше лише тоді, коли на сім світі поминають їх. У пеклі мучать ся душі вічно, безконечно (там. ст. 11—12).

43. Мерці.

По народньому віруваню зі смертю чоловіка не кінчить ся його істноване, лише зміняєть ся стан істнованя; чоловік, як дух, жиє далї таким самим житєм, як на сім світі, але крім людських прикмет прибибирає ще прикмети духа, переходить отже у ряд висших істот. Як такий може він прибирати — як усї духи — ріжні вигляди; може показувати ся живим людям у своїй постати з часів житя, або у постати трупа, як був прибраний на катафальку (Знадоби, I, 227); може перекинути ся у живу істоту, пр. кота (тамже, I, 224), або у мертвий предмет, пр. простирало, з якого перекидаєть ся у хлопа, високого як дерево, а потім у свічку (тамже, II, 621).

Мерці можуть ходити по сім світі з ріжних причин. Мерлець ходить приміром, бо його земля не приймає тому, що за житя не обходив ніколи з процесією довкола церкви (Знадоби, II, 645). Жінка ходить тому, що їй не вложили до рук свічки, коли умирала (тамже, II, 588). Чоловік ходить домагаючись відправи богослуженя (тамже, II, 665). Мерлець не дає живим спокою доти, доки його не відпоминали (тамже, II, 596). Дїдо снить ся внукови кождої ночи доти, доки той не дав на проскомидію кілька разів і на панахиду (тамже, II, 598). Коли загалом людини не відпоминають, як вона умре, то Бог завертає її на сей світ, аби тут була доти, доки не заслужить собі на поминки. Одна дївка мусїла так по смерти служити цїлий рік у господаря (В. Милорадович, Казки, ст. 6). Один мерлець їздить по смерти на сивім кони до коршми напивати ся (Знадоби, I, 221), инший напиваєть ся так само в шинку (тамже, II, 659). Часом приходить мерлець лиш на те, аби закурити собі люльку (тамже, II, 634).

Найчастїйше одначе причиною приходу мерців буває жура за полишену родину і знайомих, привязанє до них та любов. Мати приходить нераз плекати малу дитину, доки не знайдеть ся спосіб обійти ся без неї (Знадоби, I, 213; II, 562—4; В. Милорадович, Казки, ст. 8—9); мати чеше дїти, годує, дає білі сорочки (тамже, II, 565—566); варить, кормить дїти, миє (тамже, II, 631). Померший батько приходить колисати дитину (тамже, I, 217); робить усякі роботи (тамже, II, 577); радить донцї, як і що має робити (В. Милорадович, Казки, ст. 7); подає нумери, на які треба ставити на льотерію, дїти сповняють бажанє і виграють гроші (Знадоби, I, 226). Чоловік дораджує жінцї, як має ґаздувати (тамже, I, 220); накриває її у снї, аби відкрита не змерзла (тамже,

II, 617); приходить до жінки, гримає у стіл і лїзе на ліжко (тамже, II, 603); приходить до жінки ночувати, але вона вириваєть ся від нього (В. Милорадович, Казки, ст. 14); приходить ночувати, але жінка тримає на колїнах малу дитину і він не годен нічого вдїяти (тамже, ст. 15); один мерлець ходить три роки до жінки, спить із нею і має з нею двоє дїтий (Знадоби, I, 216); жінка має від мерця дитину, але вона зараз по народженю розливаєть ся смолою (тамже, II, 576); одна жінка ходить два роки в тяжи від помершого чоловіка і вмирає (тамже, I, 266). Померший товариш приходить до живого на весїлє (тамже, II, 655), а навіть мерлець фірман ходить по смерти до своїх коний (тамже, II, 599).

Буває одначе й таке, що мерцї ходять, аби пімстити ся за щось на живих. Один мерлець обертає парубкови ноги й голову передом у зад за те, що той його вдарив (тамже, II, 607). Померший довжник бє свого вірителя за те, що той не давав йому по смерти спокою і впоминав ся навіть у небіщика за гроші (тамже, II, 640). Жінка приходить по смерти душити чоловіка за те, що за її житя збиткував ся над нею (тамже, I, 215; II, 567). Мерцї мстять ся також за те, як хто якнебудь зачіпає їх. Один парубок попадає в частинну паралїзу за те, що зачіпив умерлу бабу (тамже, I, 222). Дівчина здіймає з мерця жартом шапку (або сорочку), а він її за те розриває (В. Милорадович, Казки, ст. 21—22). Мерлець відриває живому товаришови руки й ноги за те, що той зважив ся принести його мертвого на вечерницї (тамже, ст. 25—26).

Дуже радо мерцї виправляють живим людям ріжні збитки. Наносять що ночи повний ґанок каміня, а живі мусять рано виносити (Знадоби, I, 250). Стягають чобіт із парубка, запаскуджують верету, заїзджують конї (тамже, I, 252), лякають конї (тамже, II, 600). Мерлець скидає зі стриху сїно, отвирає двері і випускає конї зі стайнї, вкидає коня до студнї (тамже, I, 254). Мерлець спускає худобу, скидає кури з бантів, мішає молочене збіже до купи (тамже, II, 667). Сипле огнем, перевертає скриню, гасить лямпу (тамже, II, 586). Перелякує дївчата так, що вони з переляку вмирають (В. Милорадович, Казки, ст. 22—23).

Буває нераз також, що мерцї допускають ся на живих простого насильства. І так: Мерлець заскобочує жінку на смерть, хоч вона його нічим не зачіпала (Знадоби, I, 223). Задушує жінку, прийшовши до неї (В. Милорадович, Казки, ст. 16). Вимотує кишки з жінки (тамже, ст. 17). Стріляє і бє чоловіка (Знадоби, II, 604). Задушує корову за те, що жінка відсувала горнець спідницею (тамже, I, 228). Нищить що ночи уряджене костела (тамже, I, 233). Забирає з собою на силу живу дївчину (тамже, 237).

Дуже часто полишають мерцї на знак свойого побуту між живими якісь слїди видні для кождого. Мати, що приходить до дитини, бє об стіл рукою і випалює на нїм долоню з пальцями (тамже, I, 213); инший

мерлець лишає так само випалений відтиск долонї (тамже, I, 226); один мерлець випалює долоню на стїнї (тамже, II, 664), инший загинає дошку так, що рука відбиваєть ся (тамже, I, 320). Один мерлець кладе знов на знак свойого побуту мисочку з ложкою між сина й невістку (тамже, I, 224).

Плакати за мерцями не годить ся, бо вони мусять збирати виплакані сльози в начинє (збанок або цебер) і носити з собою, куди йдуть (тамже, I, 212; II, 570, 591), що не належить у них до приємности.

Є такі дни, в яких устають усї мерцї з гробів і сходять ся до церкви на богослуженя. До таких днїв належать страсти. Тодї мерлець священник править службу божу, сповідає инших мерцїв і причащає (тамже, I, 20); так само збирають ся мерцї на всїх святих (тамже, I, 212), у задушнї дни (тамже, I, 223), на поклони (А. Онищук, Матеріяли, ст. 51, 4). Деінде вірять, що всї мерцї збирають ся в церкві в чистий понедїлок, на великдень і на святий вечер (В. Милорадович, Казки, ст. 5). Пхати ся в такий день кудись, де можна би зіткнути ся з мерцями, дуже небезпечно, бо хочби як чоловік сховав ся, вони зачують по запаху присутність його і умертвлять (Знадоби, I, 212; II, 570), або розірвуть на кавалки (тамже, I, 211).

Коли мерцї стають докучливі живим, тодї не остаєть ся остатним нїчого иншого, як шукати способів, при яких помочи можна би відвідин мерцїв раз на все позбути ся. Для того можна засвітити світло і поставити під горнець. Коли мерлець прийде, треба горнець піднести; при світлї побачить ся мерця і від тої хвилї він перестане ходити (тамже, I, 213). Для певности треба світити таку свічку, що була 12 разів коло паски (тамже, II, 571). Коли кинеть ся на мерця подушку на відлїть, він також перестане ходити (тамже, II, 579). Можна мерця зловити також на свячений пояс і привязати, а потому прикликати попа, аби покропив його, тодї певно більше не покажеть ся (тамже, II, 577). Коли відкопаєть ся мерця і насиплеть ся до гробу маку з тим, що доки його не порахує, не сміє ходити, то тим позбудеть ся його також (тамже, I, 229).

Щоби позбути ся раз на все мерця, добре робити щось таке, що його здивувало би, колиж він висловить своє здивованє, живий повинен висловити своє по причинї його приходу. Один мерлець дивував ся, що його жінка відсувала окропи до золеня рукавами від сорочки; коли-ж вона здивувала ся, що він приходить і дивить ся на те, він щез і більше не показав ся (тамже, I, 217). Одна жінка вдавала, що віддаєть ся; се здивувало мерця і він перестав ходити (тамже, I, 219; II, 572—575). Один мерлець дивував ся, коли йому сказано, що брат сестру бере, а його жінка йде на те весїлє і щез на все (тамже, I, 220); так само

донька дивуєть ся, що мама йде на весілє брата з сестрою, по чім щезає (тамже, II, 571). Один мерлець дивував ся, коли його жінка вбирала одїж на виворіть, а вона дивувала ся його приходови, від чого він зараз щез (тамже, I, 218).

Найпевнїйший одначе спосіб на те, аби мерлець не ходив — пробити його осиковим колом, що й не раз люди роблять (В. Милорадович, Казки, ст. 14).

44. Покутники.

Покутники — се такі небіщики, що по причинї гріхів, яких допустили ся на сїм світї, не можуть на другім світї мати спокою доти, доки або самі їх не загладять, або хтось із їх рідні, чи знайомих. До того часу вони тиняють ся по сїм світї і терплять та зносять ріжні прикрости, відповідні до величини їх злого вчинку. Найлїпше зілюструють се приклади.

Дитина покутує за те, що як ссала, вдарила маму по груди, а мама не покарала її. Визволює її той, що наквестував на 30 служб і казав їх правити у 30 церквах та на кождій був присутний (Знадоби, I, 244).

Чоловік покутує за те, що оженив ся з кумою, наслїдком чого земля не хоче його приймити до себе (В. Милорадович, Казки, ст. 13). Инший чоловік покутує тому, що вмер несповіданий і домагаєть ся, щоби хто висповідав ся за нього (Знадоби, II, 662]. Скупар покутує за своє скупарство (тамже, 663), а чоловік, що лишив леґат на богослуженє, покутує доти, доки жінка не виплатила леґату (тамже, II, 664). Жінка не має нїде спокійного пристановища, доки за неї не наймають богослуженя (тамже, II, 661). Богач покутує за те, що брав усе від бідного нюхати табаку, а сам не купував нїколи. Успокоюєть ся аж тодї, коли його син дав бідному воли за винюхану табаку (тамже, I, 246).

Навіть попи, хоч слуги Господнї, мусять нераз покутувати по смерти на сїм світї. Один піп покутує за те, що казав поховати себе у бруднїй сорочцї. Коли дали йому чисту сорочку, перестав являти ся (тамже, I, 247). Инший покутує тому, бо взяв гроші на служби, а не відправив усїх (тамже, II, 668, 670—671, 673). Ще инший мусить уперед порозділювати наскладані гроші на добрі дїла і аж тодї перестає ходити (тамже, II, 672).

Час покути неозначений і майже все залежить від складу обставин.

45. Потопельники.

Потопельники — се ті небіщики, що потопили ся умисно або припадково.

Кождий потопельник має право ходити на сім світї сім літ. До нього не можна нї говорити, нї його зачіпати, нї кидати чим небудь. Коли потопельник побачить чоловіка, зараз регочеть ся. Виглядає ввесь білий. Кождого нового місяця показуєть ся на тім місци, де утопив ся. За чоловіком має право бігти лиш так далеко від берега, як далеко розливаєть ся вода в повінь (Знадоби, I, 256).

Потопельник виглядає як звичайний чоловік, лише чорний як вуголь, та має дуже довгий волос (тамже, II, 684).

Потопельники купають ся по ночах у тій водї, в якій втопили ся (тамже, II, 677—678). Люблять одначе зближати ся й до людий та робити їм збитки. Одна потопельничка ходить неподалеки людий і заводить через те, що вже по смерти чоловік ударив її в лице (тамже, I, 258). Инша пускає сплав із пімсти, що сплавники відтручували її цвайкою від сплава (тамже, I, 259). Потопельник хоче затягнути парубка в воду і втопити (тамже, I, 263); обхлюпує чоловіка водою і везеть ся на фірі (тамже, I, 264); не дає рибакови ловити риби (тамже, II, 689); рибак зі злости вириває потопельникови жменю бороди (тамже, II, 690). Иншим разом потопельник дає себе зловити рибакови замість риби, але той перелякуєть ся, нидїє наслїдком того і вмирає (тамже, I, 257).

Потопельник перевертає човен із двома людьми й пускає з водою за те, що один ударив його веслом. По якімсь часї показуєть ся на тім місци весїлє; музика грає, а придани співають (тамже, II, 680).

Потопельники манять нераз людий до води, щоби й вони втопили ся (тамже, II, 683). Один потопельник ходить знов цїлий рік до жінки і мучить її (тамже, 688).

Потопельники можуть показувати ся людям у ріжних постатях. Один потопельник плине по водї у видї кудлатого хлопа і то так замашисто, що аж вода розскакуєть ся по берегах (тамже, II, 685). Являєть ся також у постати однорічної дитини (тамже, I, 262). Звичайно переміняєть ся в коня і ходить по ночи. Як кого перейде і понюхає, той умре (тамже, II, 675). Часом вискакує з води як лошачок (тамже, I, 261), або являєть ся в видї крокодиля та ґориля (тамже, II, 692).

Потопельників не ховають на цвинтари, бо через те міг би град повибивати засїви (тамже, II, 695).

46. Повісельники.

Повісельники, як і потопельники, мають право ходити по смерти сім літ та лякати людий (Знадоби, I, 256). Коли хто повісить ся, можна зараз пізнати, бо повстає велика буря (тамже, II, 699).

Повісельники можуть ходити у людській постати або иншій. Так повісельниця ходить по лісї розплетена і на переміну то співає, то плаче (тамже, II, 702). Повісельник у видї мужчини натягає руки до парубка (тамже, II, 705). Повісельник являєть ся одначе також у видї хорта (тамже, II, 707), індика (тамже, II, 706), а навіть жердки, що йде (тамже, II, 703).

Що повісельники продовжають земське житє на тім світї, видно з того, що один із них женить ся і запрошує на весїлє свого живого товариша, який дїйсно йде туди і вертає здоровий назад. Весїлє відбуваєть ся так само, як у живих людий.

Коли хто хоче позбути ся повісельника, аби не являв ся більше, повинен його вдарити на відлїть, як усяку нечисту силу (тамже, I, 249). Коли найметь ся по нїм богослуженє, то також перестане ходити (тамже, II, 708). Найлїпше одначе посїяти від дому до гробу повісельника мак; він зможе аж тодї явити ся, як мак визбирає, але се неможливо йому зробити, бо серед роботи запіє когут і він провалить ся під землю (тамже, I, 249).

47. Опирі.

Опирі можуть бути двоякі: родимі і роблені. Родимого опира легко пізнати, бо він має инакші полові орґани, наслїдком чого є безплідний і бездїтний, а надто на лици все червоний (O. Kolberg, Pokucie III, ст. 113). Має також малий хвостик, а на хвостї чотири волоски (Знадоби, II, 716). Опир має дві душі, тому хоч умре, може ходити по світї, бо лиш одна душа його покидає, а друга лишаєть ся при нїм (тамже, II, 712). Над клубом, під колїном або над задом має ґулю; під тою ґулею є дїрка і туди виходить душа опира (тамже, II, 711).

Коли би хто малу дитину помастив кровю з чоловіка, що ляг спати не помолившись, то з дитини став би роблений опир (тамже, I, 265).

Опирі мають право ходити по смерти сїм лїт (тамже, I, 273). Нераз ходять вони з музикою, співають і плескають у долонї (тамже, II, 727) та скачуть (тамже, II, 729). Якби хто вийшов о дванайцятій годинї в ночи на границю, то побачив би їх (тамже, II, 709).

Коли опир умре, настає велика злива (тамже, II, 727). По смерти лежить він у гробі звичайно долілиць (тамже, I, 273). Може лежати й горілиць, але тодї скопує звичайно з себе накривало в долину, лежить червоний і попід руку дивить ся на людий (тамже, I, 275). Деколи курить навіть люльку у гробі (тамже, II, 732).

Опир виходить із гробу, ходить по селї і потинає людий, до яких має право. Коли чоловік пчихне, а йому не скаже ніхто: На здоровлє!

— то такого опир може потяти (тамже, II, 742—744). Худобини опир не потинає, бо до неї не має сили (тамже, I, 281). Прикладів діяльности опирів можна навести багато. Опир потинає приміром рідню і сусїдів (тамже, II, 741), дївчину (тамже, II, 740), висисає кров із молодят так, що вони умирають (тамже, I, 272; II, 746—748), викликає навіть помір у селї (тамже, I, 271).

Опир ходить пішки і їздить на кони (тамже, II, 735), показуєть ся у виді двох хлопчиків (тамже, II, 726) і звірят. У виді пса вискакує чоловікови на плечі і каже себе нести (тамже, I, 269); у виді чорного пса лежить на постели і поїдає хлїб, що йому подає ґаздиня (тамже, I, 271); являєть ся у виді собак, що жруть ся між собою (тамже, I, 270), у виді білих псів (тамже, II, 725), у виді кота (тамже, II, 737).

Коли хто хоче позбути ся опира, щоби не ходив та не потинав людий, то повинен обнести його довкола села чи міста три рази, а він перестане ходити (тамже, II, 734). Можна також пробити його кріз груди осиковим колом (тамже, II, 721). Найлїпше одначе викопати, порубати на кусники і забити осиковий кіл у голову. Тодї на певно перестане раз на все ходити.

Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 182—187.

48. Вовкулаки (вовколаби, вовкуни).

Вовкулаки бувають двоякі: вроджені — і тодї вони періодично переміняють ся в вовків, як прийде на се пора, і бігають із ними (Знадоби, I, 282) і зачаровані; в остатнїм випадку бігають вони вовками доти, доки хтось не пізнає їх, що вони не правдиві вовки, та не відчарує (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 206).

Вовкулаком стає той, хто вродить ся в таку планету (O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 106). Коли вагітна жінка побачить вовка, або їсть мясо зі звірини, що роздер вовк, то породить вовкуна (Знадоби, II, 758). Також коли чоловік спить із жінкою проти „святої недїлї" і тодї почнеть ся хлопець, буде вовкулаком (A. Podbereski, Materyały, ст. 29). Вовкулаки мають під пахою таку ямку, в котрій сходять ся кінцї шкіри. Через ту ямку вивертаєть ся шкіра і чоловік входить до середини, а на верха виходить вовк, коли прийде на се пора (O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 108). Буває так, що вовкун є місяць чоловіком, а місяць вовком (Знадоби, II, 759).

Коли чоловік забуде за Бога, відьма виводить його на гору, застромлює в землю ніж і каже йому перекинути ся через нього три рази; тодї чоловік обростає волосєм і стає вовкулаком. Коли зачарований вовкулак пробуде три роки вовком, а опісля приверне йому хтось давну

постать, то другий раз не можна вже його зробити вовкулаком (В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 71).

Вовкулак знаходить собі товаришів вовків і жиє разом із ними одним житєм. Вовкулак потинає звичайно вівці (Знадоби, II, 757), а часом і чоловіка (тамже, II, 761). Без божого дозволу він не сміє нічого тикати. Коли вовкулаків збереть ся більше, то вони жруть ся між собою (тамже, II, 762).

Зачарованому вовкулакови можна привернути давний вигляд, коли переведеть ся його через хомут (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 205). Добре також стягнути шкіру з нього разом із шерстею (тамже, 206), або перекусити на нїм шнурок, коли є (В. Ястребовъ, Матеріалы, 71). Можна також сказати йому: Перекинь ся три рази через голову! — а він послухає і стане чоловіком (В. Ястребовъ, ст. 72), або вдарити його по голові три рази перевеслом (Знадоби, II, 767).

Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 180—182.

49. Відьми (чарівниці).

Відьми є також двоякі, родимі і вчені. Коли вагітна жінка варить страву на св. вечер, а до горшка впаде кусник вугля і вона його зїсть, то породить — відповідно до полу — відьму або опира (O. Kolberg, Pokucie, III, 111). Коли в кого є 7 дївчат, а хлопець не переложить, то одна з них відьма (Знадоби, II, 798). Родиму відьму легко пізнати, бо вона має хвіст, який у снї висуваєть ся, а при збудженю ховаєть ся. У дитини сей хвіст голий, у старшої відьми оброслий (тамже II, ст. 796). Родима відьма не має також заросту на половім орґанї. Учена відьма набирає відомостий або від иншої ученої, або від родимої відьми, або впрост від чорта. Родима відьма може пошкодити, але потрафить кождої хвилї направити шкоду і відробити зроблене; учена відьма робить усе шкоду і не відкликує її. Відьма боїть ся знахарки, яку вважає вищою від себе, але й знахарка нерадо входить у колїзію з відьмою (В. Милорадович, Казки, ст. 4).

Відьми боять ся дуже псів ярчуків, які можуть їх розшарпувати, тому де лиш подиблять молодих ярчуків, іще слабих, силкують ся їх нищити (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 193). Тому ярчуків треба старанно берегти, а найлїпше ховати їх до такої пивницї, що в однім дни викопана, і накрита осиковою бороною, яка має бути також того дня зроблена. В борону належить забити девять зубків і девятий залити воском. Коли відьма прийде по ярчука, зачне числити зубки, але але не зможе докінчити і все буде зачинати на ново, аж доки когут не запіє, по чім уже не годна взяти ярчука. Ярчука не легко виховати, бо він походить аж із девятого поколїня від девятої суки, які все убиваєть

ся по ощенїню, а лишаєть ся тілько на розплодок молоду сучку (М. Драгомановъ, Малорус. преданія, ст. 69, ч. 7).

Відьми ділять ся на фахи і котра займаєть ся одним фахом, звичайно не мішаєть ся до другого. Відповідно до того є відьми від коров, овець, кіз, свиний, гусий, риби, гадин, пчіл, грибів (O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 114), барабољь (Знадоби, II, 835), яєць (тамже, II, 836), ужевок, дощу, посухи, морозу, від „усякої біди“ (тамже, II, 798).

Коли хто хоче побачити відьму, то повинен узяти поліно, в якім випав сук і дивити ся крізь нього. Так само коли тешуть трумну, а з дошки відпаде тріска з суком і сук вилетить, то хто подивить ся крізь ту дірку, побачить відьму (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 178; Знадоби, II, 778).

Можна ще побачити відьму і крізь осикову борону таку, що в один день зроблена і тесана (М. Драгомановъ, Малор. преданія, ст. 68, ч. 2).

Хто знає способи, яких є не мало, може прикликати відьму до себе. Длятого треба ось чого: Взяти кусень сирого полотна, заткнути в нього девять шпильок і варити, а відьма прибіжить зараз просити чого небудь (Знадоби, I, 311).

Налити на сковороду молока, вкинути в нього три рази по девять голок і всунути в піч, а відьма зараз прибіжить (тамже, II, 788—790; Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 178).

Розігріти кінську підкову в печи і поставити на поріг, а відьма прибіжить зараз, бо її пече (Знадоби, II, 787).

Зловити пструга і на живого доїти корову; скоро молоко обіллє його, відьма прибіжить до хати, а коли кинеть ся того пструга на огонь, корова відьми трісне (O. Kolberg, Pokucie, III, 127; Знадоби II, 806).

Відкладати кождого понеділка в великий піст одно поліно з дров, що йдуть до печи, а досвіта на великдень запалити ними. Відьма прибіжить зараз і буде просити огню (Б. Гринченко, Матеріалы, I, 58). Те саме можна робити через петрівку, а на Петра розпалити огонь (Знадоби, II, 770).

Взяти долото, обійти з ним три рази довкола колиски малої дитини, вимовляючи певну формулу, опісля заткнути долото в колиску дитині в ногах, а відьма прибіжить (тамже, I, 312).

Відьму можна пізнати і не прикликаючи її до себе, коли хто знає способи, яких також є багато. У відьми на лици є всякий цвіт, і білий і червоний, і по тім від разу годен її пізнати (тамже, II, 769).

Коли на великдень обходять довкола церкви з процесією, відьма не йде з нею ніколи. Треба отже уважати, котра жінка не йде, та певно відьма (тамже, I, 290; Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 182).

Коли на великдень по обході процесії довкола церкви входять до середини, треба стати з боку і приглядати ся; відьми йдуть на самім останку і цілують замок, що легко завважати (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 178).

Коли парубок заложить кашкет на голову дашком назад, а в руках із пальців поробить дулї, та одну руку заложить у кишеню, а другу в пазуху і переходить попри відьму, та зачинає злостити ся і по тім її пізнати (Знадоби, II, 772).

Коли відьму обернути нового четверга о півночи у снї головою туди, де лежали ноги, вона не зможе пробудити ся, доки її не відверне ть ся назад, бо душа, яка тодї виходить із неї, не годна трафити в тїло (тамже, II, 823).

Зазначити собі на велике пущенє перший пиріг, зварити його, а опісля засушити. Того самого дня треба зачати робити осиковий столець і робити увесь піст так, аби кождого дня хоч раз коло нього ковтнути. На великдень узяти той столець із собою до церкви і станути на нього, а до рота вложити засушений пиріг. Тодї побачить ся кожду відьму, бо вони будуть мати скопець і цїдилко на голові (тамже, I, 286; II, 776—777, 780; Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 181, 2).

Вложити на сирне пущенє у шматку сира до рота і тримати цїлу ніч, а потому сховати і піти з ним на великдень на всеночне, а певно побачить ся відьму (Знадоби, II, 773).

Взяти кусник лупи з яйця, звареного на пущенє, і пригадувати собі про неї кождого дня аж до великодня; на великдень узяти лупу під язик, а відьма зараз приступить і зачне випитувати ся, що той тримає під язиком (тамже, II, 775).

Взяти на св. вечер з під скатерти чосник і посадити в черепок, аби ріс аж до великодня; на великдень вложити його під язик, а побачить ся відьми (тамже, II, 782—783).

Коли вже хто має певність, що якась жінка відьма, тодї бережеть ся її, щоби не дістала ся до нього і не наробила йому шкоди. Коли перед Юрієм поробить ся на дверех стайнї хрестики дехтем, то відьма там не має вже приступу (тамже, II, 800—801). Є ще й инші способи. Колиж відьма не дивлячись на все, таки вдираєть ся до когось, тодї нема иншої ради, лише зловити її на горячім учинку. Треба одначе при тім дуже берегти ся, бо хто не знає дати собі ради, того відьма може потяти. Ловити відьму треба ось як:

Заложити шлюбні обручки на шлюбний очкур і тодї закидати його на відьму (тамже, I, 291).

Ловити на очкур, в якім ходить ся сїм лїт і сїм раз посвячуєть ся що року з паскою. Як його накинеть ся на відьму, то хоч би вона

в що перекидала ся, очкура не потрафить скинути (М. Драгомановъ, Малор. преданія, ст. 73, ч. 16).

Можна зловити відьму також мотузком, але всуканим навпаки, тоб то до себе. Коли відьма прискочить до чоловіка, треба ловити її за грудь, тоді вдержить її, инакше вона викрутить ся (тамже, ст. 69, ч. 4).

Зловлену відьму можна вже довільно покарати. Найчастійше одначе вона випрошуєть ся, пообіцявши не робити ніколи більше шкоди.

Відьма може так само, як усі істоти з надлюдською силою, прибирати ріжні постати відповідно до потреби. Може показувати ся людиною (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 179), козаком (Знадоби, I, 310), кобилою (тамже, I, 300—301; II, 907—910), при чім її деколи й підковують у коваля, коровою (тамже, II, 860), свинею (тамже, I, 299; II, 853), вівцею (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 179, 2), білим хортом (Знадоби, I, 291; II, 856), псом (тамже, I, 309; II, 851—855; 857—859), сукою (тамже, I, 289, 297), щенятем (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 179, 3), кіткою (тамже, 179, 5; Знадоби, I, 295; II, 850), жабою (тамже, II, 846—848), змієм (М. Драгомановъ, Малорус. преданія 69), сорокою (Б. Гринченко, Изъ устъ нар., 179, 3), стіною (тамже, 179, 7), полотном (тамже, 179, 6), пранником (тамже, 179, 5), колесом (Малинка, Матеріалы, 8; Знадоби, II, 843—845), ситом (тамже, I, 302), обичайкою (тамже, II, 842), коробкою (тамже, II, 841), клубком (тамже, II, 838—840), бочкою (В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 64), свічкою (Знадоби, II, 837), голкою (М. Драгомановъ, М. преданія, ст. 69).

Найчастійше подибують ся відьми, яких фахом є відбиране молока від коров. Вони уміють переносити молоко на ріжні предмети, з яких видоюють його, коли зайде потреба. Так доїть відьма молоко зі стовпа (Знадоби, I, 351), з сохи ((тамже, II, 873), воловодів (тамже, II, 869), уздечки (тамже, I, 305; II, 870—871), терлиці (тамже, I, 304; II, 872), а масло дістає з будяка (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 186).

Відьми можуть добувати молоко і сметану не лише від коров, але від усякого звіра. Застромить ніж у що будь і на якого звіра подумає, з такого зараз потече через ніж молоко, яке відьми продають опісля чортам (М. Драгомановъ, М. преданія, ст. 68, ч. 1).

Відьми займають ся найріжнороднійшими справами. Коли не можуть закрасти молока від коров, то бодай збавляють їх так, що з вимени йде кров замість молока (Знадоби, I, 292). — Лазять голі до гори ногами по фіґурі і водять малі діти по шнурах, поприв'язуваних до паликів, приучаючи їх так до своєї штуки (тамже, I, 287). Коли сповняють свої функції, то ходять переважно голі (тамже, I, 294). Коли відьма передержить на мотовилї через великодні свята півміток, а в провідну неділю здійме в вечер і вийде з ним о півночи на двір та махне,

то здійме зорю з неба, яку опісля вкладає в горня і ховає (тамже, II, 918; Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 192). — Відьма перекидаєть ся в козака, а парубка переміняє в коня і їздить ним по границях (Знадоби, I, 310). — Відьма може спровадити град на поле, що вибє все до чиста (тамже, I, 288). — Насилає жаби на свою супротивничку так, що та не годна вийти з хати, аж її виратовує знахар (тамже). — Насилає на супротивничку псів, які не кусають її вправді, але обсикають аж по пояс і повтаряють се так довго, доки та не покорила ся і не перепросила відьму (тамже). — Відьма зливає до фляшки мétіль із умерлої дитини, а на св. вечер обходить гола двір своєї братової і обливає його, наслідком чого все живе гине: коні, корови, кури (тамже, I, 290).

Загалом нема ніякої царини в сільськім житю, до якої відьма не могла би втиркнути ся і наробити шкоди. Та хоч вона робить на сім світі, що хоче, то на другім мусить за все відпокутувати, бо там її тіло рвуть кавалками (тамже, II, 916).

Відьми мають свої сойми, на які злітають ся звідусюди в стало означені дні, звичайно першого тижня кождого нового місяця (тамже, II, 88), або на великі свята, як Юрія та Дмитра і там складають справоздане зі своєї діяльности перед чортами та набирають нових практик. Крім того вони бавлять ся там, гуляють, відбувають орґії. Хто несвідомий попав би на те місце, відьми потяли би його (тамже, II, 816).

Коли відьми умирають, то смерть їх буває дуже тяжка. Відьма реве бичим голосом, а очи набігають як яйці (тамже, I, 290). — Відьма при смерти реве, виталює язик, блює кровю і то різаною. Як змучить ся, просить зірвати стелину, щоб швидше вмерла: „Узяли, зірвали стелину, то вона стала ревти так, як на реговищі скот. Люди повтікали з хати геть усї, поки вмерла (В. Милорадович, Казки, ст. 2; Знадоби, II, 827). При тім розносить ся такий смрід, що тяжко навернути ся до хати, а нести на кладовище її можна лише з тяжким трудом.

Пор. Dr. H. Máchal, Nákres slov. bájesloví, ст. 172—175.

50 Знахарі (чарівники, ворожбити, боги).

Знахарі — се люди з великою надприродною силою. Вони можуть при помочи ріжних предметів, якими послугують ся, і зашіптувань зробити все, про що хто просить, без огляду, чи воно вийде кому на добро або на зло. Вони примушують навіть духів сповняти свою волю (Знадоби, I, 324) і тому можуть при їх помочи дійти до таких результатів, до яких звичайною дорогою не дійшов би ніхто. Вони знають не лише минувшість і теперішність, але й будучність. Не всї одначе обдарені однаковою силою, тому що вчинить слабший знахар, сильнїйший може

відчинити. І се добре, бо инакше повставали би такі шкоди і страти між людьми, які рівнали би ся хиба елементарним катастрофам.

Найчастійше займають ся знахарі лїченєм та защіплюванєм усяких хоріб, що зєднує їм велику пошану, а навіть деякий пострах у широких кругах. Побіч того займають ся одначе всїм, чого хто хоче, а як ті занятя виглядають, покажеть ся з наведених практик.

Знахар приваблює хлопця до дївчини (Знадоби, I, 320), а дївчину до хлопця (тамже, I, 321—322), нарозумлює віроломного (тамже, I, 319), спроваджує й показує дївчинї будучого нареченого (тамже, I, 318), причаровує жениха (т. II, 1000), спроваджує з далека коханка (т. II, 1001) і коханку (т. II, 1003); може попсувати житє молодятам (т. II, 963) або й розлучити їх (т. II, 962); може бездїтним порадити, щоб мали дїти (т. II, 1005); може чоловікови обернути голову передом назад (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 200), сказати неприсутному, що в нього дома дїєть ся (Знадоби, II, 1026), сказати, що станеть ся (т. II, 1015); дуне в рот і всї зуби висиплють ся (т. II, 966). Знахар може наслати хоробу (т. II, 967), спровадити на когось слїпоту і по перепрошеню відвернути її (т. I, 332); може дати щось таке зїсти, від чого в чоловіцї заплодять ся ящірки (т. I, 326) або навіть гадюки (т. I, 328) і він напевно згине, коли не знайдеть ся другий знахар, що лихо відверне. Знахар може сказати комусь сидїти і той не рушить ся з місця, хоч би що робив (I, 347), може зробити, що всякий звір буде ловити ся в заставлену лапку (I, 333), а стрільбу замовити, що буде все стріляти, що стрілець захоче (II, 1021). Може прогнати воду зі ставу (I, 341) або наслати її на сухе місце (I, 343—344); може спровадити воду до студнї і стримати її, що й крапля не покажеть ся (II, 1068); може наслати дощ (I, 345), спинити млин (I, 336), зробити, що млинські колеса будуть обертати ся проти води (I, 325; II, 1059) або що млинський камінь вискочить зі свойого місця і покотить ся дорогою (I, 337—340; II, 1058); може наслати на когось щурів (I, 342; II, 1056—1057), вужів і ящірок (I, 346), гадюк (I, 353—355; II, 357), стеклих псів (I, 358), миши, (II, 1054—1055), жаби (II, 1062), воші (II, 1061). Знахар приневолить хлїб стогнати (I, 362), воробцям закаже спивати пшеницю у ґазди (I, 324), вийме очи й кендюх із чоловіка та вставить назад без нїякої шкоди для нього (II, 1067), зробить, що музика не зможе грати (II, 1033—1035), отворить кождий замок при помочи гнїзда ремеза (II, 926) або відомого йому зїля (II, 930—931), перемінить при помочи даня дївчину в звіря (зазулю, ласицю) або в дерево (березу, тополю) (I, 319), зжене людину зі світа, зробивши її фіґурку і набивши в неї кілків із ріжного дерева (II, 923—924). Словом нема нїчого такого, до чого знахар не міг би взяти ся, бо він до всього компетентний,

колиж де не вдасть ся йому нічого вдіяти, там бодай пустить тумана людям, що він робить щось надзвичайне, прим. пролізе крізь дірку (т. II, 1036—1037). Знахар творить по просту чудеса і через те власне набирає авторітетности та пошанівку у простих людий. З матеріяльного боку його становище буває також не зле, бо ті, що вдають ся до нього, не приходять ніколи з порожними руками.

51. Градівник (градобур, бурівник, хмарник).

Градівники є природжені і вчені (т. II, 1075). Хто хоче стати градівником, повинен вирізати літорость і розігнати нею гадюку й жабу, коли гадюка хоче жабу їсти, потім посвятити ту літорость разом із зїлем на зелені свята, а по сїм зможе нею відганяти хмари (т. II, 1070 —1071). Коли літоростями обведе поле, то град його також не ткне (т. I, 330).

Можна стати ще градівником, коли хто вкраде палицю в діда, або патик, при помочи якого запалюють свічки в церкві, поставить його так, аби над ним відправлено девять служб, а потім буде переховувати його гузїром до сонця, колиж побачить, що гадина хоче пожерти жабу, розжене їх ним. На св. вечер не має нї їсти, нї пити, нї говорити, за те кождої страви має надібрати по девять раз, завити в платок і сховати. Як надійде туча, має виймити той патик, поставити на нього переховані страви в платку, стати голий проти тучі і виголосити окрему формулку проти граду, а град піде куди інде (В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 221—222).

Як градівники є незвичайні люди, так і сам град не повстає звичайним способом. То злі духи товчуть лїд на дрібні кусники, збирають у міхи, а потому вилїтають у повітре і розсипають, куди хотять (т. I, 330). Тим самим займають ся душі самовбийників; вони товчуть лїд у Чорногорі, зсипають у міхи, а потому вилїтають із чортом в облаки і розсипають, куди він каже (В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 223). В Чорногорі є замерзле озеро. Коли хто кине в нього камінь, звідти вибігає зараз білий чоловік на білім кони, бігає по леді, а кінь лупає його копитами. Душі самовбийників збирають його в міхи, а потім з під облаків розсипають, куди білий чоловік скаже (тамже).

Анї чорт, анї білий чоловік не можуть розсипати град самовільно; вони мусять брати дозвіл на свою роботу у градівника і він визначує їм дорогу, якою мають іти (тамже, ст. 224). Градівник визначує примі-ром на град вітову ниву (Знадоби, I, 329; II, 1079—1081) і він нїде більше не робить шкоди.

Деякі громади тримають собі градівників і платять їм за те, що розганяють хмари. Коли градівник побачить градову хмару, хрестить її, проговляє відповідне зашіптуване і хмари розходять ся (тамже, I, 374). Деколи замість зашіптуваня відмовляє градівник молитви від кінця (тамже, I, 372). Дзвонене буває також помічне від хмар (тамже, II, 1072), тому градівники виходять подекуди на дзвінниці і дзвонять, скоро появлять ся небезпечні хмари.

52. Інклюзники.

Інклюзники се такі люди, що володіють зачарованим грошем, який можуть видавати, коли, кому і кілько разів схочуть, а він усе поверне до них тай не тілько сам, а ще й притягне инші гроші. Якби інклюз попав у касу, то потягнув би за собою всї гроші (Знадоби, I, 388). Декуди вірять, що інклюз може притягати лише такі монети, як сам, отже корона інклюз — корони, шістка — шістки і т. д. (тамже, II, 1088). Аби не допустити до того, щоби інклюз потяг за собою всї гроші з каси, тримають усюди по касах мармурові столи; коли інклюз упаде на такий стіл, то не буде лежати спокійно, лиш буде котити ся або скакати (тамже, I, 387—388; II, 1093). По тім його пізнають і роблять зараз нешкідливим або пробивши його (тамже, I, 392—393), або прибивши його цвяхом до стола (тамже, II, 1107), чи до стїни, звідки він не рушить ся (тамже, I, 387, 389; II, 1106), або порубавши його на кавалки (тамже, 1109).

Вірять, що інклюзом орудує дух (хлопчина), якого можна виховати собі зі зноска (як домовика), носячи його девять день під пахою, а потім примушувати його старати ся про гроші.

До інклюза можна прийти ріжними способами. Вложити срібний гріш до ластівочого гнїзда, де він має стояти, поки не виведеть ся на нім третє поколїнє ластівок. Опісля виймити його звідти й пускати в обіг, а він усе верне до властителя (тамже, I, 377).

Злапати живого лилика, зарізати його якимнебудь грошем (прим. ґульденом), потім носити той гріш девять день під пахою не молячись, не ходячи до церкви, не чуючи дзвонів. По девятьох днях стане з того гроша інклюз і його можна пускати в обіг (тамже, I, 378).

Вийти о дванайцятій годині в ночи на роздороже, де сходить ся чотири дороги, викликати нечистого і зажадати в нього три рази інклюза, а він дасть (тамже, I, 379), розуміє ть ся не за дармо, бо опісля возьме душу з чоловіка.

Є також таке товариство, що видає інклюзи, коли хто вступить до

нього, переступить там хрест, потопче і плюне на нього три рази (тамже, I, 381; II, 1089).

Інклюза можна й купити, але до того треба твердого чоловіка, щоби нічого не бояв ся, навіть Бога (тамже, I, 382—383).

Коли хтось дістане гроші і підозріває, що між ними може бути інклюз, тоді не повинен їх нікуди ховати, лише тримати у кулаці, з якого інклюз не годен утекти (тамже, I, 386; II, 1096) до свого властителя, що передав його комусь із шахрайською думкою (тамже, II, 1099—1104).

Коли чоловікови набридне тримати інклюза і брати на себе відповідальність за його орудоване, то може його позбути ся. Для того повинен він щось купувати, а коли згодить ся на ціну, повинен понад неї додати продавцеви ще інклюза, тоді інклюз лишить ся у продавця і не верне до давного властителя (тамже, I, 395).

Коли інклюз кинеть ся на те саме місце, де його знайдено і тим самим боком, то він також не верееть ся до властителя (тамже, I, 391; II, 1095).

Коли хто подержить інклюза в передних зубах, то він стратить свою силу і тоді можна його дебудь викинути (тамже, I, 378).

Коли знайдеть ся чоловік, що хоче мати інклюза, тоді дотеперішний властитель повинен передати його йому, сказати плюнути на нього і вдарити долонею, а інклюз не верне до нього, лиш лишить ся в нового властителя (тамже, I, 390; II, 1091).

53. Заляті скарби.

Давно не було щадниць та банків, тому люди, що мали гроші, переховували їх так, що закопували в землю у відоме лиш собі місце, а в потребі вибирали назад. При тім поступовано двояко: Або гроші закопувано без ніяких заклять, тоді ті гроші були чисті; вони горять по півночи і їх не трудно дістати, коли хто дізнаєть ся про них; або закопувано гроші заклинаючи їх; сї горять перед опівночию і їх трудно дістати, бо їх стережуть (А. Онищук, Матеріяли, ст. 97). Скарбів стережуть злі духи у ріжних постатях, прим. пса (Знадоби, II, 1128), львів і блискучого чоловіка (В. Ястребовъ, Матеріялы, ст. 141).

Коли хто заклинає скарб, то звичайно на означений час; як той час вийде, скарб підходить у гору, на нім появляєть ся запалена свічка — через що кажуть, що скарб горить — і тоді його не трудно дістати.

Коли скарб горить, треба підбігти до нього і кинути щонебудь; як кинеть ся чобіт, треба копати за грішми по коліна; як ремінь, треба копати по поясі; як шапку, треба копати так за глубоко, як високий

чоловік (Знадоби, I, 398; II, 1113). Кидаючи предмети, треба щадити їх, бо скарб жадає звичайно, аби кидати далї, і коли-б чоловікови забракло предметів, згинув би (тамже, II, 1122—1133).

Можна й так поступити: Взяти на Благовіщенє пшеницї й ячменю, змолоти у млинї перед сходом сонця на зістріть (обертаючи камінь у противний бік), змішати муку з попелом, а коли скарб горить, посипати тою мішаниною місце, де було видно огонь. На муцї покаже ть ся опісля слїд чоловічий, кінський, свинячий, ягнячий, курячий і т. д. Чий слїд показало, тому треба відрубати голову і покласти на місци слїду, тодї скарб заберећь ся. Коли покаже ть ся людський слїд, тодї чоловіка не вбиває ть ся, лиш помінюють ся на нього (тамже, II, 1115; В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 195), але він однаково згине.

Скарби горять лише в означені днї, прим. у велику суботу (П. Чубинскій, Труды, I, 97). Колиб скарб перехрестив той, що хоче його дістати, скарб зникає (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 212). Може часом запасти ся в землю разом із тим, що його бере (тамже, 208).

Хто побачить, що скарб горить, повинен зараз вбити ніж у землю там, де стоїть, а скарб не згасне, доки він не прийде і не забере його (В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 196).

Можна відкрити й самому скарб. Для того треба вкрасти таку свічку, що хтось держав у руках умираючи, заправити до неї кір-зїлє, заложити тодї свічку у праву ногу межи великий і другий палець і сунути по земли. Коли чоловік прийде з сею свічкою на таке місце, що в нїм є скарб, свічка запалить ся і тодї треба копати за ним (тамже, ст. 197).

Якби хто добув цвіт папороти, то зараз знав би, де лежать скарби і міг би копати за ними (Знадоби, II, 1116—1117). Нё кождий чоловік може одначе узяти скарб (тамже, I, 399).

Коли скарби закопані на означене число лїт, то по упливі того часу переміняють ся в якенебудь звіря. Як хто дїткнеть ся того звіряти, воно розсиплеть ся грішми (П. Чубинскій, Труды, I, 99).

Як бачимо з того, скарб може прибирати ріжні постати. І так: Ставши парубком просить скарб у баби їсти у великий празник, коли всї пішли до церкви. Баба здогадавшись одначе, ударяє його кочергою межи плечі, а парубок розсипаєть ся грішми (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 207). Так само скарб у постати дїда просить обтерти йому ніс; дївчина обтирає, дїд розсипаєть ся грішми і вона забирає (В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 139).

Скарб подибуємо ще в таких постатях: Сивого чоловіка (тамже, 140), коня (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 210, 3; Знадоби, II, 1129), кількох коний (Б. Гринченко, Этн. Матеріалы, II, 96), лошака

(М. Драгомановъ, Малор. преданія, 78, 2), корови, Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 213), білого барана (В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 139), білої собаки (тамже, 139), гуски (тамже), гадюки (тамже, 140), кобилячої голови, волошки і свині (тамже, 142), когута (М. Драгомановъ, Малор. преданія, 78, 2; Знадоби, II, 1134), щуки в колодязї (М. Драгомановъ, Малор. преданія, 84, 8). Коли такого чоловіка чи звіря ударити чим (найлїпше лозиною), вони розсиплять ся грішми. Не можна тодї, так само як і при копаню гроший, нїчого казати лихого, бо скарб розсердить ся і пропаде (Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 213, 2).

Львів, 10. II. 1913.

IX. Мерцї.

558. Де живуть душі мерців.

Кажуть люди, що десь там далеко, Бог його знає де, вистроїв примудрий Силимян здоровий дом і туди вам душі мертвих сходяця і там вони моляця день і ніч Богу, а хто хоче піти туди — пустять, а звідти ни випустять, щоб ни розказав, що там робиця. А гудуть так, як бжоли.

С. Цеберманoвка, Уманського пов. Зі збірки Д. Щербаківського.

559. Чому не можна чесати ся в неділю?

Одна жінтя заумерла була і як вітак прийшла до себи, то розказувала, шьо ни вільно чьисати си у нитілю, бо на кім сьвікі „щесби" чеши, тай дужи сїпає. Тимой у нас чешут си лиш ў суботу.

Зап. від Калини Івасюк у Карлові, Снятин. пов., 1911 р. А. Онищук.

560. Як баба умирала.

Ото я вам розкажу, як моя баба вмирала. Вона була дуже больна і все вспоминала за близьку смерть, даже й креста собі купила і поставила в коморі. Ото раз зібралось нас таки богатенько: я, дві сестри, брат, ше маленькі ми були тоді — двоє наймитів, наймичка і їдна жінка, Кирилиха, котра повсїгди нам розказувала казки. Сидимо ми проти образів і балакаєм, а баба лежать на печи і стогнуть. Якось нам стало так страшно, шо всякий замовк; потім начали казати, як Іваниха вмирала і почали за смерть казать. От якось бабка застогнали дуже і шось почали казати. Ми стали, прислухаємось, лепече шось; всї злякались, шо може вже вона вмирає, як тут наймичка глянь на гобрази тай захолонула. Ми всї тоже побачили, шо під гобразами бігає на стїнї дубовина;

підійде під гобрази тай сховаєця, а собаками щось так і колотить; не знаю, як відчумались. Після цього через неділю нічого, бабка вмерла; і як начала відходити, то чути було, як шось гукало попід вікна і колотило собаками, потім рипнуло дверми в хату і бабка вмерла. Казала, шо то смерть ходить по під вікна і боїця вона тілько собак. Після цего та, шо читала псалтир, казала, шо бачила шось біле і воно пило воду з стакана. Через год і більше бабка почала ходити і батько казав, шо раз нічю із своєї комнатки пришльопала бабка і зза пічки звала кудись, а маму дуже-дуже дусила.

С. Сушковка. Зі збірки Д. Щербаківського.

561. Небіжка поучує діти.

Се так буває, що показує сї і діти кажут: „Прийшли́ не́нї і мині́ каза́ли поми́ти миски́, фа́йно сї опходи́ти“, — поуче́ніє дає́ — о́тже наймили службу і парастас на гро́бі.

Зап. в січни, 1911, від Ант. Трачука з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

562. Небіжка приходить плекати дитину.

Уме́рла жінка, лиши́ла мале́ньку дити́ну від груди́й і пото́му що ве́чера приходи́ла і плека́ла дити́ну. Росчіпірит сї нат колиско̆у, війма́є ци́цку і дає́ сца́ти. Чу́ти було́, як дити́на пи́ском сца́ла. І ходи́ла по́ти, по́ки аж він не ожени́ў сї. Як сї стаў жени́ти, то прийшла́ ще у корова́й і попли́кала дити́ну і тогди́ вітхо́дит і у две́рех єму́ сказа́ла: „Послі́дний рас я бу́ла, білше я не прийду, приведе́ш си жінку тай най сї займа́є дити́ноў“. — Се було́ ў Колїнка́х.

Зап. в червни, 1910, від Гафії Паньків із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

563. Мати вставляєть ся по смерти за дитиною.

Вмерла йидна жінка і лишила дитину. А чоловік з другоў ожениў сьи. І та друга була недобра та не давала цицки ті дитині. Али рас увиділа в ночи, як та перша прийшла, дала ті дитинї цицки і пішла. І рас як та мачуха сіяла муку, то ї сьи показало таке лабате і кажи: Я ніц ти не зроблю, лиш добре обходи сьи з дитиноў.

Зап. в Костільниках, Бучацького пов. від М. Ракочої М. Капій.

564. Мати відвідує по смерти діти.

В нас була померла одна кобіта, котра полишила двойи дітий малих віт грудий. Кілька разів бачили сусїди, от моя нибішка мама, що

померша тих дітий мама приходит до дітий що ночи і дайи сати груди.

Зап. у вересни, 1904 р., в Журові, Рогатинського пов., від Стаха Беркія Ів. Савицький.

565. Небіжка у дітий.

Позавчора ви казали, Василівно, шо мій дедушка заклинав яритницю та кілком осиковим прибивав: роскажіть, спасибі вам, за шо її заклинали? — Це про Полікареву дочку. — Та за шо? — Вона ходила до дітей що ночі. Батько її був з яритників яритник — усім відьмам ва́таг. Жили вони у хуторі Гра́ському (тоді він ще Вовчим звав ся). І типер ще правнуки того яритника там живуть. Бувало, чи пропаде, чи шо вкрадуть, зарав і їдуть до його. Як шо рано приїдуть до його, так він просе підождать, поки осмеркне. Як осмеркне, він вийде, подиви ця-подиви ця на зорі, тоді увійде у хату тай росказує все. І вгадував: як скаже, так і прийди ця на лад. У того яритника була одним одна дочка. Ото вона возьми тай умри, а в еї остало ся пятиро дітей: хлопчик маленький та четвиро дівчат, уже чималих. Тіко шо вона вмерла, а чоловіка її панські гонять у байрак. (Тоді саме пани поділили поміз собою байрак на части: його й гонять на поміч лісничому вугіля палить). Приходить він до моеї дядини (це в нас так звуть жінку матириного брата), вона, звініте, бабувала у яритниці. — „Ходіть, кажи, до нас ночувать, а то мине гонять у байрак до виділї". — А дядина вже трохи чула про покійну його жінку та одмагаї ця: „Ти б, каже, попрохав прикащика, шоб тобі ближчу роботу дали у Вовчому на току, або в клуні, або в винбарі. — А тоді прикащиком у Градовських був Бардак; лютий такий був тоді. Типер він вже старий-старий став, більш ста год йому і гуляї ця, як мала дитина. Пішов той чоловік до Бардака одпрошувать ця, так він як затупотів на його, як закричав: „Чи ни прикажиш ще наймать кого за тебе?" — Так він і ни одпросив ся.

Припада моі дядиві ночувать з дітьми. Так з нею аж чирис пять день сторія вийшла. А то все було благополушно, і ніч, і другу, і третю: й понидїлок, вівторок, сериду, читвер, пятницю. А діти була такі нивдалі, сорочки в їх позамазувані, голови понапутрювані. Повкладала вона тих дітей спать, і сама полізла на піч. Коли слухає — рип двері, шо в сіни. Входить яритниця в хату та давай будить дітей. А дядина моя на печі спустила рукав та затулила їм лице. А яритниця ходе по хаті в нові плахті й запасці (тоді бач так ще ходили баби, так їх і ховали). То до 'дного підойде, то до другого та все: „Вставайте, дітки, вставайте, дітки!" — А вони прокидають ця, протирають очі та чухають ця. Вона повмивала їх гарненько, порощісувала, понадівала на їх білі со-

рочки, понагодовувала й поклала. А та лижить на пічі, наче каменна, і ни ворухнець ця: волося дубом стало, очіпок з голови ссунув ся. Тут півінь заспівав, вона одтулила очі, диви ця: двері позачинюваті. Лижить вона й лижить — розвиднилось, а вона все лижить, як дирив'яна: боїць ця злазить с печі.

Повставали діти, а в їх сорочки помиті. Вона й пита дітей: „Хто вам сорочки помив?“ — „Мама!“ — „А хиба вона ходе й при батькові?“ — „Ходе!“ — „А він про це знає?“ — „Знає“. — Приходе й він: „А шо, каже, ніякої привиденції в нас ни було?“ — „Але ж тобі, ни було! Отак і так!“ росказує. — „Чо' ж ти ни явиш Градовському?“ — „Та хиба ж можно являть про це? Тут така беда буде: Ґрадовський, як бугай зариве та ще й запоре. Та може це ще тіко приставилось нам: треба гараз дознаць ця“. — Пішов він на кладовище і довго ни виртав ся. Ждали-ждали його — нима тай годі: вже й сніданя пройшло, а його нима. А кладовище проти них, саме на бугрі, за дорогою. Подивились на ту могилу, а там уповзано так і дірка здорова і кришку ссунуто з довгомини. Хі, ти Господи! Шо тут робить? Сказать панові — бида і ни сказать — бида: Градовський на смерть засіче. Пішов він до Градовського, росказав йому все до чиста. Так Градовський кричав, кричав: „Якого ви одродку?“ — Та як затупотить ногами, як зариве бугаєм. Ну, ото послав він за покойним батюшкою. (Царство душі, пиром над ним зимелька!). Їдить на Вовчий батюшка з дяконом (шо то ко́са дякониха в його була на 'дно око, шо на Кавказ поїхав). Тарантас прислав за їми Градовський: такий гарний тарантасик. Приїхали вони. Допрошували чоловіка і дітей тай забили в її осиковий кілок — таку здорову коляку забили. Як ударили обухом — так кров і чвиркнула повище коляки. Заклинав її батюшка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

566. Двічі похована.

Людям доводилось бачить і приходилось багато раз чуть, шо яритники до страшного суду ходять живі по зимлї саме в глупу ніч. У одного мужика умерла жінка. Вона була яритниця і у неї осталось троє дітей. Мужик сам став жить; а діти у його постоянно у чорних сорочках і у голові тьма воший. Так вона стала глупої ночі ходить до своїх дітей і як празничок, дає їм білі сорочки і помиє їм голови і постоянно погодує їх. Мужик дивиця, діти його стали поправляця і хто 'на віткіль возьмуця у їх білі сорочки. Він догадав ся і став замічать. От він днем виспав ся, а ночу лїг і слуха. Дивиця, а воно як рипне двирьми; коли глядь, іде жінка і щупа дітей. А він тодї підняв голову і каже: „І чого б я шляв ся? Ни пара його бросить цю неприятность? Коли

умирать — так умирать, а як ни хочиш лижать у зимлї, так ни затївалаб і умирать“. — Вона як схвате його за бороду, як ну з ним водиця: то було замісто шуток, а то вже пара кричить: Калавур! Разбой! Хто вірує у Бога — ратуйте!“ — Сусїди назбігались і нїчого ни пороблять, поки крикнули півнї і вона тодї розогналась бігти та на порозї шльопнула і околїла. Так вони тодї зделали знов гроб, положили її туди, а кришку прибили по сиридинї і її криз пузо аж у землю осиковим кілком. Так вона с того времня більш і ни ходила.

Борисовська волость, Валуй. пов. Воронїж. губ.

567. Небіжка приходить до чоловіка

Як жінка Николи М. лежьи́ла ўже́ хо́ра, а він сї любиу ўже́ з ї сестро́ў і вона́ то підглььи́нула. Нїц собі не жьида́ла, лише коби́ як найбо́рше ўме́рла. Тогди́ як ўме́рла, то вона́ фурт їм обоїм сї появи́йла. Льиг він з бра́том спа́ти, то вона́ его́ души́ла, а на бра́та як поду́ла, то він так струдова́тїў, жи ма́ло не потрі́скаў (їздиў до Обертина́ до богинї, аби́ му ра́ду дава́ла, зам. Пара́ски Ти́мрик). Пото́му, як сї зачьи́ў жени́ти, то він сї жени́ў, а вона́ ходи́ла. У корова́й сестра́ сиді́ла за столо́м з молоди́м, а вона́ ста́ла собі під вікно́ і диви́ла сї. У вісільи́ са́мож так приходи́ла. Як вона́ сї відда́ла, не́яўльи́ла їм сї фурт, аж до́кі вона́ не попа́ла ў ту саму не́міч і уме́рла; і похова́ли їх при ку́пі — то́му шти́ри ро́ки.

Зап. в червни, 1910, від Гафії Паньків із Далешева, пов. Городенка, І. Волошиньский.

568. Як дївчина ожила по смерти.

Би́ла дьіўка та вмерла. І поховали. Вона йак ходи́ла по сьвітови, ни́кус сьа ни хотьіла а́ньі віддати, ани наньати. І пак в йи́цнім місци мо́вили, жи ї наймут. А вона їм вельіла сьа заре́чи, жи вона, йак шо зле зробит, жиби ї нич не мовили. І вибила рік і вони моўчали, нич ї не мовили. Вони мали сина і хотьіли, жиби вона сьа віддала за нього. Вона мовила, жи піде, але йак присьагнут, жи никотрому нич не будут мовити. І так мала дьітину і задусила. Пак мала другу і задусила. Пак мати вмерла і вона зостала сама. А на другий день йак вмерла мати, ґазда пішоў у поле ворати, а вона справила музики. Вийшоў сусїд ід ньому і мовит: „Твойа ґаздиньа музики спраўльат. — Тот ни міг вже втерпіти її і ї то мовиў. Вона му мовила, жи йак вона ту музики́ спраўльат, так її матери там весело. — Він ї ще мовиў, на шо дьіти подусила. — Вона мовила, жи с хлопцьа би биў великий злодьій, а з дьівчатьа пійчка. І мовила йиму, жиби биў здоровий і сьа знесла на не́бо.

Зап. у Бандрові, Ліського пов від Г. Бідник М. Капій.

569. Вмерла дитина показуєть ся мамі.

Иду́ я з міста тай иду́ тай гугню́,[1]) а ўно лиш таки́ з гори́ лети́т ид ми́ні... Лети́ло..., а я си переирсти́ла тай гли́пнула, а то нима ничьо́...

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Одокії Матіос із Ростік, пов. Вижниця.

570. Мама видить свою вмерлу доньку.

Одна́ жі́нка ма́ла дїўчину і вона́ уме́рла і ду́жи пла́кала за неў і хкі́ла ї ви́дїти по смерти́. І прихо́дит до ксьо́ндза і ка́жи: „Якби ви мине́ пора́дили, щоби́ я сво́ю до́ньку уздрі́ла?“ — А він ка́жи: „Озми́ на пу́щіньи сарда́к наві́вороть, угорни́ сї і піди́ і ко́ло це́ркви схова́й сї і буде́ш ви́дїти, як ду́ші іду́т і свою́ доньку́ буде́ш ви́дїти“. — Так зачьи́ли мирцї йти́ і ка́жут, що тут пли́сна души́ смирди́т і так ішли́ до це́ркви і її доньки́ ни бу́ло. Аж на за́дї ди́вит сї, а вона́ іде́, соро́чка на ні мо́кра і вили́кий цибе́р несе́ на голові. Як уздрі́ла сво́ю ма́му, як зачьи́ли бі́чи усї вмирлї... — А вона́ ў той час ки́нула сарда́к на доро́гу, а сама́ ўтикла́. Ра́но пішо́ў ксьондз в неў на цви́нтар. На кождім гро́бі була́ ла́точка сардака́. А ксьондз ка́жи: „Якбис бу́ла ни ки́нула сарда́к, то́ би бу́ли твої́й ті́ло і ко́сти так на ко́ждім гро́бі порозрива́ли“. — Більше ни пла́кала, бо ви́дїла, який донька́ мала тьига́р.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далишева, пов. Городенка, І. Волошинський.

571. Як небіжка донька ходила до мами.

У йидно́ї жі́нки уме́рла донька́; а́ле тота́ все донька́ ходи́ла і допіка́ла сво́ї ма́мі, а кі жінцї бу́ло ду́же льи́чно. Але вона́ сї ра́дила людий, шо́би то́му роби́ти, шоби́ сї збу́ла доньки́, жиби́ не ходи́ла. Але ї люде нара́дили, коби́ вона́ дїста́ла ту сьві́чку, що була́ двана́цїть рас ко́ло па́скі і ту сьві́чку засьвіти́ти ў ночи́ і накри́ти макі́троў. Як наколи́ донька́ надійде уме́рша і ма́є то сьві́тло роскри́ти, аби́ живо ї йми́ла.

Чу́є стара́, а то шос ри́пнуло двермы́. А ўна тогди жи́во макітру с сьві́чки, а то ї сьві́тло доокола обійми́ло, тай ўже не пуска́є с хати. Тай тогди́ стара́ жи́во пере́мітку тай завива́є сї. Але пита́є сї та уме́рша донька́: „Ви де сї збира́єте, ма́мо?“ — „Збира́ю сї — ка́же — до сусї́ди на весї́лє“. — „А то хто сї“, — ка́же, — „же́нит, а́бо віддає́?“ — пита́є сї донька́. — А ма́ма ка́же: „Брат сестру́ бере́“, тай — ка́же, — „я йду на весї́льи“. — А та донька́ уме́рла ка́же: „То ўже нима гаразду́ на сьві́тї, коли́ брат сестру́ бере́, тай я ўже більше тут не бу́ду, коли́ так сї ро́бит на сьві́тї“. — А то цїлко́м не бу́ла пра́ўда, же бу́ло

[1]) Сама до себе говорю.

весільи́ у сусі́ди, бо то не мо́же бу́ти, жиби́ брат сестру́ брау́. Лиш она́ так говори́ла, жиби́ більше донька́ не прихо́ди́ла.

Зап. в серпни, 1910 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

572. Як умерлий чоловік ходив до жінки.

Повідала Шкльарська, жи били двоє люда в хаті. А тої баби чоловік буў опир. Він як вмер, то ходиў по смерти до тої баби. І прийшоў ци в полудне, ци в вечір, і все с тоў бабоў сьа биў. Ниґда никого не било видно, поімаў ї і набиў. Аж рас прийшла баба з села до неї, а та хату замітала. І вергла мітлу, положила сьа на постіў, та баба веліла ї йти до ворошки. Вона шос ти повіст. — І ворошка ї повіла, жиби си взьала чию доньку так, як за свою, і жиби в полудне ви́та віньці. — І вона так зробила. Сьіла си в полудне вінцьі вити. А тот прийшоў в полудни, тай сьа питат: А ти шо робиш? — Вона мовит: Видиш, шо вінці вю. — А він мовит: Щем таке ни видав, жиби мати вінці вила. — А вона йиму мовит: А хто таке видіў, жиби мерлий до живої ходиў? І вже більше не прийшоў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

573. Як жінка позбула ся з хати небіщика.

Ходив опир до жінки. Прийде, тай сяде на лавку, тай сидит, а вона ніяк го си збути не може. Питає вона людий: Ва́ри, шо я маю робити; ади, мій нибіщик давно, а все ходит до мене. — Тай хтос ї нарадив, аби вона мила лавку з того і з того кінця. — Тай приходит знов він у вечір тай сідає собі на лавицу. А вона зачинає лавицу мити та все то з одного, то з другого кінца воду під него зсуває, аж він уже не мав де сидіти, тай каже: Шо то такого має бути, шо ми тілько років жили, тай ти мені цего не робила, аж тепер. — А жінка каже: Ну, шо такого має бути, шоби умерлий до живої жінки ходив, сего ще нігде не було. — Тогди він устав тай пішов, тай більше не приходив.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

574. Як жінка відогнала вмерлого чоловіка.

Десь в якімось селї вмер ґазда і все ходиў доміў і робиў, шо треба. Молотиў, дрива рубаў, худобу кормиў, льигаў з жінкоў у постелю спати. І вона ни могла ниякої єму дати ради. Пішла вона до ворожилї. Ворожильа порадила: Прийдеш доміў, будеш сьа ладити на весільа. — А то било в великий піст. І вона ладит сьа. Приходит він і сьа питат: „Деш ти сьа ладиш? — А вона му повідат: На весільа. — Деш ти

виділа, жиби в великий піст хто весільа робиў? — А вона му повіла: Деш ти видіў, жиби вмерлий до живої ходиў? — І як від неї пішов, то вже не приходив.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., від І Федени М. Капій.

575. Небіщик у жінки.

Жив чоловік з жінков; пібрали си, а вітак чоловік заслаб тай помер, а жінка си зостала йиго. Як си жінка зостала тай ґаздувала сама, кілько могла. Але він, скоро приходит новий місїць, а він ізбире си так, як йиго поховали, тай приходит до свої жінки. Як він прийдит, ходит коло свого маєтку; підит до стайнї і втворит двері і худобу повіпускає, а сам йде тогди до хати до свої жінки тай бире си так до неї, як живий чоловік робив (так як за живота, — Максим Гапюк) тай мучив ї, кілько мучив, вже не могла вона кілько вітримувати, бо то ни було оден рас, лиш він довши ходив. (Як жива, то хотїв си до живої жінки брати — Максим Гапюк). Али вона вітак сказала людем: Ходит до мени мертвий чоловік.

Ті вачили ї радити, як би вона си їго збула; зачили ї казати так: „Ти вбири си файно так, як до сьлюбу майиш іти, збири си тай засвіти собі світло, пиривирни новий горнец тай поклáть світло піт тот горнец, та най сидит. Як він ввійди до хати, а ти аби була зібрана; тогди тот горнец хапни, аби світло зробило си в хатї, аби го світло захопило". — Лиш він до хати ввійшов (він йшов кріз кáглу), а вна тогди світло хáпнула; як він ввійшов в хату, а їго світло захопило в хатї, а він ї кажи: „А ти де си зібрала?"

А вна кажи: „Йду на вісїльи".

А він кажи: „То де йи вісїльи?"

„Адú там в другім силї".

„Хто там, кажи, си віддає?"

А вна їму кажи: „Брат бире систру, брат рідний бире систру рідну".

А він ї кажи: „Так, а де-ж ти, кажи, виділа, аби брат систру брав, аби, кажи, брат рідний, систру рідну брав?"

А вна їму кажит: „А ти де-ж так находив, аби мертвий до живої ходив?"

А він тогди як си взлостив, тай вже ни йшов на задну каглу тай пішов назад у двері; як у двері луснув, аж си двері россипали.

Тай кажит ї: „Жий поки гір та каміня тай білих горопцїв". Тай віт тогди вже він, тай їго ніхто ни видїв, тай так вона си їго збула.

Зап. у грудни, 1904 р., від Григорія Гапюка в Ревній, пов. Чернівцї, Іван Савицький.

576. Дитина від мерця.

В їдної жінки умер чоловік. Як умер тай почав ходити. Все, бувало, прийде в півночі, поробить всю роботу в три мича. А потім він дає її цукерки разні і лягають спати. Ця жінка зробилась така чорна та худа і від цего ходіня вона мала дитину. Іден раз прийшов її чоловік і приніс гостинці; вона сховала трохи; прийшов день, бачить, а в неї замісто цукерків кізяки. Пішла вона до ворожки, каже так і так, а вона її каже: „Як прийде він, то ти перед цим покропи святою водою і свяченого маку насип. А я ще заговір зроблю. — Прийшла ворожка, пошептала, тай наказала, щоб коли приїде її чоловік на сірому кони, то як буде кликати, то ни гобзивай ся, а то вмреш. — Вона так і зробила. Приїхав він і каже: Вічини! — А вона лижить. Він її і просив і молив і ругав, а вона не відчинила. Заплакав він гіркенько, тай поїхав плачуче. А та жінка скоро після того родила дитину, котра розілялась смолою.

С. Сушковка. Зі збірки Д. Щербаківського.

577. Як мельник ходив по смерти.

Жили собі чоловік і жінка. Чоловік звав ся Пантелей, а жінка Ганна. У них була своя маленька мелниця. Скоро Пантелей умер, тай став ходити. Що за день Ганна заробить пашні, то Пантелей за ніч все перемеле. Так він молов два годи. На третий год став він потрохи рідче молоти. Тоді зовсім перестав молоти тай став до жінки ходити. От ходить він год, другий, лаcкоче її і щипає тай скоро був би її замучив. От вона на сповіди сказала про цеє батюшці. Тоді батюшка сказав: „Возьми оцей свячений пояс тай як він прийде, накинь єму на шию цей пасок“. — От вона взяла тай пішла до дому. Пириночувала їдну ніч, ни було його, бо з нею була жінка. На другу ніч вона сама осталась. От вже десятий час, а він все приходив в 12 часов. От вже пробило 12 часов, вічиняє він двері тай входить. Ганна сидить на ліжку. Підходить він до неї, а вона кидь паском свяченим тай спіймала. Тоді Пантелей давай просити ся: „Пусти, каже, пусти!“ — А вона все его держить. Тоді взяла вона тай привязала пасок до гвоздя, а сама пішла за батюшкою. Приїзжає батюшка з кропилом, а з Пантелея зробила ся статуя. Батюшка взяв тай покропив кропилом на нього тай його ни стало. З тих пор його більше і ни видно було нігде і ни молов більше.

Умань. Зі збірки Д Щербаківського.

578. Сердитий мерлець.

Ото я повірила, що мерці ходять, бо мій батько тоже вмерли, али не ходили, царство їм небесне. Є в нас Бурлаки. От старий Бурлака

вмер. Прошло неділю, може більше, скарже ця стара Бурлачиха, шо до неї ходить старий. Не повірила я, але пішла до них переночувати. Тілько стемніло, бере стара в жменю свячену муку і посипала на порозї і по всї хатї. Виняла госикові хрестики, поклала в біґуни, на вікнах і ше десь. Засвітила каганець, завішали вікна, шоб не заглядав мерлець і сидимо. А мак сипи ця, шоб мрець не ввійшов, єму треба визбирати всенький мак, аж тоді він ввійде. Потушили каганець і чогось стало так страшно і шось засмерділо. Я і їдна дівчина лижали на землї, стара на припічку, невістка на пичі. От шось рип... Та уже почули ми, шо ввійшов. Чути як він: цяп, тай прислухає ця і так ходив, ходив по хатї, доки не надибав картоплю. Тай тою картоплею кидь, тай прислухає ця, бачить, шо ми не ворушаєм ся; воно знов кидь, а ми під кужух залізли тай душим ся там, так упріли. Потім пішов до припічка, де спала стара, та стару по лобу бух! Стара заплакала, а невістка із печі тай кричить: „Кропот твої матери; кажуть, шо мерці не ходять". Та за коцюбу, та по вуглам. А воно рип, а як засвітили каганець, то єго не було, а в старої синяк на лобі вискочив. За спаня вже й нема чого було думати. Сидимо. А воно в вікна, трах, трах, та так віконницями мурдує. Клямкою стукає, бігає попід вікна. Потім вилізло на гору і давай скидати кури, кидь, кидь! Поскидав і шукає ше якої роботи. На горі були кізяки, липаки, він начав зносити їх на купу. Оце чуємо, цяп, цяп... Носить, носить, а потім гугур... Тай покотились липаки по горі, чуть стелї не завалит. Так воно робило, поки півні не заспівали. От як було.

Зі збірки Д. Щербаківського.

579. Подушка на мерця.

До одної баби ходив якийсь страх: огньом сипав, скринею перевертав, гасив лямпу, а вкінци брав сю бабу за лице, за руки. Робила всьо, що її люди нарадили, але нічо не помагало. Аж один чоловік нарадив її, аби кинула подушкою на відлї. Приходит біла: сипит огньом, гасит лямпу; баба питає ся: Що хочете, мамуню (бо то мали бути її мама померші), — нічо не відповідає і приходит близше до неї; тоді ся баба кидає на відлї подушкою лївою рукою; біда як заревіла як кінь, корова, вчинив ся вітер і як пішло, вже більше не вертало.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Варвари Боднар М. Боднар.

580. Небіжка мама лягає на доньку.

Мо́ї не́нї роска́зували, що у сво́ї сестри́ нучува́ли, тай тогди́ там бу́ла ўме́рла їх ма́ма, тай то́ї дни́ни бу́ли похова́ли. І то́ї но́чи легли́

і спа́ли і вона́ на них легла́ і з годи́ну студе́не леже́ло, аш тогди́ сї з них ссу́нула. Тай тогди́ бу́ли сї те́нью перебу́дили.

Зап. в червни, 1910, від І. Лозовського з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

581. Небіжка капітанка.

Уме́рла сусі́да капі́танка і уви́ділa ма́ма, що вілазьи́ла че́рез вікно́ і прийшла́ і кава́ла: „Ни бі́йте сї, ніхто́ у вас не у́мре". — І не у́мер. І чу́ти бу́ло фе́тор, як прийшла́.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Каролїни Сарнецької з Вижниці.

582. Дївка в биндах.

Якисьмо пішли до Ласковиц на празник, тей йдем вже так пізно блишши церкви, жиби нириночувати, до своїх таґжи знакомих. Тей йдемо, місячно, дивимо сє, стоїт дївка в стоншках піт плотом. Ми сє питаємо. Кажимо: Якась стоїт онце піт плотом молода. Чи то є висїлє, чи так сє на празник вбрала.

Ми хтїли до неї. Йдем до неї, вона як зачне тії стоншки росфаювати, біжит, біжит. Тей: Чикай, дївко, що ти за една!

А вона нїц, но попіт плїт тїкає на цвинтар і кажи: Я сє до вас ни вобзиваю, бо ни маю права і ви до мени нє!

І пішла зарас та дївка, побігла на цвинтар. Поза церквов зарас цвинтар. Тогди побігли за нев коло церкви і ни виділи, де вона пішла, но зачило щось йойкотїти на цвинтари, али вже там їх ни пустило йти.

Зап. від вуйни Польки Стецїй в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

583. Небіжка в білім одязї.

Рас мати вмерла одні дївчины і приходила все біло вбрана і все стояла в головах і так руки над неў простерті тримала. І так приходила с тиждень, а потім прийшла вже вбрана чорно і більше не приходила.

Зап у Бандрові, Лїського пов., М. Капій.

584. Баба в рантусї.

Спав мій брат в хатї. Вийшов на двір, вибачийти. Тоди став, слухає — шось так до гори смалит, а то була гора... так під горов. Дивит сє, щось іде, так ногами чалапає. І він став, приглєдає сє, а то баба в рантуху завинена. Він зо страху втїк до хати. Став в вікно, зачив сє дивити, придивив сє, що то є мирла і так чалапало, чалапало, а він настрашив сє, пішов спати, накрив сє з головов.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

585. Небіжка стає в вікнї.

Мої тїточнї сестрі вмерла мала сестра. І раз десь на другий день тїтка і сестра дивлють сьа в вечір черес вікно. Дивльат сьа они, стоїт в вікнї та, що вмерла. Раптом кидают сьа до дверий, на двір, а там юж ничого нима.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від І. Федини, М. Капій.

586. Померша рушає клямкою.

То оповідав декан Ринявец: Десь коло Санча у якогось сьвященника хтось вмер. Поховали; али приїздит там раз наш декан. Стелять му спати в покою, а двері виходили на город. І зговорили сьа, що в тім покою, як но бє одинацята година, все хтось рушає клямкою. Але Ринявец нїчого не боїть ся, каже, то: Я то досліджу. І каже: Я станув коло дверий з рукою майже коло клямки. Бє одинацята година, а ту клямка порушила ся. Я, каже, вітворив двері, а ту нї духа не було. І то факт.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від о. Негребецького М. Капій.

587. Хлоп бє небіжку на цвинтари.

Бурко́вский перелазьи́йи перела́з, а то стої́т жі́нка на перела́зї зібрана так, як умерла́. Ка́же: „Добри́й-ве́чір", — а вона́ сї не обзива́йи. А він дру́гий рас ка́же — не обзива́йи сї... А він тогди́ бу́ком на ві́длїў, тай тогди́ лиш пошумі́ло до гори́ цви́нтарем.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева. пов. Городенка, Ів. Волошинський.

588. Як жінка приходила за свічкою.

У Марка Юрічука слабувала жінка Марія. Мучіла си доўго тай кілька днїў не могла сконати. Приходили сусїди сокотити душі тай сиділи доўго, а потім сидічи піснули. Одного вечера посходили сьи тай говорили, але шьо то було лїтного чьису у саме сапанє, а усї були труднї, говорили, докі говорили тай піснули. Марко також трудний склониў си тай успуў, а слаба мучіт си, конає. Як всї твердо піснули, Марія без свічки сконала. Тоті устают, а ўна уже студена. Устали, подивили си, шьо робити, умерла без свічки, пропало. Загріли тепле, обмили тай положили на лаву. Так перележала небіжка дві добі. Вітак поховали, поплакали, зробили задушне і деякі порозходили си, а үднї лишили си з Марком. Першої ночі нїчо не було, і другої, а третої ночувала лиш Маркова сестра. У ночи шьи й не піснули, а то шьос коўть і утворило двері сїннї, а потім хатнї, увішло до хати, сїло тай сидит на лаві. Сидит тай сидит. Сестра збудила Марка. І він уздріў тай не

можут ўдно до ўдного словечка промовити. А то було при світлї, бо по покоїнїм три ночи горит через цїлу ніч світло. Сидит Марія тай нїчо не говорит. Посидїла не доўгий чьис тай пішла через ўтворені двері на двір. Рано пішоў Марко до старших жінок, шьо робити, шоби Марія не приходила. А ті кажут: „Усучи свічку з чистого бжівного воску, а не ту, шьо ти тримаў, єк ўна конала“. — Пішоў Марко і найшоў воску. Усукали свічку так, єк жінки казали. У ночи полїгали, але не спє. Сестра узєла тай дала Маркови свічку. За йкис чьис гурк дверьми сїнними та хатними, уходит до хати, сїла на лаві тай сидит. Марко устаў тай такі з постелї кинуў її свічку серед хати тай каже: „На тобі твою свічку тай відчіпи си від нас живих, бо тобі не до нас, а нам не до тебе“. — Покійна узєла свічку, притулила до грудий тай зашуміла дверьми аж лоскіт на усю хату пішоў. На другий день пішоў Марко до ксьондза, найміў за покійницу службу, парастас, зробиў поминки за її душу, тай уже Марія не приходила більше за свічкоў і не прийде до кінцє світа.

Зап. від Василя Павлюка в Тростянци, Снятинського пов., Ос. Михайлецький.

589. Собака гребе яму.

Колись ми ходили з Ягоровною, шо в оцьця дякона живе, Богу молиць ця. Приходимо до Виселої, шо то під Харьковим, пириночували в слободї й пішли собі так, як стали ок чéридї коров гнать. Дивимось, а на кладбищі шось кида тай кида землю, як лопатою. Ягоровна й каже: „А ходїть лиш, подивимось, шо воно там таке землю риє. — Пішли ми туди, дивимось — аж здоровий собака риє і ямка отака вже вирита, в пояс, а коло близу нікого ни чуть. Вийшли ми на шлях, люди ок чéридї гонять скотину. Ми питать: „Шо там у вас сховано, шо там здоровий собака риє?“ — А вони одна поміж одною шур-шур: „Це-ж ота, каа'ть, захована“. — „Хиба вона нидавно схована, чи з єї дух пахущий іде, шо собака там риє?“ — „Та вона, ка'ть, була яритниця — ще ни стара молодиця, а чоловік її у бігах був. У її три дівчині було, а читвертий хлопчик. Так вона до їх шо почі ходила. — А табунщик і каже: „Це така, шо весь світ пройшла і зводниця і розводниця. Вона ше й до замужиства була така. — Коли дивимось, іде дівчина, дочка тиї яритниці, в єї коса роспущена і лента с краю. Коса розпущина така вилика, нижче пояса. Гладесинько вичисано та в горі пасмичко взять так у палиць, та шнурком чорним плетеним звязано, а з верху той шнурок підгорнуто під косу, а там завязано шнурок слабесинько та кінцї опять закинуто на верх і на версї положино їх навхрест та на кінчику тро-

шички заплетино ті шнурки с косою, тїки щоб коса ни розхрістувалась. Оце вона до году й ходить, як мати вмерла.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

590. Як довго ходить мерлець?

Ўмерлéц ходит лиш до рóку, а від рóку ўже ні..

Зап. в лютім, 1911, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

591. Чому не можна плакати за небіщиком.

Як плáкати за мерцéм, то він у водї вітáк лижи́т, ци шо, я ни знáю. Як на запу́сти йдуґ мерцї до цéркви, то хто плáче за мерцéм, то несé виличéзний цебéр на голові води́ і клине́ свою́ мáму і тáта. Кáжи: „Щобис віт пáна Бóга прóщі ни маў, як я чи́рис тéбе тьишку́ поку́ту мáю“.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1910, від Митра Ласійчука з Далешева, пов. Городенка.

592 Не вільно плакати за мерцем.

То єднї жінцї донька вмерла, а вона ни мала но еї єдну. І ходила на цвинтар плакати, на дончін гріп. Али єдного разу як пішла, як зачила плакати, а щось над нев як стало розплетени, як вдарило руками собі по пóлах, то вона зо страху аж ни знала, як тїкати з цвинтару. І вже венци ни ходила на цвинтар.

Зап від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

593. Несповіданий небіщик зі свічкою.

Льиглá дїўчина спáти на печи́, ди́вит сї, а то шос сьвíчку засьвітило. Тай кричи́т ґвáўту ў ночи́, пу́джіє сї.. Тай віт тогди́ не спит там нїхтó більше. А то тому́ сьвíчка та гори́т, бо то тáто йи несповіданий, шо помéр.

Зап. Ів. Волошинський в сїчни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

594. Мерлець не здоровкаєть ся.

Два роки тому назад умер портний Юхим. Чириз два чи три тижнї пройшла молва, що він ночу ходе з могили до дому. Богато людей цьому ни вірили, це, казали, все враки. Инші казали жінцї, що твій чоловік по ночах до тебе ходе. Вона сердилась і дуже лаяла того, хто її казав, думала, що її дражнють. Один раз пізно вечиром ішов Павло Миронович по попові улицї. Проходе мимо двора покійного Юхима; дивиць ця, а він сидить біля хати на лавоцї в чорному сіртуцї, в брюках, білі чулки і чорні чиривички. Павло Миронович гаразд іще ни знав, що він уже

умерший. Порівнявшись з ним, сказав: Здоров був! — А покійник йому ни одвітив здрастуй, а сказав: Тибі яке діло? Іди по своїй дорові, коли тебе ни трогають. — Миронович пішов дальші, ни звирнув на його слова ніякої уваги. На другий день він став росказувать, шо портний дуже загордів, сказав йому здоров, а він і ни одвітив, а сказав, шо яке тибі діло. — Йому стали казать, шо портний уже давно умер. А Павло Миронович ни вірив їм. Шо ви, каже, мінї балакаїте, я ж своїми очима бачив, як ось зараз вас бачу, так і його; а ви голову морочите; иминно знаю, шо він сидїв; як капля води Юхим і голос, як раз такий, як у його. — А коли удостовірив ся, шо він і справдї умер, так сам сибі дивував ся, шоб воно значило... Догадуюць ця, шо він був родимий відьмак. Кажуть, у його був маленький хвостик.

Зап. від М. Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, Курської губ. П. Тарасевський.

595. Як дїдо снив ся.

Коли умер мій дїд, так я з ним ни попрощав ся, бо він, казали, умер од холєри, так я побояв ся, шоб і сибі ни вмерти. Так опісля він мінї покою ни дав, до сорок днїв пошти то що дня снив ся і все сварив ся: то з палкою, бувало, ганяїць ця, то так слїдкує за мною; все чогось домагаїць ця — лає, страмить. І він мінї так надоїв, шо я уже ни знав, шо робить: тїко очі заплющиш, ни спіїш задрімать, тут зараз же і дїд Оликсїй являїць ця. Я став казать людям, шо його робить, шо покійний дїд спокою ни дає? — Мінї старі люди нараяли одправить панихиду. Я подав на проскомедію скільки раз, а далї одправив панихиду і с тих пір як руками одняло. Приснив ся раз і вже ни сирдитий, а веселий і ласкавий і більше ни снив ся.

Записав од П. К. Тимошенка, слоб. Тишанка, Валуйського повіту, П. Тарасевський.

596. Дядько не дає спокою.

Димид Киричок нираз хвалив ся, як йому покійний дядько Грицько ни давав спокою. Був я, каже, з ним ни в ладах. Ми з ним раз дуже полаялись, я разок його іще по вуху тьопнув. З тих пір він на мене дуже був сирдитий так, шо ми з ним коли зустрічались, так здоров один другому ни казали і ніколи слова ніхто з нас ни промовив при встрічі. Умер дядько Грицько. Я ни пішов до його в хату попрощаць ця. Винисли його в церкву, я і туди ни пішов, та вже коли понисли на кладовище, так я для одводу очей, шоб ни балакали про мене люди, пішов проводить покійника до могили. І гріх моїй душі, пирид тим, як опускать його в могилу, я теж з ним ни попрощав ся, душа ни налягла до його підходить. Після смерти я ні одного разу його ни поминав. Так він,

бувало, у снї приходе і ганяїць ця за мною з палкою. А раз як запопав, як начав лупцювать костуром, так я на силу вирвав ся, та давай кричать. Жінка почула та ховк під бік, я і проснув ся. На ранок я на силу підняв ся, все боліло, ниначе в ступі побував. Роскабав я про це сябрисї, старі бабі Уляні. Вона пораяла мінї помянуть покійника. Позвав я попа і всїх духовних, одслужили вони панихиду. Зібрав я поминки, покликав людей, помянули, як слідує буть. С тих пір пиристало мене бізпокоять. А коли начина сниць ця, так я мирщі подаю на проскомедію і покійник утихне. Тепер я ни одному совітував і совітать буду, шоб покійних поминали і шо страшенний гріх тому, хто з покійниками ни прощаїць ця, бо умершим на тім світї усих гріхів ни прощають, коли з ними хто ни попрощаїць ця. Мертві душі коли захочуть, шоб їх поминали, так вони подають вістку чириз сон.

Зап. від Д. Киричка, с. Тишанка, Валуйського повіту, Вороніж. губ. П. Тарасевський.

597. Мерлець під плотом.

Ішли ми раз з родичами від баби з гостини до дому. Приходимо зі сьлюзий чирис греблю, бачимо на пиреді щось білого, цілком білого, високого. Приближиймо сьи блишши, дивимо сьи, то йист цілком подібний до вмирлого: віг стіп аж до голови йист білий, високі до трох локо́т, али витко було, що той умирлий почув нас голос і звирнув з дороги, притаїв сьи, пирухомий став під пліт за пітпору. Ми його минули і пішли ду дому.

Зап. у вересни, 1904 р. в Журові від аґента „Дністра“ Стаха Беркія, І. Савицький.

598. Мерлець розмовляє з сином.

Вмер тато. Поховали єго, а єго хлопиц служив при скарбі. І йшов пізнов поров зі скарбу. Али йде свойов вулицив, здибає на правіи боцї якогось мирлого; приглєдає сє добри, а то єго тато. В білих. штанах, в шапцї, звичайно, як то люди рускі сє ховают, хлопи. Пізнав свого тата, настрашив сє, став тей стоїт. А тато до него кажи: Ти чо сє боїш? Ни бій сє мине! Чо так пізно йдеш, сину, з роботи?

— Ну бо, кажи, мусївим роботу робити, яку там казали. А ви, тату, де йдети?

— Йду, сину, до мами і до теби і до тамтого молотшого! Тей зараз щез.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

599. Форналь ходить до коний.

Мав хлоп полошні конї, ніби форналь. І віс він в зимі гній. Як вдарили в затоки сани на вибою і той хлоп вдарив сє головов і забив

се. Поховали его. Досить так вже було в літі, вже були садівники в саді, шов той чоловік, шо вмер, бис сад і зобачив его садівник, того мирлого, і пізнав его, що то за еден, бо го дужи добри знав, як жив ще. Тоди зачив тікати, а той мирлий прийшов до своех коний і там стояв. І такóж добачили его форналї, що то за еден і він постояв, постояв коло своех коний і пішов собі.

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

600. Мерлець пуджає коні на цвинтари.

Чоловік вийшу з дру́гим чоловíком... вíгнаў кóнї пáсти на цвúнтар і зачьúли кóнї фуркотїти... Зачьúли фуркотїти і зачьúли сї дивúти у дрý-гий бік. Тоги́ вони́ глúпнули, подивúли сї, а то чоловíк стоїт мертвúй на грóбі ў шьúпцї, ў сорóчцї і ў пóртках... Кóнї як рýшили, то тїкáли аж до лїса до Днїстрá і ни моглú їх стрúмати.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

601. Мерлець іде дорогою і минає.

Я раз возúў снопú ше ў Колїнкáх тай пізнéнько то булó, повечé-рілим, тай їдем зноў. Аж тут кóло селá, під селóм тут йи кирнúцьи, áле тут так я́сно — дýже мíсїць сьвітúў тої нóчи. Тут дúвим сї, кóло кирнúцї шос сї білїє. Ми кáжем: То ужé бýде днúна, кóли берé якúс вóду ужé на днúну. Оже ми їдем від нéму, а він ідé прóтїў нас. Оже прихóдит він від нам так сáмо як мертвéц, в шьúпцї, в сорóчцї — по землú сї кúгне так, як мáйи бýти. І він нас як поминýў, то так бикú йшлú жúво, якби батогóм гнаў, і зáраз зачьúли фукіти. І тогдú ми собí балáкаєм — мóжем пілїхали піў гóний — тай тогдú собí балáкайим: „Ти знáєш, шо то за одéн пішóў, такий гий мертвéц?“ — „Ая“ — кáу — „такí мертвéц“.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

602. Мерлець іде навперед живого.

Іду я раз пізно з села до дому попри цвинтарь. Іду і дивю си, з трупарнї шьос вішло у такім білім убране, єк сніг. Іде, вішло на дорогу тай стало. Дивит си на мене, а я на него. Але я шьи ни буў так близко. Стаў я, стало й ўно. Гадаю собі, може ўно ме так до ранку стояти! Рушиў я іти, а ўно й собі навперед мене іде. Стаў я тай думаю: Най ўно собі піде! — а ўно зноў і собі стало. Іду я, іде ўно. Але я ўже не ставаў, ішоў, ішоў, а ўно ўсе наўперед мене, аж прийшло

до гроба, де буў ксьондз похований — тай лиш си там запало у яму. Я проминуў, переирстиў си тай пішоў до дому.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов., від Гаврила Сандуляка.

603. Мерлець гримає у стіл і лїзе на ліжко.

Булáм у Єлéни Дзїрьикóвої, бо ї ўмéр чоловíк і нéнї однóї óсени, вонá менé заклúкала, що сї самá боя́ла. Ми одногó вéчера до пізна шúли, вітáк польигáлим. Чýєм, а то шос так у скіў грúмне ў хáтї... Потóму чýєм, а вонó ўжé лїзе на пóстїль, пóстїль зачьúла трїщьúти... ми сї зльикáли, понакривáлим сї з головóў. Потóму балáкаєм однá до дрýгої: „Бýдем уставáти, дивúти сї, мóже що бýдем вúдїти". — Поўставáлим, дúвим сї, мíсїць сьвíтит у хáтї так, гей у днúну — нїчó не вúтко.

Зап. в жовтни, 1910, від Марії Белей з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

604. Мерлець стріляє.

Вмер Саверко Воляновский, рибак і стрілец віт псів. Поховали єго. Єдного разу по єго смирти пішли на рибу. Цалий день так лапали рибу, в вечир поросходили сє, а Ґреськови Москаликови і Кубови Потоцкому випадала туди коло него дорога. Куба пішов вперет, а той сє лишив з заду. Слухає, такий крик і вирнув сє, що то є. Приближиє сє, а то Ґресько Москалик стоїт на місци там, де го лишив, дужи побитий. Кличи до него: Ґреську, чо ти стоїш? — Той сє до него ни вобзиває і ни годин йти. Той дивит сє, що ни жарти, взєв го до дому, притєгнув. Тогди Ґресько си віддихнув і росповідає, що Сиверко Воляновский стрілєв в него і було багато псів і бив го. Тогди той Ґресько Москалик вітхорував шось дві неділи.

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

605. Мерлець біжить за парубком.

Прийшóўєм с пóлє і зобáчиўєм пéред вікнами нибíщика Андрія Горопцé так, як буў похóваний, ще нáвіть за мнóў біг. Я напýдиў сї, тáєм утíк до хáти.

Зап. в червни, 1910, від Семена Луцика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

606. Мерлець ловить чоловіка.

Пішли ми рас ў суботу до паньскойі каплички на цвинтари квіток нарвати. Перелазьийу йа черес штахети назад, а за парупками й слід застих; чогос сьі напудили й поутьікали. Диўльу сьі на цвинтарь, а то

є поза йакогос гробу стайе труп, такий білий, аш сьійайе. Та такі ставу тай за мноў. Йа даў драпака, а він ше борше. Забіг йа до Семена Квасьньука, а дух щчес, бо він більше льудий йак одного нарас не чьінайе.

Зап. в липни 1906, від Івана Яворського в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

607. Як парубок умер через страха.

За Львовом сьи так зрубило: вмерла жінка, називали ї чиривницив. Тай худила по смерти кілька чис; али парубки сьи змовили на ню. І туди їден так гуворит: О ю, кажи, стара горбульи йде! І взьив, кинув палицив за нев, аж ї пу тих калигах вдарив, ніби по нугах, палицив. І як ю прийшов до дому відтам і ю в дома нічо ни вогорив, ю занїмів. А другий парубок, то той пувів, шо їм сьи стало так, жи їдного вратували, а другий в тім вмер. Али тому, жи ї вдарив, то ноги повбиртало, наперед повбиртало і голову обирнуло так, жи писок був на пиред, то на потилицю. Так го покривило.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Вороцові, Городецького пов., від Марії Штойко Ів. Савицький.

608. Наймит стереже вмерлого ґазду.

Буў йиден ґазда; як вмер, то казаў, аби коло него наймит вартуваў три ночі в дома і на цвинтарі. І йиму за то заплатиў великі гроші, шо він сам хотіў і збіже даў. І вітак сьи журиў наймит: Як я йиго буду вартувати, як я сьи бою? А мушу стеречи, бом взьиў за тоє плату. — Пішоў сьи до ксьиндза радити, шо є тим робити. Ксьондз йиму даў сьвиченої крейди і кропило. Каже: Як увійдеш до хати, абис крейдоў переписаў від дверий аж до сеї стіни стелеў. І на другім боці сьидиш; али абис ни сідаў по тім боці, де він лижит. І абис сидіў так цалу ніч. — Він сидит, люди сьи поросходили, лише ті, шо в хатї, али спйи. — І він сидит. А той взьиў мирлий, устаў тай каже: Ходи, будем сьи бороти. — А той каже: Коли я не хочу! Тай так кропилом биў по чолї. І ледво сьи спекаў, шо він сьи від него відчіпиў. І тогди льиг той мирлец, як кури запіяли. І так бес три ночи. А вітак мусіў на цвинтар йти. І зноў сьи пішоў радити до ксьондза. Ксьондз взьиў, даў йиму таку паку. І каже: Там поставиш ту паку коло гробу і в ту паку сьидиш. І абис описаў тоў крейдоў ту паку, то ніхто до тебе не приступит. — А так дес коло девйитої години злі духи таке, ні їм не було рахуби, відкопали яму і взьили, з того ґазди цілком шкіру обдерли. А той наймит сьи дивиў. Тай тогди як обдерли шкіру і закопали яму, зачили сьи дужи дерти над тоў шкіроў. Той собі, а той собі — тай тота шкіра впала до паки, де той наймит сидіў. І тим часом кури запі-

яли і злї духи сьи розлетїли. Другої ночи пішоў зноў, а той вілазит вітти тай каже: Віддай менї ту шкіру, шо ти відібраў від злих духіў. Бо вони би взьили, буў би злий дух убраў сьи в мою шкіру і буў би так, як я, ходиў і пуджіў би людий. — Той віддаў му шкіру і вже більше не йшоў на варту.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від С. Хартуняка М. Капій.

609. Дяк і мерлець.

То було в Мальчичох; був дїд, вмер, а дьик чьитав савтиру і хлопи були ту на хатї. Як сьи мирлий зачьив рушьити, а дьик гет до подушок сунов сьи, втьиков. Тей потїм як сьи другий раз порушьив мирлий, а хлопи тї зараз на двір повтїкали, но сьи дьик зіставив в хатї. Тей потїм як сьи ше третий рас стрьис, а дьик ще сї далї посунув, ше далї втїк. Потїм мирлий впов, а дьик втїк, тей далї ни знаю, що сьи стало.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Ворецові, Городецького пов., від Івана Штойка Іван Савицький.

610. Мерлець перестрашив дяка.

А йидéн дьик роскáзуваў, що йигó кольи́га дьикуваў ў гóрах, шо го заклúкала Гýцулка читáти псалтúру. І я читáў, а вонá шос там собі лáгодила до пéчі і парéшті дес пішлá до сусíди, а сусíда так заўдалí, я́кби до Дýбок. Я читáю сам, читаю, аж нарéшті киваи́и сї той умерли́й і такí устаé... а я дáлї с хáти. Загля́нуўем чéрез вікнó с страхý, що він упáў на зéмлю лицéм до землї. Я с страхý не вернýў сї, лиш утíкйим аж до дрýгого сусíди. І жиў той чоловік ще три недíли, áле нїчо не уповідáў — ослáблений до трох нéділь умéр. І більше ужé ни уставáў. Я самúй вітáк с перéстраху віллéжіў.

Зап. в серпни, 1910, від Ан. Трачука з Далешева, пов. Городенка, І. Волошиньский.

611. Утеча перед мерцем.

Помер в Укалові яритник сам і над ним читав дячок псалтирь, а баби слухали, поки поснули. От він читає-читає, шось у його волося дибом піднїмаї ця. А дїло було так уже в північ. Собачка й лижала на припічку малюсїнька та як загарчить, а той мертвець на неї пальцем і махаїть. Вона дужче ричать, він на неї дужче махаїть. Дячок як гляне, а той мертвець уже піднїмаї ця. Дячок із хати, мертвець за ним. Тут і баби як почули, давлять одна одну і собі іс хати бігти, та на порозї як попадали усї кучою! Дячок у лїс, яритник за ним слїдом бігти. Дячок баче, шо беда, зараз за дуб заскочив. Той мертвець тодї не попав за дячком та як попав дуб (думав, шо дячка впіймав), та там і остався на тому дубі. Дячок чирис три днї й сибі вмер — пириляказсь.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

612. Як баба хотіла задушити дячка.

А то там іще у одному місті така штука була. Умерла баба, а та баба та мабуть була яритниця. От пішов до неї псалтирь читать дячок, і дочитав ся він до пізна так, що була північ уже. От він бросив читать і пішов до дому та тілко став у себе уже дома закурювать, а вона із серця хотіла задушить його. От слуха він, а воно шльопа мимо хати так, як відмідь і прямо до дверей. У його і волося дубом стало: упустив і цигарку з рук. От воно як дойшло до двирей та як двинуло разів три за питмо, аж хата затрусилась, тоді і пошльопало назад. А воно бач його ни пустили анголи у хату: стояли на двирях; а як би ни було анголів, а попустив Бог його у хату, так воноб розтирзалоб його.

Борисовська вол., Валуй. пов. Вороніж. ґуб.

613. Як дяк убив теля.

Помер був побирижник в йіднім силї — ни знаю вже, де то було. Тай побирижничка пішла була до сила по дяка, шоби йшов псалтиру читати. Дяк прийшов з псалтиром, а вона пішла до коршми за горівком. А єго в хатї підперла, щоби ни втїк і засьвітила каганец. Дяк читав, читав тей здрімало му сї. тей заснув. Пробудив сї, — сьвітло згасло, шось чалапає по хатї; той настрашив сї, виліз зза скринї, хтїв фтїкати, до двирий, двері пітперті. А тиля присунуло до него тей дуц єго по колїнах, а він ше гірши настрашив сї. Тей помаленько, помаленько, коло пеца до пóстилї треба шукати якоїсь оборони; знайшов маґільницю. Теля другий раз прилїзло тей знов єго штурк, а той талап маґільницим тей забив. Сам настрашив сї, ни знає, шо забив, чи мирця, чи шо. Шукає за сїрником, знайшов сїрник, дивиг сї, мирлец лижит там, де лижав, а насеред хати тиля. А то він тиля забив. Взяв, затягнув тиля під посьцїль, а сам стоїт, бо нима більши сьвітла тей чикає або тої баби, або до раня.

Приходит баба тей кличе: А ви є реєнт? — Той сї ни вобзиває. А він ни вобзиває сї, хочи, щоби вона сї троха настрашила. Та другий раз кличи, той знов сї ни вобзиває. А та в плач: Де ж ви сї, реєнт, поділи, кула ви фтїкли, та ж я хату була пітперла? — А тому сї сьмішно зробило тей вобізвав сї, кажи: Я є, є. — Приходит до хати, нарихтувала каганец, принесла фляшку горівки, в дяка аж дух фступив. Тей попили си горівки, а за тиля навіть ніц ни згадує. Вже докінчив псалтири, хтїв рано йти до дому, а вона кажи: Чикайти, реєнт, я пущу тилятко до корови, видою корову, спражу вам ше молока. — До телятї, а тиля ниживе. Ай, кажи, шо єму сї стало? — Що ж, кажи, пішло за

ґосподаром. — Пішла до корови, спражила молока, той напив сї, посунув до дому.

Зап. у Магдалївці, Скалатського пов., від Захарка Глушки П. Стадник.

614. Як піп налякав ся баби.

Як Стодола був ксьонц туткий, пішов собі на вечирки, па спацир. Тей ішов пізнов поров десь коло водинайцєтої години, тей го настрашило: Шло шось с цвинтару. Тей він до него вітповів: Wszelki duch Pana Boga chwali!

Воно єму вітповіло: Я тибе ни чіпаю — ти собі йдеш, то йди. — А він як сє настрашив, то стояв с пів години — ни міх сє допукати до брами, жиби му втворив. Відлежив зо дві неділї. — Потому сказав, що го настрашило, що йшла жінка, вбрана в рантуху, мала ноги завиниші. Потому люди приповідали, що була в Вирбівци тої самої ночи і давала дитині цицки.

Зап. від вуйни, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

615. Небіщик ломить ковбасу.

До́син чоловік все маў такий звича́й, що на шти́ри чьисти коўбасу́ розло́мит і клаў по кава́лкови. А віта́к як уме́р, ўсе каза́ли, шо він хо́дит; а ўна не вірила, бо не ви́ґіла ніко́ли. Як уже́ він уме́р, вони́ та́кже зла́годили і поста́вили цілу́ коўбасу́ ў ве́чір ў субо́ту велико́дну. Устаю́т ра́но, збира́ют сї йти до це́ркви, дивйи сї, а коўбаса́ розлу́пана так, як він клаў, — на шти́ри кава́лки розлупи́ў і склаў так, як склада́ў, як жиў. . І по тїм аж вона́ зна́ла, шо хо́дит.

Зап. в лютім, 1911, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

616. Як мерлець уставав.

Ўмер буў Митра Танасьійішиного дьиды. Йа тоди ше парубчиў. Пішли ми на лубок. А лубки справльили тоди неаби-йакі. Дес коло піўночьи дивимо сьі, а небішчик підносит сьі. Льуди поровбігали сьі, а цьікавійші паўтрили, шо сьі с небішчиком стани. Али він роздивиў сьі, шо ньікого ў хатьі нима, тай назад льиг.

Зап в серпни, 1904, від Николая Павлюка в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

617. Небіщик приходить накривати жінку.

Ді́д ходи́ли до ма́ми умерли́й (вони́ мали́ яко́їс поку́ти тро́хи — зам. Варва́ри Трачу́к). Льигли́ вони́ спа́ти, а вони́ все прийду́т, їх обма́цают, обма́цают, тай накри́ют, тай пішу́г. Не́нї ка́жут: „Коби́ я чу́ла, то я би сї їх спита́ла, чого́ вони́ хотьи́“. Дру́гої но́чи зноў прийшли́ і ма́цали

нéню, потóму досьигáли ще й мáму на піч. Але нéньи не чýли, лишé ýсе мáма чýли, áле не питáли сї, бо сї боя́ли. Воні́ у сéреду ýмéрли, ý пйи́тницу їх ховáли, а ý субóту у вéчір прийшли́, тай утвори́ли двéрі у двох хатáх: ý однóї доньки́ і ý дрýгої. Мáма зачьи́ли зéмлю до порóга домáщувати, а двéрі ýтвори́ли сї.

Зап. в жовтни, 1910, від Марії Белей із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

618. Мерлець ходить до своєї жінки.

Або таки́ у Михáльчи чоловíк, як умéр, тай ховáли, тай приходи́ý до жінки і так з неý балáкаý, як живи́й. І так ї наради́ли, що мáє робити, аби́ ýже не йшóý. Казáли ї, аби́ ýзéла, поперевертáла подушки́, аби́ там клáла, де нóги, тай аби́ лєгáла головóв там, де нóги, і аби́ попітсипáла скрізь пóпелом по землі́ і пóпід кóмин. І аби́ сорóчку перевернýла і на вíворот ýбрáла. І вонá так зроби́ла. А він вітáк прийшóý ще, тай кáже: „Хто тебé так на се нарáдиý?“ — Узєý вітáк, потріскаý по хáті, узлóстиý сї, тай кáже: „Ýжé я тут більше не бýду“. — Тай більше не прихоли́ý.

Зап. І. Волошинський в червни, 1910, від І. Лозовського з Колїнок, пов. Городенка.

619. Пан у садї.

Шла баба з дївчинов в сат пільнувати япка. Дивит сє, якісь сидит пан на кріслї під грушков. Тоди кажи до дївчини: Хтось є в япках. Чикай, зара будем *лáпали*. — *Приходєт блишши*, приглєдают сє, пізнали мирлого пана. Тоди настрашили сє і зачили втікати.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

620. Мерлець показуєть ся сусїдови.

До мене посходили си одного вечіра сусїди. Балакали ми, балакали тай далї на горіýку складати си. Далим по кільканацїть ґрейцарів тай я таки пішоý за горіýкоý. То було уже у саму опівніч. Іду я, іду і прихожу до коршми. Ледвим добудиý си Жида з бебехіý. Взєý сми око горіýки тай вертаю си до дому. До коршми ішоý сми за дорогоý, а відтиý, думаю собі, піду понад потік стежками. Іду я, іду, аж дивю си, а Гнат Остафійчук ближит си д' минї. А ми єго таки того дня поховали. Я шьи у него у хакі буý тай добре пізнаю, бо місїць на дворі світит, єк у днину. Але єк го ховали та дали минї так, як і другим людим подайник. Траба було за єго душу до ýпівночи зговорити пєть Очінаш і Богородице. Але посходили си до мене сусїди тай я забуý своє відмовити. Траба було молити си до ýпівночи, бо тої ночи душьа приходит пити воду і їсти колачь, шьо за неї поклали там, де ýна сиґіла, єк

мертвец лижеў на лаві. Душьа хочі, шьоби разом попоїсти тай віпити воду і іти вже на тот світ та вабрати ті молитви, шьо ва ню віговорили, аби мала з чим стати перед Богом. Стаў я тай думаю. Думаю, шьо робити; але паде ми на гадку, таки тут на дорозї змовити молитви, бо Гнат можи мине задушити. Упадаю на коліна тай говорю пєть Очінаш і Богородици. Я лиш віговорив̆, дивю си, а то покоїник єк ни зашумит вербами тай полетїв право до неба. Я однако таки стою дубом тай не можу си з місця рушити во страхи. Але йкос прихожу до дому, ўхожу ў хату, але не можу заговорити. Диві си люди на мене і видї, шьо я перепужіний. Кажуть: Іле, шьо тобі, Дух світий з тобоў і з нами! — Жінка уздріла, шьо шос ни доброго, поцїгла за образ, вітїгла відтиў свічене зїлє тай підкурила мене: „Шьизай від него, маро, на моря, на скали, на пущі, де кури не допівают, а псн не догаўкуют. Дух світий з тобоў, чоловіче“. А я аж тогди заговориў і ўповідаю, шьо мене перепудиў Гнат Остафійчук тот, шьо я у него буў на похороні. От там над потоком здибаў мене тай стаў, а я не маў шьо робити тай видити упаў на колїна тай віговориў за єго душьу молитви, а він аж тогди шьиз. Я ледви прийшоў д' хакі тай уже цеї горіўки не хочу. І таки уже її нїхто не пиў, аби шьи пас була та горіўка потїгла, шьо ї мертвец перейшоў. Ту горіўку вінесли у тот раз у таке місце, де нїхто не заходит (дес у бзиновий корчь, аби її нїхто не переступиў, бо би ўмер). Від цего разу не ходиў я вже до коршми за горіўкоў ў опіўночи.

То місце і вербу, де мене переходиў Гнат, і до тепер називают Гнатовоў вербоў, бо коло неї переходиў Гнат Ілюк. Від тогди уже нїхто не видїў помершого Гната.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятин. пов. від Ілї Федорійчука.

621. Переміни мерця.

Одного разу нігнав ґосподар конї пасти на цвинтар, а сам льиг спати на гріб і спит. Али ось тут щось стогнит і кажи: Встань, чоловічи, бо минї дужи кишко!

Ігі, а то що за біда!? Встайи, дивит сьи, а з гробу встайи щось біли таке, як простирало і йди на дорогу і зачило плакати: Ой ґітоньки мої, ґітоньки! — і пішло далї. А той хлоп як став на тім місци і ни міг сьи рушити, али ту диви сьи, виртайи тото біли простирало назад на цвинтар. Той хлоп хочи вкікнути, али ни можи, так як би го що прекувало до зимлї, зи тото простирало знисло сьи в гору і сьи простило на хрест, а той чоловік с страху умлївайи, а рушити сьи ни годен. А тото простирало як повіяло вітром, то аж дирива сьи гнули до зимлї. Дивит сьи той хлоп, а з того простирала зроби сьи хлоп такій виликі, як дирево високі, а с того хлопа зробила сьи сьвічка

і стала на гріб і засьвітила сьи, а потому як згасла тай щезло фсьо. Отжи той хлоп спамйитав сьи троха, йде в цвинтару, а на дорозї стоїт хрест і кажи до того хлопа: Чоловічи, іди до дому і моли сьи! — А той хлоп кажи: Тфу, то що за біда? — А хрест щиз. А хлоп іде далї, али дивит сьи, йде чорні хлоп і дзелéнькайи і зачив сипати вогньом, а тому хлопови аш шипка злазьийи в голови с страху, аж двома руками тримайи і зайшов щісливо ду дому.

Зап. у серпни 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

622. Майстер мерлець.

Ішов чиледник від мами до майстра. Ішов коло косьцьола. Дивит сє, хтось йде. Гадав си, шо то віт сповіди йде, бо то було в виликий піст, і став робити циґара, бо хтів просити сєрника. Тимчасом зачикав, дивит сє, а то йде мирлец, єго майстир: Він був в гнїві з ним і видвернув сє в противну сторону від него. Так тимчасом він єго пізнав, жи то є мирлец і зачав втїкати до дому.

Зап. від Пшенички Гринька в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

623. Кушнїр і мерлець.

Одного разу посходили сє кушнєрі до цеху і там забавляли ся. Як розходили ся вже до дому і оден відійшов в свою сторону. Ішов попри кирницю і дивит ся, а то мирлец. І він с того страху зачав втїкати і кричати: Ґвавт! — Тимчасом тії зачали за ним бічи, що є, а він ніц, тілько чим скорши втїкав і кричав далї. Як го злапáли, питали го ся, що є. І він сє ни міг відізвати зо страху. Ни балакав цáлий тиждень.

Зап. від Кобильника Дмитра в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

624. Тїсні черевики.

Один чоловік після смерти до дїтей ходив. Ото як іде по вулиці та під вікно і підходе до шевця: „На шо ти минї тїсні чиривики пошив? — І до дому йде, зайде і відьтіль зайде та все промовля: „На шо ти мінї тїсні чиривики пошив“. — Так він ходив шо ночі, аж поки ни прибили його осиковим кілком.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

625. Пригода з мерцем.

Йиден швец ходиў, де но сьи з'явиў мерлец; браў копито і роботу, входиў до хати, зговориў оченаш, вітак розбирає копито і робит коло мирцьи. Так він робиў бис цалий рік. Али йиден рас каўт па-

рубки: Ми йиму так зробим, шо він не буде ніде ходиў. — І каже: Возьмім йидного парупка, постаўмо на лаву так, як умерцьи. І тогди йиго закликати. — І він тогди прийшоў, зговориў оченаш, розібраў собі копито, і робит. Парупки сиділи на лаві і дещо балакали, тай каже: Ходім, будем йти до дому. — Вішли вони на двір, тай каўт: Він сьи крепко напудит; зачикаймо, він зарас віде той парубок. — І він устаў і каже: Ти чо тутка сидиш? — А швец узьиў і молотком у голову. — Тоті чекают на дворі, той не віходит. Вони сьи дивют чирис вікно, а він лиш посиніў той, шо лишиў сьи. А швец йиднако робит. І тогди віходьит до хати, тай каўт: „Мой, не встаєш? — Вони до него ґерут сьи, а він ниживий. І той, шо пораднў, маў великий гарешт.

Зап. у Костільниках, Буч. пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

626. Небіщик Капустіний.

Я служиў у Кирлибабі тай було́ нас два слу́ги, я до ца́піў наймиў си тай я тоти́ ца́пи пас, а дру́гий кіньми хліб носиў. Так тот, шо хліб носиў, то сказа́ў ґазді: „Пустіт минї“ — ка́же — „це́го, аби́ я пригна́ў маржи́ну на осїльницу“. — Жене́мо ми ту маржи́ну у ночі, а вин вита́к узьи́ў тай сказа́ў: „Тут“ — ка́же — Капу́стіного уби́ли“. — Чьоловік си зваў Капу́стіний. Ми йшли так пото́ком, а вин ишо́ў тай так лїсом го́йкаў тай кричьи́ў, аш су́мно бу́ло.. И я узьи́ў і тому́ ка́жу: „Ми обіґім си, ничьо́ то́му ни кажім у ночі, аби нам си ни причува́ло“. — Прийшло́ си, а то ва́рас такі заговори́ло. А я ка́жу: „Ни кажи́ ничьо́, нічна́ годийна, а місьиць новий“ — ка́жу. Йик зачьи́ў кричьиги, го́йкати лїса́ми, — аж сум... І до́ти ишо́ў и кричьиў лїса́ми, до́кіў ми ни прийшли́ до то́го ґазди́ до ха́ти и вин у ўодно́ кричьи́ў у лїса́х. А той мій това́риш узьи́ў тай ка́же: „До́бре ви менї каза́ли, не говори́ти ў ночі за Капу́стіного!“

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Филипа Чолана з Ростік, пов. Вижниця.

627. Мерлець при патролї.

Федь буў вітом, а я засту́пником і ми прийшли на патро́лю за пси. Прихо́дим пе́ред Миха́йла Воробцьи́ воро́га тай тих сї два віста́ло, а я напере́д прімкну́ў сї. Прийшо́ў до воріг, старахкотї́ў бу́ком, а то стоїт хлоп у шьи́пці ко́ло воріт. Я тогди́ від воріт: „Ох-йой!“ — на бік, а тоти́ ста́ли оба́: „Шо тобі таке́?“ — „Ади“ — кау — „Міха́йло стоїт мертви́й — рахува́ти!“ — Пото́му як я сї ольи́к, то я віта́к три дни ходи́ў дивити сї, ци пра́ўда. А при тім він на́гле уме́р і я стоя́ў при комісії, як го розбира́ли і я сї то́го бу́ў ольи́к — рахува́ти“.

Зап. в падолисті, 1910 р., від Савки Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

628. Жид на окопі.

Іду я собі до Будзанова с Тудорова в ночи; то було літнов пором. Приходжу мижи ліси, дивю сє, стоїт Жит на вокопі. В шабасові шапці, в довгі бунді, пітперезаний і стоїт собі на вокопі. Дивю сє, хтось стоїт на вокопі, вже сє тішу, — буду мав с ким йти до дому. Приходжу до Жида, кажу: Dobry wieczór! раз і другий раз — Жит сє ни вобзиває. Приходжу такой до него, кличу: Ходіт, йдети можи до Будзанова? — Жит сє ніц ни вобзиває, но стоїт. Я тогди дивю сє, жи то він ниживе шось, тэй в ноги. Аш потому нагадавим си, жи там збуї забили Жида. Тому Жит стояв.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

629. Колядники і мертвий Жид.

Шли дівчита коледувати. Колєдували по ґосподарах, ніби по католіках. А Жидівочка коло того католіка сиділа в сусїстві і кличи Жидівочка: Чуєш, чуєш, ходи сюда коледувати мині, я тобі щось за тоє дам!

І тії дівчита послухали, бо були молоді тей дурні, зачили коледувати; виколедували, повінчували. Тоди Жидівєтко винисло колач за колєду і пішло собі до хати. Аж нарас Жит десь сє коло тих дітий з'явив (а тому Жидівєткови тато вмер). Вони сє настрашили, де сє коло них Жит взєв, мирлий Жит. Зачили тікати, а той Жит за ними. Бігли тії дівчита до дому зо страхи, а той Жит прийшов в вікно, став і стоїт. Діти сє понастрашували, зачили казати: Мамо, подивіт сє, щось сє дивит в вікно! І стара сє придивила, шо то ни є Жит, но є мирлий жидівский. Потому зачила сє питати дітий, шо то є. Вони зачили воповідати, що вони колєдували в Жида, то він за ними біх віт сáмої тої хати.

Зап. від вуйни Польки Стецїй в Будзанові, Теребовельського пов., О. Деревянка.

630. Подвійний погріб.

Штифана Тирского похували, йак Бох приказаў. Али третойі днини виртайут сьі ў вечьір сапалникі с польі стешкоў черес цвинтарь й ўчули, йак Тирский ў йамі гримаў. Зарас сбігли сьі льуди, відкопали небішчика й занесли його жінцьі до дому. Другого дньи ксьондз ше раз мусьіў ховати трупа, запичьитав гріб й Тирский по другім запичьитаньу до ниньі тихо лижит ў зимлици.

Зап. від Михайла Федорака в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1900 р. Осип Яворський.

631. Кіл — небощикам.

Оце говорять, в Галичиному відьма вмірала, ни скоро вмерла: стилину зривали, тоді вона і вмерла. А вмерла, довго ходила ночу до

дітей. Та так от прийде ночу і варить їм і корме їх і обмиває, а як півні закричать, так і піде опять. А мужик єслї услише, ни озивай ся, а єслї озвець ця — так вона його розорве. Ну, він, говорять, слуха-слуха тай к священику піде, скаже: „Шо ж їй робить?“ — Так одривають та осиковим колком прибивають. Так як стануть прибивать, так вона аж зариви̂ть. Тоді вже пиристане ходить. Це вже давненько було. От і ваш покойний дедушка, отиць Оликсандр, одну женщину яритницю прибивав осиковим кілком: так кров по тому кілку так і цвиркнула.

Борисовська вол., Валуй. пов. Вороніж. губ.

632. Мерці.

Они показують ся або зараз по смерти, або „віході з гробіў у чітверь на стайстри (Страстний Четвер перед Великоднем). Люди пале тогди лїсу від обістя (браму), а мерці приході гріти си і просе милостинї“. А що то великий піст, коли люди ще лиш приготовляють ся до Великодня, тому милостиню дають аж на Великдень рано.

Зап. від Стефана Глушки в Тростянци, Снятинського пов., Ос. Михайлецький.

633. Мерці на прогульці.

Вийшов мій брат на двір і видїв, що йде три мирці і напирид них псючок. Він се настрашив і втїк до хати. Тогди став в вікнї, дивит се, що то за єднї йдут. Пізнав, що за єднї. Тогди пішли вони собі в місто. А він нїц, но в вікнї стояв і дивив се, єк вони будут знов повиртали. І так само повиртали с тим і пішли в цвинтар.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

634. Небіщики приходять закурити.

Мої небіщик дьи́дї каза́ли, що їх дьи́дї ше роска́зували їм, шо ночува́ли раз ў по́ли ў дале́кім — ў сїно́кьити ночува́ли, а то́го чьи́су два га́зди поме́рло ў селї бу́ло, і вони́ зачьи́іли пали́ти, а ти нибіщики прихо́дьи оба́ від ним, позаку́рювали собі люльки ко́ло вогню́... А ўони́ сї ду́жи бу́ли настра́шили, як їх уздріли, а ўони́ ка́жут: „Ни біи́ти сї нас, Юрку тай ти Штифа́ни, шо ми прийшли́, бо ми таку́ поку́ту ма́йим“.

Зап Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка із Далешева, пов. Городенка.

635. Мерці ходять на пущенє.

То бу́ло пе́ред вели́ким пу́щіньим на́шим... Тай лиш ми польига́ли спа́ти, чу́йим, а то шос лудни́т: ду́ду, ду́ду, ду́ду... Віта́к дьи́дьи віхо́дьи, обійшли́ до ко́ла ха́ти, тай не бу́ло нічо́; а то бу́ли у́мерлї.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

636. Що дають мерцям на пущенє.

Мертеі приходьи на великє пущіньи. Сьвітло горит, кладе сї у мищинку студенцу тай... Вони, кажут так люде, що вони приходьи тай їдьи.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

637. Мерцї співають на цвинтари.

Я шьи служиу при воську. І ми стояли ў однім селї. Шкадрона уланіў у одного Жида, шьо вінаймаў стайню на конї. Таки недалеко малисмо касарню у другого Жида. І ходилисмо на варту до маґазину пороху. Тай говорили ўдні, шьо там стояли на вартї, шьо там шьос пужіє у опіўночи. А маґазин буў так тут, а цвинтарь трохи далше, лиш через дорогу. Говорили та говорили. Але я кілько стояў на вартї, а нїколи не стояў ў опіўночи тай не дуже віриў, бо чого то люди не говорі. Аж раз припала й на мене черга ў опіўночи іти на варту. Прихожу я на варту, завіў нас капраль, ми аблїзували си, тай хожу наўкруг пульвера. Аж почерез чьис чую, шьос співає на цвинтари. Я дивю си, а то шьос біле ўдно, друге, трете. Ходит тото почерез цвинтарь та співає, єк ксьондзи. Справили си рідом, тай ближут си шьо раз близше д' минї, а я застороціў, стаў тай дивю си, шьо з цего має бути. Пішло то ў однім ґлїдї до ўдного гроба, поставало з каґілницями тай відпраўлеют. Я аж тогди нагадаў собі, шьо менї не вілно стояти на вартї на ўднім пляцу. Беру тай зноў хожу наўкруг пульвера. Єк я відвернуў си до цвинтаря плечима, то здає ми си, шьо ўни ідут за мноў, а я таки деревію. Здає си, шьо чьика лиш на ўднім волоску держит си на голові. Я відвернуў си лицем до цвинтаря, а то ўже нїкого нема, лиш відгомін від співу котит си по цвинтарнім саду.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Павла Федорука.

638. Як річи пересували ся.

Служили ми в Малихові в ксьондза, а той ксьондз мав тата. А ксьондза жінка ни хтїла того ксьондзового тата тримати при собі. І завіз йиго фірман до колії тай він поїхав до другого сина, того ксьондза брата. Іно приїхав, зарас захорував і написав лист назад ду того ксьондза, жи дужи він хорий. І поїхав ксьондз, відвідав свого тата, правда, ту він хорий, старий тато їго. І той ксьондз там довго ни був, вирнув сьи назад, а зарас за ним той тато вмер. І прийшов тальифон, жи юш тато нибощик. А зіставив свуї річи ще той тато в свого сина в ксьондза в Малихові.

На сьвітий вечир їмосьць з ксьондзом сїла в покою при столї, а слуги в кухни, то крісло присунуло сьи аж до стола. Потім сьи шафа

утвурила, і тими річима пирикидало там, книшками і потім зу шафи книжку кинуло на стіл і пирисувало листками. І тугди їмосьць вкікла до слу́гів до кухні, а їг̆омосьць стали куло стола і задумали сьи.

Зап. у падолисті, 1904 р., в Вороцові, Городецького пов. від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

639. Мерлець упоминаєть ся за довг.

Єден хлоп купив конє в коноводника, старого. Дав му пєтку, а за місіц дисєтку має дати. Так той Жит вмер, а дисєтку той хлоп єму ни дав. Йде той хлоп рас в ночи коло водинайцятої години.

— Чуєш, Івани, дай тую дисєтку моєм дітьом — так той мирлий сє вобзиває.

Той обіцяв дати. Дві ниділи минуло і хлоп дисєтки ни дав. Тогди йде в ночи той хлоп пяний. Жит кажи: Івани, де ти їдиш?

— Ти паршивий, Жиди, я твоєм конем їду!

— Чуєш, Їванн, як ни віддаш тої дисєтки, то зара тибе возьму́ с корінии!

Жит як потріс патлами і зачили Ївана молотити і єго конє і хлопа забили. — Вже конец.

Зап. від Яндруха Стеція, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

640. Мертвий довжник.

Цирковний сторож Ольховик Васька уже нескільки років сторожує. Він в роду ни жинив ся і скупий-прискупий. Харчив ся він більше по людях, або у икономії на кухні. Все жалуваня і окремні доходи він складав, нікуди ни тратив дарма і одниї копійки. Один молодий чоловік, служащий тутешній, кажись учитиль той, шо од чахотки умер, низадовго до смерти йому на шось понадобилось гроший. Він пронюхав, шо у сторожа Васьки є багато гроший. Він пішов до його і позичив у його по вексилю 300 рублів гроший. Пожив він шось ни довго, скоро після того умер. Васька тоді сам ни свій, пропали його гроші. Так він з досади пішов о півночі на могилу миртвиця править з його свої гроші. Став на могилу і давай кричать: Оддай гроші, сякий такий, лає його всякими словами. І так він цілий тиждинь ходив на могилу покійного должника, все правив долг. Кричить там, лаїць ця, страмить його: Давай гроші, як тибі ни стидно, ни гріх? Узять узяв, а оддавать ни хочиш. — Прийшов він до дому з кладовища. Тіко роздїг ся, лїг, потушив огонь і ни спів задрімать, коли дивить ця, іде той самий мертвець, з якого він правив долг. Мертвець був у всьому білому. Підійшов до постелї, як схватив Ваську за патли, як почав його колотить і добре таки його поколошматив. Підняв ся Вася у ранцї, все болить, все равпо, як у ступі

побув. Сібірний дідок ни боязкий був, ни зовсім злякав ся; хоч і боліло все, а всеж таки наміряв ся у ночі піти на могилу з кочиргою побить миртвиця, як шо вилїзе з могили. І іще було в його в мислї нас...ть на могилу. Діло було під неділю, служили в церкві вечерню. Опісля вечерpermalink-free

Opens: вечерї, коли уже повиходили з церкви всї люди і духовні пішли, Василь остав ся сам у церкві. Взяв мітелку і почав підмітать. Нї з сього, нї з того, ни видно було хто, свиснуло сторожа по уху, схватило його за шиворот і ну тасувать. Аж на воздух його підкидало та на піл бросало і причитує: Знай, знай, як з мертвих гроші требувать та лаять їх скверними словами! Так воно його так уходило, шо він на силу долїз у сторожку. Після того він довго прохварав і все з синяками ходив. З того часу він більше уже ни ходив на могилу і другим заказував, шоб ни правили з миртвиців гроший.

Зап. від М. Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, Курської ґуб. П. Тарасевський.

641. Як відданиця викрутила ся від мерця.

Була собі дївка, тай хотїла віддати си, але дуже вібирала, шо хотїла богача великого так, шо собі єї зогидили і нїхто єї не хотїв брати. Раз у опівночи чує вона: хтос пукає у вікно тай просит си до хати; а вона взяла тай пустила, а то був опир. Тай каже опир до неї: А ти пішла би зо мнов? — А вона каже: Я не знаю куда. — Ходи, сїдай на коня. — А вна хоче, не хоче, тай берут, тай ідут обоє. А вона не знала, шо то опир. Ідут, ідут, а він каже: Місяць сьвітит, опир їде, ти не боїш ся, дївко?

Я си не бою, бо я з тобою! — відповідає вона і знов їдут. А вона взяла з дому звій полотна. Їдут вони на гріб, а він каже: Отут ми маєм ґаздувати, але йди уперед ти. — А вна каже: Нє! йди ти, бо я, каже, тут ше не була, я не знаю у сїм домі. Іди ти уперед. — Він іде уперед, а вона каже: На тобі отсей конец полотна, аби ти не гадав, шо я не йду за тобов. — Тай поволеньки суне за ним полотно, розвиває, а все поволи, аби вістарчило, заків когут не запіє, бо би ї опир узяв. Тай вже коли лиш досотує, а він каже: Та йдеш? — Та йду, йду, — тай у той раз когут запіяв, тай яма си засипала, а вона си перехристила тай прийшла до дому, то застала ще сьвітло, шо догоряло.

Зап. від Ґоруци Орчук у Раранчу, Чернов. пов. О. Рак.

642. Вмерлий коханок.

Любиў парбок дїўку тай вмер. Віттак місьиць настаў, він приїхаў сивим конем: Збирай сьи, поїдем. Їдут, — чикай! Я забула, возьму си звій полотна. Узьила. Йдут. Місьиць сьвітит. Він ї сьи питайи: Чи боїш

сьи, моя мила? — Не бою сьи, бом с тобою. А вона гадайи, шо він живий. Приходьит коло цминтару — роскрита яма. Він каже: Йди, лізь в ту ямку. — Вона сьи зльикла. Ньи, кажи, ти лізь, я ті дам перше полотно. — Вліз, та му дала полотно, він розвиває, а вона фтікає. Али стояла хатка на поли. Розвинула полотно, він сьи дивит, полотно йи, її нима — тай далї за неў. Вона сьи обгльинула, тай борше до тої хати, а там опир лижит на лаві. Вона беўх на піч. Він до хати, а той з лави і бют сьи. До опівночи сьи били; когут запіяў, с того мазь сьи розльила, а той на лаву. Длятого мусьи бути все при мерлім, бо другий прибігне.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Гриця Кузя М. Капій.

643. Мерлець хапає коханку.

То єдна дївчина закохала сє дужи с парупком. А єго віддали до жомнєр і він там в жомнєрах вмер. А вона ніц, іно за ним жалувала, жалувала. Приходит до неї жибруща баба теӣ кажи: Чо ти, шиноньку, така шумна?

— Е що ви минї, бабуню, порадити?

— А хтош ти, шиноньку, порадит, як ни я? Таж я тобі найлїпши пораджу. Бош то я всьо розумію, бо я вже штара жівка!

— Ай, бабуню, якбисти минї порадили, то я би вам ни знати що дала.

— Воповіч минї, шиноньку, що то є.

— Та то я сє закохала с тим Гаврилом, а він пішов до жомнєр, анї чутки за ним нима.

Як баба то вислухала: Чикай, шиноньку, прийде. Будеш вечир шидїла в вікнї, він приїди до теби на кони, абис му подала руку, абис сє ж ним жвитала.

Як зачила баба шептати: Як жиє — приписи і як вмер — приписи.

Сїла дївчина в вікно. Десь коло водипайцетої години приїхав Гаврило на кони, вона з виликої радости подала му руку, той як ї сфатив на конє, пігнав з нев, хто знає де — до нинїшного днє нима ї.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

644. Мерлець забирає жінку на своє ґаздівство.

Жила собі жінка, та чоловік умер тай почав до неї ходити. Вона злякалась, та вже пізно, припустила до себе. Їден раз приходить він і каже: Іди зо мною, Голяно чи там Христино. — Вона дурна і каже: „А тож піду“. — На другу ніч приїзжає такий гарний файтон, а в него такі конї гарячі, що так і скачуть. „Іди, бери своє добро! — каже мрець. — Пішла, набрала всього і скатерків, і рушників і полотна

і всякої всячини. Сіла вона, як дернуть коні, як полетить... Їдуть вони, їдуть і приїхали до єго ями". „Ну, каже, голубко, лїзь в яму, а я буду подавати тобі працю". — „Нї, мій миленький, лїзь ти, а я буду подавати". — Бачить вона, що це не жарт, тай думає, якби втїкати. От подала вона і рушники і скатерки і думає: Дам я єму звій полотна; їден кінець дам їму, а звій покладу над ямою, він буде сотати звій, а я тим часом втїчу. — А звій довгий, та довгий. Зробила вона так тай хода. Біжить, біжить. Аж бачит лїс якись і там хатка. Ввійшла вона туда, тай захолонула; бачить, на лавцї лежить мрець і коло него свіча горить. Страшно її, але не хочи ся попастись в руки того мерця, шо сотає звій. Вбігла вона на піч і сидить. А той мрець в ямі сотав, сотав полотно, але висотав усе, тай каже: „Голяно, а подавай ще". — Не чути. Він іше крикнув, потім виліз із ями, та як побачив, шо її нема, розсердив ся та за нею. І він прибіг до тої хатки. Чує Голяна, шо слухає її чоловік, тай сидить анї жива, анї мертва. Коли бачить, встає мрець, шо лежав на лавцї, та до того, шо на дворї. Бюць ця вони, їден каже: „Це моя дївка", а другий: „Брешеш, бо це моя". — Бились вони, бились, доки півнї не заспівали, а тодї вони трах тай розсипались.

Зі збірки Д. Щербаківського.

645. Земля викидає мерця.

Буў оде́н таки́й чоловік, що як опхо́дьи доўко́ла це́ркви с проце́сі́йоў, то він не хокі́ў нїколи іти́, лиш стоя́ў ко́ло двиџи́й. Потім, як він уме́р, єго́ все земльи́ вікида́ла на ве́рха з дереви́щем. Єго все прико́пували па́ру раз і все земля́ вікида́ла і віта́к вже бу́ло деревищe на ве́рха. І ку́ри сусі́днї віпорпали там я́мку і не́сли сї піт тим деревищем і ко́ждий сї боя́ў я́йцї тї бра́ти, бо с під мертво́го ко́ждий сї боя́ў. Аж по́кіў так одно́го ра́зу посходи́ли сї на вечерви́цї парубки́ і дїўки́. Там буў бага́цкий син йиде́н на тих вечирви́цьих і йидна́ дїўка бу́ла ду́жи бі́дна. А той бога́цкий син сї з не́ї посьмі́шкуваў і каза́ў — а то так сї дїяло о двана́цїтї годи́нї по ўпі́ўночи — каза́ў: „Як ти піде́ш, озме́ш тоти́ я́йцї типе́р о пі́ўночи, то відда́ш сї за ме́не". — Так сї з не́ї посьмі́шкуваў. І вона за́рас си ві́мовила при сьві́тках і пішла́ до дириви́щі і зачи́ла бра́ти я́йцї. І покі́м той уста́ў з дириви́щі і учіпи́ў ї сї за ши́ю — той мертви́й і ка́же ї: „Ти не бій сї мене́ нїц, бо я, як ше жиў на сьві́тї, то нї́гди не хотї́ў обійти́ це́ркву доко́ла, тому́ мене́ земльи́ вікида́є на верх". — Ка́е: „Ти то́го сї нїц не бій, забери́ я́йцї і доко́ла це́рькви обнеси́ мене́". — По́тім вона́ я́йцї забра́ла і обне́сла єго́ три ра́зи доко́ла це́рькви і він від не́ї зник і не зна́ти де він сї дї́ў і що. По́тім она́ ті я́йцї прине́сла і тї сї ду́же заливува́ли на вечирни́цьих, шо бу́ла ўраз з ни́ми і пита́ли ї сї, як вона́ ті я́йцї діста́ла, а во́на їм роска́зувала,

як то було́. Дру́гої дви́ни вона́ пішла́ с ти́ми сьві́тками і с тим бога́цким па́рубком і пообзира́ли, що яє́ц нема і дереви́ще не заста́ли, лиш сї земля́ засу́нула так, як від ра́зу похо́вано і по́тїм він ї му́сїў узьйти за жінку. Він каза́ў на спас, а вона́ си ві́мовила при сьві́тках.

За́п. Ів. Волошинський, в жовтни, 1910 р., від А. І́рещука з Ісакова, пов. Городенка.

646. Як дївка зняла шапку з мерця.

В їдній хатї справлєли вечерницї. Прийшли хлопцї, парубки і дївки. А ті вечерницї були у бідної баби, жи не мала нїкого, тілько дві дївки. Зложили сї хлопцї на горївку. Але нїхто не хотїв піти, бо була вже пізна ніч. А молодша дївка баби каже: Чекайте, я зараз піду. — І взєла фляшку, гроші і побігла. Як ішла до корчми, то нїчого не виділа, а як йшла с корчми, то йшла коло фіґури. Подивила сї вона в бік ід фіґурі, а коло неї стоїт білий хлоп. І шєпку мав на голові. Хопила вна єму шєпку і прибігла до дому. А то був вмерлий. Приносить горівку і шєпку в руках і каже: Видите, хлопцї, ви гадали, що мене напу́дите, а я з которогось з вас ще й шєпку зняла. — Отже вни сї здуміли, що то сї зробило, бо вни с хати нїде не виходили. Анї сї кивали. Бє дванацїта година; приходит в хату вмерлий і каже: Дївко, заложи мі шєпку так, як смі зняла. — Хлопцї і дївки зацїли сї всї радити, що с тим робити. Взєли, і врадили сї так, жи вна винесла шєпку перед хату на ків. Кажут: Він прийде тай си возьме. Але він не брав. І другої ночи знов прийшов. Знов каже так, як першим разом. Але хлопцї пішли сї радити до ксєндза. Забрали хорогви і так йшли, як мертвих ховают. І пішли під ту саму фіґуру, аби дївка заложила шєпку на того хлопа, як взєла. Ксєндз відправив, а дївка закладала шєпку на хлопа. Він ї лише дотулив сї, а вна впала на землю мертва.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов. в липнї, 1906, від Митра Гавриляка В. Левинський.

647. Дївка та опир.

Йидно́го ра́зу ішла́ ґі́ўка на вичирни́цї; а́ле так ї ві́пала доро́га іти́ по́при це́ркву. Іде́ вона́, а на бра́мі стоі́т па́рубок у шьи́пцї; а вона́ ла́пнула ту шьи́пку тай поле́кіла на вечирни́цї. Тай бере́ тай пока́зує ту шьи́пку, ка́е: „Аґі́г, стоя́ў які́с па́рубок у шьи́пцї, а я узьйла тай ухо́пила з не́го ту шьи́пку". — А та шьи́пка бу́ла з вінко́м. Але ту низза́годї прилїта́є опи́рь до вікна́ тай кли́че туту́ ґі́ўку, аби́ му ві́несла шьи́пку. Вона́ сї боя́ла ві́нести тай вісила́ла дру́гими, ци па́рупком, ци ді́ўкоў; той ни хотї́ў бра́ти, хотї́ў, аби́ вона́ сама́ ві́несла. Тай так він дрочи́ў сї, аж по́кіў когу́т не запі́яў. Вона́ йиму́ ни віноси́ла, запі́яў когут, а він щез.

Тай уже́ ра́но прийшла́ вона́ с тих вечерни́ц до до́му, зачина́є ґьидеви тай не́пи роска́зувати, шо здойми́ла з опира́ шьи́пку тай ни зна́ти, шо роби́ти; опи́рь не хо́че від дру́гих бра́ти, а вона́ бої́т сї йиму́ да́ти. Але стари́й ніц не ро́бит, лиш іде́ до ксьо́ндза ра́цити сї, що би то́му роби́ти. Ксьондз ка́жи так: „Най вона́ прийде́ до спо́віди, най сї віспо-відає і най сї“ — ка́же — „збере́ на смерть, зроби́ти ї тру́нву і запа-кува́ти ї у̑ тру́нву і взьи́ти с це́ркви проце́сію і шьи́пку покла́сти на тру́нву і буде́м ї не́сти так на цви́нтар, гий хова́ти“. — Тай той ї дьи́цї так зробиу̑. Пішла́ вона́, віспові́дала сї, у̑бра́ла сї на смерть, тай зроби́ли й деревище, галїзла у деревище, забили, взьи́ли проце́сію, несу́т хова́ти. А шьи́пка на диривищи несе́ сї. Зане́сли на цви́нтар, бу́рьи, як сї звіяла і шьи́пка дес сї лї́ла, ніхто́ не зна́є де, і дї́у̑ку розне́сло.

Зап. в грудни, 1911 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка І. Волошинський.

648. Піп ховає мерцеву шапку.

То було у одної удовицї. Сходили си туди до тої хати на вечерницї. А та удовицї сидїла коло цвинтарі так, шо скоро треба було нести воду, то треба було переходити через цвинтар.

Одного вечера зговорили си парубки, шо хто піде у 12 годинї по воду через той цвинтар, то ми єму дамо хокь бочку пива, хокь 5 корон. — А ґїу̑ка, такі хатна, каже: „Давайте минї, я піду. — Виляла она воду з коноу̑ки гет і пішла і принесла воду і нїчо ї си ни стало. На другий вечер прийшли парубки зноу̑, але уже мали зиґарок і каже оден: Скоро би хто типер пішоу̑ по воду, але у 12 годинї, то має дванацєт корон. — І та ґїу̑ка зноу̑ пішла. Взела она коноу̑ку і пішла на цвинтар, а за хвилю вернула си без коновок і принесла шепку. Каже: *Іду я, а то якис сивий чоловік у сиві шепцї иде проти мени. Я зі страху* кинула коноу̑ки тай руки отак (показує), а то чоловік зник, лиш шепка лишила си минї у руках. — Третого вечері уже не було нї дївок, нї парубкіу̑, бо мали страх від тої шепки, а то шос ходит по під вікна, і голосит, аби она вернула шепку. Она дуже си спудила. На другий день пішла она до попа, аби порадиу̑, шо робити. А ксьондз (ксьондзи усюди однакі), каже він: Дай менї 10 левіу̑, то я ту шепку так похо-ваю, єк мирцє. — Дала она. На другий день пішоу̑ він з процесийоу̑ так, єк по кіло. Увійшоу̑ у хату, а шепка стоїт на лавици. Каже піп: Но, хто ту шепку узєу̑, най ї нисе аж до ями. — Узела та ґїу̑ка шепку і так, єк с кілом, ударила три рази у хатний поріг. Як ударила третий раз до порога у сїнех, то у тїй мінутї зникла, шо не було нї ї, нї шепки.

Тай не знати, де то си дїло.

Зап. від Михайла Рошки в Карлові, Снятин. пов. 1911 р. А. Онищук.

649. Мерлець хапає дівчину.

Ішли ночу дівчата на вечирниці; дорога туди лижала, як є мимо кристянського кладовища. Дойшли вони до кладовища, їм стало моторошно, всїх оторопи увяв, волосе так у гору і полізло. Всї порішили було вирнуть ся до дому, бо показалось їм дуже страшно проходить мимо кладовища. А одна була сміла дївчина, нїчого ни боялась. Стала підбивать останнїх дївчат: Ех ви, мокрі кури! Чого ви боїтесь, шо вас вовк іззїсть, чи шо? Ни бійтесь, мертвий ни встане, ходїть! — крикнула настойчиво сміла дївчина. Дївчата трохи ободрились, хоч не хотя, а все таки пішли.

Надійшли вони, як є, на супроти середини кладовища, дивлють ся, на одні могилї біля криста сидить мертвець у білї одежі і на голові білий калпачок. Всї дївчата так і похолонули, хотїли тїкать у розсипну, хто куди попаде. А одчаянна дївчина їх остановила: Куди ви, дурні, біжите? Підождїть, це хлопцї хочуть нас полякать. Я знаю, хто це... Це Ягор Лимішка. Підождїть, я побіжу, з його калпачок зніму. — Вона ни довго думавши, побігла туди і митю мимольотом схватила з його калпачок і вирнулась упєть до подруг і тодї вже всї вмістї побігли на вичирницї.

Прибігли на вичирницї, бросили ту шапочку, почали сміять ся, шутить; дальші більше і забули про того миртвиця. Коли трохи згодом чують, стука шось у ставню. Вони спитали, хто там. А воно одвіча: Давайте мою шапку! — Всї дївчата пирилякались, принишкли і сопуть, одна з другою пириглядають ся. Вони ни хотїли тут обзивать ся, думають сибі: Постука і одстане. А воно одно стука і стука. Панї матка ни знала, в чім дїло, хоть і сибі вмістї з дївчатами ошоломіла, а чого, сама ни знала. А далї насмілилась і каже дївчатам: Ну, чогож ви замовкли, яку там ви шапку брали? Оддайте, чогож воно буде нас бізпокоять? — Кой які обізвались: Та ми її ни трогали, то Галька взяла. — Ну та все равно, хтоб там ни взяв, оддайте. Галько, оддай! — крикнула панїматка. — Галька хоч і сміла була, а в души в неї похолонуло, виносить за двір шапочку побоялась: Одсунула вікно і викинула шапочку на улицю. А мертвец ни бере шапочки і од вікна ни йде, одно требує: Давайте мінї шапочку. Я ни возьму, каже, поки сами надїните мінї на голову. Хто взяв, той нихай сам вийде і надїне мінї на голову.

Тут всї стали гнать Гальку: Іди, надїнь йому калпак; коли зняла, так тепер же і надївай сама, а то чириз тебе і нам нима покою. Іди, проведи його, а то все равно силою випхним тебе на двір. — Гальцї хоч і ни хотїлось виходить та треба йти... Вона дуже боялась, так у мороз всю і бросило, душа в пятки вступила і вся трусилась, ниначе од лихорадки. Пирикристилась вона разів з три і пішла. Тїко вийшла

за ворота, взяла той калпачок і хотіла надіть його мертвецеві на голову, а він схватив її і политів на кладовище. І вже вона більше ни вирталась, пропала дівчина біз вісти. Тепер ніхто ни ходе ночу мимо того кладовища.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

650. Страх перед замерзлим чоловіком.

На перший сьвйт-вечір пішоў до Чернилйці за своїми справўнками Панько і він буў чоловік дўжи побожний, цілий день постиў, пішоў натщи, не хотіў нічо їсти. Ішоў с Чирнилйці, митіль сї звіяла з морозом і упаў і замерз. Потому третий день віт росповіў, посідали на коні, їздили по полю шукати за ним. І ни найшлим єго. Аж на Новий Рік пішоў Васйль Волощўк до Чирнилйці і недалеко стешкі надибав люцкі рўки. І прибіг суда до села, ми сї забавйили тут у сусїди і зачьйў ўповідати, шо там і там находиў під снїгом рўкі. Я потому борше запрьйг коні і взьйвім йиго і другого чоловіка і далї поїхаў. Приїхавім там, де він, зачьйвім опкидати сніг коло него. Якім роскйнуў ноги ў самперед, потому роскрйвім твар і стало минї чос осорўжно. Потому якім зачьйў брати, а він примерз до землї, а я лопатоў поніт крйжі; він злапаў за ноги, я за голову і кйнулим на сани. І наколйм йиго кйнуў, так кіньми ґальопім лекіў. Наколи ми з'їхали з гори, з Дўбок фіра віїхала, хтїли нам не дати йиго. Кажут, що загранйчний, то не годйт сї пускати. Потомум привезли до дому, люди сї збігли, всї знали, що то Панько.

Зап. в жовтни, 1910, від Ф. Луцика із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

651. Жовнїр ночує коло мерця.

А був, знаєте, жовнїр старий. Ішов з войська через лїси в ночи тай зблудив. Не знає, куди би йти. Але дивит сї: так далеко-далеко сьвітло горит. — Я, каже, йду на боже імє, йду на то сьвітло. — Прийшов там. Приходит до тої хати, нема нікого, лише вмерлец лежит на лавици. І нема нікого, лиш пес лежит в ногах. І той вийшов. І клєк, як звичайно, помолив сє Богу, тай устає, тай собі сїв на столец коло вмерлого. Але ту голоден. Ай всюди поотварєно було. Горівка стоїт на столї. Випив собі єдну, випив другу. Та пішов по хатї, попоїв і тоди сїдит цалу ніч. А в ночи так коло дванацїтої години вмерлец спущєє ноги на долину. А пес ніби то гарчит, аби не вставав. Той устав. І почєв з ним говорити. — Коли ти сї, каже, не бояв до мене повернути, то й нїчо ти сї не стане, можеш сїдїти, аж мене не спрєчут, нїчо ти сї не стане, анї голова не заболит. — Той сїдит, молит сї Богу до ранє. — І, каже, що де підеш, то будеш мати щістє. І, каже, я тобі дам зілє:

Що схочеш, то дістанеш, будеш коло себе носити. Від того ти сї нічо не стане. — Каже єден: Поприїздзели на погріб отець, мати. Приїхали ховати тай лишили самого. А ту Пан Біг дав душу, жи коло нього пильнує, жи він сам не є. Потому, як поховали тіло, і був великий баль. Балювали сї. Він був з лісничим. Таже тоди коло жовнєрє дуже асистували. — Ти, каже, останеш, не підеш віде. Ожениш сї і будеш паном. Він остав. Оженив сї. Панував потому, панє, панував! По панцьки жив.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., від Курія в липні, 1906 р. В. Левинський.

652. Як бідак прийшов до маєтку.

Був богач виликий, мав майиток, а ни мав жадноїі фамільиїі. Та ни мав, но йидного кума. І так завши до нього казав: „Куми, йак ти міньі то зробиш, що йа тьи буду просити, то йа тобі всьой майиток запишу, йак ти міньі то виповниш, що йа тобі буду казати, али мусиш міньі сьи нітписати. Йак йа умру, жибись ти коло мени обидві почи сьідьів, а трету ніч на цвинтари тайжи. — Тей той так зробив. Пітписав му сьи, той приходит до дому, ну, тай повідайи жіньцьі. Тай кажи: Жінко, будем мати типер майиток від нашого кума. Али ти мусиш зо мнов так само сидьіти. Жінка ту вобіцьила, жо піде. Али той кум зарас ни задовго вмер, так він мусьів йти до нього на ніч. Так він просит свойі, жоби вона з ним пішла, али де? Вона кажи: Ти йак хочиш, то йди, али йа ни піду. Так тен рат ни рат, тай пішов сам.

Так він сидит коло нього, натуральни йак льуди коло вмершого сьідьут коло дванайцьитойі і дальі, тей го потім всьі повітходили, зоставили самого. Али він свойу обітницьу мусит випелнити. Так він сидит, тей сьи молит, тей просит Бога, жоби му Памбіх допоміх випелнити обітницьу. Али вмирлий підносит голову:

— Чи ти, куми, йи?

— А йа... йи...

— Ну-ну... сиди... добри.

А він піт страхом Бога чикайи, жоби йно сьи скоро день зробив. Щасьтьи божи, жим відбив цьілу ніч; алиш бо ще дві. Тей приходит, кажи до жінки: — А диви сьи, ньічого ми сьи ни стало, а ти зі мнов ни хтьіла йти. Али чень підеш хоць на другу ніч? — Али де бим пішла? Можиш си йти. — Так приходит вечір, чоловік жінки просит, али де? Нима мови в тім. Так само було і на другу віч. Той жиш, хвала Богу, вже дві почи пирибув, али трета ніч гирка. Га, відбув сьи рано погріп кума. Так тен кум стурбований, йак то трету ніч ще пирибути на цвинтари. Так іде той кум до ксьиндза, — радит сьи, що він майи є тим робити. Він повів йиму, ксьонц, на тойи: А ти приходив сьи до мени радити, йакис майиток брав? — І той йиго так порадив, вопкропив йиго

сьвиченов водов і дав йиму сьвиченойі ґриди і казав му йти на цвинтар нидалеко йиго гробу і три рази коло зробити і там в сиридины сидьіти. — Натуральни, той так зробив. Наресьцы сьідит собі там у тім кулку, зли духи приходьит, вигьигайут тьіло з гробу тей мордуйут. А йиго так просьит, жиби він вийшов в за тойі крити, али він ньічого, но сьи молиг, Бога просит. Наресьцьі йиму злота дали йидну купку, али він ньічого — другу, трету, али він ньічого.

Нарешцьі тен кум йакось сьи вирвав віт тих зли-духів, чай упав коло нього за ґриту. Той доціру до нього: Бі' заплать ти, куми, бі' заплать ти, жос ми с пекла вибавив, бос видьів, шо сьи з мойим тьілом дьійало; то так були мойу душу ростаргали. То так кум твуй майиток той. Ти щасливий і йа щасливий. Али той майиток йа зробив тілько, жо йа льудий ошукував. Али тибе напоминайу, бис і других напоминав, жобис сьи ньіґди на чуже ни лакомив. Буть здоров, куми. Тей пішов до гробу.

Зап. від Бронки Бабіч, Львів, О. Деревянка.

653. Небіщик гостить брата.

А яритники тож ходять глупої ночі і їдять дітей. Де попаде у колисці, як ни похристе яка баба колиски, так вони забирають дітей тих і їдять. Чириз те должні люди кажного вечира, як лягають спать, христить вікна, двері і вирхи у печі і грубі. У бабів кой 'ди случаї ця, шо хтось краде дітей. Ото саме ж і вони їх крадуть. Один чоловік розказував, шо він чумакував у місті з братом, так його брата у Криму заховали, на шляху. А брат його та був яритник. От той чоловік чириз скільки времня поїхав унять на Крим за сілю і довилось йому глупої ночі їхать по тому шляху. От диви ця: устав із могили його брат і так ласкаво з ним поздоровкав ся, приглаша його вечерять: „Може ти, братуха, голодний, так ходім на хутір, повичеряїм". — Цей чоловік ни совсім злякав ся, пішов із братом. А він повів його до одного багача, посадив за стіл, витяг із печі разної разности і поставив пирид своїм братом: „Їж, скілко вгодно", каже умерший брат цьому, а сам тодї никнув до колиски, аж нільзя узять: похристина колиска. Та тоді і каже: „Ну тибі, брат, розжив ся повечерять, а сам хоч і голодний буду. Посидь же ти тут, а я піду скрізь по слободі; може де розживусь". С тим він побігав довгенько, а таки ни вдалось схватить дитини. То вікна пирихристині, то колиски. С тим і прийшов так до цього та тоді і каже: „Ну, брат, повичеряв, так ходім на місто". — С тим і пішли до биків, а ті хазяїва даже і ни знали, чи у їх хто був, чи не. Прийшли вони до волів, тоді той покойник попрощав ся з цим братом і поліз у могилу,

а цей поїхав по своїй дорозї. І він, той покойник, пириказав ще і поклон дїтям і жінцї.

Борисов волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

654. Танець у небіщика.

Буў такий дурний і мудрий братї. Дурний як умираў, то казаў розумнуму: „Брате, як будеш сьи жиниў, то абис мене на вісїльи кликаў. І я прийду до теби. — Якуратньи сьи жиниў, пішоў просити на цвинтар. Гріб сьи втвориў. Ну, брате, ходи на вісїльи, бо я сьи женю. — А той брат йиго каже: „Ходи, тимчисом в мене сьи забаўльиют. — Той го привіў, таке музики грают. А того молодого взьила охота, каже: „Не знати, як би я пішоў в танец? — А той брат каже: „Проси того дїда сивого, то він тьи позволи. — Якуратньи той му позволиў. Вишоў йиде́н танец: Ей, брате, я би ше раз пішоў в танец. — Вішоў той танец: Ей, брате, я би ше пішоў! — Проси зноў того старого. — Пішоў! І як вішоў, каже: Ходи, брате. там дес коровінчуки чикают. Як я пішоў суди, то сьи смеркало. Гай, гай, збирай сьи. — Зібрали сьи, віхо́дьи на пляц, а то вже цвинтар не той. Мурава сьи посьсїдала; уходит до сила, ходит, сило ни тото. Зачиў сьи допитувати, кажут, шо нїхто ни затьйимиў, жиби було вісїльи, али йи молода, доўго дївочит, бо дес молодий пішоў. — Потому пішоў до ксьондза, вже не той. Зачиў дочитувати сьи, а він 500 лїт гульаў. Взьиў сьлюб і сьи россипати на сїм сьвітї. Лиш порох сьи россипаў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Олекси Климчука М. Капій.

655. Мерлець на весїлю

Бы́ўо двох парі́нкіў и барз о́ни сьа льуби́ли, та́ йак гўа́сны бра́тьа. И раз сьа напи́ли тай йиден друго́му гварит: „Йак бы ты сьа пе́рше же́ниў, то жебы-с мйа на весьі́льа кли́каў“. — А дру́гий зас так са́мо повідат: „Йак бы ты сьа же́ниў, то жебы ты ме́не кли́каў“. — И узна́ли так аку́рат, же му́сит то́то бы́ти. Але ста́ло сьа так, што йи́цен гмер, а дру́гый сьа же́ниў. Йуж сьа весьі́льа ма́ўо кіньчи́ти, а тот сьа вдога́даў о́ тым, же о́ни так то́гды [тоўды — „хоц-йа́к ту гва́рйат, йак сьа ко́му вы́рве“] так зроби́ли и та́ку ма́ли бесьі́ду, жебы йи́цен друго́го на весьі́льа кли́каў. И пішоў тот, што сьа же́ниў, пішоў на те́мет и напро́сто на його гріб. И кри́чит на нього: „Мій товари́шу, фстан и под до мйа на весьі́льа, бо йа тьа маў клика́ти“. — А тот му повідат, гме́рлый: „Йа йуж йи́ду, бо йа йуж сьім ро́кіў поку́туйу за то́ту заста́ўу, што мы так о́ба зроби́ли“. — И пішоў з ним на весьі́льа. И тот, што сьа же́ниў, ўа́дні го обшану́ваў, даў му пальу́нкы, там што маў, йак на весьі́льу.

И тот му тóгды гвáрит, тот, што быў гмéрлый: „Одвез-же мйа, óткаль йис мйа и взьаў“. — И йдут и прихóдьат ґ йийны хыжи, и тот гмéрлый гвáрит (бо там быўо тыж весьíльа ў ты̂ хыжи): „Вúдиш, ў ты̂ хыжи йист весьíльа, а ты йак быўо-с мйа не клúкаў до сéбе на весьíльа, то йа быўо и сам пíшоў та быўо-м велúкой бíды ти нарóбиў. А тéпер ту йист весьíльа ў ті хыжи, то йак зáйду, то йшче бíльшой нарóбльу. Бо ту йист лýже міхíў неповйазáных (а то быи льýде на весьíльу дýже, што польігáли, а пацéрі ани нийáку молúтву не гварúли, — то тых, кóтры были, што пацéрі не гварúли, то зваў міхáми неповйазанúма)“. — И тот *пíшоў ў свóйу сторóну*, а тот *пíшоў* зас *ў свóйу*, и так сьа розыйшли. — Йуж дáле не бýде, кóнец.

Розповів господар Андрій Докля в Бортнім, 30 липня, 1900, зап. О. Роздольський.

656. Кавалєр перебирає ть ся за мерця і жадає гроший.

Росповідáў Буркóўскый, що як мáли роспрáву ў Коломиї, то бýло *слíцтво. Помéр чоловíк* і *лишúла сї єгó жінка*. Отжеш як *вонá сї лишúла*, тай мáла грóший шос штúри до пйить тúсїч рúнских, бо він буў в Амéрицї. Отжеж вонá мáла кавáлїра, ще вонá сї з ним знáла, як він ще жиў нибíщик. Тепéр той кавáлїр ходúў до нéї і знаў, що є ў нéї грóші. Отжеж прихóдит до нéі ў ночú і зачинáє ї стрáшити. Насамперéд лібрáў собі ключ від хáти, прихóдит ў ночú і розмикáє і фурт говóриг до нéї, щобú вонá дáла грóші ємý. Але він сї так перебрáў, як мертвéц: шьúпка, сорóчка... — то велúкий страх буў, як увійшóў у ночú. Отжеж так ходúў кíлька вéчеріў і ўсе ї нýдиў, абú як дістáти грóші від нéї. Аж нарéштї вонá пішлá до вíта, дáла знáти вíтови, а там на той час буў жандáр у вíта. Отжеж зачьúли сї насьмівáти з нéї, а вонá зачьúла плáкати, що такú мертвúй грóші гýнцвот хóче. Оджеж жандáр тогдú кáже: „Я прúйду сéї нóчи і бýду чекáти, чи він до тéбе прúйде“. — Прийшóў жандáр ў ночú і стаў собі, розумíєте, за шáфу і стоїт. Нарéштї дес так кóло дванáцїгої зачинáє той мертвúй калáтати, отвирáє сїни... (до нéї хóдит у днúну, а в ночú хóдит, абú грóші відібрáти). Отжеж нарéштї ўхóдит до хáти, тай ходúў як мертвéц: у сорóчцї, у шьúпцї. Жандáр зобáчиў тóго мертвóго, сúльне сї настрáшиў. Тогдú питáє він ї: „Де ті грóші, що я лишúў?“ — Вонá сї не відзиваé нїц. Він тогдú прихóдит до шáфи, зачинáє калáтати, стрáшити... Жандáр тогдú віскáкує з за шáфи, тай го лапáє. Тогдú крúкнуў, абú вонá засьвітúла. Як вонá засьвітúла, бáчут, що то ї кавáлїр перебрáў сї за мертвóго. Тай го тогдú зловúли, скувáў го шандáр, віддáли до сýду і дїстáў шос шість чи вісїм місїцїў.

Зап. в жовтни, 1910, від Гриця Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

657. Душа йде слїдом за тїлом.

У Ржевцї один паринь убив дївчину. Він з нею кохав ся і хотїв було взять заміж. А вона возьми тай насмій ся над ним, його бросила, а другого полюбила. Він підстиріг її і на самотї убив її до смерти. А шоб вина на його ни лягла, бо всякий знав, шо він з нею кохав ся і вона його покинула, то він запріг коня, звалив її на сани і повіз у поле, шоб де нибудь скинуть її в кручу і снїгом закидать. Виїхав він у поле, возив, возив і все нїяк ни вибрав такого місця, де б можно було її скинуть. Шо заїде до якого нибудь ярочка, дивить ся, ни подалеку чорнїїть ся: або пішком хто нибудь йому на зустріч іде, або инаке підводою хто нибудь їде. Він зверне в бік, повезе подальші; тїко намірить ся збросить її з саней, йому почуїть ся, шо за горкою хтось тюка, свистить. Він гайда віттїля. І так він проїздив до самого світа. Потім ни подалеку од сила порішив спустить її в ополонку, шоб пішла під лїд. Тїко налагодив ся волокти її до ополонки, а воно шось нидалеко од його, як засміеть ся, як заплеще в ладошки! Він злякав ся та віттїля. Підїхав він до сила і біля самого сила пирикинув її в ярочок і поїхав до дому. Ни спіло розвиднить ся, як уже і найшли убиту дївку і по слїду його голубчика сцопали. Багато бачило, шо він їхав на розсвітї до дому. Опісля він цю гисторію всїм росказував. Старі люди признають, шо це душа слїдкує за своїм тїлом і наровить свого ворога обличить пирид людьми в зробленому ним виликому гріхові. Кров чоловіча, кажуть, дарма ни пропаде. А инші кажуть, шо це його совість мучила. Совість силкуїть ся, шоб буть чистою і задля цього мороче чоловікові голову, шоб він свій гріх одкрив пирид людьми, а враг борить ся з совістю, хоче, шоб гріх потаїть. Чоловіча совість це ангил, котрий охраня чоловіка од зла.

Зап. від Н. Потитїєва в Шибекинї, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

658. Зарізана дївчина.

У Троїцькі ни дуже давно один чоловік віз у город дївчину у аптеку. Дорогою він побачив, шо в неї в платочку завязані бумажки і подумав, шо то гроші, а воно були рецепти завязані у платочку, бо вона все хворала, так її дохтарі надавали багато разних рецептів і од голови і од живота і од ломоти і од всякої всячини. Доїхали вони до куріня, котрий стояв коло лїсу. У тому курінї охотники зімою грілись, або робили засаду на вовків. Підїхав він до куріня, привязав коня і заходивсь коло тиї дївчини. Зарізав її бідолашну, витяг в неї гроші всього копійок 20, чи обаполо 30, положив їх у карман і сам пішов бродить по полю. Похоже йому увижалось, шо за ним хто нибудь гнав ся. Видно

сліди, шо він все поле стоптав, все тікав од когось, або ховавсь. Дойшов він до лісу і на дериві повісив ся. Зачипив себе за шию ремінякою і чортові душу віддав. На другий день, один охотник пішов на охоту і натрапив на підводу. Подивив ся у курінь, а там зарізана дівка. Він злякав ся, та ходу віттіля, подав ся до лісу, шоб ни подумали іще, шо він сам її зарізав. Став доходить до лісу, коли дивить ся, а на дериві висить чоловік. Він тоді злякав ся іще дужче та скоріш до дому і заявив полиції. Полиція розвідала це діло і оказалось, шо враг ним овладів. Зробив такий виликий гріх, а опісля сам опомнив ся, шо він виликий грішник: Совість його замучила, ни дала покою. Християнська кров одозвалась і ни дала йому ходу сховать кінців тяжкого гріха. Як кажуть старі люди; душа покійника слідкувала за ним і мучила його совістю. Він з совісти і повісив ся на пробі Юди Христопродавця.

Записав від Ф. Зіборовського, с. Троїцьке, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

659. Мерлець напиваєть ся в шинку.

Трохим Михайлович Попов, коли остав ся удівцем, так він начав торгувать кабаком. Із сімейства у його нікого ни осталось, жив сам, як палиць. Він часто сам скучав і йому робилось жутко самому ночувать. А то раз він лижав задумавшись, іще ни спав, діло було так, як в північ. Чує, шось двирми залоскотіло. Він подумав, шо то хто нибудь преть ся за водкою тай подумав сам сибі: От чорт його несе у глупу ніч. Став прислухать ся, одчіняють ся сінні двері, одчіняють ся і хатні. Увійшов у кабак чоловік, заліз за стойку, взяв бутилку водки, налива, випива і сам з собою росуджа. По всьому видно, шо балака з кимсь другим і угоща когось, а нікого ни видно окроме його одного. І ото він сидів, випивав, поки півні закукурікали. Як півні прокричали, так де й дів ся той чоловік, нікого ни стало.

Трохим Михайлович лижав у своїй кімнатці, ни ворушивсь, бояв ся вийти, поки розвиднить ся. Коли уже стало видно, він вийшов, обдивив ся кругом, двері всї на крючках і на засові. Пощитав бутилки, всї, нидочоту ни оказалось. Шоб воно таке значило? — дума сибі Попов. Приходе друга ніч. Він бідний жде, як віл обуха. Страшно оставать ся самому ночувать і пригласить чоловіка — ни було знакомих таких, шоб міг остать ся. Та іще хтож піде біз всякого діла у чужу хату ночувать? Сидів він у кабацї, торгував часів до девять. Сидів сам ни свій; як хто стукне двирми, а в його так і похолоне все. Промилькне в голові, чи чоловік, чи може нечистий. Одчине двері, як побаче, шо чоловік знакомий, то в його аж повиселїша на душі і серце ни стане тенькать, страх одійде. Покупатиля проводе і упеть томить ся душою. Опісля

дивяти часів він всї двері позащипав на крючки, а сїнні двері іще засунув на засув. Пирикристив всї вікна і двері і ліг спать. Так, як у північ, чує, лоскотить шось щиколдами. Зразу йому показалось, шо то хто нибудь прийшов купить водки і стучить ся. Коли нї, одчіня само одні двері, одчіня другі і іде в кабак. Увійшов упєть той самий чоловік, сїв за стойку і почав випивать водку. Випива сам, других угоща, тїко других нікого ни видно. І упєть таким же манїром, як прошлу піч, посидів, поки півнї закукурікали і хто на, де дївав ся. В ранцї Трохим Михайлович підняв ся, обдивив ся кругом, все на містї: двері заперті і бутилки цїлі, а чоловік побував і випивав, а нїякого признаку ни зосталось.

Тут уже він дальші одкладать ни став. Пішов до попа, росказав в чім дїло і попросив його одслужить малебінь. Піп прийшов з усим своїм причтом, одслужив малебінь Спаситилю з акафистом, покропили кругом святою водою. З тих пір пиристав ходить до його гость. А все таки йому самому було жутко спать. Як настає ніч, так він і боїть ся довго сидїть, скоріш лягав спать. Скушно і страшно було жить одному. Так він скоріш найшов підходящу дївчину і жинив ся, шоб висилїш було у двох спать. Оживившись, він довго кабаком торгувать ни став, бросив і поступив на жилїзну дорогу. Він росказував тим силянам про цю гисторію. І вони по приметах того чоловіка, шо ходив у гостї до Трохима Михайловича пить водку, признавали, шо це був той самий, шо умер три годи тому назад; він був колдун, чи знахарь, всї його боялись.

Зап. від Е. Т. Попової, с. Шибекино, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

X. Покутники.

660. Покутниця в Колінках.

Йидна́ жінка така́ бу́ла, що уме́рла — стара́ — ў Колінка́х такі́ — тай ходи́ла до до́му, тай би́ла горшки́ — шо уздріла ў ночи... то би́ла че́рес па́ру літ, по́кіў не споку́тувала гріхи́, тай по тім ста́ла — уже́ більше не приходи́ла до до́му.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

661. Мама ходить до дитини.

Вмерла була одна жінка. Пикла хліп в ниділю рано, а на понидідок на рано... в вечир захорувала тай до вопівночи вмерла. І поховали ї. І лишила маленьку дитину в колисці. Так на другу ніч, або на трету ніч і вона приходит. Ни могла так до тої дитини дійти, бо колисала нянька тую дитину. Як діставала сє до колиски, то давала знак по лавці і по шафі ли́шками. Тогди кажут: Ну, вставайти, бо щось гуркає по лишках і по мисках по шафі! — Вони засьвітили і нима і віри ї ни дают. На другу ніч засьвітили сьвітло, ни могла до хати прийти, попід вікна йно мигало, тей мигало... Кажи хтось: Здає нам сє, що хтось ходит попіт хату тай вийдіт, щоби що нам ни закрав з вобісьцє.

На трету ніч вже ни сьвітили і прийшла до колиски добровільни, дитині цицки дає вже. Тогди вони сє питают, хто то є. Вона кажи: То я є — прийшлам дитині цицки давати, бо дужи дитині кривду робити! Кажи: Абисьти ту за мени наймили службу божу, або що робіт, бо я ни маю пристановиска ніґде. — Вони сє хтіли дещо запитати, нарас вітир став по хаті, а дитина зачила в колисьці кричити.

Зап. від вуйни, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

662. Несповіданий небіщик.

Так сї трáфило, що одéн помéр несповіданий і зачьйў дýжи шкóдити ті ўдовúци так, що воня́ самá сї боїґ ў своїй хáті і ўна сї зачьйла рáдити громáди шо: Шос мині шкóдит, від коли чоловік умéр". — А ўни ї порáдили, закликáти мóцні парупкú і такý бáбу перетрúмувати, жебú з неў бýла, як та старá Мафтúна (баба в Колїнках, зам. записувача). Як вона перетрúмує так бáбу, а нарáз чýє, зробúў сї шум і зачинáйи лýскати на поді, на стрúху, а нарáз ужé йи ў хáті. І жóрна йи ў хáті і зачинáє жóрнами так носúти, що аж úскри дают. Але бáба кáже так: „Всякоє дихáніє да хвалúт Гóспода". — А він вíтти: „І я хвалю". — А ўна питáє: „А чош ти хóчеш ту?" — „Ой я несповíданий умéр; я хóчу, абú сї хто за мéне вíсповідаў і за мéне слýжбу бóжу наймúў. Я хóджу ту ў покýті".

Зап. в цвітни, 1911 р., від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

663. Скупар покутує по смерти.

Я чуў так: Умéр чоловíк; а він, такúй буў сúльне скупúй, шо нічó нáвіть убóгому не хокíў дáти дíдови. І як він умéр і сúльне буў грíшний і ходúў чéрес то, шо нї він за свóго тáта слýжбу нікóли не наймúў, нї ніхтó за нéго не наймиў. Він ходúў, аш пóкіў своїх грíхіў не спокýгуваў.

Зап. в вересни, 1910, від Юр. Колопенного з Бівки, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

664. Ґазда покутує по смерти.

Гандзї Павлишиній, як вмирав чоловік, зіставив гроший на дванайцет службів божих. По роцї або пізнїйше віддала сї Гандзї за Івана Гайдукового і він не позволив їй дати сї гроші на службу божу. Тодї сей померший чоловік, Кость Павлишин, почав ходити до неї й напоминати, аби дала на службу божу, бо його души мучит сї. Бувало но загасет лямпу, приходит вмирлець до Гандзї, але його ніхто не видів, но чула стара Гайдучка, як вона говорила з ним: „Що хочиш від мене, чого ти мене мучиш?" — Єї другий чоловік любив сї напивати і бив чисто свою жінку, тому вона бояла сї йому сказати, що єї перший чоловік домагає ся гроший на службу божу й вона нїчо йому не казала. Аж одної днини, коли Гандзї давала цицки дитині над колискою, перед самим полуднем приходит той вмерлець Кость і кажи: „Чому ти не даєш моїх гроший ксендзам на служби божі? Знаєш, що я чирез то мучу сї й моя душа не має спокою; тому щоби ти знала, що я до тебе приходив, зіставлю тобі знак". — І хотів вибити їй знак на чолї, але Гандзї переляканa упала зімлїла на колиску, а вмерлий випалив знак на стїні

коло дверий. Була ціла рука в нетьма пальціми, люди ходили дивити сї на се чудо, а навіть старий ксендз Конопка, аж доки Гайдучка не вишкробала стіни. Зараз сеї днини Ганцзї дала гроші на дванайціт служб божих і від тогди вже більше не приходив, а перед тым богато людий виділо його, як він сидів місячними ночима на рові коло свого города і читав з книжички пацїр.

Зап. 1908, у Вовкові, Перемишлян. пов., від Варвари Боднар М. Боднар.

665. Чоловік домагаєть ся поминок.

Вмер чоловік жінції і поховали єго; а вона все плакала, ходила на цвинтар плакати. Жалувала за ним дужи. Єдної ночи вона спала сама в хатї, приходит той ї чоловік мирлий. Вона спала, він ї збудив, злапав ї за руку. Єго така рука зимна, як лід. І вона кажи до него: Ти чо хочиш в мени? Ти чо прийшов?

А він кажи: Ти плачиш тей минї дужи зле.

Вона кажи до него: Яґжи маю ни плакати, коли минї зле.

Так вони собі балакают і він всьо росповідає як, що, куда... Потому вона щось троха сє злекла, чи щось і зачила кликати Насьцю, що в другі хатї мешкала, ї донька. А він до неї кажи, той мирлий: Яґбись була ни кликала Насьцї, то щось був бим ти венци оповів. Типер тілько найми службу божу і венци с тобов до балаканя нїчо ни маю. І сказав до неї: Будь здорова.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

666. Покутник на фіґурі і в костелї.

Єле́н дру́гому не хтї́у прості́ти. Отжеж оде́н сиді́у на цві́нтари на фіґу́рі, а дру́гий у косцьо́лї. Отжеш зі́йшли́ сї у́ нелі́лю до ко́ршми на забау́ку і зайшли́ у́ таку́ бе́сїду ме́жи собо́у: „Тай ка́ут яка́с біла́ стої́т на цві́нтари на фіґу́рі“. — Отжеш йиде́н чолові́к ка́же: „Шо то за біда́, у́се ка́жут, шо яка́с біда́, а я ще ніко́ли не ві́дїу. — І у́повіда́є: „Якби я ві́дїу, я́бим го у́зьи́у і прині́с суда́“. — А тоті́ ре́шта каза́ли: „Як принесе́ш, то ми тобі о́змем ґа́рнец горі́уки, а у́ разї — не принесе́ш, то ти нам о́змеш“. — Отжеш він ві́пиу горі́уки шос два килі́шки і пішо́у на цві́нтарь. І оде́н прихо́дит та́мечка до то́ї фіґу́ри на підзирки за ним, так абі́ чу́ти, що він бала́кау, а́ле стау з дале́ка. Тай він прийшо́у, тай повіда́є до то́го: „То ти біда́? Ка́жут лю́ди, що біда́ стої́т на фіґу́рі. Отжеш, він ка́же: „Ході́ зо мно́у“. — А він ка́же: „Та як ти мене́ озме́ш?“ — Ка́же: „Чіпи́йи сї ши́ї“. — А за но́ги зібра́у попі́т па́хи, обійми́у доко́ли се́бе, тай прині́с до ко́ршми. Отжеш, як він прині́с го до ко́ршми, тай ка́же: „У́же́ ма́єте біду́“. І положи́у йиго́ на стї́у. Бу́ло їх

богáто ў кóршмі, ніхтó áні слóва не віповіў до нéго. І той, що принїс і ўповідáє: „Казалúсте, що ни принесý, я вам привїс, а ви нїц ни балáкаєте“. Отжеш він походúў по кóршмі, а той сидúт на столї. Віпиў він два килїшки горіўки і кáже покýтник той: „Несúж менé назáд, віткис узьúў“. — Отжеш той несé йигó дорóгоў, ўзьиў на плéчі і несé, а він балáкає до нéго: „Знáйиш що, несú менé до косцьóла“. — А той чоловíк повідáє, що: „Ще тра́ба йти за ключьúма“, а покýтник йиму́ кáже, що: „*Не трéба, лиш óзмеш за зáмок і тобі сї ўтвóрит*“. — І кáже так: „Як ти сесé зрóбиш, то бýдеш мáти велúку подьúку від Бóга, бо ми йидéн дрýгому не прощьúли і тепéр покýтуєм“. — Ўвійдéш до косцьóла, зберéш нас за рýки і бýдеш казáти: Отпýщаш ґжéхі — отпýщам. Так три рáзи. Як три рáзи скáжеш, тай ми собі підéм“. — І так бýло. Отжеш потíм воні сї забрáли, лиш він лишúў сї сéред косцьóла сам і не вúдіў, де сї дїти. І він вíйшоў с косцьóла, прикúг двéрі, двéрі сї замкнýли і вартїўникú прубувáли і не ўтворúли сї двері — як зáўше. І він вернýў сї назáд до кóршми. І тогдú оповідáє: „А вúділисте бідý, щом вам привїс?“ — „Та вúділи“, — кажут. І тогдú сїдáє і пúи горíўку. І віт тóго чьисý він дїстáў велúкий майúток від Бóга за надгорóду і дрýгим давáў і від нікóго грóший не браў.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

667. Родичі, що загоріли, приходять до сина.

Однóму чоловíкови в Михáлчи помéр дéдї і нéньи, жи позагарáли, і робúли йиму́ шкóду: худóбу спускáли, кýри скидáли з бáнтїў, збіжи молóчене мішьúли до кýпи, фасóлї, горóх, грéчку, пшенúцу, овéс, всьо до кýпи мішьúли. Їдного рáзу він приїхаў з мíста і затрýтиў віз під шóпу і спер сї на той віз і стаў дума́ти. А йигó дьúдї тай нéні прийшóў ід нéму і собі сї поспирáли на той віз. Він сї питáйи їх: „Чо душьú потребýйи?“ — Воні сї до нéго не відзивáли, лишéнь дáлї робúли збúтки. Їднóго рáзу сїў він за скíў і засьвітúў сьвíтло, постáвиў під горнéц, чýйи: хтос двермú рúпнуў і до хáти увійшóў. Узьúў він тогдú горнéц і стáло сї вúтко у хáтї. Він дúвит сї, а то йигó дьúдї тай нéньи. Він питáйи сї: „Чо душьú потребýйи, чо ви рóбите менї збúтки?“ — А воні йиму́ вітповíли, жи: „Ти, сúну, бýдеш мáти гріх, жес нас вúдіў при сьвíтлї, бо ми тому́, щом без спóвіди ўмéрли, жем позагарáли, то тому́ хóдим, жи хóчем спокýтувати на сїм сьвíтї. І шем мáли ходúти шість нéділь до рóку і бýли би тогдú нам усї гріхú прощéні і булú бим дїстáли сї до нéба. Так тому́, жи ти нас уздрíў при сьвíтлї, то ми свóї гріхú на сїм сьвíтї не спокýтували. А ми за сїсї гріхи бýдем по склїнні

горі сї дерти. Як сї на скльинну гору віредем, то будут наші гріхи спокутувані, а як сї не відрем, то не будут спокутувані і будем у пеклї".

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

668. Мажир і покутник.

Їхаў великий мажьирь і стаў під дубом спочивати; зробиў цельта і стаў там спочивати. Ў ночи коло дисьитої години зачьило щось просити помочи. Він узьиў лївольвера, війшоў і трібуваў сї питати, шо то є: „Всяке оздиханіє, хвалиш Бога, чи не хвалиш?" — „Хвалю Бога так само, як ти, — потрибую помочи". — Ожи він перенучуваў, їхаў і приїхаў до одного села, пішоў до ксьондза і потрібуваў дати на служби, на сто службіў за ту душу, шо потрібувала помочи. Той ксьондз ни хтіў кілько брати, бо бояў сї, ци спрокуруйи Він поїхаў до другого сила, ўступиў до ксьондза і голиў сї, даваў на служби, так само на сто службіў. Ожи той ксьондз ни спрокуруваў, — захопила его смерть і помер. Тимчасом у рік він їхаў і зноў там стаў у того дуба і спочиваў. Тимчасом у ночи зачьило шос до него промовийти. Він війшоў с своїми субийктами, взьиў лївольвера і питаў сї: „Хвалиш Бога, ци ньи?" — „Хвалю Бога так само, як ти. Я є той самий, шо ти мені даў типерь рік гроші. Я це ни спрокуруваў, то жьидаю помочи, али ни ў теби, лиш свої фамілиї".

Зап. в маю, 1911 р, від Дичука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

669. Як тато ґримав по хатї.

Пішов чоловік грати доміни, а то було в різдвинї сьвита. Лишив жінку в дома саму с трома діточками. Жінка заснула, прийшов її тато мирлий, збудив маленьку дитину, тота дитина так кричит, а мама ни чуе ніц. Прибудила се, дивит се на хату — а то місєць сьвітив — в хатї витко се; дивит се, стало над нев і нат тов дитинов біли і махає руков до дитини. Жінка пізнала, що то еї тато; настрашила се, скочила с постелї, засьвітила лямпу і чикала, доки чоловік ни прийди. Потому чоловік виртав до дому; а то сьніх потріс тогди був. Приходит коло своїх воріг, дивит се — якісь сьлїт є до хати. В хатї сьвітит се і его дужи здивувало, що би то могло бути. Приглядає се на той сьлїт, що до хати щось шло, дивит се, а то сьлїт мирлого, бо по панчохах було пізнати. Приходит до хати, питає се жінки: Настрашилась се?

Вона се ніц ни вобзиває, но дужи почирвоніла. Настрашила се і ніц ни вобзиває се. Тогди він загасив лямпу, поставив шапку роскочину на скриню (ніби так во розпустив всю шапку шторцá) і вже спют.

На скрини стояла також его блюза. Слухає, шось там шипит по скрини, вже тєгни блюзу; а він кажи:

— Тєгни, тєгни! Вже тєгниш?

Жінка кажи до него по тихо, кажи: А во, тато є!

А він до неї кажи на голос: — Я виджу! Треба, кажи, продати ялівку або корову та набоженьство справити! — Так на голос кричив.

Стукає по хаті, а той чоловік навіть сє ни вобиртає і ни дивит сє, що то так ходит і що то так стукає. Тогди воно ззєло шапку зо скрині і поставило на дідух.

Встає рано той чоловік, дивит сє, на дідуху стоїт шапка. Ду́має собі, що він поставив шапку на скриню і що би — то могло здіймити? Тоди кажи до своі жінки:

— Твій тато мині збитки робит; що я его ґрунт носів, чи що?

Клине, кажи: Ще як колись зла́паю бучка, так буду бив старого, як прийди!

Тогди вона єму зачила оповідати, що в ночи був ї тато, а вона спала, прибудила сє і дитина кричит. Зобачила тата і засьвітила лямпу. А він єї знов зачив оповідати, що здибав сліт ни живий, но тілько мирлий. А вона до него кажи: Ти як пізнав?

Він кажи: По панчохах. То я зарас пізнав, що в хаті він вже був. Чирис тоє, шо ти сьвітила.

На другу ніч, но тілько сє лямпу загасит, пукає, стукає, двирма трісе сінними, то в коморі миж пацєгами гуркає, то знов в сінех гуркає, той чоловік кажи до жінки: — Чуєш, як, кажи, чось пацєта ниспокійно спют? Певни-с ни дала їм їсти добри.

Так жіньці ни додає лєку, щоби сє ни бояла. Слухає, вже щось по хаті шипит, та́як солому хто с по́стелї тєгни. Тоди кажи до жінки: Чуєш, вже є твій тато!

Так на трету ніч — знов так само гуркає, то дверцета віт кухиї втворит. Так власни бис ца́лий тиждень ни давав спокою. Єдної ночи спав на пецу, накрив сє кожухом, слухає, щось тєгни кожух з него. Він гадає си, що то можи кожух сам можи злітав. Знов сє накрив, тото знов тєгни. Тогди той чоловік кажи: — Тєгни, тєгни!

Тей знов сє накрив. Як му додало страху, як му зашморгнуло горло — він сє налєк і вже венци ни промавлєв до старого — вже сє ни дрочив. Но, наймив набоженьство і мав спокі.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

670. Піп являєть ся по смерти.

То знов оповідав мій колеґа Дуркот. Прийшов він на завідателя до села, де вмер сьвященник. І все як йшов на апостола за престол,

все сидіў на горнім сідалищи той вмерлий. І другий раз і третий. Раз якось вийшов, той сидить. Тай го ся питає: Чого хочеш? — Той показаў три пальці; три служби — сказав. Так. І вже більше не ходив.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від о. Негребецького М. Капій.

671. Піп не дає спокою.

Вмер піп на запальіньe. То било тому рік. По погре́бу, таке сьа трафило, зачаў вирабльати. Десь я чуў, жи лішко перевернуў, по стайни ни било спокою. Виганьаў худобу в зимі, нас на сніґу. Настаў йинчий і той ни маў спокою. Не міг спати. По штири льу́да спало коло нього. Їхаў на соборчик до Лімної і коні так тьагли, жи аж страх, ни могли витьагти. Приїхали і зачи́ли о нім бесіду. Він сьи так йа́виў. І питали сьа йиго: Чо ти ходиш, може маєш гріх, можис у гніву вмер, можес задержаў служби́? — І він коўгаў в стіў. Більше нич о ным не знаю.

Зап. від Федя Бурнича з Головецька, Старосамбірського пов. М. Капій.

672. Як піп поділив по смерти гроші.

Вмер у йиднім селї піп. Тей він ходиў до церкви. А він ше як жиў, то службу николи не відправльаў. Вони все, що в неділю заложили сьвічки, прийшло на другу неділю, мусіли заправльати другі. Ни́коли не могли йиго дістати. Тей йиден повідат, би му дали горнець горіўки, горнець гороху і він буде дозирати. Прийшла дванайціта година і піп йде до церкви. А він собі, той хлоп, вилїз на хори і дозираў с хоріў. Піп прийшоў до церкви і зобачиў, що хтось йи в церкві. Тай прийшоў ід хорам тай повідат: Злїзай із хоріў, бо я́к не злїзеш, то смерть твоя. — Тот злїз. І він го завіў до захристиї, а там буў такий камінь великий, а під тим каменьом були гроші; хто му даў ринцький на службу, він там все метаў. І повіў го до нього. Піднимай тот камінь! — Хлоп підньаў. І піп висипаў гроші і розрахуваў на три чьасти: Йидну на церков, йидну тому, що дозират, а трету на громаду. І більше ни ходиў.

Зап. в Бандрові, Ліського пов, від І. Федени М. Капій.

673. Як піп ходив по смерти.

На Бабинцї вмер піп. Тай все приходиў ід їмосци тай ї дусиў. Їмосьць пішла до йидного ворожильника, той ворожильник порадиў її так: Йак він прийде тебе дусити, ти возьми, запріжи штири коні і відвизи йиго в Ґрозїў до йиґомосьцьи. — Їмосьць вз'ьала, так зробила тай го відвезла так в Ґрозїў. Як прийшла тамка тай закликала йиґомосьцьа: Вставайти, йиґомосьць, — я вам привезла свого йиґомосьцьа. — А той сьа питат: Та жи ваш йиґомосьць вмер. — А вона повідат: Таж йа вам ту привезла! Тай забрала сьа тай поїхала. Той піп, жи вона йиго

привезла, ходиў по покоях та видуркував. Бачу й до церкви йшоў за ним. Повідали, жи він навіть писаў лист до сьвятого отца біскупа, а той му відписаў, жи то ни може бити праўда. Потім їздили ксьондзове, ци то може бити праўда. Повідали, жи навіть мшанецкий піп їздиў. Їго сьи питали, чому він так ходит: Чи не затаїў ти які служби? А він но дуркаў. Три рази дуркиуў, що затаїў три служби і два акафисти. І вже більше не ходиў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від М. Струняка М. Капій.

674. Мертвий піп відправляє в церкві.

Там була церква і в ні шос гуркало. Стояла що ночи варта. І раздали знати до ксьондза, а той спаў тей не йшоў. Пішли до середини, а від престола ксьондз вбраний правит. Каже: Чос тогди не приходила, як я казаў (а там була якась баба)? — Я грішна не знала, я сьи цуцикіў-муцикіў ваших бояла. — Він каже: Я цуцики муцики повідганяў. — Я грішна не знала. — А дяк (також опир) каже: Я всьо тото чуў! — А ксьондз кажи: А ти, дьйку, мовченіє, дістанеш полотна на сороченіє. — І ті втікали, бо сьи зльикли.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Насті Ружалюк М. Капій.

XI. Топельники й висільники.

675. Потопленник.

Той, що сї утопит, переміньиє сї в коньи і ходит по ночи. Як кого перейде, нашикає[1]), той умре.

Потопельників і повісенників то ховают на роздорожах або на границї; землю загладьит гет цаўком рівно і треба щобудь на тото місце кинути.

Зап у Ходовичах Ф. Колесса.

676. Як відратовано потопельничку.

Кротова Марфа та, шо на попові улиції живе, так уже три рази топла і її все витягали. Послїдний раз вона як утопла, так затого шо з пів часа була у воді. Ішла вона чирис сарму, це така узенька річичка. Чириз ту сарму була положина в поперек пириходка, дошка стара, потрупішина. Вона тіко зійшла на середину, а дошка та як хрупне, вона і шубовхнула у воду. Там було страшно глибоко. Ни подалеку були пастухи, побачили, шо баба якась пириходе і бачили, шо вона тарахнула у воду і ни вирнула. Пастухи мирщі побігли у сило і наткнулись там як раз на громаду мужиків, була якась сходка. Мужики побрали, шо хто попав, хто вірьовку, хто граблї, хто багор і побігли до річки витягать утоплиницю. Витягти її ни забарились, гуртом узялись, так живо вирятували. Вона була уже біз чуств, на силу одкачали. Вона коли оклигала, так росказувала, шо її показалось, шо вона увійшла у якусь хату. Там було гарне убране, столи заслані гарними настольниками, кругом кресла дівани. Явилось до неї три господина і начали її приглашать: Пожалуйте, пожалуйте, сідайте у нас, сичас прийде ваш папаша і мамаша,

---

[1]) Понюхає.

винiм, закусим. — Почали ті три господини набирать стіл. Подали самувар, булок, разних хрустів. Всї вони чисто одіті: у чорних жупанах, у високих брилях. А коли, каже, начали мене витягать, то мінї показалось, що мене хтось за плечі тягне з тиї хати. А ті три господини очинились за мене ни пускать. І все таки ті, що тягли мене за плечі, пиримогли. Я їх добре ни розглядїла, тїко мінї показалось, що мене з тиї хати витягали молоді парнї в білі одежі і инаґче з крильми. А вже дальші я нїчого ни помню, як мене витягли і як одкачували. Очнулась тїко аж дома, коли лижала на постелї.

Зап. від Пріськи Чиридникової, с. Шибекино, Білгородського повіта П. Тарасевський.

677. Потопельник купаєть ся.

Їх називають „потопленники".

Єк хтос утопиў си ночиў, ци дниноў, дїўка, ци жінка, ци хлопец, то він сам показує ся у ночи, купає си.

Зап. від Стефана Глушки в Тростянци, Снятиньского пов., Ос. Михайлецький.

678. Потопельник йде по водї.

Ту в Возилові нас йиден чоловік конї. Вішоў на ті луги коло Днїстра, йде лугом, чуйи, в Днїстрі сьи купают, так сьи ригочут. Али він приходит до Днїстра, а ту біжит потопельник, бігают аж по верхи. Той сьи зльик, імиў сьи корінь і заўмер. Шукают, ходьи, найшли, лиш трохи дихає. Пожив ще рік і помер.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Кир. Кременчука М. Капій.

679. Потопельник бє по водї.

Я прийшо́ў толо́чити ри́бу; улї́зім у во́ду і ва́раз нїчо́ не ви́тко і ва́раз зачьи́ло би́ти шос по водї́. Я ві́скочиў з води́ і втї́ким. І та́кйим буў страх дїста́ў... Вітакім пита́ў сї лїсни́чого і лїсни́чий каза́ў, шо то потопельви́к, бо і його́ уже́ ву́джіў.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

680. Гуцул плине сидячи.

То раз з Да́лишева ходи́ў па́рубок до дї́ўчини до Лики́чого і пиривози́ў сї ци́риз во́ду туда́ ве́чером, а ві́гти ко́ло опі́ўночи. І раз ї́де с пиривізником, мі́сїць сьві́гит, ви́тко сї на воґі, я́кби ў день. Аж ди́вит сї: на полови́нї Днїстра́ плине́ Гу́цул на си́дячи по воді́ і ку́рит люльку і очіпи́ў сї обо́ма рука́ми чоўна́. Той па́рубок остоўпі́ў, а перевізник і не пи́скнит. Той зо страху́ кри́кнуў на пиривізника: „Би́йти по рука́х весло́м потопельника́!" — Перевізни́к огле́нуў сї наза́д, а потопельни́к

пха́йи одну́ но́гу в чове́н. Пиривізни́к що мож го́нит скорше чове́н, а той чим лу́шчи пха́йи сї у̌ чове́н. Наколи́ пиривізник міркува́у̌, шо у̌же ниделе́ко до бе́рега, як ували́т весло́м потопельника..., а той піт чове́н тай пиривернуу̌ їх при бе́резї у̌же тай чове́н пішо́у̌, а вони́ сї оба́ лиши́ли по колі́на у̌ воґі. Уздрі́ли світло у пиривізника у̌ ха́кі, зачьи́ли кричьи́ти, щоби́ хтос ві́йщоу̌ с ха́ти, бо на воґі ни зна́ют, у котри́й бік іти́, ци у̌ зад верта́ти сї, чи у пере́д поступа́ти. Аж у ха́кі у пиривізника буу̌ хло́пец, же маў ві́сім літ і ка́жи: „Ма́мо, та́то клі́чут!" — Тота́ ві́йшла с ха́ти, чу́є сво́го чолові́ка го́лос на во́ґі. Вона́ узьи́ла і обо́є с хло́пчиком іду́т д' ним і взьи́ли с собо́у̌ запру́ту, пода́ли їм до рук, же вони́ за тоу̌ запру́тоу̌ ві́йшли на бе́рег. У̌хо́дьи до ха́ти до то́го пирьві́зника, посїла́ли на ла́ву, вікру́чуют, що мо́крі штани́... а́ле чу́ют, сьпіва́йи шос на во́ґі. Віхо́ґи с ха́ти, ди́у̌ют сї: сирид Дністра́ яке́с вісїльи́, мужи́ка гра́йи, а там тоти́ лю́ди, шо при вісї́лю ко́ло мужи́кі співа́ют... Нара́з вони́ вітси кри́кнули і то там зроби́у̌ сї шум і вітир по во́ґі, шо я́кби так бу́ли бли́ско ко́ло води́, то́би буу̌ їх вітер зані́с у во́ду.

Зап. в жовтни, 1910, від Н. Круца із Далешева пов. Городенка, Ів. Волошинський.

681. Потопельник привязує худобу.

Илько́, шо утопи́у̌ сї, — чи́мос загри́з сї, тай пішо́у̌ до Дністра́, тай утопи́у̌ сї, — тай приходи́у̌ до худо́би диви́ти сї; ка́жут, шо так привйиже, шо не мо́жут розйиза́ти ра́но.

Зап. в лютім, 1911, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

682. Про потопельників у Днїстрі.

В ночи то дуже сум збирає йти коло Дністра. В день то буде йшоу̌, а в ночи то буде видів і чув. І як там іти в ночи, то воно від разу не показує такі потопельники. І найборше нового місьицьи. Хто би хтів переконати сьи, то так йти до нового місьицьи, то в четвер і в неділю зау̌жди пужиє, то єму сьи риба покаже, а ньи, то особа. І може сьи нальикнути, шо може альбо з розуму ступити, а ньи, то може шос такого диліка́тного показати сьи і може го завести Панбіг знає куди. І може за ним піти як той потоплїник. І тепер в ночи небеспечно самітно їхати, бо як їде, а не видко сьи, може заблудити і потопити.

Там йиден чоловік в Губинї лапау̌ в ночи рибу і як заблудиу̌ на Дністрі і дуже сьи ловила риба, шо не міг дати си ради, а так сьи до него блуд узьив, шо не знау̌, де він є, ци на Дністрі, ци під землеу̌. І заплиу̌ далеко дужи, шо трохи сьи не фтопиу̌. І в Дністрі є небеспечно лапати рибу.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Дм. Хартуняка М. Капій.

683. Топельники в Днїстрі в Далешеві.

Говорийў одного разу лїсничий, що саме о піўночи у Днїстрі топільники однї співают, другі кричьи, а третї приклйкуют другйх. Бо на той час буў лїсничий у лїсї у ночи, а топельник кричьйў: „Час і пора а ще Илька нема“. — Тай сї вдивуваў, думаў собі, що вони таку співанку мают межи собоў. Трегої днини с того самого сила порьйдний ґазда, що називаў сї Илько, пішоў до Днїстра і утопийў сї. Аш тогдй той повірий, що вони клйчут людий до водй.

Зап. Ів. Волошинський в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка.

684. Потопельник на Днїстрі у Бівцї.

Пішлй ми с татом на рибу у ночи, кинулим крошню ў воду і слухаєм так з за пийть мінут, а то шос тріскайи намулом, біжйт чап, чап, чап по намулї в гору рікй і аш прибігло до нас до порона і хокіло йти опцес до нас. Алеш воно нас не вйдїло, а я с того страху, шом сї зльик, шо бігло опцис до нас і коўтаўўєм дручком до порона, аж відало голос долинами і лїсами... То як воно вітти скочило, то як займило, то кільком вйдїў... А воно так вігльидало як чоловік, але зверьха чорне як вуголь і дуже доўгий волос мало, а то буў потопелник.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

685. Потопельник і донька муляря.

Оден мульир пішов сьи купати і він виліс вже з води, а донька віставила сьи ще. Отжи дивит сьи, плине якийсь хлоп кудлаті. Ну, отжи той мульир був на беризї, али він субі гадайи ув йинчім. Хотїв іти до дому, а донька була в водї і скричила; а той потоплинник зачив швитко плисти, жи аш вода по биригах сьи роскакувала; отжи вона вйікла с татом, зіставила шматьи, вкікла лишень в сороцї, аш другого рана забрала шматьи.

А той потоплинник так скаков по водї, жи аш лисьцьи шуміло.

Зап. у серпни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов., Іван Савицький.

686. Потопельник лякає бабу.

Баба ішла з міста; али осьтут дивит сьи, вилазьийи якісь хлоп з води і переходит бабу чирез дорогу. Баба дуже сьи натьикла, а той хлоп як скокнув на другі бік в стов, то аж вода роскокла по бирегах і дужи виликі шум, що аш бабу до гори підносило з виликого страху.

Зап. у вересни, 1904 р., від Андрія Булки в Журові, Рогатинського пов. Ів. Савицький.

687. Потопельник на поли.

Я йшов з родичами своїми від баби зи Журова на Фидорівку. Пириходимо ми чирис греблю кулу ставу, хапнули мине нибішка мати за одну руку, а нибіщик тато за другу і взьили мине в сиридину й тиснут. То в нучи було і ни дадут сьи минї подивити, де вода спадайи зі сьлюзів на ріку; али я цікавий і ширпнув-ям сьи напиред і подивив-ям сьи на ріку. Було то в зимі і піч видна віт сьвітла — віт місяця. Над водойов стояла пальи, обмерзла ледом, а на ті пали сиділо шось такого, як би сиредного росту пес, а на нїм так сьи та шерсьць полискувала, як шкло. Як сьи ми приближили ще блишше, сьніг скрипотів пирид ногами, так тото пітскочило в гору і скочило в воду під лїд.

Зап. у вересни, 1904 р. в Журові від аґента „Дністра“ Стаха Беркія, І. Савицький.

688. Потопельник мучить жінку.

Адамиха роска́зувала, що ї сї чолові́к утопи́ў, тай як го похова́ли, то ці́ли́й рік ходи́ў що но́чи тай ї му́чиў. Тай закли́кала сестрино́го си́на на ніч, тай так і єго́ му́чиў цілу́ ніч, а він ї каза́ў: „Вже я більше до вас не при́йду на ніч“. — Тай він віта́к приходи́ў до не́ї цілий рік тай ї му́чиў.

Зап. в липни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І Волошинський.

689. Потопельник не дає ловити рибу.

Один раз була пришта з моїм кумом Аркадієм. Він був здоровий охотник рибу ловить. Бувало, шо ни саме глупа ніч, він бере сябра Мигра, — він тепер уже покійний, царство йому небесне — і виходють бувало з ним по всї річцї. Повсїда, бувало, наповлють риби тьму, дївать нікуди. Цїлий мішок наватють, на силу, бувало, в двох припруть. А воньож бач у саму глупу ніч вся риба засипа так, шо її загрібають як полову. Вона в просонку ни трапе, куди тїкать. Скіко годів їм проходило, нічого ни злучалось. А то раз пішли вони на ту музку, шо ото біля мосту. Та ви добре знаїте, вона начинаїть ся у край мосту і пішла понад насипом, а потім заколисила в гайок і простяглась поміж вербами затого шо до самої мелниці. Дойшли вони до тиї музки і почали налагожувать волок, дивлють ся, з води вилазе чоловік і крекче. Вони бросили там на беризї волок і біз оглядки тїкача, шо єсть мочі. Я сидів дома до пізна, робив, шив чоботи, — треба було до спіху. Покончив я роботу і уже лагодивсь лягать спать; пирид цим я вийшов на двір, захотїлось до вітру. Чую, по улицї біжать двоє, шо єсть мочі. Лопотять ногами, як добрі конї. Я подумав, шо то хто нибудь догапя кого, шоб побить, або вора лове. Я вийшов за ворота і кричу на них: Хто там? —

Вони остановились. Це я! — обізвав ся Аркадій. Я його по голосу пізнав. Чого ви біжете? — питаю я. Вони почали мині розказувати: так і так, злучилась, кажуть, з нами привиденція. Ходили ми рибу ловить волоком, так нас налякало. Ми поляканись і волок там бросили на беризї. Ходім, кажуть, з нами, заберем волок. — Ні, хлопції, я зараз ни піду, нихай трохи згодом. — Чого? ни все равно. А то я боюсь, як би хто волока ни взяв. — Хто там буде знать про ваш волок? Лиха година вас понисла у таку добу рибу ловить. Підождіть, кажу, поки півні прокричать, тоді я піду з вами. — Согласились вони. Дождались ми до півнів і пішли. Приходим туди, волок лижить цілий, ни врidимий і нікого нима. Я й кажу: Ну, тепер заходьте з волоком. Тепер нічого ни буде. — Вони довго опинались, боялись в воду лізти, а далі пішли. Уже було над зорою, понти шо світало. Пройшли вони раз, витягли риби з пуд міста. Другий раз уже ни стали заходить. Пішли ми до дому. З тих пір вони по ночах ніколи ни ловили риби.

Зап. від Павла Шапувалова з Шибекина, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

690. Жменя потопельникової бороди.

Я чув з одного старого ґазди, то було дуже даўно, то він оповідаў, шо раз пішоў на рибу і там маў такий столец (таке нагорнене, шо міг стояти і с того рибу ловити, приставок такий коло води). Зачєў він ловити рибу, нараз чує, шос тим боком іде і шпурєї камінєм. Але він каже: Мой-мой! ти галаєш, шо я страшка син? Ходи-ко суди!

А той пішоў тай перебриў тай іде сюда д нему; прийшоў до него і хоче єго трутити у воду. Але той ґазда борзо хап за учкур від шлюбних поркиниц тай закинуў єму на шию... Ого! каже, типер ти, синку, мій... Тай лакатку на одно пличе, єго на друге і іде т хакі. Прийшоў він у свій тік, лакатку кинуў, а єго кигне на тім учкурі до хати — хокіў виґіги, як він виглядає. Але тимчасом у сінних дверєх опер си той руками і ногами у одвірки і ані руш єго вкегнути до хати. Але той ґазда хап одноў рукоў за учкур, а другоў єго за бороду і тєгне шо сили. Але тот як сіпне си, а єму жменя бороди лишила си лиш, а той утік тай сплескаў у долоні тай: ха-ха-ха! і пішоў.

Зап. від М. Рошки у Карлові, Снятин. пов. А. Онищук.

691. Хлопчина в сіти.

Два рибаки пішли на рибу. Оден з одної сторони берега, а другий з другої. Оден зачив підносити сіть, так була тяжка, що не міг передом, тілько мусів ся обернути і взяти напротів игли жертку тую. Ледво-неледво піттягнув її в гору, а з напатки вискочив хлопчина такий, якби

му сім літ було. Тей скочив в воду. Вода розгуляла ся той вобирнув ся і кажи до другого: Ото школа такої риби.

А той кажи до него: От ходім звітси. Не жалуй за нею, бо ту якесь прокляте місце.

Було десь по вопівночи.

Зап від брата Осипа в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

692. Крокодиль у ріці.

Єдного разу с полудне в Будзанові повиходили так во сусіди і зобачили, жи якась риба дужи вилика пливає, крокодиль. Далі кажи — якого стрільце здибати і будем стрілели в тую рибу. Привели стрільце Воляновского і тогди бирут — кажи: А во, вон пливає та риба. — Воно взело, пирикинуло се в конечу голову і виставило зуби і сьміяло се з них так. І тогди люди зобачили і вже ни хтіли стрілети. Кажи: То ни є риба, то ни крокодиль. Вони казали, що потопельник. Тогди щось за кіля день втопив се був хлопиц на тім місци. Потому знов як того хлопце витєгали, то якісь такий се був привидів, як ґориль в цирковім убравю. Тогди діти зобачили тей зачили дужи ґвавт кричити і тікали з води. Віт того часу вже се там ни хтіли купати, бо потопельник є.

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

693. Панич топить людий.

Єден чоловік їхав з ярмарку до дому. І їхав коло ліса. Дивит се, виходит з ліса панич і кажи до того чоловіка, щоби го взєв на фіру. І їдуть оба, а той панич кажи: Будити їхали коло води і будети виділи, що буде їхав парубок на бричці с трома кіньма і буде дужи сьпівав і свистав!

Іно тото сказав тей зарас панич зник. А той чоловік поїхав. Їди, дивит се, їди парубок с трома кіньма і сьпіває. Розібрав се, іно в сорочці, роспріг коні і лізи в воду. Але зарас дивит се той чоловік — гет того парубка коні потратували в воду. І потопили се коні і той парубок. Той чоловік знов поїхав, дивит се вибігає тай панич з ліса і кажи до того чоловіка, А що, виділисьти як се втопив той парубок?

Кажи той чоловік: Видівим!

Будети виділи, буде пириходила жінка з двома дітьми і се втопит.

Знов той панич зник. Чоловік їди, дивит се, коло води такий крик. Питає, а єму кажут, що то се жінка втопила з двома дітьми.

Приїхав чоловік до дому і зачив то всем розповідати.

Зап. від батька в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, Марія Деревянка.

694. Чому утоплених ховають окремо.

Як потопелника́ йимут, то хова́ют на цви́нтари, а́те на окре́мім мі́сци, бо він не є щісли́вий у Бо́га, не є щісли́ва душьи́, — і не дзво́ньи.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

695. Два топельники викрадені з гробів.

У Хмелеві йи над Дністро́м ко́ршма і у неді́лю з ра́на напива́ло сї двох і як фі́ри надійшли́ і поїхали перевози́ти сї, а вони́ на поро́м. А перевізни́к нічо́ не ка́жи. Лиш доплили трошки че́рез полови́ну, тай оба́ гоп у воду. І перевізники́ запамйита́ли де і знайшли́ їх, приве́зли до до́му і похова́ли по релі́гійному на цвинтари. А віта́к у ти́ждень пересвітчи́ли сї, що їх *не бу́ло, деревищі бу́ли. А то не що лиш їх ві́крали* і ки́нули у Дністе́р, бо ка́жут, що як де йи потопелни́к на цви́нтари, там ва́жит град.

Зап. в липни, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

696. Вода не приймає чоловіка.

Буў йиде́н чолові́к, що три ра́зи скака́ў у во́ду уми́сне — хотї́ў утопи́ти сї — і вода́ го зноси́ла. Тимчьисо́во трафльи́ли сї, що го обрато́вували. Віта́к він аш повісиў сї. І собі́ лю́ди гово́рьи, що вода́ не приймає.

Зап. в падолисті, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

697. Кандидат на повісельника.

Я чула як еден казав:

— Я такий чоловік, що мине навіть шкода в землю закопати; іно взєти за карк, могузок зачіпити і в банта повісити і завудити.

Зап від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

698. Повішений пастушок.

Пасли товар тутка на Пиридворо́тю. Ну як перши були такі хлопці, жи пасли товар, то мали мижи субою їдного начельника. Кутрий ни хтїв курови завиртати, а шо вітновів, то зара начельник судив. І випало на їдного хлопчика, жи так. само ни хтїв курови завиртати, то начельник присудив їго завішити. І взьили, вилїзли двох на ту бирезу, жи там була, ану того хлопчика завішити. І пригнули ту гілю і завішили того хлопчика, здіньили с курови муту́з і ту бирезу пустили і сьміяли сї з того.

Потім го відвйизали, то вже нибóщик був. А потім па тім місци шос в ночи горіло все.

Зап. у падолисті, 1905 р., в Сороках, Львівського пов., від Миколи Кшивака. Іван Савицький.

699. Буря через повісельника.

Йеден хлоп сьи повішав. Вzьиў вужище і сьи повішаў. То сьи зараз така бурьи і студінь зробила!

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Федя Провальнюка М. Капій.

700. Як ґазда напудив ся повішеного наймита.

В йидного ґазди́ служи́ў на́ймит. Шос він такóго зроби́ў, шо маў іти́ аж на тéрмін. Але то буў ше хлóпец дурни́й, тай він бoя́ў сі, тай с того аж повішиў сі. Але той ґаздá не знаў, де він сі ґіў, він гадáў, шо він дес укік. Вітак він хокі́ў молоти́ти і пішóў до шóпи скидáти снопи́. Нарáз — він скидáє — і зачіни́ў головоў у тóго повішільника... Як застрахáў сі, тай скóчиў с снопі́ў аж захорувáў на ціли́й тиждень. Потóму тóго хлóпцьи вітти здойми́ли і поховáли.

Зап. в жовтни, 1910, від Андр. Марунчика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

701. Чоловік ударив собою до повісильниці.

Їден чоловік ішóў до мáйстра, же му коноўки́ лáгодиў, кóло дванáцітої годи́ни цириз сад, а ніч бýла тéмна. Ішóў і нарáз удáриў сі; мислиў, же то до дéрева і кури́ў дзиґар, бли́снуў тим дзиґарем і уздрі́ў тотý жінку, жи сі повішіла тéго рóку ў кім садý. І перехрести́ў сі і пішóў до тóго мáйстра і там ночувáў, бо там бýла водá, малé мочýло, бoя́ў сі, жебú го ў мочýло не трýтила.

Зап. в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

702. Повісильниця в лїсї в Ісакові.

Називáє сі то пóле „Діді́ўка“ і ліс; там пáсли настухи́ воли́ і почувáли там з волáми. Казáли, шо так ў опі́ўночи то ўсе йшлá повісильниця до гори́ та співáла, а з гори́ то плáкала. І ше там одéн побережни́к буў ў лі́сі і стoя́ў за корчéм і види́ў, шо вонá йшла так росплéтена і він собі гадáў, шо то егó донькá вíйшла за ним егó кли́кати до дóму і він кли́каў, а ўна сі ни обзивáла; він зачьи́ў за неў біги с пали́цеў і ўна втеклá ў корчі і не знáти, де сі поді́ла. То ўнá сі ні́би повісила ў тім лі́сі і потім новóго місьицьи ўсе сі давáла чýти: все то плáкала, то заводи́ла.

Зап. І. Волошинський від А. Ірещука з Ісакова, пов. Городенка.

703. Як жердка йшла.

Їхав я з Стрия. А ту в їдного жінка повісила сї. Але повідали, жи вна ходит. Ну, я ґакурат ту приїздєю і здибáю таку жертку, ків. Тай йде то напротів мене. Я: пек ти осина! Перехрестив сї, бом сї злєк, а то щезло.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липни, 1906, від Михайла Ванька В. Левинський.

704. Страх у виді висїльника і лїсничого.

Пішóў чоловíк у лїс в ночи́ і лóмит грáби сухі. Ди́вит сї на дéрево: Ви́сит повíшілник і так си́лне ногáми все отáк (опов. показує руками) хітáє, отáк хитáє. А він стаў і льи́чно йиму́ на то стáло і так му льи́чно, такí ду́же льи́чно... А він все до мéне ногáми — той повíшелник. Але, кáе, я лóмю таки́, áле все сї бóю, бо той повíшелник вже мене́ аж ногáми лóвит. В тї хви́ли я дивю сї: Стоїт побережни́к прóтиў мéне, угóрнений, узу́тий у чобóтьих і ку́рит люльку. І так надáлї я собі думáю, кáе: Кóли я гáтку мáю, зáраз скóчу у вели́кий провáл, як він мене́ лапáти бу́де. Коли́ я уже стóю, стóю, не прибли́жую сї д' нéму, áнї він д мині. Алем вже си́льне аж у нóгим змерз і він д ми́нї не прибли́жуйи сї... Беру́, прибли́жую сї я д нéму, а то пиньóк...

Зап. в вересни, 1910, від Варвари Богоніс із Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

705. Висїльник на вербі.

У нашім селї повісиў си йден чоловік на вербі. Люди розвісили го тай поховали. Але кажут, шьо коло тої верби шьос пужії. Одного коло тої верби перейшоў білий пес, другого кіт, третий чуў, шьо верба шуміла, а вітру не було. Багато говорили, але я не віриў; думаю собі: Або брешут, або їм си привижеї. Усї бояли си тої верби і подилеку ї ўминали. А йден там близкий знаў, шьо верби ўсї боют си тай ховаў собі у ню тютюн на зиму. Я раз зза днини заздріў тот тютюн тай гадаю: Піду у вечір і озму. — Єк зробило си пізно, пішоў я тот тютюн красти. Прийшоў-сми до верби, нема нічо і нікого ніґде не чути. Ікос менї чупер устає, єк нагадаю, шьо на ці вербі завісиў си чоловік, тітюн траба таки украсти. Вілїз я на вербу, вітіґ торбу з тїтюном з дупла тай лишень направиў си злазєти, дивю си, а то хтос з земнї підоймиў руки д' минї на вербу. Я напудиў си тай підлїз назад на вербу. Придивєю си на то, шьо подавало менї руки, а то тот самий, шьо завісиў си. Я зо-страхи задеревіў на вербі і так пересидіў аж до ранку. Рано злїз тай ужем не браў нї тот тїтюн, нічо. Ўминаў-сми від тóгди ту вербу не лиш ў ночи, але і ў днину.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Дмитра Павлюка.

706. Індик із небіщика.

В Добрімполю в саді, там, в весло, ендик ходит. А там ендика навіть на цілім силї нима. В весло там все ходит тей куркає тей куркає... Али єдного разу зачив сє Штифан Квас сьміяти с того ендика. Як зачило енчіти в ночи за будов там, де вони спали, а він зачєв сє сьміяти: Ще лїпши заводи! А воно чим рас лїпши заводило. То потому все ним кидало, все, аш вітхорував. На третий день була толока в кухни, і повтвирали собі вікна всї тей тиребєт кокорузу. Али глипнула дївчина в вікно, дивит сє, стоїт мирла в вікнї, сорочка така паньска. Як сє злєкла та дївчина, як скричила тей втїкла помижи дївки. А то сє панє таки рас повісила на ґанку, то вона так ходила по садї, пирикидала сє в ендика то... То знов якісь там чоловік то видїў, як сє на колисї на кирници росьцєгало.

Зап. від Яндруха Степїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

707. Висїльник — хортом.

Ка́жут, що як хто повісиў сї, то там нечи́сте мі́сце. От такі моя́ жінка роска́зує: Лиши́лам сї у ла́тьшої сусі́тки з її ді́тми́, за́кім вона́ не прийде́ з мі́ста. Вона́ прийшла́ з мі́ста ўже пізно, бу́ло ко́ло двана́цятої годи́ни і каза́ла мині́ ночува́ти. Я не хоті́ла і та́кім пішла́ собі́ до до́му. Ві́йшлам від не́ї с ха́ти, нічо́ не бу́ло. А я́кім дійшла́ до одно́го ґазди́ стодо́ли, де каза́ли, що там сї повішиў чоловік, так с то́ї обо́рни вийшоў хорт і йшоў за мноў аж недале́ко мо́ї ха́ти і тогди́ спіўкоті́ў тай вник. Я перестра́шена, ле́дво забі́гла до ха́ти. Сказа́лам чоловікови, віхо́дит с хати — нема нічо́".

Зап. в липни, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

708. Рада, щоби повісельник не ходив.

Ка́жут, що як сї повішіє а́бо уто́пит, то мо́же ходи́ти до жінки а́бо до діти́й; а́ле віта́к тра́ба найми́ти слу́жбу і стра́шити вже не бу́де більше ходи́ти.

Зап. в падолистї 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

XII. Опирі.

709. Коли можна бачити опира?

Йак би вийшоў о дванáцьаті годины так де на границьу, то моўйат, жи би зобачиў упірьа. То він так, як чоловік.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

710. Опирі.

Опи́р то такій чоловік, що знáє „щось", тей берé в дру́гого молокó.

У найбільше сьвйито хóдит опи́р тудá, кудá ідé худóба, корóви, ідé, усé зберé росу́ у жмéні, тей у ді́йни́цю, тей у ді́йни́цю.

Опирá як бу́дут до грóбу нéсти, то смéркне сї, і вітер сї ду́же зривáє, бу́рьи.

По смерти́ опи́р хóдит. Аби́ не ходи́в, то сі́ют за ним мак.

А як не помагáє, як ще хóдит, то відкóпуют, обертáют на дру́гий бік і забивáют ків у гóлову.

Опи́р, як го відькопати, то усе тваров до землї лежит.

Як хто зобáчит, що опи́р так рóбит, то годи́т сї казáти: Що зичиш собі, ней бу́де менї, а що менї́, ней бу́де тобі.

Опирі́ бют сї на грани́ци: татарчьйнцкі[1]) не пускáют нáших тамкá, а їх ту.

То вже від того і говóрут: „Чо ти такій обдéртий? Ци не був ти на грани́ци?"

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

711. Як виглядають опирі

Опирі мают таку саму силу, шьо відьми. Відбирают молоко від короў. Опирь має або над клубом, або під колїном або над задом такі

---

[1]) Із сусїдного села Татарського.

ґулї. Ўни є при кілї дуже тонкі так, єк на жилах тримают си. Під тоў ґулеў є дирка і тоў диркоў віходит душьа з опиря.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Стефана Глушка з Джурова.

712. Опир має дві душі.

Опи́р ма́є дві душі́; як умре́, то хо́дит по сьвіті.

Зап. в червни, 1910, від М. Мокрицької з Колінок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

713. Хто є опир?

Впир як є живий, то він є вовкулаком. Як прийде чес такий, підповнї місяци, то він йде на границю. Він здибає сї з другими впирами і мают там межи собою бесіду, де мают йти. Потім йдут по ночи до людий ссати. Як йдут, то перемінют сї в конє або пса. Він має дві серцї. Єдно має як жиє, а як вмре, то з тим другим ходи по смерти.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Федька Буняка, в вересни 1909, Іван Панкевич.

714. Опир ходить по смерти.

В селї Кукизові був чоловік, називав сї Добровольский. Він був впиром і походив з Караїмів. Як вмер, то ходив по хатах. Але потім викопали го з гробу і відрізали голову. Він потому таки приходив і то до того самого. Він мав дві серцї. Він приходив з головою під пахою і казав: „Дайте ми голочки пришити головочку“.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Федька Буняка, в вересни 1909, Іван Панкевич.

715. Як пізнати опира.

Опирьи́ пізна́ті по сло́ві, бо вин йик шьо ска́же напере́д, то му́сит си ста́ті.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лилика із Ростік, пов. Вижниця.

716. По чім пізнати опира.

Опира́ мож пізна́ти по тїм, бо на крижє́х ма́йи фіст таки́й, як у хло́па звикле на гру́дех ци́цка, і шти́ри волоски́.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

717. Опира пізнаєть ся при смерти.

Упира́ мож пізна́ти, шьо йик умре́ та похова́ют, то ду́жи за́лива вели́ка, то лиш по то́му мош пізна́ти, шьо упи́рь буў.

Упи́рь мо́же то пошко́дити, шьо мо́жут бу́ти пло́ви[1]); зна́є насила́ті хма́ри.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

718. Хлопчик — опир.

На тім ґру́нті, де Васи́ль Гутькі́ў, буў хло́пчик Черне́цкий Дми́тер і каза́ли, що він опи́р. Каут люди ўсе́, що він опи́рь, бо ма́є фіст. Але я одно́го разу́ віи́шоў на по́ле і він пасе́ худо́бу, о́тже я хо́чу дійти́, чи пра́ўда, що він ма́є фіст. Отже я пра́вю: Да́йно мині́ сірничка́. — Він сї збува́є, що не ма́є, а́ли я сї упер, зловиўем го і підньиўем сорочи́ну і — якура́т йи фо́стик так, як пі́хоть за доўши́. Пото́му ме́рли ді́ти на го́рло і пи́йтеро ді́тий у не́го бу́ло і до двох неділь гет тото́ ві́мерло.

Зап. в липни, 1910, від Павла Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

719. Хлопчик-опир збирає росу по поли.

А дру́гий пас ко́нї до́сьвіта ду́же, ота́кбим припуска́ли в маю́, коли́ збі́же сї в ко́лос висипа́є. І вже зачина́є роби́ти сї ра́но. Він ви́дит: хлопчи́на невели́чкий, ота́к на вісїм лїт хло́пец, у сороччи́нї лиш, би́з капилю́ха, хло́пский во́лос до́ўгий, а́ле рі́вно остриже́ний так кру́гло, — іде́ по збі́жу і так рука́ми зго́нит ро́су до ку́пи — збива́є ро́су. Він то ви́дит і га́дає піти́ до не́го, шо ту він ро́бит, нї пасе́, нї нїчо́. А наре́шті той хло́пец щиза́є йиму́ з очи́й і не ви́дит да́льше йиго́. То старі́ каза́ли, що то опирі́, шо че́рез то нема́ полону́ — уро́джа́ю — поло́н збира́ют, збива́ют росу́.

Зап. в жовтни, 1911 р., від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

720. Опир вправляє відьми.

Йа упирьем такі сьі ўродиў. На Йурийа йа майу найбільшу міць. О півночи перид Йурійем сбирайе сьі на Калашковецкій граници під Старогвісцьіми дванацьіть відьм. Йа сьідайу на білого коньи, а кошда відьма на кочергу, та йіздимо по дванацьітьох границьіх. Кошда відьма мусит виймити дванацьіть зирен пшеницьі с за зубий, шо мусьіла носити від сьвитвечіра аш до нинька. Йак котра добре справувала сьі, то йшла псувати льудьім корови, а котра ньи, то тратила право бути відьмою. Ой, на Йурійа майут відьми велику школу, а потому за тото цьілий рік они ньівичьи льуський доробок.

Зап. від ворожбита Прошака в Кулачківцях, Осип Яворський.

---

[1]) Зливи.

721. Рада, аби опир не ходив.

Як умре́ опи́рь, то ў деревищи прибйти йиго́ осиковим палє́м чи́рис гру́ди і чи́рис диривищи до зимлї і віт то́го осикового кола́ опи́р ни ўстаў і ни ўста́не.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

722. Як позбути ся опира.

Як опи́р гри́майи, то тра́ба го сї запи́тувати таки́ми слова́ми: „Вся́коє дихані́є да хвали́т Го́спода“.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

723. Підкова в дійници проти опирів.

Опирьи́ мо́же лиш таки́й сами́й позбу́ти сї так: Бере́ пітко́ву кінцку і бере́ каміньи, як попсує́ коро́ву і тогди́ пиче́ ў пичи́, кида́є ў во́ду ў ґійни́цу. І той опи́р, ци опи́рка то як то кіпи́т у ґійни́ци, то вона́ прихо́дит у той час і тогди́ поверта́є всьо то́му ґаздї́.

Зап. в маю, 1911 р., від Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

724. Дїдо — опир.

Грици́ха каза́ла, що ї дїд буў опи́р, тай маў фіст; а як уме́р, тай вона́ сказа́ла кьсо́ндзови, що він бу́де ходи́ти. А кьсондз ка́жи: „Як бу́де ходи́ти, а́бис минї́ сказа́ла“. — Тай ни ходи́ў.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

725. Опирі у видї білих псів.

Ішо́ўйим від дї́ўки; місїць світи́ў, моро́з сильни́й, ішо́ўйим чи́рис грани́цу. І чи́рис грани́цу бігли два пси білих, що найчистї́щиї папір. Оде́н за дру́гим, трима́ли висо́кости по ме́трови. То каза́ў минї́ чоловік, шо він кілька раз пи́ред свййтом урочи́стим у ночи́ їх ви́дїў, як вони́ литьи́ на грани́цу під лїс.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

726. Опирі-хлопчики в білих шапках.

Оде́н хло́пец сидї́ў у шиў́цьи́ до двана́цїтої годи́ни. Ў двана́цїтї годи́нї іде́ собі до до́му, тай тра́скайи батого́м, тай ди́вит сї нара́з, а ту на єго́ горо́дї два хло́пцї ў білих шьипка́х, а він гада́ў, шо то які́ мо́же гра́ют сї, а́бо такі́ так вийшли на доли́ну. Тай він зачьи́ў за ни́ми бічи, тай біг аж до сво́їх ворі́т, тай він зіста́ў ко́ло ха́ти, а тоти́ наза́д по́при йиго́ воро́та побігли з гори́. Як увійшо́ў до ха́ти, то не міг годи́ну сло́ва

промо́вити, так сї ду́же настраха́ў. А то бу́ли мертві́ опирі́ (то ше опи́рики, бо то мале́нькі, зам. Никола Круп). Як увійшо́ў до ха́ти, то му шьи́пку ду́же до гори́ воло́сьи піднима́ло.

Зап. в жовтни, 1910, від Андрія Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

727. Гульки опирів.

А знов тато за опирів розповідали. Вни були вартївником коло церкви. Тай ночували на дзвіници. Коло півночи надійшли опирі. Дуже богато. Тай сьпівали, на скрипках грали, в доло́нє плескали тай все кричєли:

Гой-ла-ла, як ту, так там
По колїна кахтан.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Андруха Савки В. Левинський.

728. Як опирі булькотїли.

Йшов я по горівку на́ лаз. Йду я, слухаю, а то щос булькотит просто Козарьової лїски на гостинци. Слухаю: люде не люде, Жиди не Жиди. Тої бесїди не розумію. Гадаю собі: Піду сї подивити. — Я лише взєв сї так руками ги за плїт, а вни пішли булькотєчи гет. А то були опирі.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Митра Кушнїра В. Левинський.

729. Як опирі грали.

Мій тато казав, що як їхав з Стрия в ночи в великий четвер, то як настав місяць, то ввидїв, за границев від Улична все сьвітло є, сьвітло. Тай опирі грали, скакали. А приїхали за границю і тото́ сє лишєло.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р. від Бабяка В. Левинський.

730. Як поховати опира, щоби не ходив.

Асинтирвали два жомньири. Пішли до воська. Йиден буў опир. Той буў слабий, тай го віпустили. Той опир каже: Як сьи віслужиш, то жибис прийшоў до мени, як буду жиў. — Повертає до него, дивит сьи, в хатї сьвітит сьи, нима нїкого. Йиго ховали кілька рас, рано поховают, а на вечір зноў йи. В другі хатї йи люди. Вішоў, стаў, тай дивит сьи. Хочи йти, а той спускайи ноги с катафальку: Видиш, служилим в воську, чикай, принесу ти їсти. — Даў му студенцу, зїў, віпиў горіўки. — Я тобі скажу, шо я йи. А ти присьигниш, шо нїкому не скажеш. — Взьиў, присьигнуў. — Я йи опир. Потинаю людий, кроў віссу, а то сьи лишит. Али знайиш, як би мене поховали, як би взьйли

яловий кіў, прибили бис груди наскрісь бис труму, то бим не ходиў Пішоў, йде, прийшоў під йидну хату, ни мали як потьити. Прийшоў під другу, лиш подуў, потьиў дїўку. Вона фпала, він кроў віссаў, а ї лишиў. Тогди каже: Видиш, от то я сим жию, абис нікому не казаў. Йду, бо ўже чис. — Той чуў, жи він потьиў, сказаў, як йиго поховати. Затисали кіл, бют, а той в гробу каже: „Гай, гай, зломивіс присьигу; як бим знаў, буў бим їнакше зробиў.

Зап. від Кирила Крамарчука М. Капій.

731. Як відкопувано опира.

Живў даўно у нас слаўний опирь Корбутьик. Йак умер, похували йіго на цвинтарі с христійанскоў парадоў. Ўже першойі ночьи по похороны видыли го в силы, тай потьиў тогди свою жінку. Розкопують другого дньи гріб, а він лежит, йак лижьиў. Наньили люди трох ксьондзыіў, вийшли с процесыйеў, відправили великі молитви і дужи запичитали гріб.

Третойі ночьи по тім похороны ў силы стаў великий вогонь. Люди видыли йіго ў силы. Тойі ночи потьив він багато людий, шо з ними за житьи мав. Коли настав день, пішли люди с процесыйев і с ксьондзами на цвинтарь, відкопали Корбутьика, витьігнули с деревишчі, звйізали посторонками, тай понесли на дручках на баланецку границу ў поли. На граници вікопали йаму, спустили до нейі долыілиц Корбутьика, жиби сьі більше не підньіс, та прикидали го терньім, та бульіками. На верх накидали каміньі, тай настромили на могилі хрест, шо ше ниньі стовпок с него стирчит. Потому Корбутьик ўже більше не уставаў, а то пограничне поли льуди тепер називайут Корбутка.

Зап. від пастуха Петра в Кулачківцях, Коломийського пов., 1899 р., Осип Яворський.

732. Опир курить у домовині люльку.

Старий Семен не дав себе переконати. Що я йому говорю, а він все своє: Є, каже, опирі, таки є. Ануж, каже, слухайте, я вам буду казати, як то у нас раз було. Отут за зарінком, буде тому зо 30 років, стояла хата, а в нїй жила баба. Мала вона одного сина. Жидиком кликали, хоч він звав ся Василем. Доки жив, то як звичайно, чоловік, нікому не шкодив, ходить, робить, от як ми. Оженив ся він, побув трохи, аж десь так під літо вмер. Поховали єго, а то в саме сапанє було, ой Боже! як не звіє ся метилиця, кругом біло стало. Кара божа тай годї. Дивують ся люди тай з дива не виходять, бо такого, знаєте, ніхто не запамятав, аби в сапанє сніг, мов серед зими впав. А тут небіщикова жінка каже, що до неї вмерлий чоловік по ночи ходить. — От що!..

кажуть люди, се твій чоловік опир! Порадили їй, аби посипала попелом поріг та землю в хаті. Онаж так і зробила. На другий день дивлять ся: Є, видно сліди по долівці, виразно одна нога людська, а друга баранячча. Кажуть люди: Треба цему давати раду. Як стемніло добре, зібрало ся їх кількох, напили ся горівки, взяли сокиру, ліхтарню і верети тай пішли на цвинтар. Приходять там, розкопали яму, дивлять ся, а домовина порожна! Так ходили три рази, аж за третим разом застали єго. А він лежить собі боком, ще й люльку в зубах тримає. Вони до него, а він як замеркотів таки товарячим голосом... Відрубали они єму голову, присипали, зарівнали землю тай помогло. Вже більше не ходив, і на нинішний день. А на другий день таке веремя, що Господи!

Зап. у Текучи, Печеніжин. пов. 1908 р. Дм. Бойчук.

733. Чим опир розгонить хмари.

Даўно́, ка́жут, що буў Браткоўский, тай знаў відверта́ти хма́ри, а́ле то буў опи́рь. Каза́ў, що маў якіс однолітні, тай як сї га́дина в жьйбоў куса́йи, то аби̇́ їх розігна́ў, а як хма́ра надійде, аби̇́ маха́ў.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

734. Чому Кулачківці підупали.

Калашкіўцьі було колис велике місто, бо ше ў старих книгах церкоўних було записано, шо було кілька церквий, та Татари попалили. Тоди приходили до Калашковец Вірмени, Веньґри та Бесараби і йинші на йармарки. Аж рас умер опирь, тай уставаў с гробу. Хтось порадиў, шоби його обнести три рази наўколо міста. Йак обнесли та похували опирьи, то ўже більше не ўставаў. Але від того чісу місто шо раз білше упадало так, шо тепер навіт порьидноўі коршми ни майімо.

Зап. в липни 1899, від Івана Семенюка в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

735. Опир на кони.

Мій стрий хату здоймаў і їхаў вопир на сивім кони поза ливади. То звіяў сьи вихір такий!

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Федя Провальнюка М. Капій.

736. Опир на стежці.

Шли трох бис цвинтар на штешку в барабольма. Зобачили чоловіка мирлого на стешці. Тоди єден з них кажи до тих двох: Шо будем робили, ни хочи нам сє мирлий вступити?

А тих двох до того кажи: Ходім, кажи, він нам сє мусит вступити!

Тогди той• сє мирлий... як сє вони напосіли і пішли стешков і мирлий сє вступив, так — во на крок. Як застогнало, тії як покидали всї три мішки, як зачили втїкати, барилка зачила за ними летїти і горнец з вогнем і голова.

Али то був вопир...

Зап. від Яндруха Стеція в Будзанові, Теребовельського пов., 1903 р., О. Деревянка.

737. Опир у стайни.

Ўповідаў ўден чоловік: Удного разу — каже він, — пішоў я до стайні начувати тої ночи перед новим роком. Пішоў я начувати, бо кажут, шьо тої ночи худоба говорит так, єк чоловік. Ўна говорит о тім, шьо має си діяти через цїлий рік з її ґаздами. Бог її так дає, шьо ўна говорит, шьо знаї. Пішоў я, каже, тай лег у єсла. Лежу тай чікаю ўпівночи, бо тогди товар ме говорити. А чую, шьос шелестит. Я подивиў си, а то кіт, а з рота і очий синют му си искри. Я зараз здогадаў си, шьо то опирь перекинуў си у кота тай прийшоў від мої корови відбирати. Я нї раз, ні два, хапнуў дралї, та єк шпурнуў у того кота, а він дес єк знидіў. Не знаю, де діў си, бо я потім засвітиў свічку, перешукаў стайню скрізь, нима вїґде. Не знаю, відки прийшоў тай куда вішоў. У стайни двері добре приставали, шьо би і миш не ўлїзла, не то кіт, стеля була добре спушьина. Не міг я з дива віти. Не слухаў я уже, шьо товар ме говорити, так-сми си узлостиў на опиря.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов., від Василя Павлюка.

738. Як опир воював.

Був ніби так, як цівільний тай старший, тай скаржив си той старшому: Я бідую дуже в сьвіті. — А той каже: Шо то за біда? Я єї не знаю. — А я вам скажу, скоро хочете знати. Є в нас одна одовица, тай чоловік єї був опир, тай він два роки що вечера до неї приходив і мучив єї, мучив, мучив. Каже: Йдїт туди до неї, будете там ночувати, а за два вечері будете знати, шо то біда.

Добре! — каже старший. Взяв собі шаблю, амуніцию всю, тай приходит туди до тої жінки, тай каже: Прийміт мене на ніч. – А вона каже: Добре! тут є мого чоловіка покійника лужко, лягайте, тай спіт.

Тай приходит дванацята година, а то двері лиш рип, тай приходит, тай каже: Добрий вечір! тай просто на піч, а на печи жінка з дітьми спит. Та як зачав жінку термоса́ти та дюґати, а старший з постелї встає з шаблев, а опир до него і він мав шаблю, тай каже: А тут хто на моїм лїжку? Що ти за оден? — Тай відтяв старшому ліву руку. На другий день здибає єго той цівільний тай питає: А шо, є біда? —

Ой, каже, є. — Відтак вони пішли на цвинтар, тай найшли там руку, бо опир, як ї взяв, та поніс на цвинтар, то де го когут запіяв, там він руку лишив, а самий у яму.

На другий день бере старший того цівілного тай ше одного старшого, тай каже: Маю я єго допильнувати! — Узяли собі горівки, тай пют, тай сидят до дванацїтої години, а у дванацїті годині двері рип... А оден пє тай каже: За Іїлашеву душу! — А той уходит, тай кричит: За мою душу ни будети пити, за моє здоровля пийте. — Зачали знов пити, тай знов так до трех разів, а він знов з шабльов, тай хотїв му і ту руку відрубати, але старший уже не був спячий, як махнув, то розтяв опира на половинї. Ті си позхаплювали, тай кажут: О, дійшов наш оберштлайтнант аж тепер єму кінца! — Тай узяли єго, до купи склали, поклали на лавицу, то жінка дякувала, тай дала їм горнятка, колачики, сьвічки за помáну, тай попóтиц поховав, тай уже більше ни приходив.

Зап. від Їоруци Орчук у Раранчу, Чернов. пов. О. Рак.

739. Вояк і опир.

Ше дьидьі Штифана Гарасимчука служиў ў войску. Водного разу пустили го на урльуп. А ў Слобітцьі ўмер тоди буў на крайу сила опирь. Цалий день лижьиў опирь на лаві тихо, — а прийшла піўньічь, та зарас ўставаў, тай дес йшоў. Ксьондз не хтьіў його похувати, али казаў, шо тоди похувайу, йак хтос коло трупа переночуйе. Ньіхто аньі с Слобітки, аньі с околицьі не відважиў сьі ночьувати. Ўчуў о тім Гарасимчук тай пішоў до удовицьі і каже, шо буде ночувати. Дала йіму ґаздиньі оден книш, кварту горіўки, кусок солонини, миску сира, поставила то на скриньу коло постельі, замкнула за собоў сьінньі двері, тай пішла ў село спати. Поставиў собі жоўньірь ґвирь набитий коло постильі, віпиў горіўку, попойів, тай льих спати. Ў ночи ўстаў, тай льично зробило му сьі. Пішоў до комори, напиў сьі ше горіўкі, шоби відігнати льик, й сьіў пйиний на постьіль. Дес за йакис чьис дивит сьі, а то двері утворьийут сьі на роствір і ўходит теньґий хлоп ў шипцьі, кужусьі, чьоботьіх, тай стаў сирит хати. А той труп з лави підіймайи сьі тай від разу: „Та тут чути прісну душу“. — Взьили сьі оба опирі до жоўньірьи, питайут сьі, шо він хочьи тут. А жоўньір ньіц. Пустиў сьі оден опирь до него; жоўньір узьиў лиш ґверь у руки, а опирь стаў. Йак зачне бити обох опиріў; тарахнуў одного ў морду, а той сьі переверпуў і упаў на поріг тай не рушиў сьі. Йак тарахне другого кольбойу у голову, а той лиш закрутиў сьі та сирит хати бебеўхнуў сьі. Али уже і жоўньірь витверезиў сьі і заходит у голову, йак війти с хати, шо сирит порога опирь простьігнуў сьі і аньі спати жоўньірови, аньі

до опиріў неживих сьі брати. Аш нарас кугут запійаў і опирь оден шчес, а другий кинуў сьі на лаву. Йак би буў жоўныір ни маў цысарского риштунку коло себи, тай його були би опирі задусили.

Зап. від Михайла Федорака в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1906 р. Осип Яворський.

740. Як опирі убили дівчину.

То було як у нас ходьи на вечерниці. Зішла дiўка по воду і друга зішла. А ту дiўку взьили опирі до себи і до тих людий ніц ни має. Али зішла по воду, каже ї: Прийди, сестрици, до мене на вечірниці. — Вона каже: Прийду. — Али памньитай, сеструню, довго будем присти. — Та в вечер зібрала сьи та йде. Али приходит перед ворота, а там стоїт жінка завита, таким білим, ноги, голова завита; вона каже: Де ти, дiўко, йдеш? — Йду, каже, до сестриці на вечерниці. — Не йди до сестриці на вечерниці, бо тая систрицьи опирицьи, тебе зїст. — Вона не слухає, йде. Вона зноў каже: Твоя систрицьи опирицьи, тебе зїст. — Взьила, вернула сьи, пішла до дому. Зноў сьи здибали: Такіс прийшла? — Не малам коли, золилам шматьи, припізнилам сьи. — Та сьи ни признає, шо ї не казала йти. — Вже, каже, сего вечіри беспечне прийду. — Йде, стоїт чоловік у шипці, питає сьи: Де, дiўко, йдеш? — Йду до систриці на вичирниці. — Не йди на вечерниці, бо систрицьи опирицьи, тебе зїст. — Тай вона сьи зноў вирнула. А другого дньи здибала сьи: Такіс приходила? Наварилам голубців. — Вже сего вечіри беспечне прийду. В вечір йде, прийшла до хати, прийдут. Та бере, показує ї голубці. А то голубці з христьиницких пальчикіў. То опирі тілько людий потратили. Та веде до другої хати, таке показує; по сьцінах висьи з христьиниў голови, руками, ногами пліт горожиний. А ї душа стине. І вона так дивит сьи, стоїт поўна дiшка пальців. То, систруню, мої вогирки. Набрала тих пальціў, принесла в миску. Їж, такі добрі. — Вона скидала ті пальці під лаўку, а ту кроў вісипала, дала ї миску. — Їж, систруню. — Я вже зїла. — А чуют, литьи тоті опирі. Вже йдут. А вона каже: Сеструню, де я тьи сховаю? Тай взьила, сховала ї під корито під постіть. Вони входьи: Фе, прісна душа смирди. Поўходили, зачили шукати, найшли під коритом. Взьили, голову відтьили, ноги, загородили пліт, а пальці в бочку, тай решта.

Зап у Костільниках, Бучацького пов., від Палані Провальнюк, 1904 р. М. Капій.

741. Парубок-опир потинає людий.

Умéр у селї пáрубок і поховáли. Али тут кáжут лю́ди, що він хóдит. Тай маў він ше дві сестрí і тáта й мáму. Але стáрша сестрá бýла на подвірю, увійшлá до хáти, заслáбла і кáже: „Тáту, наш Гриць прий-

шоў. Якім го ўвдріла мижи оденками, áжім го сї злїклá. Так нї мóцно головá типéр болйт, тож льигáю". — Вíйшли с хáти пóза одéнки — нима Грйцка. Ґíўчина на дрýгий день умéрла. Поховáли. Вíйшоў у зйкдень сусїдний хлопец, увдріў на обóрі зноў тóго Грицкá. Прибігáє до дóму з опалóм і кáже: „Тáту, бáтькіў Грицкó хóдит!" — І зноў хлóпец заслáб і на дрýгий день умéр. Поховáли хлóпцьи. Ту зноў пáру день іде Грицкіў тáто на кік тай сї зйзит: шос мйгнуло за одéнки. А він вітси, а сусíда з дрýгого бóку пóпри дорóгу тай зробйла крик: „Ой, йой, йой, кýми, кýми, ваш Грвць óзде!" — Старйй сї запýдиў, вирнýў сї і дáлї за оленкі ни доходйў. І так Гриць ходйў ципиз дóўгий чьис і потинáў людйй, аж потóму олéн ґіл ужé бýў старйй і бýў тáкі опирь і казáў: „Скйньти, люди, ми сто рйньських, тож не погйните, а я вам порáджу, що з ним робйти". — Люди страх мáли, бо ни однóму покíў однó й двóє ґітйй перестрáшиў, скидáли старóму опирéви, що вже сам хокíў. Бирé той старйй ґід с собóў два хлóпа, ідé сам, добувáют Грицьй, перевертáют кі1о долілйц, грульмй до зимлї і забивáют у нéго осйковий кóлик, пригриблй Грицькá зноў і той ужé білше по силї ни ходйў.

Зап. в жовтни, 1910, від Савки Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

742. Як злодій уратував ґазді житє.

Йшоў опир і щез би. Ти де йдеш? — Я йду до йидного ґазди під вікно; той пчихни і ніхто му не скаже: Дай Боже здороўльи, а я його душу возму. — Прийшоў під вікно, ґазда пчихнуў, а злодій краў тай каже: Дай му Божи здороўльи. І щез би пішоў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Капій.

743. Як чорт потинав чоловіка.

Йшов злодій до ґазди красти воли, а сотона йде єго потяти. Йдут оба, той чоловік і той чоловік. Приходят до воріт: А ти куда йдеш? — Я йду воли красти, а ти куда? — Я йду єго потяти; а ти як воли будеш красти? — А оттак, та оттак, піду потихеньку, тай спущу воли, тай поведу; а ти як будеш єго тяти? — А я так, шо піду єго під ніс скоботати, а він пчихне, тай ніхто єму не скаже „здоров", то єго кров залле ротом і носом.

Тай пішла сотана скоботати чоловіка. Скобочет єго під ніс, а чоловік як чихне, а злодій став під задним вікном (шо до схід сонця) тай кричит: здоров! Але сотана знов скобочет того, тай чоловік знов чихнув, а злодій знов кричит „здоров". А третий раз як крикнув „здоров", то у хатї обізвала си жінка: Здоров, чоловіче, ти не чуєш, що тобі з під вікна вже три рази каже хтось „здоров"? — А чоловік каже: Дяку-

вать, жінко, я й не чую. — Тай сотона счезла, а злодій росказав усьо ґазді, тай ґазда дав єму пару волів за то, шо не вкрав і шо му душу спас.

Зап. від Санди Гуменюк у Раранчу О. Рак.

744. Опир та злодій.

Буў оде́н таки́й бога́ч; ни маў ;ітий, лиш одно́го си́на. Але тут йидної но́чи збира́є сї до не́го зло́дій укра́сти ко́нї. Йде той зло́дій тай здиба́йи сї з опире́м тай: „Добри́й вечір". — „Дай Бо́же здоро́вйи". — „*Ти шо за оде́н*" — *пита́є сї опи́р зло́дія*. „Я йи" — ка́же — „зло́дій". — А зло́дій тогди́ пита́є сї опирьи́: „А ти" — ка́же — „шо є?" — „Я йи" — ка́же — „опи́р". — А деш ти йдеш, як ти є опи́рь?". — „Ой" — ка́же — „я йду до то́го і до то́го ґазди́, у не́го є оде́н син, я хо́чу ў не́го ду́шу узьйи́ти, хо́чу, аби́ він уме́р". — „Ну та як ти" — ка́же — „зро́биш, аби́ він уме́р?" — А опи́рь ка́же: „Я єму́ такі пу́щу порошки́ кріз вікно́ по́нід ніс і єго́ як заскібо́че, а він бу́де чи́хати. Як їму́" — каже — „тре́тий раз ніхто́ ни ска́же: „Дай Бо́же здоро́вйи", — як він чи́хне, то я єго́" — ка́жи — „пітну́". — А зло́дій тогди́ ка́же: „До́бре тай я" — ка́же — „іду́ до то́го богачьи́ ко́нї ўкра́сти, то" — ка́жи — „бу́дем оба́ йти".

Прийшли́ вони́ оба́ до то́го богачьи́. Али прийшли́ вони́ під вікно, ста́ли тай той опи́рь ні́ц не ро́бит, лиш ти порошки́ як пусти́ў кріз вікно́ то́му по́нід ніс, а то́го як заскібота́ло, а той лиш чи́хнуў: Ипсхи́ — раз, дру́гий раз. А тре́тий раз як чи́хнуў, а зло́дій є під вікна́: „Дай Бо́же здоро́вйи!" — А той син на по́стели ка́же: „Ой дзьї́нькуйи". — А опи́рь ка́е: „А най ті шляк тра́фит!" — Тай звія́ў сї бу́реў тай полетї́ў.

Тогди́ той зло́дій бере́, бу́дит ґазду́ тай ка́е: „Устава́й, мой!" — Той узьйи́ў, утвори́ў сі́ни, пусти́ў го до ха́ти. Повіда́є зло́дій: „Я йшо́ў до вас кра́сти ко́нї, а опи́рь ішо́ў до вас, жиби́ ва́шого си́на поки́ў, жиби́ він уме́р. Тай" — ка́жи — „здиба́лим сї оба́ тай зачьи́лим сї оба́ пита́ти. Я каза́ў, шом зло́дій. Я єго́ зачьи́ў сї пита́ти, шо він йи. Він ка́же, шо опи́рь, іде́ до вас за си́ном. Тай" — ка́жи — „я єго́ пита́ю, як він мо́же поки́ти, а він каза́ў, шо пу́стит такі порошки́ і як єго́ заскібо́че по́нід ніс і він чи́хне три ра́зи, як їму́ ніхто́ не ска́же тре́тий раз: „Дай Бо́же здоро́вйи", — то він єго́ пітне́ тай ўмре. Але ми" — ка́же — „прийшли́ під вікно́, тай я єму́ повіда́ю: „Аню́ пуска́й порошки́, най я" — ка́жу — „ви́джу, ци ти го́ден поки́ти". — А він" — ка́е — „як пусти́ў ти порошки́, син рас чи́хнуў, дру́гий рас; тре́тий раз" — ка́же — „як чи́хнуў, а я сказа́ў: „Дай Бо́же здоро́вйи", а син відпові́ў: „Пра́ўда-пра́ўда". — Опи́рь тогди́ ка́же: „А най тебе́ шлях тра́фит" — тай сї" — ка́же — звія́ў з ві́тром тай полекі́ў".

А бога́ч тогди́ ніц ни ро́бит, лиш уно́сит ку́сник солони́ни, скльи́нку горі́ўки, хліб і то́го зло́дія прийма́йи ў го́сті. Тай тогди́ ка́е зло́дійови: „Маў ти ў ме́ни“ — ка́е — „ўкра́сти, до́бре, шо мій син жиє́. Я тобі дам сам“. — Тай тогди́ віхо́дит бога́ч до ста́йні, віво́дит зло́дійови ко́ні, запрьига́є до во́за, і подьи́куваў ґазда́ зло́дійови, зло́дій ґазді́ — сі́ў і поїхаў. І той упи́рь уже́ бі́льше ни маў пра́ва приходи́ти, бо му сї пе́рший раз не ўда́ло, а дру́гий раз уже́ ни ма́є си́ли то́го само́го поки́ти.

Зап. І. Волошинський в липни, 1911 р., від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка.

745. Опир воскрешує товариша.

Було два товариші. І оба були опирі. І єден умер. Але сей був слабший. Як умер і зладили его на катафальок так, як звикле. Принесли сьвітло і хрест, поставили коло него хрест і засьвітили сьвітло. А д' ньому тай его товариш прийшов помолити сї. А він не прийшов, щоби сї помолити, але хтів з ним щось побесїдувати. Як увійшов, питає людей: Що мій товариш таке зробив? — А люди повідают: Вмер. — А він каже, жи він тілько твердо заснув. І взєв, підоймив хрест і взєв его за руку і каже: Вставай, товаришу, не спи! — Він устав. І пішли у поле. Розмавлєли собі о дечім. Приходєт на поле. Там єст грушка на Чертежику. Умерший товариш каже: Ходїм далї. — А той каже: Далї не піду. — І зачали сї перечити. Той его туда, а сей того туда. Той умерший був слабший і дурнїйший. А живучий був мудрійший і сильнїйший, і не дав сї єму далї вести. Бо як би був пішов далї, то він би був там его затє́в. Прийшли назад до дому. І взяв его, на той катафальок положив і перехрестив і тогди він ажень умер. Приклєк, змовив пацїр і пішов собі дальше до свого дому.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липнї, 1906 р. від Петра Стецївки В. Левинський.

746. Опир у Серафинцях.

Я чуў так за опирьи́, що ходи́ло у Серафи́нци двох до ді́ўки, оде́н опи́рь, а дру́гий не опи́рь. Лиш той опи́рь с тим дру́гим ду́же вони́ собі кумпанува́ли. Пото́му той па́рубок опи́рь уме́р і пізні́ще ішо́ў віт то́му спа́ти до стодо́ли, знаў, де він спит і ішо́ў від не́му. Так до́ўший чьис він ходи́ў від то́му па́рупкови, до́кіў сї та ді́ўка не віддава́ла. Як та сї ді́ўка віддава́ла, він прийшо́ў на корова́й з ним. Той па́рубок ка́же: „Як тебе́ зоба́чьи, бу́дут сї льика́ти“. — А він ка́же: „Не бій сї, я тобі ста́ну за плече́ і мене́ ви́діти ніхто́ не бу́де“. — Увійшли́ до сіни́й, стаў то́му па́рупкови за плечи́ма, тай молода́ у ті хвили уме́рла. Таки́й сї крик зроби́ў, що молода́ уме́рла... те́рли її, гада́ли, що відотру́т і не помага́ло ніц. І він чека́ў, аж до́кіў не положи́ли на катафа́льок, о́тжеж він тогди́

ўзьи́ў і пішо́ў с тим това́ришом наза́д до то́го до́му, а той па́рубок уповіда́є: „Шко́да тако́ї молодо́ї“. — А він йиму́ уповіў так що: „Ско́ро би сї найшо́ў таки́й, що́би мене́ добу́ў і аби́ оси́ковий кіло́к забити ў карк, бо я“, — ка́жи, — „не бу́ду лижьи́ў горілиц, а́ле долілиц і щоби́ добу́ли кирви́ с під мізи́лного па́лцьи с під ні́хтьи і як оси́ковий кіло́к забйи́ ў карк, жеби́ тогди́ йиго́ уфати́ли як найскорше від я́ми, бо силна бу́рьи сї звіє“. — Отже так зробили, добу́ли йиго́ і він лижьи́ў долілиць. І ўзьи́ли, с під ні́хтьи кирви́ пусти́ли і заби́ли ў карк у поти́лицу оси́ковий кіло́к і тогди́ уфати́ли то́го з я́ми і звіяла сї силна́ бу́рьи. Пішли́ до то́ї молодо́ї і помастили тоў кирво́ў по́під ні́с і вона́ ўста́ла здоро́ва і пішла́ то́ї дни́ни до слю́бу.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева пов. Городенка, Ів. Волошинський.

747. Як опир виссав кров із молодої.

Віддавав богач дьівку за богача сина. А той син був вопир. І було три кінцьі ф поли. А він ішов на тих три кінцьі середночи, там йиго брат вопир. І вже йак то по вісьільу, тай в нидьільу вечир вони йдут спати вобойи до другойі хати. А той вопир в ночи фстав, тей с тойі молодоўі віпив кров. Йі мама дужи плачи, шо сьи стало, жи йі донька ньі жива, і жива і нижива, і дужи зимна і ньічо ни вогорит. Тей така баба надійшла жибруща, тей чикай... йа тобі дам раду; чикай до ночи, вона тоди буде жила. Взьила тота баба в ночи, сьіла і сидьіла коло того кінцьи; він вильіс з вітам опир, а вона йиго злапала за праву руку, а два чоловіки старих з боку сидьіли. Вона казала йиго пороти і з него кров вибирати і ф ту молоду льйти. ’К вона ту кров дала в молоду, молода вожила, а в него фтисала осиковий кіл. Пиривирнула лицем до зимльі, вбила ф потилицьу восиковий кіл і вже ни фстав більши.

Тпер нима таких, аньі цуда ни чиньит. Б’вало, казали тато, йак сьи смеркни, тей вже ньіхто ни вихoвив. Бойав сьи вопира.

Зап. від Ганни Колодніцької з Бедриковець, пов. Заліщики, О. Деревянка.

748. Опир і піяк.

Буў у селі́ корова́й; а́ле опи́рь уме́р, тай ходи́ў, тай здиба́є сї с піяко́м, що йшоў з весільи́, тай ка́же: „А ти що за одє́н?“ — „Я“, — ка́же, — „то шо й ти“. — „Но то ході́м оба́“. — „А де“, — ка́же — „бу́дем іти́? — „Та́же ході́м, бо там на весілю́ спйи музики, а як льига́ли спа́ти, тай не перехрести́ли сї. Тай ході́м до них, бо до них йи при́ступок, як вони́ сї не перехрести́“. — Тай ка́же: „Ході́м“, — ка́же, — „бо молода́ спит, тай сї не перехрести́ла“. — Прийшли́, тай і з молодо́ї вісцаў кроў, тай ўже тота́ нежива́. Вже тро́є неживи́х: два музики

і молода́. „Ну, тепе́р“, — ка́же, — „ході́м до двора́, ще пан с па́неў польига́ли, тай не перехрести́ли сї“. — Прийшо́ў, ві́сцаў кроў з них обої́х, тай ўже й тоти́ неживі. А віта́к вже той питайи сї пияк, шо з ним хо́дит: „А шо“, — ка́же, — „з ни́ми би робйти, аби́ вони́ поўстава́ли?“ — „Або ти не зна́єш що?“ — „Та я“, — ка́же, — „зна́ю, а́ле тебе́ пита́ю“. „Та шо“, — ка́же, — „віткопа́ти мене́, тай дзю́бнути у мизи́ний па́лец, аби́ аш кроў ві́йшла, тай їх понама́щувати, тай поўстаю́т“. — Тай віта́к пішо́ў на весільи́, тай ка́же: „Що мині́“, — ка́же, — „бу́де, аби́ повоскре́са́ти?“ — „Що“, — ка́же, — „хо́чеш, лиш аби́ молода́ воскре́сла“. — Но тай він пішо́ў на цви́нтар, добу́ў опирьи́, дзю́бнуў у мизи́лний па́лец, і набігло кєрви́, тай тогди́ ўже йде на весільи́. Тай понама́щуваў, но тай поустава́ли і музики зачьи́ли гра́ти. Віта́к пішо́ў до двора́ тай пита́йи сї: „Шо мині́ бу́де, аби́ пани́ поустава́ли?“ — „Шо хоч, — і полови́ну майи́тку, аби́ лиш поустава́ли“. — Тай намасти́ў, тай поустава́ли, тай дїста́ў полови́ну майи́тку.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

749. Мерцеві перстені.

Рас ходили дївки до такої хати с кужілем на вичирниції. І рас вмер богач парбок. Тай йидна дївчина каже: Ходїм, дївчата, оздіймаєм, він має дорогі перстенї. — Пришли вони і їх не годен здіймити. І взьили і с пальцьима позрізували. І каже: Берім і варім тії пальцї. — І зварили тії пальцї, приїзди хлопец на сивім кони. І припйив того коньи до плота, а сам йде і просто під вікно, шоби му дала ті пальцї. Ті дївчита сьи дуже зльикли і сьи боят. Али пішли на вишку і вирвали сніпок і зачили фтікати; так летєт, летєт, аж залитїли в село. А та, шо їм казала, то сї там лишила і до раньи посивіла. Ая.

Зап. від Ганки Брицької в Іванївцї, Теребовельського пов., М. Капій.

750. Дївка втинає опиреви пальцї.

В одні́м селї́ тай закоха́ў сї хло́пец з ґі́ўчиноў. Оджеж він буў опи́рь. Цйриз до́ўчий чьис вона́ за не́го не зна́ла і закоха́ла сї ў ні́м і купува́ла єму́ персте́нї і дава́ла йиму́ так у презе́нтї. Наколи́ він засла́б і уме́р, ї було жьиль за персте́нїми. Не могла́ж їх поздойма́ти, як він лижьи́ў на ла́ві, взьи́ла с собо́ў свою́ това́ришку і пішла́ на цви́нтар добува́ти го. Наколи́ го добу́ли, зачьи́ли скига́ти — не мож. Вона взьи́ла ніж і поки́ла му па́льцї. І прихо́ґи до до́му, верта́ют сї і зроби́ла, закли́кала собі вичерни́цї. Ґі́ўчьита запро́шенї прьиду́т, а вона́ ў горшку́ вари́т па́льцї. Опи́рь прихо́дит під вікно́ і ка́же: „Ку́ри спи́и, гу́си спи́и і лю́ди спи́и, моя́ ми́ла не спит, бі́лї па́льцї вари́т“. — Одже то бу́ло

одної ночи, другої ночи зноў так само приходит, третої ночи зноў приходит. Аж тут вона сї признала на селї, шо ўкила му пальції, і радит сї, аби ї люди порадили, шо тепер с тим робити. Оджиж казали ї закопати назад там у трунву, коло руки покласти. Оджеж вона сї сама бояла, пішли з неў люде, дубули і поклали там пальції. Протож однако він зноў ходиў. Казали люди зріхтувати ї так, як до слюбу під вінком. Наколиж він приходит, дивит сї ў вікно, що вона зібрана там йи, віддає сї, тріснуў вікном і ї ўхопиў с хати і розніс.

Зап. в жовтни, 1910, від Н. Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

751. Піп — опир.

Єден ксєнц був опиром так, якби наш Сембратович. І завдав людьом, що будут люди умирати. Вимерли в хатї єдній люди. Вимерли і в другій і так ціле село вимерло. Але тим цєсом трафив сї єден подорожний. А ту сї вже вмили. Думают: Будут за поридком умирати. А той подорожний каже: Прийміт мене на ніч. — Ми, каже, не приймем, бо ми маємо тої ночи умирати. — А як же ви знаєте, жо ви будете умирати? — А ту, каже, вже померли люди, лиш каже, пара хат ще є і вже до нас приходит. — Той подорожний каже: Прийміт мене! не питайте, буду я видів, що то сї буде робити. — А вни приймили: Як хочете з нами вмирати, то ночуйте.

А так у водинайцятій годині лїзе якийсь пес до хати. А опир ксєнц, як вліз до хати, то понапикував всьо і на другий день люди вмирали. Вже мав ксєнц заробок. Як той пес увійшов, а той подорожний відтєв псу лабу таким острим ножом. Тай пес пішов скавулєчи гет. Кажи: Вставайте, люде, вже не будете вмирати! Післали зараз по шандаре так, як би від нас до Дрогобичє. Пішли вни. Тепер каже подорожний: Ідїт до вашого ксєндза. — Пішли с шандаром.

— Де єґомосць? — Попадє каже: А, каже, лежєт слабі. — І не пущєє. А шандар каже: Я мушу видїти. — Єґомосць лежит. — Покажіт ноги! — Показав єґомосць ногу єдну. — А покажіт другу! — Показав обі разом. — Покажіт, єґомосць, рукі! — Той показує єдну. — Покажіт другу! — А тот наставлєє ту, що перше. Але шандар то ввидїв: Не так, обі разом покажіт! — Ну, каже, не покаже, бо нема що. Як показав обі, то їдної нема, бо сї там лишила в ночи. Тогди вже вдали ксєндза, жи через нього люди повмирали. І вже не був ксєндзом. А люди повмирали, бо то був злий дух. Не знати, чи то Господь зислав, чи що.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липнї, 1906 р., від Івана Курія В. Левинський.

752. Опир питає Бога за урожай.

Раз на пу́щінє чоловік напи́ў сї, тай заблуди́ў на цви́нтарь, тай перенучуваў. Він пробудиў сї, тай чу́є, а то хтос бала́кає. А тото́ опи́р ви́лїз з гро́бу, тай пішо́ў тай до дру́гого опирьи́ бала́кає. Каже: „Ходи́, бра́те, до Бо́га, завідаєм, який се́го ро́ку бу́де уродза́й на ярини́, ци ра́но, ци пізно". — А той, що ў гро́бі, ка́же до то́го, що го пита́є: „Іди́ ти, ти, — ка́же, — „лі́пше вібраний. Іди́ ти, ти", — ка́же, — „завідаєш, тай мині́ ска́жеш". — Але той пішо́ў до Бо́га, тай пита́є сї: „Бо́же, яки́й се́го ро́ку бу́де уродза́й?" — А Бог ка́же: „Хто посі́є, як лише́нь сніг буде злазьи́ти, то буде́ ма́ти збіже, а хто бу́де сі́яти, як ўже бу́де су́хо, то не буде́ маў нїчо́, бо не буде́ маў дощу́". — Але той прийшо́ў від Бо́га опи́рь, тай росска́зує опире́ви дру́гому, сво́му това́ришеви, як бу́де, аби́ й він знаў; а той пія́к про́будиў сї, тай слу́хає. А той опи́рь, як росповіда́ў опире́ви, тай ка́же: „Ту є една́ душьи́, шо чу́є, так най са́мо ро́бит, а́ле най нїко́му не ска́же, бо як ска́же, так у тї хви́ли ўмре́".

Чоловік віспаў сї, прийшо́ў до до́му, тай чика́є. Ту весна́, ўже́ сніг зла́зит, той бере́ насі́нє, бо́рони, не пита́є, по снігу́ сі́є. Жінка кричи́т, лю́ди кричьи́: „Гий, чолові́чи, ти дурви́й, що ро́биш?" — Але той не пита́є нїчо́. Тут сніжок ўже́ злїз, а ярина́ ўже́ сї земли́ лапа́є. Ще скрізь мокро́, лю́ди чика́ют, по́кіў аж не ві́схне; а́ле ту ўже́ ві́схло, уже́ сї ку́рит за борона́ми, лю́де сі́ют, а то́го ўже́ й зе́млю збі́же ўкри́ло. Але ту прийшло́ сї, як імила посу́ха, в тих нема нїц, що сї з не́го сміяли. Але той чека́є до ро́ку, тай зноў іде́ у ту ніч на цви́нтар.

Але чу́є, а той зноў опи́рь іде́ до то́го, тай ка́же: „Ході́м до Бо́га завідати; які се́го ро́ку ярини́ бу́дут". — А той зноў опи́рь ка́же до то́го: „Та іди́ сам зноў, завідаєш, тай мині́ ска́жеш". — Але той прийшо́ў до Бо́га, а Бог ка́же: „Се́го ро́ку ярини́ найпізнї́щі бу́дут найлі́пші". — А той прийшо́ў від Бо́га, тай ка́же: „Каза́ў Бог, що се́го ро́ку найпізні́щі ярини́ бу́дут найлі́пші. А ту є една́ душьи́; як чу́є, так най ро́бит, а́ле най нїко́му не ка́же, бо як ска́же кому́, так ў тї хви́ли ўмре́". — Але той прийшо́ў до до́му, тут за па́ру місі́цїў ўже весна́, а той нїчо́ на́віть не гада́є собі. Але тут сніг злазе́є, а лю́ди ўсі́ ў по́ле пішли́ за єго́ по́водом, як він роби́ў, а він собі на́віть нїчо́ не гада́є ще сі́яти, він собі с то́го сміє́ сї. Але тут лю́де ўже сї поопсіва́ли, тай тогди́ ўсї лю́де ка́жут: „Він дурви́й, він не зна́є, що ро́бит". — І жінка ка́же: „Гий, чолові́чи, бій сї Бо́га, що ти ро́биш, чому́ ти не сі́єш?" — Але ту ўже́ гет, гет, ўже пізна весна́, той зачина́є тогди́ сі́яти. Той лише́нь тілько скіньчи́ў сі́яти, пообсіва́ў сї, дощі як зачьи́ли йти́, такі кра́снї у не́го ярини́ зроби́ли сї, що таких на ца́ле село́ нема. Але ту ўже лю́ди

не ка́жут, що він дурни́й, а́ле ка́жут, що він щос зна́є до хлі́ба. Та́ бо вже й жінка єго́ ну́дит: „Єй, чоловіче, тай ти ўже́ зо мноў тілько жиє́ш, тай ти мині́ не ска́жеш, що ти зна́єш?“ — Е, я тобі не ска́жу, жінко, бо як ска́жу, за́раз ўмру́“. — „Е, що то мо́же бу́ти, чоловіче, що ти ка́жеш, що ўмре́ш?“ — „Но, як не віриш, жінко, то ўстара́й, що тра́ба на по́хорон гро́ший, горі́ўки, все́го, тай тогди́ ти ска́жу“. — А но та ўже пристара́ла, що тра́ба, шма́тьи, гет ўсьо, той тогди́ бере́ тай роска́зує: Ка́же так: „Я ночува́ў на цви́нтари, щом сї напи́ў, там нучува́ў. Але тут оди́н опи́рь уста́ў, тай до дру́гого йде́, бу́дит, тай ка́же: „Ходи́, бра́те, завідаєм у Бо́га, яка́ се́го ро́ку весна́ буде́“. — Але той ка́же: „Іди́ ти сам, бо я“, — ка́же, — „не так зібраний як ти, тай мині́ ўсти́дно йти́“. — Але той пішо́ў до Бо́га, тай завідаў, той прийшо́ў, тай зачьи́ў каза́ти й дру́гому опире́ви, як сї верну́ў від Бо́га. А я то слу́хаў, а вони́ ка́жут: „Тут є одна́ душа́, як чу́є, най так ро́бит, а́ле най ніко́му то́го не ска́же, бо як ска́же, ў тї хвили ўмре́“. — Тай скінчи́ў бала́канє, тай ў тї хвили й дух спусти́ў. А жінка тогди́ ка́же: „Волі́ла би я“, — ка́же, — „не зна́ти, ніж зна́ти“.

Зап. в липни, 1911 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

753. Вино з крови.

Їдна жінка зробила дївчинї їднї так, щоб та ніяк не могла вийти за муж. І от коли вона з дївчатами збирала ся на вечерницї, всім дївчатам був парубок, а її нї. Тодї вона пішла до відьми тай просила її зробити так, щоб і до неї ходив який небудь парубок. На другий раз відьма зробила, що і до цеї дївчини став ходити парубок. Але він приходив завше чогось пізно, коли вже ішли до дому. Коли цей парубок приходив, то і приносив з собою бутельку червоного вина. Та дївчина питала ся, коли він ішов до дому: „Куда ти ідеш?“ — Але він не хтїв сказати, звідкіля він. Дївчина сказала знов відьмі: „Зроби так, щоб я могла знати, куди він ходить і хто цей хлопець“. — Відьма намотала дївчинї на руку ниток з голкою і сказала іти за цим парубком, і як він прийде на своє місце, вкинь єму цей клубочок в кишеню, але що ти побачиш, не кажи нікому. — Дївчина так і зробила. Парубок пішов на цвинтар до своєї домовини, тай почав ссати кров з других і наливати в бутельку. Тодї дївчина пізнала, що то було за вино, котре той парубок до неї приносив. Но хлопець цеї ночи не влазив в домовину. На другий день парубок сказав її: Не ходи більше за мною, бо я зроблю так, що твій батько і твоя мати помре. — Але дївчина не слухала і цїлий час за ним ходила, поки не вмерли тато і мама. Тодї вона знов

пішла до відьми і просила зробити так, щоб той парубок більше не ходив, але та не могла вже так зробити. Дівчина почала знов за тим парубком що ночи ходити. Він же казав, як вона не перестане, помре сама. На їдні вечерниці вона сказала другим дівчатам, що як вона умре, то нихай її поховають коло великої дороги, де їздить богацько панів. — Парубок через скілька ночів зробив її так, що вона не зовсім вмерла, але трохи замерла. Її поховали там, де вона просила до свеї смерти. На її могилї хутко виросло велике та гарне дерево, котре зацвило такими гарними квітками, що любо було дивити ся. Раз проїзжали там пани. Вони зобачили те дерево, сказали вирвати його гет із корнем. Їден пан завіз його до себе, до дому і посадив у вазон. Але хутко в тому панському домі неначе нечиста сила завела ся. Все, що де не поставлять, хтось переносить у друге місце. Сам старий пан замітив, що з цего гарного дерева злазить гарна та славна дївчина і переставляє вещі з їдного місця на друге. Тоді він її зловив і не дав знов зробити ся деревом і вона стала жити у цього пана. Раз вона пішла до батюшки спитати, що її ніби від цего робити. Батюшка казав, що вона повинна сповідатись уже не в церкві, а в костелї. Вона его послухала, тай пішла в костел. Але той парубок стояв на дверах і не пускав її до костела. Потім дознались люди, що цей парубок був покійник. Та дївчина уже довго не жила, скоро вмерла.

Зі збірки Д. Щербаківського.

754. Як опир ходив на вечерниці.

Ходили дївчата на вечерниці. І кужда мала свого каваліра; так — приходили хлопці, помагали прести то шо. А їдна — називала сї Марися — дївчина ни мала хлопця і все дужи її було маркотно, що ті всї мали, а вона но сама. Тай собі про жарт сказала: всї мают хлопцї, а я ни маю; а до мени коби хоць мирьлий прийшов с курячими ногами! — Тай на другий вечир тай вже йде хлопиц. Все там ніґде ни сїдає, но коло неї, коло неї сидит, і все там з нейом балакає і як коли ї веритено впало, то ніґди ни дав ї піднести, но все сам хутко зігнув сї і підніс веритено, шоби вона ни підносила. І так того довгий час було. Али їдного вечира, як впало ті дївчині веритено, а вона сї хутко зігнула і сама си піднесла. Тай тоуди, як сї зігнула, зобачила, що він мав позавивані ноги — мирьлец. Дужи сї настрашила, тай вже така сумна, пішла до дому. Вона мала стареньку бабуню. Зачала ті бабуни казати, кажи: Якийсь до мени ходит, якийсь мирьлий, кажи, має позавивані ноги. — А бабуня кажи: Як прийде ще завтра вечир, возьми собі, кажи, всучи такий клубочок з ниток і возьмеш, єму зачепиш за ногу; куда він буде йшов, то ти дослїдиш єго.

Тая так зробила; всукала си з ниток клубочок, звинула і вечир, як прийшов знов до неї, як вже сї мали росходити, вона си якось знайшла способу і заложила нитку за ногу і слїдила, де він піде. Йшла за ним, йшла так тихцем аж на цвинтар. Він пішов на цвинтар, роскинув гробик там, де мала дитина була похована, витягнув тїло тої дитини, приніс до церкви і там засьвітив, почитвиртував ту дитину на кавальчики тай їв. Вона зобачила, тай сї дужи настрашила. Прийшла до дому тай бабуня її сї питає: Шо-жісь, Марисю, виділа? — А вона сї дужи гризла, сказала бабуни, що́ виділа, а бабуня її кажи: Ни жури сї; як він завтра прийде, а буде питав, скажи: Скажи минї, десь була і шось чула і шось виділа? — а ти скажиш єму: Я нїґде ни була і нїчом ни чула, і нїчом ни виділа.

Тей як прийшов на другий вечир знов, тей кажи до неї: Скажи, Марисю, де ти була, щось чула і щось виділа? — А вона кажи: Я нїґде ни була, нїчом ни чула і нїчом ни виділа і нїчо ни буду казала. — А він кажи: Скажи, бо ти вмре тато. — Вона кажи: То ней вмирає, я нїчого ни виділа. — Тей на другу ніч вмер тато. Тей він знов приходит, знов питає її: Де ти була, щось чула і щось виділа? — Вона знов кажи: Я нїґде ни була, нїчом ни чула і нїчом ни виділа і нїчо ни буду казала. — Ка́жи: Кажи́, бо ти вмре мама. — Та знов кажи, що нїґде ни була, нїчо ни чула, нїчо ни виділа і нїчо ни буди казала. — Тей мама вмерла. Тай знов приходит, знов кажи: Скажи́, Марисю, де ти була, щось чула, щось виділа? — А вона кажи знов так само, як перши: Я нїґде ни була, нїчом ни чула, нїчом не виділа і нїчо ни буду казала. — Той ка́жи: Скажи́, десь була, бо вмреш. — А вона ка́жи: То ней! Прийшла до дому тай знов скаржит сї перид бабуним: Що́ я буду робила, бо казав, що я вмру. — Бабуня кажи: Знаєш шо, Марисю, як будеш вмирала, то скажиш, шоби тибе ни клали на лавцї, іно на серид хати жи б її положили. А тїло то жоби ни несли дверима, іно вікном. — Тей вже поховали її, тей він прилетїв під вікно тей зачав кричати, кажи: Посьціль, лижала на тобі Марися? — Посьціль ка́жи: Лижала. — Скриня, кажи, стояла на тобі горівка? — Стояла — ка́жи. — Поріг, ка́жи, чи несли биз теби Марисю? — Поріг кажи: Ни несли. — Знов питає дверий: Двері, несли вами Марисю? — Нє, кажут. — Пішов на цвинтар, пороскидав гроби всї і ни знайшов єї. А вона, як вмирала, казала поховати сибе на окопі. Али на тім гробі виросла квіточка дужи файна. Їхав пан, зобачив тую квіточку і кажи до фірмана: Зьлїзь но, зірви тую квіточку, бо дужи ладна. — А той фірман зьлїз, хтів її зірвати і вона ни дала сї єму зірвати, тая квіточка. Кажи той пан: Що такого є, шо ни годин зірвати? — Взяв тай зьлїз сам. Зірвав, привіз до дому, посадив в лазонок. В вечир як принеси льокай панови що ви-

черати тей що там сї лишит, чи там яку печеню, чи каву, чи там що, тай він ни казав від себи вже забирати; тей рано встани, тей все єму щось повідає, що лишит. Тай зачали ся дивувати, що є такого. Пан питає локая, він кажи, що ни знає, щó такого сі дїє. Нарешцї той льокай кажи: Чикай, ни буду вже спав, буду видів, хто тото робит. І вже ни спав, чатував, чатував і дивит сї коло вопівночи: Вилазит паня с того лазонка тай бире сї до тої потрави тай їсьць. Пана ни годин кликати і пан ни прибудив сї. Кажи рано до пана: Пани, я вже досьлїдив, хто; кажи, паня така вийшла з лазонка і тото зїла; а я, кажи, добри видїв, бо я ни спав. Зачали сї воба радити; кажи льокай: Як би я пана збудив в той час; кричати ни випадає, йинакшим способом пана збудити ни годин. — Кажи пан: Знаєш що? Возьми шнурочок, заложи на мій палиц мізельний ножаний; кажи, як вона вилїзи, тоуди ти мине но сїпнеш, то я сї зараз збуджу і злапаємо.

На другу ніч так вробили; засїли, но тая паня вийшла, а льокай зараз сїпнув за ниточку, пан сї збудив тей ї злапав, тей її вже ни пустив венци, жиби сї ховала. А вона дужи була файна і він си її сподобав і взяв її за жінку.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Пар. Стадник, П. Стадник.

XIII. Вовкулаки.

755. Вовкулак обростає волосєм.

Як чоловік забуває Бога, то за него забуває і Бог. Тоді відьма бере нечистого за руку, веде на гору і там єго роздуває і каже єму: Перевернись через цей ніж три рази. Як він це зробить, то він весь обростає волосєм. На дорогах грабить людей.

Умань. Зі збірки Д. Щербаківського.

756. Кого їсть вовкун?

Воўку́н уро́дит сї так як чолові́к, йиго́ ніхто́ не зна́є, чи він воўк — а́ли чоловік таки́й тай йде собі у сьвіт, тай кого́ йиму́ Бог призначи́ў, лиш ті́лько то́го їст.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

757. Вовкун потинає вівці.

Один маў жінку, але она ни знала, шо він є воўкун. Але она свого чоловіка покинула и пішла до другого и там наймила сї у того ґазди. Тай була она раз из віўцєми під Пасїченкоў и у вечірь загнала віўцї — двацєт и пєкь овец було — загнала тото у чєтиньи́к. Але тот єї чоловік, шо из ним ни сиґіла, як прийшла на него така мінута, то він сї переверг на воўка и побіг туди ид нї и заліз у тот читиньик и відтинаў двацєт и пєт овец.

Зап. від Петра Онуфрака в Зелениці, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

758. Заззятість вовкунів.

Сеї ночи збавиў воўкун І. В. пєтеро штук дробу. Каже, що дес так вопівніч разом віўцї шульнули сї ит колибі тай він закіў скорізмаў сї, закіў крунуў сї туди тай пєтеро дробєт так, як бричем кожде попідтинаў...

Воўкун робит сї такі из порожіні, так сї такі родит. Як жінка видит у малих місецях (шо ше нидаўно лиш зайшла), як тогди видит воўка, то с тої причини як буде хлопец, то буде воўкун.

Або зноў як жінка „на тих чесах" їст за воўком (шоби воўк шос исказиў, ци би ярче, ци козу, а она би їла), як їст то месо, то такі буде дитина воўкун.

Воўкун має таку саму силу, як і воўк, лишень тілько, шо шо звоюї, то то ни їст; і більше звоюї як воўк. Воўк озме ци одно, ци двоє, а найби там избавиў и четеро, але ни робит нї за яку злїскь и зараз такі сїдає и їскь. А воўкун, то годин изнищити и ни знати якого ґазду, як має на него злїскь, бо він усьо вістинає, як у єго сумлїню заходит, тілько ше лишит ґазї маєтку; але їсти, ни їст, хокь би кілко збавиў худоби.

Після єго чесу то він робит, бо він має свій чес призначений. Але зноў як він має великий заўзеток на ґазду, то він сї постарає и у другім разї.

Зап. від Андрія Шумилека в Зеленици, Надвірнянського пов. А. Онищук.

759. Вовкун кусає псів.

В нас йи такий, жи сьи пирикидайи, воўкун, місьиць в вовка, місьиць в чоловіка. В зимі йак сьи вовки тьікайут, то воўкуни гет ідут. В нас воўкун так псів кусайи і вже сьи збирайут йиго бити, тей ни годны.

Зап. від Ганни Колоднїцької з Бедриковець, пов. Заліщики, О. Деревянка.

760. Вовкуни їдять місяць.

Прихóдьи воўкунú і їдю́т єгó. Так нима, нима, а вітáк вúтко червóний — дýжи змýчиний... Чьисóм прихóдьи в ночí, чьисóм з вéчіра; оні́ єгó гризýт, розирвýт, а витáк си сцїлює місьиць назáд.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Гарасима Джюрека з Ростік, пов. Вижниця.

761. Вовкун зїв чоловіка.

Такúй буў чоловíк — природжений воўкýн — як настáне вéчер, він сї перекидáє ў вóўка. Прийшóў раз до однóго селá, тай просúў сї до однóго чоловíка на ніч. „Пириночýйте", — кáже — „мене, ґаздýню". — Той го приймúў на ніч, польигáли спáти. Жінка устаé рáно, а чоловíка її нема, бо той, що сї ўпросúў на ніч — подорóжний —ззїў чоловíка — лиш нóги лишúў. А сам пішóў собí, ніхтó нáвіть не вúдїў, колú і що — ў ночи. Тай вітáк мýсїли тотú й нóги ховáти так сáмо, якби цілóго.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

762. Вовкулаки жруть ся.

Мої тато розказували, як були в дворі, пасли воли на Стебнім під Коростом (такий ліс). Али, каўт, так пустили сьи на вечеру. Пішли по вечері, каўт, беру, йду, ше треба Митра пустити. А ту коло Климикового хреста йде два воўки. Я вже нерас видіў, не бою сьи. Йде єден перед мене, а єден за мноў так два кроки. Йшовім, на камики вілазиє з лісників штири; гадаю си: злапают — роздерут. Берут, кусают сьи; йиден за другим рве наперед тай дужи далеко вкікли, а два йде ще. Обзиваў би я сьи... Взьили, побігли, посідали, ни маю куди пирийти. Аж ту смерть буде. Перейшовім, минувім, як зачили гаркотіти, кусати сьи — тай за мноў. Я в ліс тай на дуба, чикаю, шо буде. Такім до рана пересидів. А то воўкуни, воўки би так не бігли.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. М. Капій.

763. Як батько підстеріг сина вовкуна.

Годував отець сина. Але десь той син ходив. Десь сї смеркає, а син вже йде, а на рано в дома є. Потім як підріс, тай все десь йшов. Рано питає батько: А дес ходив, сину? — А що вам до того! — Ну, тай ніц. Але єдної ночи, почкай — пішов син. Отець за ним. Він виходит, а так на полю́ сходили сї три дороги. Йде він далеко. А там сут вовки. Там прийшов син тай перевернув сї три рази. Тай зробив сї з нього вовк. А потому той вже йде на боці. Вни там гарцували, гарцували, бавили сї. А як зробив сї день, той перевернув сї три рази тай зробив сї знов хлоп. А старий боком пішов до хати тай положив сї спати. Приходит син. — Сину, де ти був? — Е, що там! — Ти тепер, каже, сину, не мій! Таж я, каже, видів, де ти був тої ночи, щос робив там і там. — А син тоди: Коли ви мене виділи, то я не ваш син, а ви не мої тато, тай сї забираю. — Тай пішов гет від вітцє. Вовкуном став і пішов ід свому товариству.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липни, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

764. Сорок вовкунів.

Та́то оповіда́ў, шо йшло со́рок воўкіў почи́риз полонину́, а оди́н хро́мий ишо́ў з за́ду; тай тоти́ перебігли, а той хро́мий лиши́ў си тай справйийи ла́боў; та́то ди́вит си, а то є сук у ла́бі. Тай той усе́ справйийи д' не́му ла́бу, а той узьи́ў тай ви́киг тот сук тай той побіг. Дес у рік той оповіда́ў, шо прийшо́ў до Ко́сова на йирмарок, а тот вовку́н пизна́ў то́го чьоловіка, тай ка́же: „А ти дйе бу́дйеш ночува́ти? Та ходи́ зо мноў тай переночю́єш“. — Пишли́, переночува́ли, а ра́но тот дає́ му міх пшени́ці тай міх кукуру́дзіў; а вин пита́є си: „Та за що?“ — А тот

показує єму руку тай каже: „А видиш цес знак? То ти мині вийми сук, бо тот воўк, то буў я сам. Нас сорок воўкуніў наймили Ляхи, аби ми йшли подусити цісарску стаднину“.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911, від Гриця Матіоса з Ростік, пов. Вижниця.

765. Звідки беруть ся вовкулаки.

Яритників чоловікові нільзя ніяк гнівить, а то чим нибудь іспорте. Як ото це затіваіця свальба, так ото вже його бирують дружком, а єслі хто ни возьме, так ото уся свальба пириделаіця у вовки. Ті вовки, котрі пириделані із людей, називаюця вовкулаками. Ото вони бач і ходять, поки милостивий яритник найдиця, їх пиридела на людей. Один раз ізбіглось дві свальби. У кажні свальбі були дружками яритники. От вони катались по улиці і ізбіглись: один притворив ся биком і біжить прямо до саней колоть молодих; а цей дружко притворив ся відмідем. І як ізскоклись биця, так відмідь як ну вола нуздать, так він його одходив добре, так шо після того днів два на печі лижав. От він тоді із серця ходив таки, шоб попортить тих таки молодих. Як саме були вичирини, так він хотів у вікно духом попортить, так той дружко догадав ся та сів з боку молодих тай обмахував ся платочком: як тілько стане химородить, а він платочком на одліб махне і оджене його геть. С тим і згуляли вони свальбу благополушно. І так у ті місності, де єсть яритник, так як хто ни попросе його, і ни ожене сина.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

766. Як молодий став вовкулаком.

Як в одному силї почав жинить сина..

— Це ти про вовкулаків хочиш росказать? — Постойте, куди сьвята хлисне! — Пішов він, засватавсь; одбули зговор. От приходи ця вже свальбу гулять. А в їх два знахоря такі, шо на всю, деревню. Вони й думають: Якого ж кликать дружком? Чи того, чи того? А той батько: „Да кум Ґрішка больше врадьні, а Платошка хоч знакомий, та ні так, как родіч“. — Ну поктикали вони кума Гришку. Сабралісь ета за малодой рагулькай (це Москалї так). Ну, от вони справились ізь ділами, поїздом їдуть назад, дамой. От той Платошка рассирчав, шо йиво ни взяли, пирикинувсь на дорозі, зьделавсь бугайом. Як дожине їх, як копне рогами віз — пирикинув їх; а той кум Ґрішка як сплигне з воза, да зьделав ся мідьвідьом. Як щпнились вони там биць ця! Подужав відьмідь бугая: звалив, подряпав йому морду там, погнізлив до діла. От сіли й поїхали. Той: „Постой же, сукин син! Помни день суботний!“ — От вони ниподалеко одбігли, той дружко біжить біжить, сів на віз, оглянувсь назад — коли його молоді вовкулаками вже си-

дять. Він тоді злякав ся та з воза. Завили тоді вони всї і побігли в поли. Він тоді опять до воза іде тай дума: „Як же менї тепер являця бе̂з молодих? Як я славив ся, якиӣ то знахорь, а коли ж Платошка зна білш мене“. — Ну, приїхав він до дому і каже батькові й матирі: „Ницастя случилось нам дорогою. Їдим ми, зострітив ся дорогою бугай, ни знаю віткіля: чи з Овчи́чого, чи з Чупри́ного, і зачав пирикидать нам віз, да! (Він бач ни признає ця, шо він знахорь). На силу ми втикли од його. Коли я оглянув ся, а мої молоді вже вовками. Я тоді злякавсь та з воза, так вони завили тай потюпали скрізь у поле“. — Ну, а батькові вже нічого робить: „Мабуть уже Бог дав так, шо ни владіть своїми дітьми!“ — Ну от вони побігли, ті вже, побігли, побігли скрізь у поле, добігли до кручі, посїдали над кручею, думають: „Як жи нам типер жить? Вовки нас ни приймуть, а побігти в слободу — там собаки дихать ни дадуть?“ — Та вони бігали вже, бігали і вздумалось таки молодому вовкулацї до дому. Прибіг він до хати, сїв пирид вікном, а мати як гляне в вікно, так і обмерла: „Чоловіче-чоловіче, вовк он сидить“. — Він як ухвате кійок та за двір, як суне́ць ця до вовка. Ну, той вовкулака ж зна, шо батько, а той ни зна: ну, й давай його товкать кійком. Він як зопнець ця його на груди. Він як закричить: „Ой вовк скаженийӣ!“ — Тут люди збігли ся туди. Вовк тоді диви ця, шо беда, та тїкать. От біжить, возьме та й сяде, да! От на той крик виходе вже саме заглавний, пузатий та лахматий во́рож: „Постой, хлопцї, ни ганяйтись!“ І пита: „У кого тут молодих поробили в вовкулаки?“ — Тут зараз той батько й догадав ся: „Та в мене, каже, один був син, тай то лиха личина якась посміяла ся“. — Ну він, вже во́рож: „Ни жури ся, його можно одходить“. — Ну звилїв упоймать його. Тут усї гуртом заходились оббігать. Оббігли його, зробили пительку з вірьовки, накинули. Ну, от він узяв, той ворож, повів до себе у хату. Ну, одержав до півночі на привязї. От пришла глупа ніч уже. От він пішов, узяв житне пириве́сло, ну, уходе в хату і давай його стьобать пиривеслом тим. Довго бив його; бє і молитви чита (диськить, морокує там, одворожує). Добив ся до того, шо кожа з його й спала вовча: прямо став чоловіком той молодий, ну, а балакать ще ни балака. Він узяв горілки, у стакан налив, шиптав над ним, над стаканом, потом оддав молодому: „На, випий!“ Той випив і зараз його в сон кинуло і спав він цїлі сутки. Потом прокинувсь. Тодї вже зачав і балакать, як слїдує. Він узяв його і повів до батька вже. Ті обрадувались уже, ни знають, де і посадовить. Наградили того ворожа і хлїбом і грішми за те, шо одходив, шо й типер живе чоловіком.

Борисовська вол., Валуй. пов. Воронїж. ґуб.

767. Москаль привертає вовкулака в чоловіка.

Ділають знахорі на свальбах вовкулаками, гріха на душу хватають. Як на 'дьні свадьбі всї вовками пішли. Так то шо воно значить, як воно вийшло: осталась молода у свекра, а молодий пішов вовкулакою. Ну і так було: він пітходе, мати поле на городї, а він і подойде. А він, вовкулака, шо ни їв нїчого, ни дохлого нїчого. Мати поле, він все пітходе, вона пітхвате собаками, вони його прогонять; він опять підойде, вона його опять собаками притрóве. Ну, значить, де свої в полї роблять, він хлїба украде та зьїсть: а то нїчого їсти, хоч умірай. Ліг у полї і лижить та собі думає: „Здохну-вдохну, шо буде!" — От прийшли вовки, такі, значить, прийшли, обнюхали, там якесь розговорюють с собою: „Чого, брате, лижать? Ходїм з нами, ми тибе накормим". — Ну, так він, значить, де вони дохле їдять, він ни їсть, так вони йому гуску задируть або вуточку. І завили його десь далеко, ну й пришлось, бач, його послали в овчарник, де Москалї багаті. Послали в овчарник, він ганя овець по хлїву. Ну, й вийшов хазяїн, ни самий, старий, а син його: шо то гаркотять вівцї. Він прийшов, батькові росказує: „Ну, батюшка, штота в нас овци пужаюця". — „О, пайтїть нада, хвинарь зажеч!" — Ну, засьвітили хвинарь. Старий каа': „Пойду я сам, пасматрю!" — Пішов, значить, отворив, а ті вівцї збились в кучку, а він у куточку притаїв ся. А вони бач, вовкулаки, такі, шо віттіль ни вилїзуть: такий так вистрибнув, а вовкулака в остріху влїзе, а вилїзти ни вилїзе. Той побачив його: „А, галубчик, ти тут? — Давно я тібе ждал?" — Та взяв його за пояс за шию та в хату й привів. А він смирний, ни огризаї ця. Той каже синові: „Пайдї ти, прінесї мнє ж жита два пиривесла с снопов!" — Приніс той. Він зараз ударив три раза по голові — шерсть з його й скочила — він став чоловіком. Боїця його та огинаї ця... Потом дав шось випить на водкі настояне — здоровий стакан красний. Тодї ка': „Лажись та спи!" — Положив долї його. Ну, то він спав довго, до світа спав. Він став роспрашувать: „Аткуда ти?" — „Та я, ка', здáлика: далеко мине вовки завили". — Так став роспрашувать: „Ш чого здїлалось?" — На свальбі, ка', здїлалось". — „А жина ж де?" — „Жина в батька". — Ну він то бач спрашує: „А што ж би, я повіз тебе до твого батька?" — А той росказує, що його батько багатий: „Він, каа', хто зна шоб тобі дав. Він би рад був, він би половину худоби оддав". Ну взяв той Москаль та й повіз до батька.

Став підїжджять і сказав йому: „Ти ляж, а я рядном накрою, шоб і нїхто ни відáв, а я пайду батьку спрашувать ця, чи пустять ночувать". — Приїхали. Пішов він: „Пустїть ночувать!" — А ті ни пускають: чумаки прийшли, так возами двір весь заставлений. Він просить ця:

„Пустїть, я хоч у щелочкі пириночую!“ — Толкувались-толкувались тай ка'ть: „Та пустїть уже його — в Москалем ни зладнаїш!“ — Пустили. Той пішов у хату сам, поздоровкав ся і диви ця: старого жінка, синова жінка і ще лишна жінка. Він спрашуїть: „Его баба у вас біспа́рна?“ — „Її, голубчику, бояри з молодим пішли вовками на свадьбі, а вона в нас осталась жить“. — А Москаль пита: „А как би он пришол, ви б раді були?“ — А вони: „Ми бо знать як раді були б!“ — А він натяка: „А тому шоб ви дали, хто б йиво привйоз?“ — „У-у, та ми б половину худоби дали, хто б нам привйоз!“ — Він пішов, увів його тай говорить: „Узнавайте, ваш син?“ — Вони подивились-подивились: „Наш син!“ Та почали обнїмать його та цїлувать — таке шо... А Москаля угощають, три дни напували, кормили. А син росказує: „Як ти прицькуєш було мене, мамо, так собаки й литки покусають“. — „Ой, синочку, я ж і ни знала, шо се ти“. — А того Москаля напували-напували, дали, говорить, дві парі биков: позапрягали зовсїм із солю тай оддали. Та це тобі й все! Цурь йому пек, тому Москалеві і хахлові і всїм! Він подиви ця-подиви ця, бачить, шо сабаки поросходились, опять підойде до матері.

Борисов волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

768. Знахар привертає вовкови давний вигляд.

От один одним син був у одних там людей. Задумали жинить: поїхали, посватали, ну свальбу давай гулять. От посїдали молоді, виїхали з двора. От молодий завив, скочив з воза і побіг скрізь у чисте поле. Ну, що ж тепер? Молоду привизли, а молодого нима. Ну, приїхали до дому, батько й пита: „Де ж це Тимоха?“ — „Та де, тату, каже, завив вовком тай побіг у поле“. — „Ну щож, так і буть. Сїдайте, добрі люди, пообідаєм та помянем Тимоху!“ — Пообідали, пішли гостї, а мо́лода осталась жить у свекра.

Ну, на другий день мати пішла полоть картошок, дивиця — вовк ходе по городу. Давай його собаками цькувать; погнали вони його, литки йому попідривали. Ну, побіг він на луки, зовсїм доходе з голоду. От прибігли нїчу вовки, такі вже настоящі, понюхали-понюхали, як завиють над ним. Побігли, принисли йому вутя, поймали коло річки (жжалились над ним). От він те утя зїв, піджививсь трошки, встав і пішов слїд за вовком. А ті давай-давай гусятка там йому ловить, ягнятка. Ну, от він до того ростирвив ся, шо вже падлюку почав їсти. От вони, вовки, кинулись до річки води пить, а він все одставав, а то наперед заскочив, а вона чоловіча образина й оказалась. Вони злякались, побігли втїкать од його. От він остав ся сам, ходив-ходив і забрав ся до одного в загороду та турне овець по загороді, а вівцї як розбіжаця по загороді,

так і заривуть. От син уходе в хату тай каже: „Тату, у нас шось овець ганя“. — От вони засьвітили хвинар і пішли. Підходе той тато до загороди: „Це бач хто ганя овець! Я давно ждав, шо ти прийдеш, голубчику!“ — Ну, пішов у загороду, за вуші взяв, поволік у хату. Пішов, житне пиривесло взяв і давай його бить по морді: стьобав-стьобав, так з його кожа та й скочила. Потім дав йому горілки, він випив і заснув. Цілі сутки спав. От просипаї ця, просе їсти, — їсти вже захотів. Він опять дав йому горілки, дав йому попоїсти. Він упять заснув, опять сутки проспав. Потім проснув ся тай диви ця: „Де ж це я єсть?“ — От він йому розказав, той хазяїн, посідали обідать, він і каже: „Відкіль ти?“ — Він сказав, з якої він слободи. Ну, от він і пита, той хазяїн: „Шоб твій батько дав, як би я привіз тибе до дому? — Він і каже: „Він і ни знав би, чим наградить!“ — Взяв він, соломою обмотав, положив на віз і повіз.

Приїжджа, а тут чумаки приїхали до того батька вовкулачиного та повнісінький дьвір. Просить ця ночувать, вони ни пускають: „У-у, та в нас чумаків так повно, шо й... у нас нігде в хаті“. — Та мині аби оцей куль у хату, а сам я де-небудь пириночую“. — Ті одмагались-одмагались, пустили. От уніс той куль со юми у хату, розпріг і сів на полу, сидить. Вони посідали вечерять, його ни сажають. Диви ця, молодиця по хаті мотаї ця, та й пита: „Шо це за молодиця?“ — У-у, голубчику, у нас один був син, та як ожинили, а воно, якась собака, як посміялась, як поробила, так він побіг вовком та хто і зна, чи він типер живий, чи ні. А молодиця, спасибі їй, таки ни кида нас“. — „А шоб ви, каже, дали тому, хтоб вам привіз сина?“ — „Та шоб я, каже, дав: запріг би самих луччих пару волів та з возом і шо є в йому соли зовсім би й оддав“. — От він пішов у другу хату, розмотав той куль соломи тай уводе його у хату. Вони тоді тих чумаків зза стола, а його за стіл, давай його вгощать, яєшню прягти. На другий день впять і сало прягли і ковбаси Запрягли йому пару волів і поїхав він до дому.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

XIV. Відьми й чарівниці.

769. По чім пізнати відьму?

Відьму пізна́ті по тім, шьо у не́ї на лици́ йи усьи́кий цьвіт, і бі́лий і чьирво́ний; а́ле лиш хто си на тім зна́йи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

770. Огнище на відьми.

Як хочиш відьму узнать, в питрівку, на первий день, заговівши, як прожинеш коров та будиш од череди йти, та яку найдиш паличку там або цурупалочок який і шо дня до самого Петра складай в одно місто, а на Петра запали. Так відьма, хоч би за десять дворів була, прийде: „Дай огню!“ та й годі. Її й дають огню та сміють ця. Ото й дознаюць ця, шо вона відьма. — Вона чи ни відьма? Каа'ть: В неї чоловічки в очах до гори ногами попиривиртались. Замічають: в такого чоловіка, так вони показую ця як слід, а в відьми вони попирикидаю ця до гори ніжками.

Борисовська волость, Валуй. пов. Воронїж. ґуб.

771. Липини не вільно палити у два боки.

Відьми обхоґі у східні читверги границї. Як є, шо запалит липину на оба боки и верже вітак гет на двірь, то відьма тото бе́ре и у східні читверга бе́ре то на очи и с тим обходит границї; без того она ни видит. Цирез то ни вільно палити липину на оба боки.

Я так иду, а то було якурат у східний читверь, иду онди проти посічиньскої границі, диўю сї — стоїт, ни дивуйти, чилєдина и так, ни дивуйти, гей кобила усе: иги-ги! и-ги-ги!.. А минї так лєчно стало, и я такі назад, назад тай на міст тай ве́рнуў сї назад у Пасічний, шом ни міг изважити сї ити.

Зап від Андрія Перожука в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

772. Як пізнати відьму.

Відьму, кажуть, можно узнати ось по чому. Ото як сидять за двором баби в ниділю або в празник, так проходячи мимо їх треба надіть картуз назад козирком. А з пальців треба зложить дві дулї; одну руку з дулиюю засунуть в кишеню, а другу руку заложить в пазуху. Як шо проміж бабами є відьма, то ниприміпно обізвицця — нашне його лаять: Шо ти, бісів син, дурака корчиш? Чого ти назад козирком ходиш? Шо ти смієс ся з нас... і инше.

Записав від Андрія Образумова в с. Шебекині, Курської губернії, П. Тарасевський.

773. Як пізнати опира або відьму.

Єк хочі знати, котрий опирь або відьма, то на сирне пущінє бере сир у рот у шматку і тримає до ранку. Вітак дес ховає. Перед Великоднем з суботи на неділю іде з тим з сиром до церкви. Єк зачне си осиношне, то ме видїти, котрий опирь або відьма, бо ў него дїниця на голові.

Зап. від Івана Николюка з Джурова, в Тростянци, Снятинського пов. Осип Михайлецький.

774. Свячений сир.

Щоб побачити відьму, то це треба мати ложку свяченого сиру, взяти його, звязати в сорочку, як раз коло пупа. От на годиянне против Великодня із вечира іти в церкву, бо тодї всї відьми бігають по силї, іти і диржати ся за пуп, ніби пуп болить і стогнати: О-йо-йо-й! то відьма зараз прибіжить, тай буде питати, що тебе болить? Али від пупа руки ни відривати і нїчого з нею ни говорити, бо вона зараз вкраде свячений сир, щоб його до церкви ни донести; вона знає, що з тим сиром в церкві всїх відьмів побачиш. То як прийти в церкву, треба диржати кріпко його, то зобачиш, хто є в силї відьма, а хто гопир. Али тодї вже з церкви в ночи ни виходь з тим сиром, бо позбігаю ця опирі і відьми на коцюбах, на лопатах і роздирут тебе на шматки з тим сиром. А як розвидни ця та посвятять паску та прийти до дому та розговіти ся, тай взяти той сир тай піти на беріг тай кинути його на воду, тай тодї мирщі відбіжи далеченько, щоб не чути крику водяного гадя, тай тодї дивись на воду, то до того сиру позлазяць ця з води де які жаби, пауки, черепахи, ужі і гадюки і той сир розхватають на дрібні шматочки.

Умань, Київ. губ. Зі збірки Д. Щербаківського.

775. Як можна пізнати чарівницю.

На велике пущінье ворожьат. Варьйат в вечір йийцї і тоту лу́пу з йийцьа би сховаў кусник, би нихто не знаў. Тот йиден, шо сховат

і шо день як встане, би си в йенчім не подумаў, іно о тім, аж до самого Великодня, а на Великдень би си взьаў в рот під язик хот кусник. То котра йи чаріўницьа, то прийде і буде питати сьа: Шо ти там майиш? Спізнає зарас, котра чаріўницьа.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

776. Столець на відьми.

Кажут, шьо ек би хотіў знати, котра жінка у силї відьма, то має так зробити послїдного дня перед новим роком: Має раненько зробити собі столец, але таки того ранку зрубати на него живе дерево. Єк ўже столец готовий, то на нім має тот чоловік того дня ўсе робити сидїчи, хотьби навіть маў люльку курати, то має на него сїдати. Над вичір бере си тот столец під паху, тай неси єго з собоў до церкви. Має си єго так нести, аби ніхто не видїў, бо ек би увидїла жінка, шьо ўна відьма, то уже того нещїслива година. Лїпше не йти до церькви. Єк прийде си до церкви, залїзти дес у куток тай сидїти. Ўже й церькву замкнут, а він має сидїти тихо на тім стїлци. Дес коло ўпіўночи приходї до церькви ўсї сїльскі відьми, шьоби си порадити, шьо кожда має ў цї-лім роцї робити. Єк тот чоловік буде сидїти на стїлци, то єго відьми не будут видїти, а ек би буў без стїлця, то би го відьми уздріли і роз-дерли на кавалки. Тот чоловік сидючи на стїлци віслухає усю відьмин-ску раду і буде уже знати, котра у силї відьма. Дес зараз ў другі го-динї по ўпіўночи відьми розходї си, а чоловік має сидїти аж до ранку. Єк на новий рік поприходї люди до церькви, тогди він віходит з своїм стїлцем зноў під пахоў тай відносит єго до дому. Такий столец мож пе-реховувати доўгі роки. І ўже новий не траба робити, лиш послїдного дня старого року траба на нім сидїти, а у вечір іти до церькви. Тогди буде знати, чого си сокотити. Відьми радї си, у кого котра з них має молоко відобрати тай своїй корові дати.

Зап. від Василя Павлюка в Тростянци, Снятинського пов. Ос. Михайлецький.

777. Як відьми христосують ся.

На маслїнї, на первий день, злїпи́ть вареник, ізварить його, той первий вареник оддїльно, шоб знать його було. Зварить і висушить; шшить капшучок, положить туди вареник і носить його на шиї до самих страстїв. Пітти з ним на страсти, прийти до дому, повісить його під образи, і нихай він висить до виликодня. На вилиґдень, як іти до ву-тринї, опять надїть його на шию. Коли пошнуть коло церкви обносить плащаницю, побачиш — відьми тодї христосують ця з замками, шо цер-кву замикають.

Борисовська вол., Валуй. пов. Воронїж. губ.

778. Як дивити ся на відьму?

Аби уздріти відьму, ци опиря, то траба узєги дошку, де сук віпаў, єк робі домовину і крізь ню дивити си.

Зап. від Стефана Глушки з Джурова в Тростянци, Снятинського пов., Осип Михайлецький.

779. Бойко показує відьми.

У нас бу́ли Бо́йки; пан спрова́джуваў на жни́ва, і ў нас перебува́ли на квати́ри. Али при тім інтере́сї Бо́йка корті́ло іти́ до це́ркви; лиш єму́ бу́ло ўсти́дно, бо вони́ ма́ють коро́ткі сардачки, тай він проси́ў дьи́дю, аби́ єму́ да́ти сардачка́ угорнўти, аби́ він пішо́ў до це́ркви. Али то бу́ло на Іва́на Хрести́тельа; пози́чиў єму́ дьи́дї сардака́ тай пішли́ оба́ до це́ркви і ста́ли собі́ оби́два по́біч. Але ксьондз стає́ на евангє́ліє чита́ти, а Бо́йко тогди́ ніц не ро́бит, лиш кладе́ свою́ но́гу на дьи́дї небо́щика тай ка́жи: „Ви́дите що? Щос ви́дите? А що ви́дите?“ — „Ви́джу, жи ку́жда ві́дьма трима́є ді́йницу на голові́“. — У той час той сво́ю но́гу ссу́нуў. Як іссу́нуў, а дьи́дї нічо́ уже́ не ви́дьи.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

780. Відьма цілує у дзвінниці дашок.

Ко які люди вивіряють, скілько у силї відьом і хто саме. На масляні, первого днї, як варять вареники, замічають первий вареник і звари ця він умістї з другими. Тодї як уже вийме його звариний, зашивають його у капшучок і на поворозцї носять на шиї і ніколи ни скидають. Тодї уже пізно тому чоловікові нїльзя ходить нїкуди до самого виликодня, а то відьми нападуть, задушуть. І ото уже як збереже його до цього дня, шо ни виїдя у юму відьми сиру, так тодї іди на утриню до церкви з тим вареником на шиї і примічай. Як уже яка відьма, так уходе у церкву і у дзвіницї зараз цїлує замок, а як уже виходять із церкви, так будуть усї шайкою іти за тим чоловіком і будуть просить, шоб ни страшив та одпустив їх по совістї. І ото він уже шо зна, те їм і робе.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

781. Пиріг із чосником на відьму.

На різдвйині сьвйта стоїг на столї чисно́к; на вели́кє пу́щіньи зроби́ти з не́го пирі́г, той пирі́г трима́ти під па́хоў цїли́й піст; на Вели́кдень до це́ркви взьи́ти йиго́ під язи́к. Буде́ іти́ до це́ркви, буде́ ї ви́діти, як буде́ зна́ти промо́ву; а як ни бу́де зна́ти, то пітне́ го. Або як

іде на Великдень с церкви, аби закла́ў капилюх на голову ў церкві, то буде також ніціти. Вона му скае скинути.

Зап. в жовтни, 1910, від Федя Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

782. Дївчина бере свячений чосник під язик.

Люди йшли до церкви, а дїўчина взьйила під язик сьвічений чиснок, тай іде; а та жінка відьма завивала сї ў перемітку, тай каже до тої дїўки: „Ти вікинеш то с писка, ци нї?“ — Тай дїўчина вікинула тай вітак слабувала.

Зап. в вересни, 1910, від І. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

783. Чосник на відьми.

Чиснок с під скатерти на перший Сьвйитвечір посадити у черепок, аби ріс до Великодньи. Узьйити на Великдень у писок тай рано у церкві на всенбшнім дийити сї, то відьма тримайи на голові дійвицу тай го пізнаст, прийде до него тай го буде торкати; але тра твердого, аби не россміяў сї, анї не заговорив, бо би го потьйила тай би зараз упав тай умер.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

784. Як приклидати відьму.

Дималце є, тай у дімалци сьвітло таке маленьке; а ўна ходит помижи маржену, коло короў, і чьоловик уздрит тай сокотит. Уздріў из дйелеку тай ближит си ґазда, шо там за сьвітло йи, а воно чичйи вид него далї. А вин каже: „Це уже відьма йи! Аби тйи прийшла до мени, я тобі дам нитий тай берда — али рано“. — А вин уходйит, каже жинцї: „Рано майи прийті, я булў знатйи, котра відьма“. — Дйивит си, аж рано приходйит жінка — приходит до него: „Я прийшла до вас, ци би ви минї ні продали пороси“, або шьо. А ўна уже й рік нйи була ў ті хатї або два. А чьоловик жінцї каже: „Оце відьма, була сночі мижи коровами і я її кликаў сночі тай вона прийшла“. — Потім у нас спізнают по цему, шо то докончи йи відьмоў.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Якібюка з Товарниці, пов. Вижниця, Ів. Волошинський.

785. Відьма утїкає.

Раз на Юрія, місєчна ніч була, ми ішли, нас два ішло, а відьма з ґійницеў шос туди діяла. Але она мала си з нами здибати, а як нас уздріла тай утекла гет.

Зап. від Петра Григоровича в Орельци, Снятин. пов., 1912 р. А. Онищук.

786. Відьма перелітає ріку.

Я раз ішо́ў з міста тай чи́риз ріку́ переле́кіла ві́дьма так, йик ди́мало тай сіла на горо́д. Тай я призира́ў, а́лем ї не ви́діў. Як нови́й мі́сіць наста́не, то вони́ чьисо́м і по дві, тай си так скримсну́т, йи одна́ ясні́ща, одна́ темні́ща.

Зап. Ів. Болошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка з Ростік, пов. Вижниця.

787. Як призвати відьму.

А молоко́, ка́жут, що я́кби ві́дьма відобра́ла, — грі́ги а́бо печи́ ў вогни́ кі́нцку пі́тко́ву і кла́сти на поріг, то за́раз та ві́дма прибіга́є і про́сит сї, жи вже бі́льше молоко́ відбира́ти ни бу́де, щоби́ ї тим зилі́зом ни пекли́, бо хоть воно́ на поро́зї жилі́зо, а ві́дьма чу́є, що пече́.

Зап. в цвітни, 1911, від Павла Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

788. Капля молока на сковороді.

А взнають відьом, яка спортила корову, так: видоють з тиї корови молоко і стануть жарить його на сковороді — ото вже та відьма ни з сього, ни з того, а таки прибіжить у ту хату і стане розпитувать, шо роблять.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

789. Капля молока спроваджує відьму.

Як відьма корову спортить, зараз здой хоть каплю на горячу сковороду, так вона так і прибіжить, і в піч загляне, і туди никне і сюди. — Дай, ка', минї ту каплю. — Так її трудно, як та капля на сковороді: вона так і качаї ця. Оце ночю чорт зна де літа, а дньом така хвора, така хвора — жива до Бога лізе.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

790. Як спровадити відьму.

Хто заміте, шо відьма корову подоїла, треба взять, подоїть корову, рожжарить сковороду, злить на неї молоко: так вона почує запах та і прийде чого-небудь питать. Та тоді вже нічого нізьзя їй давать, а то як даси, то й усе ворожіня пропаде.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

791. Як виглядає чарівниця?

То Дмитро повідаў, жи виді́ў чаріўницьу о́тї на ґанґу, так біло вбрана, як на смерть і мала хвіст.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

792. Хмари йдуть за відьмами.

Йи такі жінки́-відьми́, шьо біжьи́ тай за ни́ми хма́ри біжьи́ тай йи такі́ лю́де.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лялика із Ростік, пов. Вижниця.

793. Відьма родима — негрішна.

Як роди́ма ві́дьма, то не ма́є гріху́, а як учéна, то ма́є гріх.

Зап. в маю, 1911 р, від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

794. Відьми родимі і вчені.

Відьми́ йи природже́ні і ўче́ні; а́ле ті ўче́ні то ще гірші від тих, що ўродже́ні, а вони́ ўчьи сї від тих роди́мих.

Зап. в вересни, 1910, від І. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

795. Що треба робити, щоби стати відьмою.

Їдна відьма каже до молодиці: Я тебе научу, як відьмою стати. Ти возьми, скинь сорочку, а як я стукну в вікно, щоб ти вийшла! — От одна молодиця і попробовала. Як відьма стукнула в вікно, та молодиця скинула сорочку і пішла за відьмою, а відьма її вила берегами і ярами. Тай здибають они двох опирів, а ті опирі кажуть до відьми: А ти взяла достовеніє, щоб тут ходити? — Ні, не взяла. — А тоді опирі начали її бити по морді, а та друга аж закаменіла. Тоді опирі ту другу питають: А ти взяла? — Ні. — Тоді і ту другу добре набили. Тай та відьма і жінка пішли до дому. На другий вечір відьма каже до молодиці: Ти бери пушку сира і я возьму. — Взяли они ті пушки з сиром тай ідут попід ставки. Як кине та, що вчить ся бути відьмою, свою пушку з сиром, то приплила їдна рибка. А як відьма вкинула, то до теї пушки приплили і гадюки і жаби і начали їсти сир. Тай та жінка не хтїла бути відьмою, а відьма до неї каже, що моя душа пропала.

Умань, Київ. ґуб. Зі збірки Д. Щербаківського.

796. Хвіст у відьми.

Ві́дьма ма́йи природже́ний фіст так, як ри́ба плє́гву; а́ле як мала́, то го́лий, а віта́к пороста́йи, як ма́йи роки́. Ка́жут, що відьми́ поло́н зби-ра́ют; от хо́дит по хлї́бі тай збира́є, дайи́ коро́ві, а та дайи́ молока́. Росу́ збира́йи.

Зап. в вересни, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

797. Відірваний хвіст.

Науменко, на самом ділї, чуть ни родимий. Він прийшов раз у кабак: „Є каа', відьма родима, є с хвостом!“ (Воно, положим, говорять, родимі відьми єсть с хвостами). — „А де він у тебе той хвіст?“ — „Над сра..ою! Купіть мінї, идольські сини, горілки тай рвіть“. — А в його справдї шось в родї бородавки, чи шо. Мужики найшли вирьовочку таку тоненьку, обязали ту бородавку, та привязали його до стойки. Кров з його біжить, а вони його тирять. А він: „Тявїть, идольські сини, аби півкварти купили. — С тим і одірвали ту бородавку.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

798. Як відкопували відьму.

Відьми сут родимі. Коли є сім дївчат у кого, а хлопець не переложит (значить, а жадного хлопця), тогдї межи тими сїмома одна є відьма родима. Коли є більше, як сім, то всї справидливі. Так само коли є сїм хлопців, а жадної дївчини межи ними, то оден є родимий опир. А єк би було и 15 хлопців, то всї справедливі. Є відьми так само и опирі – від дождж у, від посухи, від морозу, и від коров, и від всєкої біди. Та таких брали давно, тай везали ланцами; брали на дрьучок и пекли, аж доки си не признали, и не відвернули посуху або дождж, або шо инче, шо зле вчинили. Приказували старі люди, шо не одно и в руках згинуло, а таке запекли було, шо си не признало. Єк умре таке, то доти буде або дождж, або посуха, доки єму голов не відрубают. Разу одного, скілько вже років буде, не тємую, такі плови були, година бє, та бє, а то відьма вмерла. Взєли та зібрали си три люда, та в ночьи взєли лїжники, свічок тай горівки, пішли на цвинтар, пообстелювали гріб, шоби нїхто не бачив, тай відкопали, дивют си, а в трунї всєкий цвіт и лїд, и відьма вивалила язик. Оден си спудив, бо відав сам був опир, тай не хотїв голову рубати. Тамтї два віпили горівки тай відрубали голову, а кров живіська потекла. Єк опир кривавит, дождж пускає си. Втяли також кіску тай поклали на гріб, на знак. Та собі на біду — бо за то завдали їх до кримiналу.

Зап. 1902 р., в Космачи, Косів. пов. від Анни Жедалик Кл. Лисинецька.

799. Як дитина бігала по шнурі.

Була одна жінка тай мала доньку. Трафив си з другого села ледінь, шо єю засватав и она си віддала и пішла на друге село. Прийшло си, в якиє чьис она си надіяла тай каже: Чоловічьи, я піду до мами на злоги. — А він не хотїв пустити. Она си просила тай він помєк тай пустив. Але пішов назирци за нев. Хотїв знати, чьому закортїло жінку кончи до мами. Прийшов тай став у ночи під вікно и дивит си, а жінка

на постели. Та єк вродила си дитина, мати взєла флещинку з полиці, помачала чимос дитину, и взєла й поставила на постіль коло доньки. Вітак взєла шнур, подала оден конец донці на постіль, а сама взєла за другий конец й розтєгнула почерез хату шнур, а сама стала в кочергах коло одвірка там, де кочергу кладе си (в гуцульській хаті кождий кут має свою назву: коло мисника, коло вишного вікна, коло постелї и в кочергах). Отже стала в кочергах, приложила пальці до губ и фівкнула понад шнур, а дитина схопила си тай по шнурі ид бабі. А поліжниця собі приложила пальці до губ и фівкнула, а дитина від баби д мамі и так перебігло по три рази по шнурі. А чоловік дивив си кріз вікно, тай спудив си, тай думає собі: Ого мерза, отом си дістав у руки, Боже відверни, ще й мою дитину відьму зробили; отом си дістав між відьми! — тай засмутив си. Вітак прийшов рано ніби з дому, тай нічо не каже. А вітак єк відужала, прийшла т' хатї, а чоловік все сумний, тай сумний. А она каже: Ти чого такий сумний, чому межи нами нема щирости, та веселости, єк перше? — А він каже: Дай поки, я шос видів й знаю, та тому менї не весело. — А она: Скажи, скажи. — Та шо скажу, шо коло тебе Бога нема. — Ой, ой... — Та я видів, шо ти, відьмо, робила з мої дитини з своєв мамов відьмов, також шоби з неї була відьма та кликалисте злї духи! Ой, ой, отом си дитинки діждав! — А єї жєть вчинило си чоловіка тай каже д' нему: Знаєш шо, піди ко до попа та най мене й дитину заклене, там є в книгах заклинанє, тай від нас злі духи віступлє, и я тай дитина вже не мем налижати до них. — Чоловік пішов, запросив попа, піп заклєв и вітак вже собі жили, єк Біг приказав.

Зап. 1902 р, в Космачи, Косів. пов. від Михайла Палїйчука Кл. Лисинецька.

800. На що хреста на дверех у стайни?

Хрест рóбйи дéхтем на двéрех у стáйни і на одвíрках для обеспéченя пéред вíдьмоў і опирéм.

Зап. в липни, 1910, від Ант. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

801. Проти відьми — деготь.

Пирид Юрієм аби вэьиз і аби помастиў дехтем тоті двері, в котрі до корови йде сьи, такий хрест з дехтю і на воротьих і вона не таку має міць.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від С. Хартуняка М. Капій.

802. Чим ловити відьму.

Вíдьма сї перекидáє ци на пса, ци на котá, то абú зловúў на слюбний очкýр, тай вонá перестоїт якийс чьис, тай зрóбит сї жíнкоў.

Зап. в липни, 1910, від Н Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

803. Як зловити відьму.

Як відьма перекине сї кіткоў, то кидают на кітку борону і так вони лапают її.

Протиў відьми корову заправлийют — якос тамечка примовийют.

Зап. в цвітни, 1911, від Павла Симовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

804. Шнур на відьму.

Відьма може потьити чоловіка; як ї дес злибайи, то лапати ї можна шнуром на віддїў, бо може покити чоловіка, якби ї на віддїў ни лапаў.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

805. Спосіб на відьму.

Коло корови мож на Юрія зловити відьму. Покласти борону зубками на двір на дверях у стайни, самому лїгчи на голу землю під борону і тогди сї ї уздрит. Ўна приходит і жьилуе мене, шьом змерз. Я беру новий кулешінник чірвоний і слюбні поркіниці. Ўна зайшла до колешнї у виді свинского бордюга з світлом і каже до корови. „Я тебе, маргуць ци сивуле, дою“. — Цей, шьо хотїў ймити, відповідає: „А я си до тебе строю“. — Ўна каже: „А я молоко до свого знаріду зсипаю“. — А він каже: А я тебе своїм способом злапаю“. — Єк він сказаў так, зробиў і прикриў відьму кулешінником і поркіницями. Ўніс кулешінник до хати і зачьиў си з жінкоў радити, аж стала біла днина. Рано приходит до него дитина тої відьми. „Ей, вуєчку, пустїт нам маму“. — „Не пустю маму, най твоя мама не псуе менї манну“. — І так стало. Дитина пішла до дому. Приходит ґазда тої відьми: „Бі' си Бога, чоловіче, даруй ми провину, більше цего не зробю, хоть най зараз гину“. — І даў му за то, шьо сам хотїў, аби лиш жінку пустиў до дому. Аж тогди відьма прийшла д' хатї.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Грицька Николюка з Джурова.

806. Рада на відьму.

Але ші є практика, аби узьиў тай ймиў живого струга тай аби удоїти молока у струга тай аби го кинуў ў піч поза грань тай уже більше не буде відьма молоко брáті.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Филипа Чолана з Ростік, пов. Вижниця.

807. Хто зловить відьму?

Такий, що уміє від себе щос відговорювати, то дістáне відьму, а такий, що не уміє, то не дістáне.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

808. Як Жид злапав відьму.

Йиден такий був Жид в Чирнилици. І він узьив, хтос йиго дорадиў, та взьиў такий, шо бире сьи в нім сьлюб, пасок, шо сє оперізує штани, альбо очкур і він так узьиў, сїв коло корови с тим очкуром і мав новий горнец і сьвічку сьвичену. Але воскова. І сїв коло корови проти Юріє в вечір. І чує в ночи, шос рипнуло дверми. Він той горнец відоймиў до гори, бо він сьвічку накриў і то засьвітило сьи по цалї стайнї. І дивит сьи, а піт коровов є відьма, а перекинула сьи в колесо. А він узьив, приступиў до корови і то колесо взьив тай в дьиру фпхаў той очкур. І ввів тото до хати і припйиў до бамбетльи; рано встаў і на тоє сьи дивит, а вона сьи`пирикинула вже в кобіту. А в неї тогди очкур від писка пирисилений аж до заду. І так привйизана була до бамбетльи. І Жид каже, шо буде бити; а вона каже: В вас корова вже не буде більше збаўлена. І наўчу вас, шо сама вмію, али як буду вмирати, лиш пустїт мене. І навчила йиго, як вмирала.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капій.

809. Тїтчин гречаник.

Сїв чоловік засїдать відьму. Вона лїзе через тин, баче, він сидить: „Це ти ка', Іван, сидиш?“ — А він каже: „Я“. — „На тобі гричаник та іди до дому!“ — Він до дому прийшов: „Нате, каже жінкам, тїтка вам гричаник прислала!“ — Коли засвітили світло, а то коровячий гівняк. Він тоді пішов у друге з батїгом її пиристрівать тай заснув, а вона й пройшла мимо його.

Перве, шо народиця, так відьму влове.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

810. Як відьма убирає ся до корови.

Ві́дьма як ідé, як хóче від корóви молокó відобрáти, то сї перебирáє на біло і вóлос мáє роспýщений. А як ґаздá підсéде, то трáба, абú маў кóло сéбе вóлу сьвічéну, жибú на ню хлю́пнуў і мóже ї йми́ти. І як імé тотý відьму, то абú ї заскáржиў до сýду, то бýде сиди́ти ў арéштї і заплати́т йимý за всї тотú чьисú за молокó, жи відбирáла від корóви.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

811. Як відьма відбирає молоко і яйцї.

Як лиш прийдé і с стáйнї з одвірка утéше трíски, тай вже відобрáла молокó. А як не мóже с стáйнї, то з одвірка з воріт.

Відьма відбирáє і я́йцї від курúй і лї́зе до курúй на під дзиркоў

котóм. Я по тім знáю, що по Юрієви у кáждої кýрки три абó штúри пéра від половúни повтúнані в цілíм селí

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський

812. Топка соли у відьми.

Чьиріўнúцьи кладé тóпку сóли пид мист, абú не вúтко, тай кілко маржúни перейдé, тілко молокá відберé.

Як корóва зарúче, то вонá клúчйе молокó від тóї корóви до свóї.

Зап. Ів. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Одок. Матіос із Ростік, пов. Вижниця.

813. Як відьма відбирає молоко?

Відьма кладé на стоўп дійнúцу тай слýхає, абú де корóва зарикáла тай кáже: „Минí смитáна та мáсло, а тобі“ — кáже — „най бýде водá“. — Тай ужé с тóї корóви нима кóристи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Филипа Чолана із Ростік, пов. Вижниця.

814. Жаба післана відьмою.

Відьмú нáвіть і жьúби посилáют до корóў, абú відбирáли молокó; áле як ґаздá імé ту жьúбу і її зíйже і роспечé кінцку піткóзу і постáвит ї на ту піткóву і льлú молокó на ту жьúбу і жьúба на піткóві на кі кінцкі — і тогдú відьма прийдé до тóго чоловíка шос позúчити, бо ї так кóло сéрцьи печé, як тотý жьúбу. Але той чоловік абú нічó ті жíнці не позичúў, нáвіть і стебельцьú, абú ни взьúла, то вонá тогдú за ту кáру мóже й умéрти.

Зап Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

815. Де збирають ся відьми?

На Юрія збирают си відьми на круглíках (горбок на пасовиску о промірі 2—3 м).

Я начуваў, знаєте, на толоці з кіньми та так дес коло ўпіўночи (а я спаў на круглíку) шьос обкинуло мене наўкруг граннў. Тогди я вікроїў з земні мале колесо і поклаў у кіпилюх, а то шьос лиш зашуміло тай полетіло до хати Н.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Стефана Глушка з Джурова.

816. Забави відьм.

Роскáзують, що на велúкі сьвúта, от на Юрія, на Дмúтрьи, тай відьмú їдут на кочергáх на границі, тай забавльúют сі, грáют сі, а якби там такúй прийшóў від ним, що не знáйи віт сéбе, тáй би го покúли.

Зап. в вересни, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

817. Як відьми танцювали голі.

Раз в нашім селї забавели сї. А прийшов до них так, якби подорожний тай забавлєє сї в коршмі. — Але я, каже, знаю, жи в вашім селї чирівницї є. Зложіґ менї, заплатїґ менї, то всї перед вами станут!

Тай зложили єму ґазди гроші. А віт сам не знав, що єго жінка чирівниці. Він взєв в шепку штири ґрейцарі тай положив в шепку тай закрутив два рази. Тим чесом кожда чирівниця, що робила, то робила, шмиґє с себе верла тай до коршми тай гола танцювала.

Віт сї дивит, а його жінка є. Ну і стали танцювати си. Як сї вже дуже втомили, а вітови зробило сї прикро, що єго жінка танцює, тай взєли го просити, щоби розробив. Потому обернув у другий ріг два рази, тай кожда пропамєтала сї і полетїла до свої хати. Тай люде знали, які є чирівниці в селї. А він від того був. Бо то с подорожників найбільше трафлєє сї.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р., від Михайла Бабяка В. Левинський.

818. Сходини відьом та опирів.

Кóждого новóго мíсіцьи пéршого тíжньи мáют свій сейм, схóдьи си відьмú і опирí на сейм, воні си знáют і він так сáмо має до сéби; жéниг си опúрь і з вíдьмов. Схóдьи си па Юрі і на Андрéя, áле за то сьвúто слáбо пип оповідáє чéрез тотú відьмú.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

819. Як маляр хотїв зробити женщину відьмою.

В силї Коріньок малярі поновляли церкву. Один маляр стояв на хватирі у бідного чоловіка. Мужик був у икономії на заробітках, а жінка була дома, сама управляла хазяйством. Один раз хватирант попросив у хазяйки на вечерю подать молока. Вона й каже: Я рада б душою попотчувать вас молоком та на жаль і дітям ни в волю приходить ся їсти; корова поганенька, молока зовсім мало дає. — Ех ти ни знаїш, як молоко добувать! — обізвав ся маляр. — Хочиш я, тебе научу, молока буде ни в поїд, іще продавать будиш. — А як же це можно, шож треба зробить, научи, пожалуста! — Маляр взяв якусь книгу і почав читать. Читав, читав довго. Образи були високо поставлині на покутї, а коли він почитавсь тиї книги, то ні з сього, нї з того їдуть, ідуть в низ і постановились на долівцї. Він тодї і каже: Скидай юпку. — Вона скинула і стоїть тиличкою в одні сорочцї, жде, шо дальші буде. Маляр і каже: Ну, тепер повиртай ся до образів задом. — Вона тодї схаминулась, розшолопала, шо це дїло ни боже, а од чорта, та мирщі надївать юпку і задки-задки геть од покутя подальші. Він і каже: Чогож ти зля-

калась, куди ти біжиш? — Хай тибі всячина з твоїм молоком, лучче я вік біз молока буду, чим душу свою занапастить. — Е, голубко, ти хотіла, шоб було молоко і шоб душа була чиста? — І так вона ни захотіла учить ся добувати дарма молоко. Одказала йому в хватирі, боялась, шоб він ни поробив з нею чого небудь.

Зап. від Пилипа Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

820. Відьмині дїти.

Єк жінка злеже тогди, єк си місїць марот мінит з лютого (з казибріта на марот), то єк то є ў ночи і тогди уродит си дитина, то єкби тогди не було світла, то відьма, котра уродит опирьа, може собі у потемку люцку дитину узети, а опирьчьи підкинути. (Відьми чині опиріў тогди, коли казибріт передає службу на марта). Єк відьма підкине свого хлопчика, то буде опирь, а єк дїўчину, то буде відьма. Відьма озме люцку дитину тай мучит, лишеї дома, а сама ходит, куда хочі. Своє опирє або відьмє не могла би так лишити, бо й ўно би перекинуло си у кота, ци пса тай ходило з неў. Таке підмініне опирьчьи або відьмочка дуже плаксиве, а їсти ніколи би си не наїло, хотьби і сто разіў даваў на день. А шьи пізнати, шьо котре опирь, то ўно природзїня ни має, лиш там, де ўно має бути, є маленький пупчік, котрим ссеї і ни має там жадного волося і на грудех ни має цицочок. Відьму по тім мож пізнати: ўна також ни має природзїня, лиш пупчік, волося там ни має, цицочок також нима, а з заду має голий фіст. Єк відьма підмінела дитину, то ї ховают від людий, аби її ніхто не видіў нї у купели, нї голу. Така дитина ўже з малу має опиречу натуру або відьминску. Плаче та плаче, а єк ўсне, то ніхто би ї не пробудиў, бо дух з неї вішоў тай пішоў дес межи опирі, або з відьми межи відьми. Дух з відьми ніколи ни піде до опиріў, або з опиря до відьміў. Опирі ході відбирати коровам молоко тої ночи перед новим роком.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов., від Василя Павлюка.

821. Чи крадуть відьми зірницї.

Просто диво на цїм світї стало, як у одному силї збила ся самотоха, як ізбунтували ся. Просто з дуру набалакано, що відьми зірницї покрали: утриню і вичірню. Тут малі, старі, просто усї так як дурні, бо повірили на колдуна, старого. Так вибігли диви ця, а воно було хмарно і їх ни видно було, так тут усї і ахнули і давай шукать відьми: хто і де тут? — І пішли ляси, хто яку бабу чудну зна, і той про її стане казать, що вона відьма, поросудять і усе ни приходи ця. Но тут Лизка Пискунова стала ляскать язиком, що вона вийшла о півночі і як

подивила ся на небо і углядїла Сорочиху стару на вінику і Устю Риштачку на помилї. І литїли до Устї у верх і нисли у руках зірницї. Так тут уся громада і загриміла, бо вони низдужащі були і так собі чудакуваті, похожі на відьом. Пішли с криком до їх у хату, а вони жили у хатї биз рідні і грїли ся на пічі і ни знали цї штуки. Люди увійшли у хату і давай костить: „Ах ви старі суки! Ич які болящі, а як зїрницї красти проворні. Випустїть зірницї — нихай світять і добрим людям время кажуть. — А бить кажен бояв ся, щоб відьма ни зробила котом или свинею. Тї баби стали с кректом отказуваця, бо у їх ни було мочі справляця з ними, так шож ни кажи і ни говори — ни вірять. Та де у Бога Микита Сугробів явив ся і давай їх палюгою валять та костить: „Ах ви сякі-такі дураки! Я сьогоднї всї зірницї бачив, а ви плитете, що на голову ни лїзи. Щоб вас сїм хіндь трясло та ще болячка на язицї сїла!" — Так щож, хоть розійшли ся, а одно товчуть, що ни було сю ніч зірниць: це вони попускали їх на волю і вони стали світить. А хто почав розказувать, що вона диржала у погрібі, у пічурце, надавлинї каминюкую, а як наляли її усї люди того хутора, так вона і пустила їх. Так у тому силї болтали дурним язиком, та на силу уже люди умні ростулкували, що сьому нилїя буть. І так кінець.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

822. Відьмин спряток.

Вíдьма збирáє сметáну тай нанóсит у шкорлу (дуплó у смерéцї) і там рóбит собі спрьи́ток тай нóсит д своï хáтї. Минї росповідáў одéн чьоловíк, шьо найшóў бyў дуплáву берéзу тай там булú малí бербенúчькú — такі на пáлец, гий флоúра; ў однї булá бриндзьи, ў дрýгі мáсло, шьо собí вíдьма булá спрьи́тала.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

823. Відьма не трафляє в тїло.

Оце такі так отут було. Був оден чоловік, шо мав жінку відьму, шо по чімос єю хтос пізнавав, шо она є відьма. И казали єму люди, шо: Твоя жінка відьма. А він казав, шо то не правда. Тай говорив він з другим сусїдов, казав, шо: мою жінку публїчат, шо моя жінка відьма. — А той сусїд также шос знав и єго порадив. Каже: Ану но возми нового четверга у півночи — бо то четвер відьм — озми ко та обирни ю спєчу там, де спит головов, то таменьки оберни ногами тай меш видїти, ци відьма, а ци нї. И тот ґазда так изробив. Там, де спала головов, там обернув ногами. И рано жінка не вставала, у обіди также нї. Він єю будджьиє, она так, єк завмерла, не встає и не обзиває си, а тїло

тепле. Уже в днину, в полудне, обернув єї назад так, єк була, и она си пробудила и встала и говорила до чоловіка собі, шо си заспала. Чоловік на ню посварив и она си признала, шо є відьма від маржини, від дійла. И сказала, шо є їх много, але не всї до одного. Одна є до худоби, друга до вужей, трета є до жибів, четверта до звірів, пята до людей, шо потинає, до всєкого, до дождж̌у, до граду, до посухи, до всєкого. Людей потинают так відьми. Збирают шерсть на помитищу, шерсть тоту, котру шкрепчут и вікидают, и злі духи йдут, візбирують, и відьми, й тоту шерсть сїчут, и тим потинают людей, робє калїками або на смерть. А тот чоловік питав си своі жінки: Чомуж ти не вставала так довго? — А она єму казала, шо: Ти мене обернув там ногами, де я була головов, а дух той, котрий з мене вийшов, то в ногах місце не мав найти, аби зайшов в ноги, а в голову на инче місце не міг піти. А єк ти мене обернув головов на то місце назад, то той дух назад зайшов та я встала.

Ой так славити Бога, шо то вже си сими чьисами перевело якос, не чувати; а давно то єк сусїд з сусїдом чього погнївав си, то оден на другого насилає жєби, вужі, всєку нехар, всьо то т' хатї лїзло. Приповідували старі люди, шо так було. Покойна Марія знала до того, та бувало йшли до неї и она воском висукувала; бо то так, єк потне відьма шерстев, то тїло зачне пухнути; а она, бувало, возме воску и́ по тїлї єсукує и шерсть си вісучьи вся у віск тай лекши си зробит и видужає. А тоту жінку також піп заклинав и благословив, аби була чистов чьильидинов.

Зап. від Михайла Палїйчука 1902 р., в Космачи, Косівського пов. Клим. Лисинецька.

824. Зловлена відьма в мішулику.

Йик ві́дьму в мішю́лику ймут тай держи́т, а тї́ло ї хова́ют, тай принесу́т до гро́бу, а тот пу́стит мішю́лик тай душьи́ увійде́ у тї́ло тай вона́ оживаи́и. Йик відьму у мішюлику йме гу́знами, то ї трима́є у гу́знах, бо вона́ би утекла́ з и́нчього.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця

825. Відьма в мішулику.

Відьми́ йи ў мішю́ликах, бо, ка́жут, шо йик ві́дьма ле́ке спа́ти, то душьи́ ли́шит то́луб і влі́зе ў тот мішю́лик тай лети́т, тай з бли́зка мож пізна́ти, а з дале́ка лиш сьві́тит так, гий лїхта́рньи. Де́які пітхо́дьи тай

ло́вйи; мож лиш гу́знами[1]) йми́ті, аби́ си приближи йу́ тай лиш тим би йму́, и́нчим би ні. Відьми́ летьи́ з Ґалі́ции[2]).

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Насті Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

826. Яких цуцинят не любить відьма.

Є такі собаки, шо відьом рвуть і вовків ви бoять ся. У них виростають вовчі зуби. Один дякон розузнав про це діло і задумав придбать сибі таку собаку. Розжив ся сибі цуциня, сучичку. Виросла вона, побігалась, ощинила цуцинят. Дякон оставив сибі саме де лучче цуциня, теж сучичку. Ця вже сучичка коли вироста і побігалась, то ощинила цуцинят двох чи трьох з вовчими зубами. Дякон одібрав цих цуцинят і положив їх сибі під кровать у хаті, шоб ни подушила відьма. Стали вони підростать. Дякон і очей з них ни спускав. Коли сам з дому одлучав ся, то припоручав жінці або роботникові, шоб доглядали за ними.

Один раз вечиром дякон був дома, була літня пора так, шо двері були одчиниті. Дякон сидів, писав цирковні книги. Коли чує, як заскавучать цуцинята під кроватю! Дякон опромитю як хватив свій костур суковатий та туди. Коли дивить ся, а там собака здорова, чорна, душе тих цуцинят. Він як почав її буздикать тим костуром! Бив, бив, аж поки всї ноги попирибивав; ни одниї кісточки ни осталось цілісінької, потім пиривязав одну ногу красною ниточкою і викинув її за двір.

На другий день ранком дякон пішов до попа і заявив, шо до вас скоро привизуть відьму сповідать, так ви одкажіть, шо відьом ни годить ся сповідать, гріх. Низабаром після того дивлють ся, везе молодий паринь свою матір сповідать. Дякон зразу догадав ся, шо вона, і попові моргнув. Піп тоді став розпитувать, чим вона захварала. Син сказав, шо ни знаю, а вона криз зуби процідила, шо я впала з горища і розбилась. — А дякон і каже попові: Ану давайте, ми подивимось її на ногу. — Вона ни хотіла показувать. А дякон з попом силою подивились на ногу, коли так одна нога пиривязана красною ниткою. Піп тоді почав її страмить: Ех ти, богоодступниця, ідолопоклонниця ти, ти чортові душу віддала. Убирайсь вон... Іди до чорта гріхи свої спокутувать. — Прогнали їх, парняга завирнув коня і поїхав з матірю до дому. Привіз і вона довго ни жила; чириз день, чи чириз два здохла.

Відьми, кажуть, з проста ни вбєш, її ни за шо ни попадеш, а дякон її уходокав чириз те, шо в його була така палка, шо всяку нечисть

[1]) Сподними.

[2]) Через ріку Черемош, над котрою лежить село Ростоки.

могла попадать, бо на її було стіко сучків, скіко в отчинашу слів. І сучки шоб були родимі, а ни прироблині наpачи.

Зап. від Пилипа Козїдубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

827. Смерть відьми.

В Лисиківці біля Шилакиної вмірала відьма, три дні вмірала, нïяк ни вмре. Ну от і каже та баба: „Зорвіть стилину, тоді я вмру". — Ну от вони зорвали, а вона ще ни вміра. Ну тоді: „Розваліть комін у пічі!" — Нивістка взяла, дірочку пробила маленьку тай ка': „Вже розвалили!" — А вона і ка': „Брешеш, сукина доч! Обдури свого батька; розвали міні увесь". — Вона тоді взяла, весь розвалила, вона тоді і вмерла. Це й дячок Миколай Гаврилович Носов розказував, аж забожив ся, шо правда. Вони бач поїхали ховать, а воно дірка. Вони й питають: „Шо се таке?" — Їм і розказали.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

828. Відьма на катафальку.

Прежде й батюшка спорив, шо нима відьмів, а коли роспитавсь, є. Прежде відьми уставали з могил, та ходили до дому. А от розказувала одна стара баба, як її свикруха вмірала. Прямо христи ця нивістка, шо правда була. „Сидю я, каже, годую дитину, а в кінції стола сидить батько, жури ця, де брать дощок на домовину? Це вже пириночували, як вона вмерла. Коли вона кидь с себе сирпанок. Це вже як до вечора доличала. Я, каже, злякалась і ни злякалась. Вона все коло голови лапа, а я питаю: „Чи так завязала сирпанок?" — „Так!" каже. Балакала-балакала до дня, балака й день, а ни встає. Та приходе вже Голобрідьчиха тай каже: „А коли ти пиристаниш витрибенькувать?" — Взяла, зложила їй руки й пирихристила — тоді вже вона пиристала балакать. Вона росказувала, як її й ховать: „Ви нисїть, каже, мине на пирехресну дорогу та так і пройдіть чириз неї". — Так вона ходила до дому й після смерти, поки закляли її. Батюшка прибивав її осиковим приколнем. Бувало як ни оставлять їй вичерять, так вона цілу ніч торохтітиме ложками і лизатиме все.

Борисовська вол , Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

829. Відьма і по смерти шкодить.

Мовили, жи як вмерла чаріўниця, то прийшла до того дому і не давала невістам корови дойети. Невісти сїдали під корови, а вона наступувала корови, би невісти не могли дойети.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від Г. Бідник М. Капій.

830. Гадина і відьма.

Як гадийна укýсит корóву у вимйи, то ўже вíдьма не мóже відобрáті молокó.

Гадюґа не мóже кусáті корóву биз прьи́ чьки[1]), а йик вели́ка прьи́чка, то мóже і чьоловíка ўкуси́ті.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

831. Як заправляють корову проти відьми.

Сьвíтьи́ колóкічку — знáют пани́ч, дéрево колóкічку — і рóбйи такí кілóчки і віпáлюют такí ґьирочки́ у рóгах і вапихáют тоти́ кілóчки у ріг і то кáжут, що від такóї корóви вíдьма відобрáти молокó не мóже. Сьвíтьи́ с паскáми. Хлóпцї нарубáют колóкічку і продаюґ у вíдпуст тим людем, що потрíбýют і вони́ дают сьвіти́ти, аби́ мáти до корóў і до посьви́щування хáти.

Зап. в маю, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

832. Як забезпечити корову перед відьмою.

Ще такí йи знахарí, що кáжут, що піткýрюют корóву тим васи́личком, що на Чéсного Хрéста опкладáє сї хрест, то такí, щоби́ вíдьма ни мáла при́ступу.

Зап. в маю, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

833. Розпатлана відьма.

Один раз я вийшов ночу на двір, як раз о півночі. Чую, на городї хтось закричав. Слухаю другий раз, хтось крикнув; прислухавсь, ниначе знакомий бабський голос. Я вийшов до току, дивлюсь, поперек нашого городу біжить женщина в одній сорочцї тиличкою, роспатлана, простоволоса. Подалась вона скрізь по городах. Я тодї назад і пішов до дому, мінї якось моторошно стало. Бог його зна, шо воно таке, кажуть, шо то відьма. Я ранше ни вірив, шо є відьми, а на цей раз своїми очима бачив. У нас на Заголївцї ни дарма подейкують на одну женщину, шо вона відьмує; може це вона сама бігла.

Зап. від Павла Шапувалова з Шебекина, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

834. Відьма Йваниха Кваснючка.

Наньити ньі Жиди на цвинтарі вишньі пильнувати, бо йа ньіколи ньічого сьі не бойу. Рас над досьвітком двуўльу сьі — а то шос лазит

---

[1]) Як хто не святкує свята, то Бог посилає гадину, аби укусила худобу або єго і се називає ся „прьичька“.

по траві. Йа маў коло себи усе сьвічену воду, шоби боронити сьі у ночи від нечистойі сили. Ўзьаў йа скльинку ў руки, тай питайу сьі: „Верда!“ — А воно моўчит. Диўльу сьі йа льіпши, а то Йваниха Квасьньучка гольіська ходит с дьіпициў й росу збирайе. Казала, шо даст миньі дисьитку, шоби йа моўчиў. Йа такі моўчив, али типер вона уже небішка, то вільно миньі говорити, хотьай се лише йа вам, пани, кажу.

Зап. від Павла Вівчара в Кулачківцях, Коломийського пов., 1902 р., Осип *Яворський.*

835. Відьми до бараболь.

Є відьми́ до молока́ і до барабу́ль; до́кіў ни зірву́г цвіт, то мо́жна с то́го цві́ту вівести барабу́лї, йик вістигне. Відьми́ збира́ют цьвіт, бо ўни с то́го жию́т.

Вільма збира́йи смета́ну з молока́ тай уже́ коро́ва дає́ рітке́ молоко́.

Ві́дьма йик роди́ма, то і ді́ўкоў, а йик учьи́на, то мо́же і жі́нкоў уже́ си нау́чіті.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р, від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

836. Відьма від яєць.

Федьір Бовтьук буў сусьідом Антосьі Федорьіка. Йіх жінки посварили сьі за йейцьі, бо Федориха мала й більше курок й льіпше гудувала, а менше мала йійець, йак Антосиха. Федориха розголосила на цьіле село, шо Антосиха відберайе йейцьі від курий, бо майе шість курок лише, а шо дньи несе фустку йейець до міста. А хтос би казаў, шо то лише віт короў йе відьми.

Зап. в липни 1909, від Ягнішки Розлуцької в Кулачківцях, Коломийського пов Осип Яворський.

837. Відьма свічкою.

Одна́ жи́нка минї́ каза́ла, шьо: „Ко́ло ва́шої ста́йнї ми́ґало шьос так, гий лучі́ца[1]), а́ то бу́ла ві́дьма́.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Одок. Матіос із Ростік, пов. Вижниця.

838. Відьма котить ся клубком.

Шов парубок з улиції, а відьма котиця клубком, підкотилась йому під ноги. Він узяв, до дому приніс та й на кілок повісив, а тоді каже: „Давайте, тату, цей клубок сокирою розрубаємо!“ — Стали рубать, а вона зробилась жінка. Взяли її пальції да й поодрубували.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

---

[1]) Лучниця.

839. Як відьма штовхала дівку.

Йокова Оксана пізно вечиром ішла з вичирниць до дому. Ни дойшла і на половину дороги, як начало її бить під ноги. Шо пройде з сажинь міста, а воно упеть, так клубком і котиць ця до неї. Як штовхне під ноги, вона так і шльопне на задницю. Шо підніиминць ця, ни спіє разів пять ступить, а воно знов валя з ніг. Похоже воно на кішку, чи на собаку. Зложиць ця у клубок і штовха під ноги і так здорово, шо вона не може устояти на погах. Оксана нагибала палку і хотіла одбиць ця нею, та ніяк ни попаде. Уже вона пробувала і на відліб бить і все мимо. А вона бач була ни перва і ни послідня у матирі так, шо відьма її ни боялась. І так вона бідну мучила аж до самого дому. Од пириполоху Оксана аж прихворнула.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

840. Відьма у мішку.

Це два чоловіки шли, а відьма коти ця клубком та так і вдаре чоловіка під ноги: сирдита на його була. Він встане, наче обойде її, а вона опять ударе та звале його. — „Шо тут робить? Давай, зайдим до чоловіка, візьмем мішок. Взяли вони мішок, наставили, вона і вкотилась в його. Принисли вони той клубок до дому, як рубонуть-рубонуть його, так з його кров і присне. І він такий мнякий і нічого на йому ни видно, а рубонуть — кров піде. Тоді взяли той клубок і викинули, а на другий день питають про одну жінку: „Чи ни хворає вона?“ — А їм каа'ть: „Її порізано“.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

841. Дівчина на клинку.

Несли мої тато коробку. Йшли з міста під гору, дивлют сьи, якась коробка котит сьи під ноги. А вони палицеў за мотузок і на плечі. Принесли до дому, повісили на кілок. Рано дивльи сьи, а то дїўка висит на клинку. Просит сьи. А вони взьили, вибили і пустили.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від М. Ракочої М. Капій.

842. Відьма у виді обичайки з решета.

Мій дід маў коро́ву і йиму́ фурт псува́ли відьми́, ніко́ли ни міг ви́дїти молока́; то так псува́ли: то кро́ўйоў дуби́т[1]), то ў молоці́ кроў, а́бо гирке́, або ки́гне сї як жи́би; аж йиго́ дру́гі нара́дили, шоби́ на

[1]) Дуби́т — мо́чит.

сьвййта виликóднї заліс під бóрону, тогдй як у цéркві усинóшне сї прáвит і абй стиріг вíдьми, то чéрес тотý боронý мóжи вйдїти вíдьму і злапáти ї. І так він зробйў. Дйвит сї с під боронй, а двéрі сї ўтворйли. Нарáз кітит сї обічййка з решетá прáво піт корóву і чўйи, обічййка ўжé й доїт корóву. Він тогдй с під боронй і хáпнуў ту обічййку ў рýки. І маў с собóў дóбрий цьвик і молотóк. І прибйў ту обічййку до бáлька у стáйни при кінцй обічййки. Так лйшиў обічййку ў стáйни, що вйсїла кóло бáлька. Сам пішóў спокíйно спáти, бо ни спаў цілý ніч, що стиріг вíдьму. А жíнка вíхóдит дóсьвіта с хáти, чуйи, щос у стайни кричит. Вона пішла до хáти і кáжи: „Чоловíчи, шос у нас у стáйни кричйт“. — А вонй прихóдьи обидвóйи до стáйнї і дйвйи сї, а то не обічййка, áли жíнка прибйта за вýхо до бáлька. А то бýла йигó рідна стрййна, що сидїла нидалéко. І присьиглá пирид ним, що ўжé кілько бýде тримáти корóву, то бýди мáти молокá подостáтком, нїхтó го ни зопсуйй. І тогдй ї вітчіпйў від бáлька. Пісьльи тóго маў подостáтком молокá і нїхтó му ни псувáў.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

843. Спіймане колесо.

Років три тому назад у Шибекинї була така гисторія: Кажись під кличальну нидїлю було нас хлопцїв і дївчат душ з десять чи й більше. У койкого були осикові палки на всякий злучай, шоб ни одколошматила кого відьма. Ходили ми до пізна. Слухаїм, підняв ся шум все равно, як ото буря настига. Ми кругом подивились,' вітру низамітно, дерива ни колише, а шумить, вихор, ни вихор... Коли дивимось, біжить прямо на нас колисо. Дївчата і хлопцї всї в россипну, боялись, шоб кого ни задавило. А Паньків Василь був смілий, одважний, ни врябів, виступив на пирід з осиковою палкою. Тїко воно стало добігать до його, він як торохне тию палкою на відлїб по тому колисї! Колисо впало, він його приткнув до зимлї осиковою палкою, а сам гука на нас: Ей хлопцї, нисїть вірьовку! — Я мирщі побіг до дому, взяв віжки і примчав їх на вулицю, де поймали колисо. Василь взяв ті віжки, пройняв їх у колисо криз матицю, куди ося задїваїць ця. Звязав кінцї віжок до купи і взяв, іще привязав до стовпа. Василь був первий син у матирі так, шо відьми його боялись і він ни дуже трусив. Після цього ми ни довго гуляли на вулицї, скоро розійшлись по домах. Якось моторошно стало так, шо дївчата боялись довше гулять. На другий день дивимось, біля стовпа лижить баба привязана до його віжками. Віжки протягнуті криз неї; один кінець виходе з рота, а другий з с...ки. Її одвязали і пустили. Так вона

ни довго після цього жила, скоро здохла. Це, кажуть, була истина правда, всякий скаже. Звать її було Кулинка, жила вона на Заголіївці.

Записав від Василя Мацокина с. Шибекино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

844. Чарівниця колесом.

Десь в тім Хащові прийшла баба до ґазди чирувати його. А він в ночи як видїў ї тай зачьаў імати. Тай вона як зачьила втїкати, зробила сьа колесом. Тот імиў колесо, вніс до хати і задїў крізь натóчину посторонок і привязаў до постелї до ноги; він рано встаў, а посторонок в писку баби.

Зап. у Бандрові, Лїського пов., від В. Молодика М. Капій.

845. Як відьма заблудила.

Йак на Йурійа ґазда не устириже корову перед відьмами, то най цылий рік ни сподьійи сы молока. Спльу йа на Йурійа тамтого року у йаслах, аш чуйу, шос стукає до двирий. Потому двері утворьийуть сы, а до стайны котить сы колесо. Йа такі йорданьскоў водоў булькнуў на него, а передімнойу стала мойа сусьіда Федориха Паўльучка. Питайу сы йу, шо вона у мойій колешни потребуйи, а вона кажи, шо сы йі блуд причьипиў. А маў йа коло себе істик, — йак возьму блуд відганьати, то невни, шо уже білше не схочи сы йій блудити до мойі кóлешны.

Зап. від Павла Слободяна в Кулачківцях, Коломийського повіта, 1910 р. Осип Яворський.

846. Відьма жабою.

Відьма пирикидáйи сї ў жьйбу тай скáче до корóви. Якби ї повісиў за лáпку áбо упік зилїзом, тó би та жінка, шо ї післáла, зáраз прибігла.

Зап. в червни, 1910, від М. Мокрицької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

847. Відьма перекидаєть ся в жабу.

Опирúцї і в жьйбу сї перекúне, піде до чужóї стáйнї молокó відьбирáти. Я такóж раз увúдїв, як жьйба лїзла до нáшого хлївá: а то булá опирúцї, такá кобíта. Я бив, бив, а вонá сї притайúла, — але я знав: бив, бив далї, а вонá потóму скакáла пóвиж мéне, ахá! а мявчьйла так, ги колú котé. Казáли мáма, абú ї булó зьзїмáти, і нїжкáми за бантúни[1]) привйизáти, то би сї булá просúла.

Відьма то лише на границю ходит, а опирицї молоко відобирає.

---

[1]) Дручки поперечні, що в горі сполучують крокви.

На сьвітого Івана досьвіта ходит опирицї і збирає до скіпньи росу туда, куда корови йдут і по фосах.

На сьвітого Івана у лїтї ночуют в стайни і стережут коров перед відьмами; кажут, що треба три рази косов махнути понад корови, то уже опирицї не має права. Опирицї таки ходит по смерти. Мама таки ходили по смерти. Сестра колисала в ночи дитину, а вони прийшли відовергли руку, тей сами колисали.

Зап. у Ходовичах Ф. Колесса.

848. Німка — відьма.

То їдна Німчиха продала корову рускій жінцї. На саме Юрє Німчиха обернула сї в жебу і прискакала до тої хлопки тай скаче по земли, посеред хати. Але жінка каже до чоловіка: Що то, каже, є, що ніколи в нас жеби не було, аш тепер на врочисте сьвето. Каже жінка: Возьмім, піймім ї і порізати ї так на кусьнї. — Тай взели, тай порізали крижі, тай ніс.

Тай тої Німчихи не видко було дві неділи на сьвітї. Аж у дві неділи вийшла покалїчена, ніс і крижі. І потому вна вже казала, що то він ї зробив. І казала, щоби не голосив нікому, що вна то знає.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Андруха Савки В. Левинський.

849. Відьма кіткою.

Єднóго рáзу ішóў ґоспóдар до своі́ стáйнї і кóло корóви увúдїў кітку; óтжеж узьúў ї і за гýбу привийизáў до слýпа і лишúў ї привийзану і пішóў спáти. Рáно прихóдит до своі́ стáйнї, а то жінка, йигó кýма. Кáе: „Е, то ви кýмо?“ — „Е, та пустїт мі, кýме, бо я так цїлý ніч тéрпю, щом мáло не згúнула, а ўже більше тóго не зрóбю, абúм прийшлá“. — І він взьиў і пустúў ї — подарувáў.

Зап. в липни, 1910, від Антона Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

850. Як відьма перекинула ся в кота.

То ніби так було: Мої тато вже знали, що відьми мают ходити, тай засїли за борону. І нема що, щось дверми рипнуло, дивлет сї, прийшла кобіта до хліба. Але же вони ще нїчого сї не кивали до неї, іно дивили сї, де вона піде — і пішла до корови і зачила ніби дояти корову. Як вони єї зловили, а вона перекинула сї в кота.

Вони потому того кота внесли до хати, і поти в хатї били, поки знов сї в кобіту не перекинув. І потому зачила сї просити в них. Каже: Я тому не винна, що моя душа пішла, а мій толуб дома лежит. — І ка-

же: Пустіт мене, а будете мати цілий рік молоко. (Але що з того молока, таке, як вода, ніц не було сметани).

Зап. від Івана Татчина в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

851. Відьма у виді пса.

У нáшім селі́ пирикúнула сї вíдьма псом тай пішлá до корóви. А той ґаздá узьúў корóмисло тай ї ўдáриў — то бýла с трéтоі хáти — тай ўна до трох день умéрла.

Зап. І. Волошинський в липни, 1911, від Мих. Олексина з Черновець.

852. Зловлена відьма у виді пса.

Йидéн раз пирed Івáном увійшóў чоловíк до стáйні ў Михáлчи — Васúль Зилі́нцкий. Ухóдит до стáйні в опіўночи ў дванáцьиті годúні, тай дúвит сї, жи сидúт пес кóло корóви. А взьиў, тóго пса вужúском злапáў і зйизáў, тогдú увіў до хáти і зачьúў йигó. бúти. Зачьúў йигó бúти, аж добúў сї — на вíдліў биў йигó. Биў тíлько, аж дóкіў сї не стáла с пса жíнка. Тогдú зачьúла вонá йигó просúта — спізнáў її, шо то йигó сусі́да — щобú нікóму нічó ни казáў. Дáла йимý пúить рúньских і напрáвила йимý корóву, що та корóва давáла йимý дванáціть літер молокá і більше йимý корóў ужé не псувáла.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

853. Відьма перекидаєть ся у свиню і пса.

У нас таке трафило сї. Отой Николай небіщик він дуже на єдну мав око, на чирівницю. А вни сї пильнували. Іде якас така свиниско. Гонєт ї. Далї переверла сї вна псом. Вни йдут за ним, та як го йімили, як взєли бити, так били, що пес не міг встати.

Другий день треба йти до Івана подивити сї, що єго жінка робит. Ага, та лежит на печи! — Що тобі є? — Слаба! — Від чого, не повість. Ту така сина, жи не може си раду дати. Аа, тоти си погадали: то ти була! То ти людьом хосен відбирала?!

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р. від Бабяка В. Левинський.

854. Відьма утїкає собакою.

Була в селї така дуже стара баба Варвара, всї казали, що вона відьма. Оце було так: Їдна жінка сховала собі за пазуху сир і хтїла знати, котра відьма видоїла у неї корову. На Всїнощни на Великдень пішла вона до церкви. Варвара зобачила у неї сир за пазухою тай видрала у неї його іззa пазухи, бо боялась, що та її у церкві пізнає між

другими відьмами з відрами та дійницями. Но та жінка пізнала її, Варвара обернулась собакою і утїкла.

Зі збірки Д. Щербаківського.

855. Собака на хрестинах.

У їдної молодицї були христини і она попросила нашу служанку за куму. Як всї вже прийшли тай забули зачинити двері, а в сїни вбігла чорна собака і як її не вигнали, она не вибігла з хати. Тодї іден чоловік взяв мітлу і погнав ся за нею; аж тодї вона пустила ся на утеки. Як раз тодї це було, як наш хлопець і друга служанка вийшли на вулицю подивити ся, що там роби ця на христинах; але вони почули, що в селї почали собаки заводити і як раз побачили цю чорну собаку. А той хлопець первак, а мужики кажуть, як хлопець первак, то він все бачить. От він і каже до служанки: „Ой втїкай, втїкай, а то буде зле". — А як війшла вже в кухню, то й він каже: Оце чорна собака була відьма і она перескочила через рів і паркан і тілько за нею зисвистало і зашуміло, а наші собаки так і погнали ся за нею в садок.

Умань, Київ. ґуб. Зі збірки Д. Щербаківського.

856. Чарівниця хортом.

Але рас маў ґазда дві корові; а була сусїда опирицьи, що відбирала молоко. Той взьиў, зробиў собі осикову борону. На осикову ї злапає. Дивит сьи, лїзе хорт через пліт — тай під корову тай цорк, цорк, ссе, як тельи. А він осиковоў бороноў тай іминў. Ввіў він до хати, взьиў, завйизаў до мішка. Оббив. Ей, каже, ґаздо, даруй ми житьи, цїлий рік будеш мати молока, шо не будеш маў де дївати. — І маў тілько; але в рімний рік не маў вже!

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя М. Капій.

857. Відьма йде за возом.

Як їхали тьотка, а ми їздили в Юрків на свадьбу, так за тьоткою відьма собакою рябою оказалась, іде і йде: кусать ни кусає і ни одстає, та хто зна, де й дїлась.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

858. Відьма з ведром.

Один вечер вишов я полюбовать куплиний дуб, который уже пилщики пиляли, осмотрів етот дуб і доски і пішов іще подиви ця на пиньок, который гож на ковадло. Толко доходю до пинка, как слишу шум і потом смотрю, как лїзить руда собака чириз ограду із відром і бряжчить (і даже

відро своїми очами бачив!) і іде до коров. Я бачу, шо це відьма і гукнув на собаку. Келки він до неї, а вона навтїкача чириз ограду та так брязнула відром. І іще почули люди, стали кричать, хотїли упоймать, но вона с шумом удалила ся, що із виду пропала.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

859. Стидлива відьма.

То в лїтї було, в нучи; стояла худоба в стайни і зайшов такий виликий красий пес мижи худобу і вийшов ґусподар ду стайнї і злапов того пса і втьив му в обох пиредних нугах пáзурі і вуха му обтьив. А то йиго була сусїда. І прийшов до тої сусїди, а вуна лижит на пйицу і він сьи питайи, що ї такого — а завúнина була. Він сьи питайи: Шо вам такого, шо ви хорі? — А вона кажи: Я рубала патики, втьилам си пальцї. — І встидала сьи вийти мижи люди; три тижнї лижила і зробила си так, жи вмерла зі встиду.

Зап. у падолистї, 1904 р., в Вороцові, Городецького пов. від Гнатка Мороза Ів. Савицький.

860. Вітиха — відьма.

Раз так було. Ішли парубки с коршми, а понапивані були. Перейшла їх корова. А то була вітова жінка. Вна сї перемітувала або конем, або свинев, або псом, або коровов. Але парубки мали добрі копачі. А тота сї корова добре забочила до них. Як узєли тай поламали ї роги. А та прийшла до хати тай лєгла. Віт собі: Шо тобі? — А на другий день віт питає: Котрі тї били? — А жінка сказала. Віт до коршми та до них: А на що ви менї жінку били? — А вни кажут: Нї, ми її не били. — Що він зробив, подав до міста. І вни так присїгали: Виділи ми якусь корову, а вна хотїла нас колоти, а ми були троха напиті і корову відбили. І так сї справа розвязала.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липнї, 1906 р., від Бабяка В. Левинський.

861. Відьма шкодить куром.

Відьма іде ў ночú, тай кобú дістáла с курúй пірьи, тай куркú не бýдут сї нéсти ў гнїздї — підýт по бурьинáх — попсує́.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

862. Відьма бере слїд корови.

Вýйна Ильчúха росповідáли, що як женýт корóву, а відьма стоїт на лїсцї, тай вітпровáдит їх очúма аж до цвúнтара, а вітáк лиш озмé слїдý тай... І молокá нікóли не бýло.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

863. Відьма краде капустяні висадки.

Одно́го ра́зу стеріг я відьми з дру́гим сусі́дом, а то за вісатки капу́стіні, щобй не зірва́ла — за насі́ньи капусти. І сиді́ли ми до опі́ўночи і ніко́гом не ви́ділп. Так по опі́ўночи уздрілим ко́ні у дру́гім кінци́ ў горо́ді, а то у тра́ўці. Тож ми побігли за кіньми, щоби тра́ўку не з'їли; тож єде́н біг з одно́го бо́ку, а дру́гий з дру́гого. Ми опини́ли сї си́рид горо́да і ко́ні ще́зли, не зна́ти де і що... Верта́ємо наза́д, ди́вимо сї на вісатки, а то уже́ позри́вано.

Зап. в вересни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

864. Відьма посилає жабу до попа.

Так бу́ло, жи жьи́ба йшла́ спа́ти д' ксьо́ндзови на лу́шко і так, ка́е, тут на подвірю роби́ў таки́й чоловік і ра́дьи сї ксьонц, шо́ би с тоў жьи́боў зроби́ти. І той чоловік ка́же: „За́рас та жінка бу́де". — Шос він поворожи́ў ї, і за́раз та жінка у тї хви́ли прихо́дит. Прихо́дит молока́, пото́му зноў прихо́дит решета́ — шос пози́чити, бо ї пече́... Нева́баўки зноў вже лети́г го́ла тай кричи́г: „Зми́луйте сї" — до ксьо́ндза. А ксьондз ка́жут: „Прощьи́ю тобі твої́ гріхи́, жибис білше на ніко́го то не насила́ла"...

Зап. в вересни, 1910, від Варвари Богоніс із Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

865. Відьма посилає дві жаби.

Я ту зна́ю таку́ жінку, що гово́рьи, що вона́ відбира́є молоко́ від коро́ў. Але нара́з до не́ї йде дві жьи́би, такі вели́кі, як бо́ханец. А вона́ тогди́ ті жьи́би ло́вит і ши́е с сиро́го полотна́ таку́ торби́нку і кида́е до то́ї торби́нки і вішіє тоту́ торби́нку нат ка́глоў, де сї пали́г — у дим. Наколи́ вона́ ў диму́ потри́мала так мо́же з чверть годи́ни, прибіга́е жінка, котра́ ї кума́ рідна і гово́рит до не́ї: „Ку́мко, пусті́г їх, не печіт. Я вам молоко́ то зве́рну, шом вам забра́ла і білше на ва́ше подвірьи ни наве́рну.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

866. Опирі помагають відьмі.

Їде́н чоловік хокі́ў злови́ти відьму ко́ло зі́льи, аби́ ни урва́ла. Він сиди́т, нара́з ди́вит сї, а его́ цілий горо́д ко́ний — пасу́г тра́ўку. А він пішо́ў тоти́ ко́ні загони́ти, а відьма прийшла тай то зі́льи зірва́ла. То ни бу́ли ко́ні, а́ли то бу́ли опирі. Їдна́кож він не ви́діў, як вона́ то зі́льи зірва́ла.

Зап. в жовтни, 1910, від Андрія Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

867. Як відьма сама прийшла до хати.

Я був на Веньґрах на кватири. Там мені добре було. Був у ґаздині. Вна мені казала: Своє не дам, чуже не хочу. — Відобрала від неї якась молоко. Я прийшов з зицирки, а вна каже: Не будем нині молока пити. — Питаю: Чому? — Бо взєла! За три дни будемо пити.

Тай так ги в полудне топит ґаздині. Налєла вна молока с кварту, аби сї гріло. Гріє сї тото молоко тай нема ніц. Нема, нема, нарешті біжит якас. А вна сї обернула до печи плечима та плечі гріє. Та якас прийшла до огню та все тре під груди. Тай говорит по мадярски до неї, лиш троха ї розумів. А ґаздиня їй каже: Було мене не зачіпати. — А та побігла гет. Нема, нема ї, — біжит другий раз. Так кричит на цілу хату: Пусти мене, бо згину. — А ґаздиня відтєгла молоко з печі і не знаю, де поділа. А та зараз перестала себе терти по грудьох. Вже ї не пекло. І молоко назад вернуло сї. Я сї її спитав, аби мені вповіла, аби я тото знав, якби до мене прийшла до дому яка. А вна не повіла, тілько сказала: Без гріху не можна.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Ілька Хонька В. Левинський.

868. Відьма на броді.

Щем хлопцьом був. Чотирнаціть років ми було. Тато мій ґаздовав, не я. Я вів коні на ніч, ги би завтра на Юрє. Тай веду горі водов. Але коні теньґі були, фуркотєт, не хотєт йти. Я потис кіньми, а коні зачєли бічи горі водов. А на воді ци кобіта якас махала чимос по воді, на броді. Як мі ввиділа, втікла від мене гет. Не знаю, хто то був. Та потому в тата було штири корови. То молока було цуд-цуд тьма. А нарік і молоко згибло і корови в рік згибли. Тото молоко, що вна собі хотіла, прийшло до мене.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Ілька Хонька В. Левинський.

869. Молоко з воловодів.

До́сит мій сусід казав такої: Каже, стояв я на кватири. Коров не виджу ніґде, а молока кілько богато, що внесе коновку за кождий раз. Тай потому мене кортіло подивити сї на ти корови, що так богато молока дают. Вна пішла ід коровам. А я, каже, дивю сї, як буде доє́ти. А вна підставила коновку, через ба́льок перевісила два воловоди тай, каже, с тих воловодів молоко так тече́. То с штирьох воловодів доєла мололо в коновку. А все, каже, як доєла, то казала: Сьтїй, маленька, сьтїй! — А то не було лиш воловоди. Ай, каже, не їв я то молоко пото́му.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липні 1906 р. від Митра Кушніра В. Левинський.

870. Молоко в уздечках.

Та биў йиден ґазда, а маў жінку чарівницю. І маў корову, жи мала богато молока. Прийшло на Юрьа. І так вона сьа готовит; взьала сконец і цідилце і пішла по луках рано. І все цідильцьом згортат росу і повідат: „*Беру пожиток, а не вшиток*". — А Жид Абранко пас коні там, уздечками згортат росу і мовит: А йа вшиток. — І привіў коні доміў, а молоко цьапкало з вуздечок дорогоў. А Юрьа било в неділю. Повісиў Жид уздечки на сьціну і так сьа устрашиў, бо молоко цьапкало. І він підставив бочку. Пак люди вийшли з церкви і зайшли там до тої коршми. І питают: Шо то йи, Абрум, жи ми ни маєм молока, хоць в нас йи штири корови, а тобі вóброти[1]) тілько дают. Що то за божьа година? — І йиго обернули за чаріўницю. Повіли му, жи го будут судити. І він вповіў за ту бабу. І пішли по ню радні, хотіли судити, жи вона з них жиє. І вона людий перепросила і мали зноў молоко. І юш.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від В. Грицунди М. Капій.

871. Молоко з обрутєнки.

Йидéн нáймит зібрáў кóні, займúў пáсти на ніч. Али вігнаў він ужé на пасóвиско, спýтаў, обрутінкú поздоймáў тай ідé до дóму. Дúвит сї, ідýт якіс дві бабú тай фусткáми махáют по збіжу по росї. Ідýт вонú тай збирáют тотý росý фусткáми. Али він дúвит сї, шо вонú рóбйи тай бирé тай собі оброкинкáми кúгайи по росї. Прийшóў він ужé до дóму, занïс тотú обротєнкú до стáйні, поклáў у стáйни на клúнок; рáно віхóдит ґаздá, а то ужé цілé мочýло зробúло сї у стáйни з молокá, а з оброкинóк фурт цуркотúт так, якби с кирнúці водá йшла. Ухóдит ґаздá до хáти тай кáе нáймитови: „Шо то йи, шо з обрукинóк молокó біжúт?" — А нáймит кáже: „Я" — кáже — „вúґіў, шо нáші сусїда і дрýга брáли тай росý збивáли фусткáми, а я" — кáже — „собі"... — Али низзáгоді сусїда прийшлá позúчити макíтри тай пішлá до стáйні. Ґаздá вітáк віхóдит, а то ужé по молоцї — ўже оброкинкú сухí.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

872. Ніж у терлици.

Відьми відбирают молоко, єк котра від того. Раз зачьили си жінки дивити, нема молока їх коровок. Шо се таке? Додумали си тай зібрало си скілька, йдут до тої відьми, а она сидит під терлецев. Застромила ніж у терлицу тай доїт, а молока пóвен цебер.

---

[1]) Уздечки.

Шоби пізнати масло, шо відьма робила, то вергти трішки на воду. Єк масло чисте від ґаздині, то риба приплине тай буде їсти, а єк від відьми, то всєка нехар до такого масла йде.

Зап. від Анни Жеґалюк 1902 р., в Космачи, Косів. пов. Клим. Лисинецька.

873. Молоко з сохи.

Відьма куда іде, то їде на терлици. Єк їде, то каже до терлиці: „Рубай, не дотинай; рубай, не дотинай“. Говори це так доўго, доки їде. Відьма відбирає чужі корові молоко і дає свої сосї (соха). Єк відьма дес піде, а її чоловік схочі молока, то озме сокиру тай боўхне неў ў соху девіть раз. Тогди в сохи поцюркотит молоко, а єк уже доста, то коўтне вістрем раз у соху і молоко перестане іти.

Так само робит опирь і опирева жінка, єк єго нема дома, а схочі молока.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Дмитра Павлюка.

874. З кождої хижки по пів лижки.

Ту баба йедна продавала масло. Приїхаў до неї з міста купець купувати масло. Ше не мала готового тай повідат: Льасьти си спати, я за той чьас масло зроблю. — Він лїг спати, али ни заспаў, дивиў сьи, як вона тото масло буде робити. Тей як вона пішла, шось мала на грьядьох і вергла в боденку і зробила масло і пішла на воду. А він слухаў, як вона бесїдувала, як робила: „З кождої хижки не беру нич, но піў лижки“. — А він взьаў, пішоў, потому то з грьяди зньаў і пішоў доміў; каже до баби нальати молока в боденку. Він уложиў кусник тих чаріў тей верг у боденку і каже: І я с кождої хижки не беру хобай по піў лижки. Як сьа молоко зачьало льати до хати, ледви втїк.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., від І. Федени-Іелетчака М. Капій.

875. Відьма поперед кіньми.

Бачив я падлюку, ту відьму, свинею то що. Минї шос ни даєць ця вона на глаза. Їдимо ми коло Лукіянкового двора, а попиред наших коний іде ка зна шо. А Петька й каже: „Тату, шо то?“ — Я зараз вила вихватив, туди сюди, нїчого ни видно. Так воно й подалось у гору.

Борисов. волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

876. Відьма водить чоловіка.

Ишо́ў чолові́к з мі́ста и буў на Ні́мчіщи[1]); иде́ коне́м тай вин ви́тти вздріў из Ні́мчіщьи, як ві́дьма ходи́ла тай сказа́ў: „Абе́с прийшла́ ра́но,

[1]) Висока гора між Вижницею і Ростоками.

дам тобі бéрда та ви́тий[1]). — А ўна як зачьи́ла го води́ті, то ці́лу́ ніч го води́ла тай так обби́ў си нóги... щістьи, що вин води́ў коньи́ — так го води́ла, аж дóки кýри запіяли. А вита́к вона́ му ра́но сказа́ла: „Абéс знаў, когó так мудрувáті!“

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижниця, І. Волошинський.

877. Як відьма щезла.

Шов я раз про їдну суботу, там сьи дівки заплітали; я мислив, жи то дівка, а то чьирівниці була. Ну, й хтів ям ї злапати, но тей ни міг: втіклá на то своє подвіри, десь ту во нидалеко сусіди і щезла і пропала. Шем ї вдарив палицив, втікла, аж тріщит.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Ворoцові, Городецького пов., від Івана Штойка Іван Савицький.

878. Відьма сопе.

Вів Питро поїть лошадь до ставка, так часів в одинацять. Став чириз рів пириводить, лошадь як захропить, як захропить та на-дибошки Він її диржать-диржать, а вона ще білш. „Я дивлюсь, каа', шо воно таке: собака ни собака, сидить і сопе“. Стрільнув би з ливольвира, та бої ця, яґби білш коня ни злякать. Давай він „Живий в помощі“ читать. Воно все таки стоїть, а лошаді нияк ни пиритяне. Тоді він давай на сторожа кричать: „Бири, Санька, коляку та побілше та йди сюди!“ — Той приходить, походили-походили, нічого не найшли. Росказують бабі Мархві і питають її: „А шо Тотиха ни відьма?“ — „Та то вона, стерва. То вона три годи ходила гороху рвать, а ти її ни дав — ото вона тибе й полякала та Питра“.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

879. Як молодиця ходила відьмувати.

Жили ми на хуторі; у нас піч завалилась. От ми договорили гончаря пирикидать піч, дали задатку руб, а він порядив ся другому робить, тай каже: „Ви пирибудити так, поживите де небуть, а в його сімейство вилике, так я йому зліплю поскоріш“. — От і пішов мій дід, попросивсь до 'днії женщини, а мінї, Боже, ни хотілось пириходить, та вже ніде діваця. От ми затіяли вже у місті борщ варить та кашу — моє пшоно. Вона унисла молоко на кашу: кашу варить молошну. Як глянула я на те молоко, так, Боже! якесь воно таке красне та чудне, шо мінї аж хто зна як стало. Посідали ми обідать, попоїла я борщу, а каші вже й ни їла. Як іздумаю, хто зна й як зробиця мінї, аж поверни ця все

---

[1]) До ткацького варстату.

в сиредині. От дождали вечира, вона оставля нас ночувать. Ну, оть я лягла на лаві крий стола. От і лижу, наче сплю. От воно встало й гукнуло мине. Я лижу, ни озиваюсь. Ось вона скинула юпку, роспатлала волося й пішла с хати. Я тоді вже лижу, сама ни своя. Ни скоро вже входе в хату вона та до мене, а в мене все так і потерпло. Та тоді: „Ти спиш?“ а я опять не озвалась. Ось она тоді од мене та до полу, наділа юпку, завязала голову та й лягла спать. Це вона ходила відьмувать.

Борисовська вол., Валуй. пов. Воронїж. ґуб.

880. Пси роздирають корову відьми.

Я був в Перемишли на цьвіченю. А був фірер з за Турки. І говорив о тїм, каже, жи я був три роки в другим фірером. І смо, каже, були на забаві. Взєли смо арляміш. І я сї, каже, напив дуже, а він не був дуже пяний. І смо, каже, пішли оба відтам на спацер. Ідемо на спацер горі вигоном, куди худоба йде. Отже-ж, каже, йдемо вигоном, а я зачєв співати. Аш він каже до мене: Тихо, тихо, щось ту зараз буде. Іде черівниці. — Став я. Кажу тихо: І рахує по кілю. І повідає все: Із усїх сїл сїм кісьлїв. — Иш той фірер став говорити й каже: Із усїх сїл сїм псів. — Отже-ж каже, я сї взєв його питати, що то буде. — А він мнї взєв казати: Ввидиш, каже, аж прийдем до неї. — Иш прийшли до неї, до хати чирівниці. А там навколо хати псів, жи нїхто не видів, кілько. Прийшла вона і не пустєт ї до стайнї йти. І мусїла випустити ту корову с стайнї. І тоти пси тілько по разу взєли корову, рознесли і пішли.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. пов., в липнї, 1906 р. від Федя Трача В. Левинський.

881. Корова рикає по смерти відьми.

Стрийна мáла вýжі тай тельи́, як продáст, то вуж сце; а молокó, як зачнé бувáло доїти, то так гуркоти́т, як у хмáрі перевертáє сї. Вітáк, як онá вмéрла, то корóва так рикáла, що трóхи двéрі не поломи́ла. І вітак у той чьис мýсїли продáти.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Павук із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

882. Відьма побита на смерть.

Я чуў, шо Гаври́лиха бýла відьмоў, тай як зайшлá до вýйкової корóви, тай вýйко як йми́ли, як наби́ли ґральми́, тай у гріб пішлá.

Зап. в жовтни, 1910, від Ник. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

883. Як чоловік зловив відьму.

Одийи чьоловік, ґазда́ маючій, ка́жут, шьо йиму́ піна́ на молоці ни стає́, а там одна, шьо одну́ ма́йи коро́ву, то раз на ти́ждень но́сит ма́сло і молоко́. Тай ка́жут, шьо йииу́ буў ї; то ўна така́ гий ди́мало, лиш по ши́ю тай голова́ тай сьві́тит, гий лу́шницьи, а віта́к гий зни́діє, по́рпайи сї і зноў зника́йи. Я чюў, шо вин узьи́ў шос со́рок баньо́к ци шьо, аби́ ни сказа́ў — заци́лькали. Йи відьми́ до ўсьи́кого, до кукуру́зїў і збі́жьи.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., *від* І. *Палинюка із Ростік, пов.* Вижниця.

884. Як мужик ловив відьму.

Чириз три хати од Іванихи Чиридникової жив дід Лиміш. Він часто випивав і як бувало напєть ся, то все відьом лаяв. Він нираз хвастав ся, шо зна всих відьом і шо він може хоч де її пізнать і поймать. Унадилась до його, ходить, доїть корову відьма. Він замітив, яка саме його навіща. Ішов пяний з кабака, остановив ся на супроти відьминої хати і почав її лаять: Ти, сукина доч, мою корову подоїла, я тебе бісову дочку запопаду! Ах ти чортова душа! Як пошне, бувало, її лаять, так всякими словами її тисячує. А вона іще далеко більше на його розсердить ся і нарошне на зло йому що ночі ходе доїть його корову. А він бач думав, шо він її наляка тим, шо нахваляїть ся її запопасти. А вона добре знала, шо він ни відьмак і нічого ни зна, а тіко первий син у матирі так, шо на жаль їй, вона ни могла його поколошкать, а сама його ни дуже боялась. Він коли бував пяний так постоянно проходячи мимо відьминої хати лаяв її, на чім світ стоїть. А вона і ухом ни вила, на зло доїла його корову.

Дід Лиміш, шоб звірить ся, шо иминно вона доє його корову, дождавши ночі взяв борону, пирикинув її у верх зубками і ліг сам під неї. Так як опівночі, дивить ся, іде женщина тиличкою, в одні сорочці, роспатлана, в руці цеберку несе. Промчалась мимо його в загороду і шось забормотала. Лиміш добре узнав, шо це та сама, яку він часто лаяв. Хотів було підхватить ся, погнать ся за нею, та ни міг ворохнуть ся, все равно, як звязаний лижав. Так все баче і все добре зна, а піднять ся ни може. Відьма видоїла корову і подалась упеть мимо тиї борони. Лиміш аж зубами заскрипів та ни міг підхватить ся. Лижав він під бороною до тих пір, поки аж півні закричали. Вилїз з під борони, подивив ся тіко у ту сторону, куди вона побігла, матюкнувсь, разів два плюнув і пішов у хату спать. Після того він став зорить за кожним слідом, куди вона піде, шоб підсісти на дорозї вичирком та дать їй па-

мяти, як чужих коров доїть. Вона хитра бісова після того боялась з ним зустрічать ся на самоті.

Зап. від Гальки Чиридникової, с. Шибекино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

885. Син викуплює зловлену маму-відьму.

Раз злови́ли ві́дьму в портини́ці тай му́сіў син іти́ тай заплати́ў дисьи́тку тай пусти́ў. (Ті́ло лежи́т живе́ биз души́, бо душьи́ летит у мішю́лї).

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Івана Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

886. Як наймит побив ґаздиню.

Буў ґазда і ґаздиньа і мали слугу. А та ґаздиньа була чаріўницьа. І тот слуга все ходиў на вечірки, так ніби як я. Тай вона мовила все: Не йди, бо сьи перепудиш колись чогось. — Але він ходиў. Але рас вона сьи зробила котом, то псом і зачила сьи на нього кидати. Той як прискочиў до плота, як вирваў кола, іминў бити — так збиў, жи ледво доміў прийшла. Не йшла більше пужьати, потому якись час полежала і вмерла.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Івана Федини М. Капій.

887. Чарівниця відбирає молоко.

Такий буў йиден хлоп — пішоў на Юри — чось му корова ни хтїла молока давати. Він сьи радиў жінки, а та му радила піти до хлїва: Стань собі за дверми і шось буде йшло до корови. — Він собі стаў за дверми, а в ночи прийшла опирицє і дояла корову. Він зараз ї злапаў тай зачиў бити. Вона сьи перекидала то псом, то котом, нарешты сьи перекинула ситом. Доти биў, доти биў, доки сьи не перекинула бабоў. Каже: То ви, кумо, такі минї збитки робите? Я вас зараз заскаржу. А вона йиму казала: Ніц нікому не повідай, всьо будети мати. Тогди поки корову маў, то все молока маў поўно.

Зап. у Подусільнї, Перемишлян. пов. від А. Демковича М. Капій.

888. Ніж у серци відьми.

Йиден чоловік йшоў до дому тай поступиў до коршми. Дайти ми молока. — Я би дала молока, али то таке звурджéне. — Шо питаєте, дайте. — Поставила то молоко, той вийми́ў ніж, запхаў шторцом, біжить відьма. Али вертить сьи, упхаў ї в серце ніж. Чоловічи, шо робиш? — Шо робю? Абис більше не робила нікому. Ніґди, поки жити буду, не збавлю.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Яци Кузя М. Капій.

889. Відьма, пробита ґральми.

На Юрі йиден чоловік пішоў в ночи стеречи корову. І якас тїтка прийшла до корови; він сї пустиў рас з ґральми, другий, третий, пробиў ї ґральми. І більше як з місьиць була слаба. А то була ґаздиньи его, Сахарка Заверухи жінка.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Проця Трачука М. Капій.

890. Як відьма випрошувала ся.

Прийшли тато з села трохи забавнї, тай пішли парубка будити, щоби конї вигнав. Прийшли на обору, щось дверми рипнуло; прийшли вони до стайнї, чують, щось сї худоба стлумила; приходєт до корови, коло корови кобіта. А вони собі гадали, що то котра дївка домашна, кличут вони: Каська! — А вона сї не обзиває. Кличут: Хто ту є? — Нїц. Вони тогди зловили єї за плече, а вона стала сї виривати і не обзиває сї. Вони тогди мало мисьлячи — лап за волосе, і злапали, вибили, вибили, вибили, і питают: Що ти тут робиш? — І знов бют; а вона зачила сї просити і каже: Дайте менї спокій, а будете мати молока, кілько схочете.

Зап. від Сеня Кукуяна в Іванівцях, Жидачівського пов., Н. Левицька.

891. Як парубок напудив ся відьми.

Буў у нáшого Илькá нáймит, отсей Васи́ль Хорт, — ще тогди́ моя́ жі́нка булá дїўчиноў — тай він казáў тóму Василéви, аби́ гнаў кóнї на ніч у вовéс, а він не хотїў гнáти, áли взьиў, пішóў ў жóлуб, тай льиг. То дїяло сї на сьвийто якéс, ци на Пéтра... — на Пéтра. Тай він льиг собі там у жóлоб, тай лежьи́ў, що сховáў сї у жóлоб від Илькá. Але дес сáме в опіўночи ди́вит сї, а ў жóлобі йи дьирки́, тай він ди́вит сї, а відьма йде, тай несé сьві́чку у рукáх так, гий куде́лю... Тай він як ї вздріў... бо вонá стáла на порóзї, а вонá йшла до корóви, а корóви там не бýло — корóва сї тогди́ ўположи́ла, тай ї перебрáли до маґази́ну, а вонá гадáла, що корóва у стáйни, — а він як ї уздрі́ў, тай сї ульи́к, бо вонá простоволóса тай гóла, напýдиў сї, тай тогди́ слабувáў чéрез дві недїли, — що сї буў ольи́к, — напýдиў сї буў дýжи.

Зап. в вересни, 1910, від І. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

892. Сват бє сваху відьму.

Рас Тимкó Зубрéй нибіщик роскáзуваў: Раз надійшóў він с кóршми, áле ди́вит сї, шос сї сховáло ў тéрньи під пліт. А він до нéї, тай ўсе нáлицеў, пáлицеў, а вонá бýла гóла (дóбре пáлицьи приставáла, зам. жінки). Але вонá вітáк ужé дóки терпíла, то терпíла, а вітáк кáже:

„Сва́ту Ти́мку, та то я, сва́ха твоя́, не бий мене́“. — „А я́кже ти сва́ха, то чож ти хо́диш го́ла по ночи?“ — „А я му́шу ходи́ти, бо я є призначе́на так ходи́ти, бо я єст ві́дьма“. — Тай віта́к він ї пусти́ў, наби́ў до́бре й пусти́ў (аж до́кіў сї не призна́ла, до́ти биў, ув. жінки). Тай аж поті́м зна́ли лю́ди, шо вона́ ві́дьма. Бо він вже ни одно́му віта́к роска́зуваў, яка́ то бу́ла річ.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

893. Кума відьма.

Оце годів тому двадцять у мене була дуже гарна корова, давала молока відер з двоє. Но якогось вечіра я побачив, що щось пішло в хлів і меньше молока стало. Ото я раз пішов в хлїв, щоб піймати ту нечисту силу, взяв ремінчик, свічку і горщик і лїг на сіні і жду, коли прийде, як кажуть люди, відьма. Оце як стало розвиднятись, я побачив ту саму нечисту силу, що приходила той раз. Я взяв ремінчик і закинув її на шию, тай так здорово побив, шо ледви до дому зайшла. Коли в день каже жінка, шо кума слаба. Я пішов навідать ся і розпитати, від чого вона це так занедужала. Коли приходжу, вона до мене. Я тоді догадав ся тай кажу її: Ото, кума, було не робити, шоб брати чуже молоко! — Вона посля вмерла. Отаке на світї кої ця меж людьми.

С. Войтовка. Зі збірки Д. Щербаківського.

894. Як ґазда побив відьму в мішку.

На Юрія ході відьми коровам молоко відбирати. Така відьма є звичайноў жінкоў, лиш дух у неї відьминьский. Ўна лїгає спати, а дух з неї віходит, тай єк летит куда, то віглїдає гейби свічка у міхурі.

Цес Юрко Михайлюк ўдного року того вечіра перед Юрієм пішоў голити си до ўдного ґазди тай там си засидїў. А він забуў, шьо маў свою стайню ухоронити перед відьмами. (Охорона така: бере си у кушку чорного ладану, проскури, котру роздают на Великдень, лупини з писанок тай тим си обкурює стайню. А потім бере си лайнїка тої таки корови тай робит си на дверях стайнї хрест. До такої стайнї уже відьма не введе). Засидїў си він до ўпіўночи тай іде відтіў до дому. Приходит до стайнї і чує, шьо шось доїт корову. Корова страх не хочі стояти. Подивиў си він у віконце, а то відьма (такий капшучок, а ў нїм світло) доїт корову. А він маў такий міх, шьо у него мож зловити відьму. (На такий міх пріде си на перший Свит-вечір основу і ткане і того таки дня має си віткати і ушити). Нагадаў собі за міх, побіг борше до комори, вініс тай увішоў несподївано до стайнї. Запер за собоў двері, підложиў

борше міх тай трутиў відьму у него таким зілєм, котре рве си на Юрія кождого року до сходу сонця. Трутиў, борше завїзаў тай далї бити палицеў. (Палицю утинає си на Юрія до сходу сонця). Биў тоў палицеў, биў, аж упріў і уже хотїў віпускати, але нагадаў собі, шьо ўна би могла єго скалїчити в злости. Биў, биў та так побиў, шьо ўна уже й не віщьила у міху і аж тогди віпустиў. На другий день чути, а то ўдна стара жінка, кажут, сночи дуже заслабла. Нагадаў він собі, шьо то буў дух відминьский з тої відьми у єго хатї. Не приходила ўже відьма до єго стайнї відбирати молоко, але й Юрко не забуваў свою стайню обкурити.

Зап. Осип Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Гаврила Струца.

895. Як чоловік убив жінку-відьму.

Мині́ роска́зувала одна́ жінка с Ка́мйинок, що ка́же, що як вона́ служи́ла у дру́гої жінки, а́ле вона́ сї віддала була́ за дру́гого, тай чоловік пішо́ў у по́ле сі́но грома́дити, а вона́ сї лиши́ла в ґазди́неў, с тоў відьмоў. А та жінка-відьма вже звари́ла вечерю тай ка́же до не́ї: „Ходи́“, — ка́же, — „Пара́сю, піде́м вече́ріти“ — а то бу́ло про́тїў (пе́ред, замітка зап.) Юрі, а на Юрі найбільше відьми́ воюют — „тай буде́мо льига́ти, бо за́раз ґазда́ не при́йде с по́льи“. (В Камінках косять сїно по мочарах і помежи корчами на весну, зам. запис.). Тай сі́лим, ка́же, тай вече́рієм карто́флї с квасни́м молоко́м. Але вона́ мині́ ка́же: „Бери́“, — ка́же, — „Пара́сю, вече́рій, а я йду на двір, бо шос това́рина рика́йи“. — А я, ка́же, вжем повече́ріла, чека́ю, чека́ю, аж вже віхо́джу на двір, тай кри́чу: „Ґазди́не, ґазди́не“, — а ґазди́нї нема. Аж ўже шос за дисьи́тоў хатоў та ґазди́ньи, тай несе́ ґі́йни́цю з молоко́м. А ї ґазда́ йде с по́льи, а ўна в да́леку пізна́ла сво́го чоловіка. Але ўже бли́ще підхо́дит чоловік, а вона́ сї не ма́ла де скри́ти, взьи́ла, тай сї переки́нула кі́ткоў. Вже сі́ла на плїт, тай зачьи́ла вя́ўкати, а він уздріў, тай здойми́ў граблі́ с плечи́й, тай кітку вздовж грабльи́ми, тай ка́же: „Агій на те́бе, та чо сї ди́виш на ме́не тай ва́ўкаєш?“ — Тай вже лиши́ў ту кітку, тай прихо́дит до до́му, тай питайи на́ймички, — а вона́ льигла, нема ґазди́нї, а вона́ льигла́, — пита́йи сї ґазда́: „Де, Пара́сю, ґазди́ньи?“ — А она́ ка́же: „А я знаю? Да́ли вече́ріти, тай дес віішли с ха́ти, тай нема, тай нема“. — Тай він вже до не́ї говорит, а́ле чу́є, а то хтос іде́ по́під ха́ту, тай так заво́дит... А він віхо́дит, тай ви́дит, що то йиго́ жінка. „А тобі що, До́цю?“ — А вона́: „А Бог би тї побиў, якіс мнї обрихтува́ў!“ — А він ка́же: „Ах йой, та коли́, а тобі що Бог даў?“ — Узьи́ў ї по́за шию, тай вво́дит ў ха́ту, а у не́ї на твари́ ца́лком кроў — грабльи́ми ї приголомши́ў... А вона́ ка́же: „А тиж не ви́дїў сьвіта, як я стоя́ла піт пло́том?“ — А він ка́же: „Я тебе́ не ви́дїў, я лише́ кітку ви́дїў“.

Тай до тре́тої днини вона́ уме́рла, бо ї грабли́щем розби́ў. Тай віта́к він сї сповідаў, тай каза́ў ксьо́ндзови: Щом уби́ў жі́нку, а́ле вона́ мині́ сї показа́ла кі́тка, тай!..“

Зап. в вересни, 1910, від Сеньки Барановської з Далешева, п. Городенка, І. Волошинський.

896. Як син убив матїр відьму.

Балакають люди, шо в Ганнівцї був ни дуже давно такий злучай: У однії відьми родив ся первий син з хвостом. Так прямо і родив ся з хвостиком. Це бач, кажуть, шо вона нагуляла його з чортом. Бо всї відьми по пятницях і серидах лїтають ночу на мітлах з чортами гулять. І ото бач, яка приживе од чорта дитину, то родить ся хоч і по образинї чоловіка, а з хвостиком. А бувають такі злучаї, шо родють ся зовсїм ни похожі на чоловіка, всї в ширстї і на чорта похожі. Тих уже ни пускають на світ, а скоріш убивають і закопують у землю, бо все равно піп христить ни стане.

Син вирос і був правдивий, ни любив обіжать людей, чужого нїколи ни брав. Він все знав, шо мати його відьмує і де вона бува і куди лїта. Він часто її галдїв, шоб вона все це бросила. Відьма за це його ни злюбила, слов його і слухать ни хотїла. Часто його гризла і нї за се, нї за те на його сердилась; досадувала, шо син зна про її продїлки. Син був хоч і з хвостиком і все знав лучче всякої відьми, а сам страшно віцьом ни любив і нїколи нікому ни робив зла, одним словом поганими дїлами він ни занїмав ся. Він був лучче всякого обноковенного чоловіка

Раз якось мати на його розсердилась і качалкою торохнула його разів три добре таки. Син сей раз пиритерпів, ни став її колошматить у образї матирі, а оставив до ночі. Настала ніч, мати його накинула свитину і подалась в дому. Він добре знав, де в їх бува зборище. Взяв гарний ґренджик осиковий і пішов до того двора, де вони зібрались. Сїв під тином і жде, поки вони вийдуть на роздобичу. Відьми посовітались між собою, куди які йти доїть коров. Прикинулись в собак і подались. Дивить ся він, цїла шайка собак біжить. Одна стрибнула чириз тин, як є біля його, друга, третя, і так їх штук шість пирискочило чириз пирилаз; а далї біжить саме послїдня, біла, ряба собака. Він догадувавсь, шо це сама вона. Тіко вона спялась стрибать чириз пирилаз, а він як ошарашив її ґренджиком по голові, вона так і гепнулась на землю. Він тодї, як почав її молотить тию палкою, по чім попало! Бив, бив, аж уморив ся; бросив її в ярок і пішов до дому. Лїг спать ни в хатї, а під повіткою.

Ранком увіходе в хату, чує, мати на пічі стоне, уже пошти шо вовсїм кончаїть ся. Він і пита: Мамо, чого се ти? Захварала, чи шо? —

Еге, бісів син, як бутьто й ни знаїш. Шоб вони тибі повсихали. — Я нічого, ни гріши на мене, хібаж я став би свою матїр бить. Собаку у ночі я одну лупцював; так собаці, кажуть, собача й честь, а тебе я ни трогав. — І так вона день помучилась, а ночу й здохла.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

897. Відьма в тяжи.

То бу́ла одна́ жи́нка-ві́дьма; вона́ бу́ла на́йстарша тай була́ кишка́. Пішла́ вона́ зльигаті, а ї прийшо́ў чьис, аби́ йшла на се́йму і то му́сіла — зна́єтйе, — бу́ті; тай вона́ попроси́ла чьоловіка, аби́ пішьо́ў чьоловік зроби́ті за ню цу слу́жбу, а чьоловік ка́е: „Та йик я бу́ду іті́ у цу слу́жбу, коли ні зна́ю, йик ітйи́". — А вона́ ка́е: „Я тобі ска́жу як: Озми́ собі" — ка́же — „замі̇та́ўку тай сьидь си, скажи́: Го́йса, тай за-ї́деш, аж де тота́ се́йма йи. Бу́де́ш на се́ймі, а віта́к, куда́ схо́чеш, то сеў кобилоў заїдеш, а́ле аби́с ї ні каза́ў: ци, лишь го́йса, бо з не́ї упа́деш тай буде́ш іті́ пішки; тай аби́с віта́к ни бануйва́ў, шьо я тобі ні каза́ла". — А вин змили́ў си, тай сказа́ў: ци, упа́ў с коня́ тай сами́й піший йшоў.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лилика із Ростік, пов. Вижниця.

898. Стріча в коминї.

Буў наймиток ф такої баби чаріўниці, згодиў сьи на рік. Тей льигла вона с ним спати, али слухайи він в ночи, баба взьила с під постелї кацюбу, добре намастила (хороба знає чим...) маслом, сіла і поїхала комином. Али так той переспаў сьи, слухає, їде баба зноў комином. На другу ніч так само. Али він думає си: Поїду я сибі. — Взьиў кацюбу, сів і зачив їхати. Али тимчисом ни знаў, як то до тоо траба вогорити. Заким він виїхаў с комина до гори, то їхаў може зо штири годині. А чаріўницьи вже назад вертала і вобоє сьи здибали в коминї. Али тимчисом зачила чаріўницьи Івана бити. А він взьиў і сказаў на другий день людьом, шо так і так, та баба є чаріўницьи. — Тоди сьи зачили пільнувати с худобом. Али рас йиден ґосподар злапаў тую чаріўницю у хлїві і взьиў і фтьаў ї фсї пийить пальці. На другий день баба навіть ни злїзла с пийица. Посходили сьи ґосподарі і зачили сьи з неї сьміяти. І вона вже вйинци того не робила.

Зап. від Стефана Рівного в Іванівці, Теребовельського пов., М. Капій.

899. Чоловік летить за відьмою.

Прийшьо́ў чолови́к тай ўпроси́ў си на ніч у жи́нки; тай льиг тай лежи́т, а́ле ди́вит си в ночі́: жи́нка вста́ла тай попа́хала с ка́ганчіка тай

пишла́ у горн (ко́мин). А вин перегодийу[1]) тай гада́е собі: „На́йко і я попа́хаю“. — Вин попа́хаў с ка́ганчіка тай пишо́ў за неў ў горн. Тай прихо́дит на сейм там, де ўна, а ўна ка́же ему́: „Чьо тйи прийшьо́ў тут?“ — А він ка́же: „Чьо ти прийшла́, то и я прийшьо́ў д' вам.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Н. Хімчинської з Ростік, пов. Вижниця.

900. Відьмина масть з під порога.

Буў оде́н чоловік удове́ц і ходи́ў до одно́ї жінки, а та жінка була́ відьма. І йиму́ лю́ди каза́ли, що вона́ відьма, а́ле він не віриў лю́дем тай сї в неў ожени́ў. Одно́го ра́зу у ночи́ ў двана́цїтї годи́нї вста́ла вона́ і зачьи́ла копа́ти піт поро́гом зе́млю. Вікопала ма́сти, помасти́ла сї по́під па́хи і сі́ла на коче́ргу тай ка́жи: „Гіб-гоп, аби́ я бу́ла ў орендарьи́ ў піўни́ци“. — А вікопала ма́сти двоя́кої, аби́ ма́ла туда́ і ві́тти. А той чоловік уста́ў, вікопаў собі ма́сти одно́ї, намасти́ў сї по́піт па́хи, сїў на сту́пу тай ка́жи: „Гіб-гоп, аби́ я буў ў орендаре́ві піўни́ци“. — І зале́кіў до піўни́цї то́ї, а там його́ жінка та́кі ме́жи відьма́ми їст хліб і пе вино́. Вже ві́тти — вона́ сї намасти́ла по́піт па́хи і полекі́ла наза́д, а він не маў ма́сти дру́гої і сиді́ў аж до днини, до́кіў сї не розви́днїло. Прийшо́ў ореңда́р до пиўни́цї, а він сидйт ў пиўни́ци. Зачьи́ў сї той пита́ти: „Чо ти ту зайшо́ў?“ — А він зачьи́ў росповіда́ти, як то бу́ло, тай оренда́р єго́ віпустиў с пиўни́цї. Прийшо́ў він до до́му, а вона́ спа́ла. Він тогди́ зачьи́ў ї роспи́тувати: „Чому́ ти мене́ не вівела тако́ж?“ — І узьи́ў ї, ўбиў, а сам пішо́ў до криміна́лу і вітсиді́ў три ро́ки.

Зап. в мартї, 1912, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

901. Три неділї в дорозї.

Вони бач оті відьми у Київ мотають ця у вечирі. Це на заговини тих відьмів понасходилось в одну хату до відьми; так вони все повиїдали в молошника. Тодї кажна як шморгне у камін! — А я чула, що вона попериду чогось лизне та у верх. А чоловік відьми підглядів та собі лизнув та й заграв за ними. А вони побачили його: „Чого тибе лиха година принисла сюди?“ — Так він три нидїлї виртавсь до дому. Кажуть, як відьма вмре, так нигоден дячок ни вичитае всю ніч.

Борисовська вол., Валуй. пов, Воронїж. губ.

902. Жовнїр і відьма.

Буў у нас Проць Бі́ґос, що при во́ську служи́ў, тай оповіда́ў, як вони́ стоя́ли раз на кватйри. Каже, що льиг на ла́ву, а відьма уста́ла

---

[1]) Пере́чекав.

ў ночи́, вікигла плужо́к с ша́фи і зора́ла на при́пічку тай посі́яла про́со. Ў кі хви́льці про́со зійшло́ і зацви́ло. Ўна взьи́ла ў мищи́нку то про́со, змоло́ла і намасти́ла сї, пішла́ на грани́цу с кочергоў і зачьи́ла сї би́ти з відьма́ми. А йиго́ ку́мпан оде́н на ла́ві лижьи́ў і нара́диў Про́цьи, аби́ тим про́сом сї намасти́ў. Проць намасти́ў сї, ско́чиў ў ка́глу, забіґ на грани́цу і як ухо́пиў ме́чик, перебиў їх двана́цїть, а віта́к від ґазди́нї похва́лу ґіста́ў. А яку́ похва́лу?" — На те́рлици ї́хати до до́му. Ніяк вона́ ї́му́ ни каза́ла лиш: гайд. І він так ї́хаў і ни ви́ґіў піт собо́ў, шо то те́рлицьи. Кумпані́стий на не́го чика́є, а Про́цьи нима. Со́нци ду пулу́дньи дохо́дит, він піт сило́м пообзира́ў сї ко́ло кра́йної ко́ршми, де найбі́лши люди́й і сказа́ў: вйи; а те́рлицьи упа́ла і він біз нїчо́го сї лиши́ў.

Зап. в червни, 1911 р., від В. Скотини з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

903. Піп із відьмою на балю.

Була удо́ва-богачка и ї сї — ни дивуйте — диржеў сї, най сї преч кажи, ксьондз. Є, уважеєте, и між ними (ксьондзами), шо має горечу кроў на челєдь и грішит так, як и ми.

Але та удо́ва була непроста тай куждої нової се́реди дес ходила на якус границю, якис сейм они там мали, а при кім и баль мали, уже по кім сеймови ніби.

Але кажи раз еґомоскь до неї: Але й бо ти їдеш усе на якис баль, а мине ніколи ни озмеш...

— Е, кажи, то ни для вас, кажи, еґомоскь, аби вас туди трудити.

— Чому? Видит сї, шо я ни годен там піти, де ти? Гадаєш, шо я ни годен сї так обійти из людьми, як ти?

— Но, алоў, кажи она, прийдети тогди и тогди и поїдимо...

Але то хати були курні, коме́ніў не було, лиш вікно у горі (у стели) на дим той уже. Дала она ксьондзови замітачку, а сама сїла на кацюбу и каже: Ну, еґомоскь, їдьте цирез горішнєк...

Віїхали они горішнєком, сперед хати є брика, є конї-сивашки, посїдали и їдут. Але їдут они, а она ксьондза наказує: Еґомоскь, кажи, ви коби, кажи, мали у гадцї, шо вам буду казати: у вас, кажи, є мода, шо шо-тай зараз благословити, ци порцїю, ци шо буґь, хлїб ци шо; а там, кажи, абисти сї ни поважили тото робити (ніби на кім балю).

Приїхали они там, до того двора — та́м таких гостіў, таких пановіў, поўна хата. Але посїдали они за стіў, сперед куждого стоїт килїшок из якимось напоєм, такий погарь стоїт. Але берут они пити, а тот ксьондз забуў сї тай свій погарь переєрстит, переблагословит — усьо пропало... Пропало гет усьо чисто, лиш тьма стала так, як би очи за-

жмуриў — ніц не витко... А тот ксьондз из страху уже ніц не пиў, лиш держит то у руках и як сиґіў, так сидит. Але даў Бог днину, уже сї витко, дивит сї він (ксьондз) — а то він — ирщененький — сидит на гіли, на смиреці, а у руцї держит кінцке копито (по колїно лаба из коне). Та як изліз, то аж за три роки заплїў сї до свого сила.

Зап. від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов, 1908 р. А. Онищук.

904. Наймит назначує ґаздиню відьму.

На́ймит бўў, у тако́ї ґазди́нї служи́ў, шо бу́ла ві́дьма. І він ви́діў, шо вона́ роби́ла: Намасти́ла сї, сїла на кочергу, тай сказа́ла: „ну“ — тай стаў кінь. Він собі намасти́ў сї, сїў на яки́йс пати́к і скава́ў: „ну“, і там вї́їхаў, де вони́. І там ро́бйи відьми́ своє́, тай вони́ ка́жут: „ну“; — а він ка́же: „ну, перетну“. — При́їхали до до́му, а вона єго́ зачьи́ла карта́ти, бо вона́ ма́є знак, що він ї назначи́ў на голові і вона́ єго́ би́ла.

Зап. в вересни, 1910, від Андрія Богоноса з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

905. Як відьми побили Гуцула.

Єден Гуцул ішоў до дому і єго посіла ніч у дорозї. Було то перед Великодним тай він упросиў си до ўдного ґазди на ніч. Єк уже ўсї полїгали, Гуцул также лег і удаваў, шьо спит. Ґаздиня гадала, шьо ўсї спе, ўзела з під припічка масть тай си намастила тай крізь гори пішла каглоў. А Гуцул придумаў собі: Ей, ци й я не намастиў би си тоў мастиў! Зачьиў мастити си. Їк уже пашмаруваў си, хапнуло го під каглу і потїгло туда, куда пішли відьми. Родимі відьми мали свої мечики від терлиці, шьо колопнї кіпают, але він не маў. Єк відьми йшли хітарем, границею між полями сусїдних сїл, говорили: Шьо тну, не перетну. — А Гуцул кае: Шьо тну, перетну“. — Єк не злетї си відьми, єк не зачнут Гуцула парити, аж коўпіт летїў. Прийшоў сарака Гуцул з ґаздинеў до дому та не йойкає си, не, а ґаздини нїчо не шкодит, бо ўна відьма.

Зап. Ос. Михайлецький в Тростянци, Снятинського пов. від Стефана Глушка з Джурова.

906. Як парубок потяв відьми.

Йиден наймит служиў в ґазди. І він спаў на дворі. І подивиў сьи в вечір в вікно перед Юрьим. А та ґаздиньи мастила сьи якоюсь мастию і він тото бачиў. Як він тото бачив і взьила кацюбу коло комина, як стала, то не знаў, де вона сьи дїнула. Де вона пішла, пішла на границу, бо то була відьма, шо молоко збирає. А той наймит увьиў різак, той шо сьи січку ріже від скриньки, віострив і масьць сьи тота лишила і посмаруваў сьи і сам за неў з різаком пішоў в каглу. І на граници застаў їх багато, си́ла. І всї були з кацюбами, лише він бўў з різаком.

І на граници відьма кожда каже: „Тну, не дітну“. — А він нічого не знаў тай каже: „Шо втну, то перетну. — І покалічиў дужи сила, багато. І йиго тогди загнало дуже далеко у сьвіт, бо він нічо не знаў. І він, як єго загнало, вітак вертаў сьи назад, до того села. І вирнуў сьи за десіть літ. Служиў, і так ледво не ледво за десіт літ вирнуў. І як прийшоў до свого села і прийшоў до тої самої ґаздині, шо служиў. Тай ї дуже скалічиў, шо була бес руки, тогди на граници. І там, котрі були, то всї покалічиў. І всї знаў, котрі є в тім селї відьми. І тепер там сьи довідав, як можна пізнати відьму в селї: Аби взьити, на перший сьвитий вечер на руский посадити чисник і аби ріс до виликодних сьвит. І так йиго хоронити, жиби йиго не рушити, то в вікнї, і в виликоднї сьвита як сьи йде с паскоў і той чисник зірвати і взьити під язик. І так буде видїти, котра відьма, то кожда буде мати дійницу на голові, а ніхто не буде видіў, лише той, хто має чисник. Хто хочи пириконати сьи, най то зробит, али не буде жити.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

907. Підкована відьма.

Буў такий ґосподар і в того ни годни були наймити служити. Бо вона була опирицьи. Перекинула сьи в почи коньом, казала на себе сїдати, аби їхаў на границї. — Казала йиму, аби ни казаў вісьта або ґайта, але все: кода кода кода... Так вона кількоро наймитіў збавила. Там забили на границьох. Аж йиден буў такий мудрий, прийшоў на службу до неї, та перекинула сьи коньом, казала сідати. Сїў на ню і їде. Приїхаў до ковальи, каже: вісьта! — Каже: Ставай, будем коньи кувати. Коваль встаў тай укували на всї штири ноги. Він взьиў собі косу, вона му казала, аби сказаў на границї: „Кого втну, не дотну — а він казаў: Кого втну, перетну. Як зачиў тьити, всї опирі порубаў, а ксьондзови вухо відотьиў. Просила йиго, жиби віў назад до ковальи, жиби підкови повідриваў. Він вибуў в неї, пішоў до ксьендза на службу до того, жи му вухо перетьиў. Він сьи питаў того ксьендза, хто йиму вухо перетьиў. — Ксьендз казаў, жи пішоў до церкви і сова з бантіў злетїла і йиму пазурами вухо подрала. Він потім йиму вповіў, жи му то вухо на границьох втьив. Той ксьендз му заплатиў, жиби нікому не вповідаў за то, бо би з ксьендза скинули.

Зап. у Подусїльнї, Перемишлян. пов. від Антона Демковича М. Капій.

908. Як вояк підкував відьму.

Прийшло раз війско у село. Тай оден жовнер став на кватиру у одного ґазди. У вечер уснув ґазда тай діти, а жінка крутит си по

хатї, шос нїби пораїт, хоть усе було покутане в хатї. Тот жовнїр був цїкавий тай здогадав си, шо баба жде, шоби він уснув. Він притаїв си, а все зпозирає, шо баба робит. Она взєла флєшечку з полицї, помазала си, сїла на кочергу и гайда в комин, пішла. А він встав, взєв и бере собі флєщинку и розібрав си, помазав си, було и теля в хатї, а він и телє помазав и сїв на заміталку, пішов в комин, та гайда за нев, ше й телє взєв з собов. На чьис упав там у світї світельнім меже відьми, а они си бют на тїй горі, а телє бігає меже ними. Єк би був телє не взєв, були би го рознесли. Они си бют, але знаків не роблє собі, бо примавляют собі. Они знают, бо щезби помагає, тай издици йім помагают. Відьми собі примавляют: Шо тну, не дїтну", — а жовнєр каже: „Шо тну, в нї' дїтну! Тай всї чирівницї позначив. Вітак каже ґаздиня до жовнєра: Розумнис, шос телє взєв, був бис сам загинув; а так сїдай на мене, бо й за місяць не будеш дома з сеї гори. Тай зробила си кобила з неї. Лишень сїв на кобилу, тот чьис опинив си в знаємім містї. От коваль. Він збудив єго: Куй ми зараз конину на всї чотири нозї на остро. — Тай она не говорит д' нему, стала білов кобилов. Підкував, приїхав ид хатї, злїз, пішов, лєг спати. Она вийшла в хату жінкою, побелендїла и ґвавт болит, підкови на руках и ногах; а єк була кобилов, то ї не болїло. Понакривала си на постели та стогне: Йой, йой... Шо тобі, жінко? — питає чоловік. — А жовнєр відзиває си: Я вам скажу; я їхав на нї, и я мусїв кувати, бо підбила си. — Чоловік каже: Йди від мене в світ! — бояв си єї. — А суд сказав: Та лиши, от дїти, шо меш дїяти; она там вже не піди; най такє щезне. — Підкови якос повідривали, та вігоїла си та вже більше не їздила між чьирівницї та відьми.

Зап. від Анни Жеґалюк, 1902 р., в Космачи, Косівського пов. Клим. Лисинецька.

909. Відьма кобилою.

Відьми́ пе́ред Іва́ном то́ї но́чи ма́ют таку́ масть, що намастьи́ сї і сїда́ют на те́рлицу і чи́риз ка́глу ї́дут на грани́цу і там сї ко́сами руба́ют. А у̌ їдно́ї жінки служи́у̌ на́ймит і уздрі́у̌, що вона́ пе́ред Іва́ном намасти́ла сї і сї́ла на те́рлицу і поі́хала. На́ймит узьи́у̌, уста́у̌, розібра́у̌ сї, намасти́у̌ сї і ко́су си узьи́у̌ і поі́хау̌ за неу̌. Як прії́хау̌ на грани́цу, там було́ бага́то відьмі́у̌ і та йиго́ ґазди́ньи, жи він у не́ї служи́у̌. І руба́ли сї ко́сами і каза́ли одна́ дру́гі: „Як утну́, ни перетну́". А той на́ймит руба́у̌ сво́ю ґазди́ню косо́у̌ і каза́у̌: „Як утну́ і перетну́". І ту ґазди́ню поруба́у̌ косо́у̌ і взьиу̌ і поі́хау̌ до до́му і льиг спа́ти. Ра́но у̌стає́, а ґазди́нї єго́ нема. Він прихо́дит до ста́йнї і ди́вит сї: яка́с кобила ко́ло жо́лоба. І взьиу̌, дау̌ тї кобилї сі́чку ї́сти. І та кобила стоя́ла ко́ло жо́лоба і сі́чку ту ни ї́ла. Аж віта́к у до́бу ди́вит сї, а ґазди́ньи йде до

ха́ти, і так пома́ло, же ле́две йде, віта́к два місі́ці бу́ла слаба́. А той на́ймит служи́ў лише́ у не́ї пйить місі́ціў і ўна йиму́ заплати́та за ці́ли́й рік і єго́ вітпра́вила.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

910. Відьма з Космача.

Була, каже, в Космачи Курищучка тай тримала собі двох наймитів. Одному давала їсти багато і добре, і той був худий, як горстка; другого годувала як будь, а він собі, як певцух (ситий). Так каже той ситий до худого: „Гей бра'! та ти так файно їш, та ти такий худий? — А той каже: „Іди, лїгай в ночи східного четверга (четвер — послїдний в місяци) там а там спати, то будеш знати, чо я худий“.

Прийшов східний четвер, в ночи лїгає він під вуглом хати, спит не спит, що буде? Але приходит в передопівночи ґаздинї. „Так і так, — каже до него — я відьма, вставай, вези мене на Гирицю, на сугир“ (місце, де збирают ся відьми). Поїхали. — Приїхали там (а вона з него зробила коня), присилила вона єго до верби, натрясла з верби грушок: „На! їж!“ — Він наїв сї, а вона дає їму в рукі замітавку (кочергу) тай мовит: „На цу замітавку, обганьий сї нев, але кажи: „Тну, не дотну“ тай дес щезла. Гей! як прийдут до него відьми, а він обганьиє сї, та все: „Тну, перетну! Покалїчив усїх! Надлїтає вона (господиня) тай каже: Щос наробив? буде біда! — Перемінила єго назад на чоловіка тей каже: „Сїдай на мене тай тїкаймо. — Як будем тїкати, абис не казав: цу, але абис казав: ну! бо як скажеш: цу! то як стану, вже сї не рушу далї. — Перекинула сї вона в коньи, він сїв, тїкают. А там межи відьмами крик, гоньи за ними.

Прилїтают вони в Космач, а він коло самого Цигана: цу! а вона стала. Він злїз та збудив Цигана та каже: „Прислав мнї ґазда, абис підкув кобилу“. — Циган, як Циган, підкував, а той поїхав. Приїхали на вагороду, він пустив ї, а вона пішла до хати. Там знов стала жінков, накрила сї тай спит. Але будит її чоловік рано, дивит си, а вона має рукі й ноги підковані. „Абих був тї не видїв“ — каже чоловік. — А ти що, підкови маєш? — А вона признала сї: так і так. Бере вона з жердки сердак, тай несе Циганови, аби повідривав підкови.

Зап в Текучі, 1908 р. Дмитро Бойчук.

911. Відьма над відьмами.

Служив в одного ґазди слуга — а того ґазди ґаздиня то була відьма. Отже тот слуга докмічував си, шо опа є відьма, и то старша меж відьмами, яко комендант. Нового четверга слуга сокотив, шо з нев

буде си робити. Єк позбігали си відьми до неї в завлєги (значит о 9 годині) и взели згарки, бо давно скіпками світили. Отже одним кінцем світили, а другим спороли перед печьи припіч, бо то звикле у хлопів припіч з глини, и посіяли лен перед пічьов. У одні годині си уродив и достиг и зібрали го, вітовкли, и зробили з того насінє олій. А все тото нечиста сила ділала. Слуга на лавици не спав, на то си дивив. Єк понамашчували си тим олієм и посідали, а то їм чорт помагає, на замітачки и вилитіли всї кріз каглу и поїхали на Ґутин, на гору, на своє призначене місце. А череп тот забули сперед печьі. Тот слуга встав, взєв тот череп з тов мастьов, шо було в хатї посудку: коновок, цебрів, мотиків, горшків — всьо то понамащував, и сказав їх слово, так єк они казали, єк ішли кріз каглу. До того посудку сказав: ну! Увес посудок, кріз каглу повіскаковав до сїней, а сам сїв у зілницу у ту, шо си плате золит, и помастив себе и ту зілницу и вітитїв кріз каглу він из тов зілвицев и поїхав за ними на ту гору, де они си баталюют. А то була зимна пора. На ті горі знайшов всєку овоч так, єк в лїтї у наймудрішім оґроді сливки, яблука, грушки, виноград, всєкі лїтні овоші. И нарвав того з кождого дерева, и наклав т' собі у ту зілницу. И відьми за него потємили и зачьили єго шукати — и говорити собі, шо: Тут дес прісна душьи вонит. — А він из ,тим утїк назад до дому. Сказав ну! и дома. И вісипав тото за постїль у царок, тай лєг и спит. Она рано зачьила єго буджьити, яко ґаздиня слугу, и каже до него: Вставай! А він не хотїв сев разов єю послухати. Сказав до неї: Тихо, відьмо. — Она пішла д' ґазді, зачьила си вадити з ґаздою, шо слуга не хоче єю слухати. Ґазда прийшов д' нему и питає: Чео ти жінку мою називаєш відьмою? — А слуга каже до ґазди: Бо она такі є відьма, и то такі старша, над відьмами відьма. — А ґазда каже: То не може бути. — Каже слуга: Я вам дам довід, бо я сеї ночи не спав, я ходив на Ґутин там, де они си баталювали з відьмами и приніс єм вітти знак, всєкої овочи, котрої в зимі не родит си у нас. — И взєв та показав. И она вздріла, шо нема куди крутити. Ґазда пішов по попа, и привів г' хатї, шоби єю благословив, и заклинав, шоби она вже відьмов не була, аби була чьистов чьильидинов так, єк є кожда.

Зап. у Космачи, Косівського пов., 1902 р. від Михайла Палїйчука Клим. Лисинецька.

912. Жінка опириця.

Я жінку мав опирицю справедливу. Я дванайцїть лїт не знав, що вна опириці. Аш далї, як місєц настає на четвер, то вни ходили до сейму. І потому прийде с сейму і рано дуже довго спит. А я нїц не знав. А далї кажу до сусїди, що моя жінка мусит завше на четвер спати;

ніхто би не збудив її, поки сонце високо не буде. А далї взєв я сусїді казати, яка річ. А він: Е, то вна мусит бути опирицї. Він каже: Знаєш ти що, ти сї переконаєш. Як она леже спати, оберни її туди головою, куди ногами. Та ти пізнаєш. — Як вна заснула, я її обернув туди головов, куди ногами. Рано вже добре сї розвиднїло, — не встає. Сонце високо, — не встає. Вже гет пізно, люди йдут до поле, вна ще не встає. Аж далї взєв я, обернув ї назад так, як лежела. Зараз встала. Чухає сї і каже: Ой-йой, як я заснула міцно. — А я мовю: Ти не заснула, ти опирицї, я сї тепер переконав. — А вна каже: Що би тобі шкодило, як би я опирицї була? — Я мовю: Та ми ніц не шкодит, але я тебе сї бою. — Аж потому пришов чес, вна мала малу дитину. Ту би йти до сейму, а вна не може. Каже вна менї: Підеш ти. Я мовю: Та що ти говориш? Та мене опирі, мовю, задушили би там. — А вна каже: Не бі сї! Ту, каже, прийде білий кін, та ти сядеш на нього, тай він тї заведе та возми си он є за кітлом моя шаблї деревяна, що маю від них. Ну, каже, тепер зрихтуй сї, будь на поготовю, бо прийде кін. — А я сї зрихтував, там деревєну шаблю не взєв. А я взєв кошу. Припев їм до боку та йду на того коне під хатов. Приходит тот кін, а вна наказує, абис не казав „ві“ лише „цу“, бо тї лишит. — Тай незадовго приходит тот кін. Та я сїв на того коне. Як ме взєв тот кін аш там, де вни сї сходет. Там посходили сї всї тай облетїли всї границї вже перед дванацїтов годинов. Як мали сї розходити, то тоди взєли радити сейм. Їдни кажут: Так будемо робити, аби середнї люди вмирали, а старі, би сї лишели. — А я тоди обізвав сї: Неправда! Кажу: То молодї німрут, а на старих хто буде робити? — Тай ще кілька з них обізвало сї за мнов. Потому зацели сї сварити, а далї почали войну. Як узєли деревеними шаблема вилушкувати, тай тоти до тих, а тоти до тих. А тоти рубают, тай все кают: Що, каже, втну тай не дїтну. — А я собі взєв кошу тай все кажу: Що втну тай перетну. Тай я що махнув кого по руцї та віттєв руку. Що махнув по носї, віттєв ніс. Що махнув по усї, віттєв ухо. Ну, вже потому розїздєют сї. А завізли мнї коло петнайцїт миль на границьох. Тай взєв мене кін носити, аби привіз, вітки взєв. А далї, я сї помилив тай кажу: „ві“. А тот щез та мене лишив на штири милї від дому. Тай я аж третого дня прийшов до дому. Ну, вже й всьо. То таке моє було. Правда всьо.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Митра Кушнїра В. Левинський.

913. Про ґосподиню чарівницю і слугу.

Був йден слуга і служив кілька літ у єдної вдови. А в сусїда зараз була дївка черівницї. Рано коли він де їхав в дорогу, то вона єго

переходила порожними коновками і він завжди в дорозї мав якісь випадки.

Раз він поскаржив сї свої ґосподини, що єго та дївка переходи. А ґосподинї каже: „Ти дурний, як вона тебе буде переходила, то ти нажени конї і поїдь борше“.

На другий день він виїздит десь на фірманку, диви сї, а вона вже йде з порожними коновками. Як той затне конї, і переїхав борше, як вона. Дївка тоди наробила крику і каже: „Я мушу вмирати через тебе“. — А слуга каже: „То вмирай, що мене обходи; було мене не переходити з порожними коновками“. — А дївка каже: „Як я вмру, то ти мене мусиш пильнувати без три ночи в церкві“. — І вмерла. Прийшов вечір вже він має йти пильнувати її тай зачинає плакати перед свою ґосподинею. А ґосподинї каже: „Не плач, купи за 5 кр. маку, розсїй по церкві, а сам вилїзь на хори і сиди тихо“. — Той так зробив. Прийшло коло півночи, як назлїтало сї черівниць, як зачєли мак збирати — позбирали мак і далї єго шукати. Але когут запіяв і вони повтїкали.

На другий вечір казала єму ґосподинї купити за 10 кр. маку, а єму казала сїсти там, де ксєндз сповідає.

Знов коло півночи назганєло сї ще раз черівниць і знов зачєли мак збирати — позбирали мак і шукают знов єго. Але когут запіяв і повтїкали всї.

На третій вечір каже ґосподинї: „Нинї купи за 15 кр. маку, а сам вилїзь на павук, що виси на серединї церкви, вмотай сї тим шнурком аж до самої гори“. — Той так зробив. Коло півночи назлїтало сї черівниць, що навіть не мали де стати. Кинули сї мак збирати, позбирали мак і зачєли єго шукати. І не могла жадна єго загленути. Аж йден якийсь кривачиско піднїс очи до гори і наробив крику. — А дивіть сї, сліпаки, де він залїз. — Ті всї закричєли, як єго здіймити звідтам. — А вона каже: „Ту є йден млин, що вже сім лїт як погорів. Принести звідтам вуглї, накурити в церкві і він злїзе на дів“. — Але зачєли сї всї торгувати і жадна не хтїла йти — відпирала сї, же ни знає де. — Він диви сї з гори, а єго ґосподинї є меже ними і каже: „Я піду сама“. — А вона так навмисни, щоби сї довго бавила і єму нїчого не зробити. І полетїла по те вуглї. — Вже мав когут запіяти, як сї вернула. Як накурили тим вуглїм, то трохи сї слуга не задусив на павуку на горі. З того диму зачєв він поволи розкручувати сї. І вже туй туй мали єго за ноги вхопити, аж когут запієв тай то всьо повтїкало. Він злїз з павука тай пішов до дому.

На другий день він вже не спит, іно пильнує ґосподинї, що вона буде робила. Перед північчю встала ґосподинї, добула якоїсь масти з під кобицї, намастила коцюбку і крикнула „цуть“ тай без комин поїхала на

коцюбі. — Слуга живо побіг до хати, взєв, витіґнув масть з під кобиці, намастив маґільницю, взєв си макогона поганєти і крикнув „цуть“ тай собі поїхав без комин за ґосподинею. Диви сї з далека, а на граници таких черівників і черівниць, так сї бют, аж гуде. Приїхав до них, як став макогоном молотити, аж кров до гори сцєла. А ну забирают сї вже всї до дому тай він, що мав казати „цуть“, то казав ве. І впав на землю. Бє поза себе маґільницю, не хоче їхати. Той проси ґосподинї, щоб му повіла, як сї каже, а ґосподинї пігнала, не слухає навіть, що він проси.

Бідака слуга муси йти на пішки. Йде він, йде, аж поставали вже з ранї пташки і зачинают сьпівати. Він слухає, єдна пташка засьпівала „цуть“, а він собі нагадав, що сї каже „цуть“, як крикнув щось зо три рази „цуть“, то так поїхав, як вітер. Догонив ґосподиню, як зачєв макогоном смарувати, аж відголоски йшли. — Приїхав до дому і пішов спати.

В рано встає, диви сї на ґосподиню і нїби не знає, що він її бив і питає сї: „Вам що таке, що ви такі синї?“ — А ґосподинї каже: „То я тебе від смерти вибавила, а ти мене так вчера збив, що я мушу вмирати“. — А слуга каже: „Було менї повісти, як сї поганяє вашу черівницьку коцюбу“.

Записав у Цеперові, пов. Львів, від Данила Бартоша, в вересни 1909, Іван Панкевич.

914. Відьма і Бог.

Ходи́ла ві́дьма по земли́ — та, що росу́ збива́йи, — тай Пан Біг уже́ уви́дїў, що вона́ лихі́ ділá діла́йи, тай ка́же: „Чароді́лнице, лиході́лнице, поки́нь лихі́ ділá діла́ти, ста́ла бис уже́ ка́менем“... — А вона стоі́т уже́ ка́менем тай ка́же: „А ти, Бо́же, аби́с сї на небеса́ не возні́с“. — А Бог ка́же: „Чароді́лнице, лиході́лнице, так лихі́ ділá ділáй, яки́с ділáла“. — А вона́ ка́же: „А ти, Бо́же, на небеса́ сї знеси́“.

Зап. в вересни, 1910, від Андрія Богоноса із Колїнок, пов. Городенка, І. Волошинський.

915. Відьма скриває Ісуса перед Іродом.

Як тіка́ла Марі́я с Су́сом Христо́м і Йо́сифом, що їх цар віде́льский хоті́ў стра́тити тай зди́бали сї з ві́дьмоў, що не́сла ді́йни́цу з молоко́м. „Ей“, — ка́же Марі́я, — „схова́й“. — А ві́дьма ўзьи́ла, схова́ла ї піт се́бе, тай укри́ла ї ци фартухо́м, ци спідни́цеў, тай тоти́ по́при ню перейшли́, тай не ви́дїли. — „Ну“ — ка́жи Марі́я, — „аби́с бу́ла скри́та, по́ки сьві́та й со́нцьи“.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

916. Що чекає відьму на тім світї.

Ві́дьма ту́течка то ро́бит, що хо́че, а́ле прийде́ на тот сьвіт, то ї там по кри́шці рвут на тї́м сьві́тї. Раз зди́бала сї жі́нка з жі́нкоў; а́ли

йидна́ жінка такі була́ справедли́ва жі́нка, а дру́га жі́нка то бу́ла ві́дьма. А та́ки жінка до то́ї ві́дьми тай ка́же: „Ку́мо, у вас то“, — ка́же, — „йи молока́ тай ма́сла́... у́ ме́не нема“, ка́же. — „А“, — ка́е — „та що“, — ка́же, — „ку́мко, що ма́ю ті́лько, ко́ли сї му́шу за то му́чити“. — Ка́же тота́ ві́дьма до то́ї жі́нки: „Ану́ озьмі́т ви сво́го ма́сла гру́тку, а я сво́го, тай ки́нем“, — ка́жи, — „на во́ду“. — Тай як ки́нула тота́ жі́нка ма́сло на во́ду, тай тота́ ві́дьма, то то́ї жі́нки плй́ло ма́сло, що ніхто́ нічо́ не каза́ў, а то́ї ві́дьми — то злеті́ли сї всї дзві́рі, які́ йи, дичина́ і дома́шна звіри́на, коро́ви тай ві́ўці, всьо що йи, що молоко́ дайи́ на сьві́ті. То так їх бу́ло ду́жи си́льне бага́то, що аж стра́шно сї було́ диви́ти, а та жі́нка аж тро́ха не ўме́рла... Тай розірва́ли то ма́сло по цяпочку, кілько їх було́ — то́ї ві́дьми, а то́ї жі́нки ніхто́ нічо́ не каза́ў, бо ніхто́ ни нале́жіў, бо ї ма́ло то, що ї Бог даў. А та ві́дьма, то відбира́ла від вся́кої дзьвіриви́ молоко́, тому́ то ї так розірва́ли її масло. Тай тогди́ ка́жи ві́дьма до то́ї жі́нки: „Диві́т сї, як то ма́сло рвут, так пі́слї мо́ї смерти́ мене́ так бу́дут рва́ти“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

917. Опир і відьма.

Жили собі чоловік з жінкою. Вони мали одного сина парубка. Той парубок був опир. Він завше ходив в вечері в лїс, скидав свою одежу і переробляв ся в опира. Він раз ішов силом і встрітив дівку. Дівка тоже була відьмой і узнала, що цей парубок опир, а він знав, що вона відьма. Відьма каже опирові: „Іди зо мною разом“. — Вони пішли у лїс, він переробив ся у опира, а вона в відьму і пішли лїсом. В тому лїсї жило богацько злодіїв. Вони грабили людий в ночи. Відьма знала, в які хатї то розбійники жили. Коли вони прийшли до теї хати, вона сїла на віник і полетїла в трубу разом з цим опиром. В хатї розбійників не було. Вони переробились, вона в славну дївчину, а він в гарного парубка. Коли прийшли розбійники, вона опира сховала у скриню. Розказала відьма розбійникам, шо вона заблудилась і зайшла в цю хату. Вони заставили її у себе жити. З цього часу в хатї все робило ся дуже хутко і добре; ніби зварено було хутко, в хатї чисто, прибрано. Вона дуже була гарна і всї вони, вісім їх було, хтїли на її оженити ся. Але вона казала, шо треба трохи почекати. Опир все время не виходив до тих розбійників. Але відьма і опир тож не могли жити без других опирів та відьмів. Як вони лїтали до них, намастювались якоюсь мазею і комином виходили все відьмою і опиром. Розбійники раз засїли і зобачили їх, але нїчого її не сказали. Другий раз не дали її вилетїти, як вона помастилась. Попросили у неї собі теї мази і поробились опирами. Тодї вже

вийшов і той опир. Хутко вони стали заводитись з нечистими. Нечисті мали у себе главного старшого, він був кривий. Вони всї збирались у хатцї і грали в ночи у карти. А грали вони що ночи, поки не проспівають півнї. Їдної ночи вовкулаки брали в картах верх над нечистими. Кривий не хтїв нїяк, щоб опирі взяли верх. Довго вони сварили ся і не примітили, що вже два рази півень проспівав. Третий раз проспівав півень і вся нечиста сила пропала прахом.

Зі збірки Д. Щербаківського.

918. Кара божа.

Ішли дві баби у Київ Богу молить ся. Дорогою де не возьметь ся жаба здорова, приздорова. І почала слїдкувать за ними. Плига тай плига. Кудиб вони ни пішли і вона там. Дуже близько вона ни підходила, а так сибі троха оддалї позаді них, гонить ся за ними і гонить ся. Уже вони і поспішали, шоб вона одстала. Так нї, ниначе утичуть од неї і вже подумають сибі: Слава тибі Господи, одстала. Коли дивлють ся, упеть за ними плига. Замітно було, шо вона більше всього за одною бабою слїдкувала, а до другої ни касалась. І так вона гналась за ними аж до самого Київа. Зайшли вони у один манастирський двір на ночліг. Їх стали приглáшать у хату ночувать, там було богато койок з подушками. Всї пішли у хату ночувать. А та баба, за котрою гналась жаба, ни пішла у хату, знала за собою гріх. Догадувалась, шо се по її душу жаба слїдкувала. Лягла вона спать, сон її ни брав, ждала страстї, як віл обуха. А жаба та плигала до самого двора і в двір устрибала. А вже у дворі сховалась у дрова. Настала ніч, жаба та вилїзла з під дров і приплигала до тиї баби. Випустила з себе тьму тьмущу разного гаду, пявок гадюк, ящірок, жаб і всякої всячини було видимо ни видимо. Як почали вони її сосать та гризти кругом, вона давай кричать ни благим матом од таких тяжких мук. Всї богомольцї проснулись, повибігали дивить ся. Коли до неї, а вона вся обліплена всяким гадом і всї сосуть з неї кров. Кой хто з богомольцїв пробував палкою одігнать од баби гад. Так нї, нїяка сила ни бере. Так дуже повпинались, шо й клїщами ни одірвиш. Ну, шож тут робить, запомогти нїяк ни можно було. Та іще ни всякий согласин був ратувать її, шоб ни кинулись на того, хто возьмить ся оборонять. Всї так і порішили, шо її смерть така прийшла. За виликий гріх Бог покарав. Покликали попа сповідать її. Прийшов піп, став її сповідать. Вона на духу йому призналась, шо за нею є великий гріх. Піп і кажи: Ну розкажи, чим ти грішна? — Та я відьмувала і зняла з неба нескільки звізд. — Деж ти їх дівала? — спитав піп. — Та я їх положила в горщик і сховала на піч. — Піп прочитав якусь молитву. Всї гади од неї одпали. Він тодї і каже: Ну тепер ти, бабка, іди до дому,

і зараз же одниси звізди, де вони були, постав їх на своє місце і вже більше ни покиряй ся дяволові. А як будеш дальше відьмувать, так тебе іще ни такі муки нападуть. Схаменись, покай ся пирид Богом. Одниси звізди на місто і іди спасать ся куди нибудь у монастир затворницею і молись Богу день і ніч, поки ни простить тебе Бог. — Пішла баба до дому. А вже ни звісно, чи вона зробила так, як піп казав, чи ні, хто її знає.

Записав від Маньки Хайлової, с. Шибекино, Білгородського повіту, П. Тарасевський.

919. Салдат і відьма.

Давним давно це діло було, як у одному конному полку та случилась з одним салдатом яка штука. Занїмав ся він з однию любушкую, а вона та була відьма. От він поки з нею ватажив, поки йому ни було ніякої причини. А то вже як стали його товариші збивать, шоб він її бросив, оце було нападуця: „Что ти до них, падлюк, увязал ся: ти од ніх не вирвіся: оні тебя замучуть. — Салдат наш послухав, ни став до їх ходить: забросив її. Так та відьма намусила салдатишку збить з канплету, бо її дуже злоба завзяла, що то ходив, удовольствував її, а то уже одказав ся. Так вона з серця схотіла йому оддячить злом за зло.

От наш салдат у те времня, почиствше свого коня вечиром, поставив на місто, в ізвісні часи повечеряв і став лягать коло свого коня спать на койці. А салдацька служба така: де кінь, там і сам лижи. От він уклавшись спать, довгенько таки йому ни клонило на сон: усе думав, так шо долежав він затого до півночі. Коли слуха, аж воно двері рипнули і одчинились. Він як гляне — коли воно являїця кобилиця здорова та красива, на цвіт біла, як лебідь, а грива та так, як ото повісму конопель ростріпай — так і в неї, хвостяка той так і позавивав ся у кільця і товщиною як поганенький мішок. От вона уходе і прямо до салдатового коня і ну його ганять та щипать та мушкорить; а кінь став одбиваця; та як звили там бучу, просто аж сумно лижать нашому салдатові. Той дума, бідняга сам сибі, от як бросе коня та як нападе мене, так тоді хто зна шо й робить. Коли так: як бросе вона коня та з кобилиці пирипобилась мабуть у жінку і підойшла до його до койки і ну її хитать, аж салдат наш ни влеже на койці. От вона дрьогала-дрьогала, а потім іще як попала його за ногу, як протягла його по койці разів два, так він і уші опустив і душа в ср...ку заховалась. От вона його ни довго пополохала і подалась.

От наш салдат прокинув ся у ранці і так як у ступі побув з пириляку. Так він цілий день ходив так, як нисамовитий. На другу ніч

тоже таким родом приходе і дала йому чосу іще дужче: качала його біднягу пошти шо цілу ніч. То було йому за шутку, а де далї дужче, все хуже і хуже: прямо ни дає йому і заснуть нїколи; кажну ніч усе равно, як у ступі побуде. То був наш салдат красивий, а то уже побліднів, як стіна. Товариші його питають: „Чого він такий став?“ — А він ни признає ця. От він тирпів-тирпів, а таки вийшов із терпенія, зознав ся товаришам: ніде діваця, ни дає й жить йому стерво. Пара уже допитуваця хоч добрих людей, шоб спасли од напасти.

От підходе вечир, у його і душі нима. Став просить одного салдата, шоб за його поночував і за себе: „Пажалуста, брат, постережи лошадь і мою ету ноч, а я ляжу у казармі“. — А другий салдат і каже з удивленям: „Почему ето так, что ти ляжеш в казармє? там хуже, чем у канюшнє“. — Ізявляє наш салдат свою біду, чириз шо боїця нучувать: „Тут от в чом дєло, брат. Открию я тебє усю правду, через что я боюсь в канюшнє лажить ся. Знал ся я з адной дєвкой, а ана то должно бить вєдьма ілї овсї колдуня. Ну так ото я єйо забросїл; послушал своїх некоторих товарищей. А она то на меня расїрчала; так она мнє, стєрва, каждую цєлу ноч не дайоть спать: лошадь змучїла і меня тоже. — Науча його салдат, як спасти ся. А він то був мабуть ни с простих — такий, шо сам лучче усяких колдунів був. „Ех ти, ти чудака! Что ти зделал? Тебе раньше говорїлї, что не вяжісь до нея: она тебя научить, как на свєтє жїть. Ми давно замєчаєм, что ти что то поблєднєл; она тебя змучїла, а ти єще нєсознайос ся. Ти мєня спросїв би, как с етім поступіть, я німножко лучше тебя на счот етіх дєлов знаю“.

А вона, ця сама його любима, шо ни дає йому житя, сама вже була главна відьма, а її мати та ще похлєще була. Жили вони тілко у двох: мати її вдова, а вона дївка. А вони то бач його навідали і приманили, а він бач ни довго походив, одказав ся тай наробив сибі лиха. Науча салдат уже його, як од її одбиця: „Ну так тепєрь же ти от как зделай. Проіскай волотя, потїпай єго і сплїтї с нєго оброть і потом, как ложить ся спать, так ти возьмі дай сядь за двери коло пятки і оброть умєстє с уздой так, чтоб только она на дьвєри, а ти крікнї: тпру! і зараз накідай єйо обротю. А єслї сідєть коло пятки, так она тєбє не увідїть. І ти когда набротӓіш, так садїсь поскорєй на єйо, так вона тєбє кругом города обнїсьоть трі раза. Да только постарай ся, чтоб сєгодня ето дєло справіть; а єслї допустїть до нєсколькі суток, так она тебя задушіть. Как не узєваєш етой штукі, так тогда уже больш не прійдьоть она тєбя полохать“.

Тут наш салдатишко, нидовго думавши, побіг на сило розживаця в волотьтя у мужиків. (Волотьтям, ілї суволоч, називаї ця остаток конопель на ниві: як ото вибирують баби уже совсїм, а воно ото остає ця

по зимлї, збите у лямиць по зимлї. А воно бач остає ця іще з того времня, як тілко посходе ото густо, а яке ото заглуши ця, ото й ухляка на землю). Розжив ся він в волотьтя, прибіг поскорій до конюшнї, натїпав того волотьтя, сплїв обротьку, прилагодив до неї узду і поготовивсь уже засїдать на ловлю свого врага. Тепер уже йому висилїш стало на души, як получив од товариша добрий совіг. От заступила ніч. Наш салдат сїв за двирми коло пятки і жде врага, як віл обуха. Сидїв він, сидїв, аж стало уже дрімаця, а він усе сидить. От він досидїв ся уже й до півночі, слуха: шумить, одчіняю ця двері і являї ця кобилиця. Він тодї поскорій налагодивсь і тілько передні ноги пирисадила чириз поріг, а він як зхвати ця та напротів неї з обротькою та тодї раз як крикнув на її: „Тпру!“ а сам на морду її оброть. Вона тодї як кинулась тїкать геть із конюшнї, а він на неї поскорій вéрхи. А вона як залопотїла куда видно, у поле і помчала його, як птиця — политїла і все вигожда, шоб його збить із себе, а він очарапив ся її за гриву так, як воша за кожух: думки у його нима, шоб упасти з неї. От вона як помчала його та намісто того, шоб обнисти три рази кругом города, та облитїла з ним три рази кругом білого світу і примчалась упять у город. А салдат як би, як ото вона прибігла у город, узяв би та й пустив її до дому, от би йому і ни було напирід маторації, а то взяв з дуру тай підбіг до кузнї тай підкував її і прибіг до дому. А воно півнї як крикнуть (уже звирнуло з півночі), а вона доразу так і стала бабою.

Так вона рачкувалась-рачкувалась по двору коло салдацьких конюшень, с тим і полїзла до дому, стинаючи зуби на Івана з похвалками, шо ми тебе задушим і ростирзаїм і розорвем. Так вона прилїзла раком до дому, а кров з неї так і цибинить — вона сяк-так долїзла до дому. Дивиця мати, аж дочка її лїзе підкована і тілко-тілко шо жива. А він шо дуже її пиригнав, а шо дуже була боляче, так вона тодї поскорій до попа та висповідали її. Так вона три днї ни жила і кончилась. А товариш той, шо салдата научав, як обойти ся, та був зводним. От він днїв чириз два, чириз три став повірять свою роту. От дойшов він до цього самого салдата, а він лижить на койцї, сміє ця і хвали ця йому: „От, брат, я уже з своїм дїлом справив ся: обомчала мене кругом білого світу три рази. Так я її пригнав до кузнї та ще й підкував, а вона раком полїзла до дому; прослишал, что єйо уже похоронїлї“. — А зводний тодї і каже йому: „Ну, Іван, тепер тиж пропав; оце прощай ся загодї: вони тебе найдуть і в могилї, розорвуть як вовки вівцю“.

Тут наш Іван тодї і руки спустив, одскокла у його радість. От він тодї і пита товариша: І чтож тепер дєлать?“ — Каже йому товариш: „А вот что тєбе дєлать: єслї ти еті трі ночи не виседїш на єй могілї, так тогда ти пропал“. — Питає його Іван: „Ну, а какже нужно посту-

жут: „На́ші донька́ ўмира́є“. — А він ка́же: „А ї шо йи? — А ўни йиму́ ка́жут: „Ми ни зна́єм — засла́бла і ўмира́є“. — Вже як він посидїў, вона́ до него більше не обзиває сї — та ґіўка — тай він пішо́ў собі зноў до до́му. Прихо́дит він до до́му, зноў льиг спа́ти, спаў собі до ра́ньи. Ра́но ўстаў і цїлу́ днину буў собі до́ма. Прихо́дит ве́чір, зноў він іде́ до то́ї ґіўки на сто́рону.

Прихо́дит він до то́ї ґіўки, звитаў сї з неў і з ї ро́дичами. Пита́є сї ўна йиго́: „А як сї тобі дїяло, як ти йшоў до до́му?“ — Ка́же він її: „Як ти зна́ла, шо минї ма́ло бу́ти, шо ти минї да́ла сей бук, шо мене́ льо́ха ни пуска́ла тоў сте́шкоў, аби́ я йшоў собі до до́му?“ — Она́ ка́же єму́ тогди́: „Я я́кби ни зна́ла, то тобі бим ни дава́ла“. — Али він ни зна́є ніц о тім, шо він ґіўку ўбиў. — А ўна йиму́ кажи: „Ти то́го ни пита́й, шо ти биў, лиш бо́ле, шос до до́му зайшо́ў, бо тота́ льо́ха, то твоя́ коха́нка. Я одна́ на сторонї, а тота́ дру́га на своїм селї“. — Ка́же: „Йдиж до до́му, бо за тобо́ў уже́ йи післанец; она́ хо́че тобі шос обіцьйити, аби́ ти ї псалти́ру чита́ў“.

Но, він прихо́дит до до́му. Йи той єго́ ґіўки та́то, чика́є на не́го тай ка́же: „Де ви сї так ба́вите, па́нї ре́єнтий? Моя́ донька́ ўмира́є, хо́че вас ви́дїти ше на о́чи“. — Прихо́дит він до не́ї, ўна єму́ ка́же: „Де ти так сї ба́виў? Я ўже ма́ю умира́ти, чека́ю на те́бе, ма́ю тобі роспові́сти, шо ма́йиш минї три но́чи псалти́рю чита́ти; йидну́ ніч у ха́тї, дві но́чи у це́ркві. За тото́ ма́йиш від мо́го та́та ґіста́ти па́ру волі́ў з во́зом за пе́ршу ніч, шо вітчита́єш у ха́тї; а за тих дві но́чи у це́ркві я тобі ма́ю сама́ заплати́ти“. — Тай тимчьйсом уме́рла.

Як ўна уме́рла, прихо́дит та ніч, шо він маў псалти́рю чита́ти ў ха́тї; іде́ до це́ркви, бире́ собі псалти́рю і чита́є. Туту́ ніч вітчита́ў у ха́тї. Зароби́ў собі воли́ з во́зом. Али туту́ ніч йидну́ прихо́дит у це́ркві чита́ти. Ніц він ни ро́бит, лиш паль на сто́рону до то́ї ґіўки тай кажи: „Гий, бій сї Бо́га! Я ма́ю таки́й ту по́гріб і таку́ псалти́рю, шо ма́ю одну́ ніч у ха́тї вітчита́ти і минї її та́то ма́є да́ти воли́ з во́зом; а́ли дві псалти́рі ма́ю такі, шо нибо́шка ў це́ркві, шо ўна каза́ла, шо ма́є минї сама́ заплати́ти. Як я то вітчита́ю, віт кого́ та запла́та бу́де?“ — А ўна йиму́ ка́же — та йиго́ коха́нка сторо́нцка: „Якбис у ме́ни ни буў типе́рка, то та́ка би була́ запла́та, шо, я́кбис пішо́ў до це́ркви її псалти́рю чита́ти, то би с те́бе ни ста́ло а́нї кі́сточкі. Али як мине́ послу́хаєш і тото́ зро́биш, шо я тобі буду́ каза́ти, то вітчита́єш і аби́с сї нічо́го не льика́ў“. — Но да́є йиму́ она́ таке́ кори́то, що сім рік па́ску пекло́, не було́ ми́те; дає́ йиму́ ска́терть, що сім ро́кіў па́ска сьвіти́ла сї на ні, — ни була́ пра́на; — і дає йиму́ таку́ сьві́чку, що сім рік ко́ло па́ски

була і нїхто ї нічо ни робиў і каже йиму: „Абис знаў, шо як підеш до церкви її псалтирю читати, абис се с собоў узьиў — тих три річи, бо ї як принесуґ до церкви, то там сї нїхто не лишит, лиш вона ў труиві, а ти коло неї — псалтирю читати і церкву замкнуґ. Як її занесуґ до церкви, ти с собоў тото озмеш; тотў скатерть абис постелиў по лївім боцї коло труяви і то корито абис поставиў і тутў сьвічку засьвітиў. Як будеш читати псалтирю, буде пукати деревищи рас, абис читаў ще, а як пукне другий рас, абис борше свою сьвічку сьвітиў і абис сї сховаў піт то корито. Вона, як вийде с труни, буде тибе просити в разу під милий Біг: „Покажи сї миві, мій милий. Кількос до мени ходиў і ми сї любили, типер уже мижи вами розлука. Я йду до сирої зимлї, а ти сї лишьийиш на сьвікі. Чую, що сї щиро молиш, минї читайиш“.

Як він зачьиў псалтирю читати, він читайи, читайи, нарас: пук диривище. Йиму вже страх — али читає далї. Чуйи він — другий рас пукло. Він борше псалтирю замок і на ту скатерть льиг і коритом сї накриў. Ну як він сї тим коритом накриў, вона вілазит с труяви і зачьила його просити: „Де ти йи?“ — А він нічо, мовчит, ни обзиває сї. Но — він слухайи — вона за ним люшує по церкві поза кождий віўтарь тай каже йиму: „Я тибе, пташку мушу найти, бо я цирис теби іду сиру землю їсти, бо ти так мине спорідиў!“ — Так вона там люшуйи, поперешукувала ў церкві кождий кутик і ни могла го найти. Куґут запіяў на дванацїту годину, вона грим до труяви тай льигла. Тай ґик тогди с того страху вілазит с під того корита і далї читайи до днини уже. Приходьи рано, відмикают церкву — йи дьик — читає. Зробила сї днина, він пішоў до дому, бо він має лиш ніч. Приходит до дому, цїлий день майи ту думку, як ту трету ніч дочитати тої псалтирі далї? Він бучок у руку — далї до свої коханки на сторонї, аби ўна його порадила лїпши шо він має с тим робити.

Приходит до неї, ўна каже йиму: „А шо, вітчитаўйис уже ў церкві?“ — А він каже: „Вітчитаў“. — Тай ўна каже йиму: „Заприсьигни передомноў, шо йиичу ни озмеш лиш мене за жінку собі, то вітчитаєш ше су другу псалтирю в церкві; а як ни заприсьигнеш, то ни вітчитаєш“. — Но, він уздріў сиротиско, шо біда, боїт сї смерти — ще молодий і каже: „Озму“. — І заприсьиг. Каже вна йиму тогди: „Абис тотў скатерть стелиў піт труяву і тото корито там постав і ту свічку засьвіти і тим коритом накрий. Як будеш читати, то абис не чикаў, аби два рази пукало деревище, лиш як пукне рас, абис живо ховаў сї піт тото корито“.

Но, пішо́ў він до це́ркви дру́гу ту ніч, зачьи́ў читáти псалти́рю, а то уже́ з ве́чіра зачинáє пу́кати. А він тогди́ запе́р псалти́рю тай під деревищи запхáў сї, льнг на ту скáтерть, тим кори́том накри́ў сї, ту сьві́чку взьи́ў у ру́ки і тримáйи. Віхо́дит вонá з дириви́щьи і за ним шукáйи. Кли́че єго́: „Мій ми́лий, обізви́ сї, ти ви́диш, що уже́ ме́же нáми розлу́ка. Я уже́ йду до землї, ще обо́є поцїлю́ймо сї на кінь́ци!“ — Він ти́хо, моу́чит, ни обзивáє сї; вонá за ним лю́шує, облюшувáла це́ркву чи́сто від бáнї до землї по́за ко́жду скалу́бинку. Тогди́ утвори́ла це́ркву, обле́кіла три рáзи наоко́ло це́рькву, як сви́снула раз, — зле́кіла си відьміу поу́на це́рква і кáжут її: „Чо ти, се́стро, ў нас хоч?“ — Вонá кáже їм: „Нічо́ ў вас ни хо́чу, лиш хо́чу, аби́сте мо́го кавáлїрьи найшли́ тут, бо я мáю йиго́ розірвáти по кі́стцї“. — Вони́ її кáжут: „Ми, се́стро, ни знáєм, де він є, áли цéї но́чи дити́на сї ўроди́ла — ґіўчьи́-відьма, ўно ше ни мáє гріху́ перворо́дного, шо ще мáминої ци́цки ни ку́шіло, то воно́ знáє, де він йи“. — Як вонá ві́йшла, як сви́снула на ту дити́ну, та дити́на лити́т у пові́тю так, як го́луб і кáже: „Мáєш гріх неспоку́туваний за ме́не, шо ти мене́ кли́чеш тако́го áнгильи ще — на суд!“ — Ўна кáжи: „Му́шу тї кли́кати, бо я йду мáрне с сьві́та ци́рис сво́го кавáльирьи; він мине́ так спорідиў, шо я йду до гро́бу, а він хо́че сї з йи́нчоў жени́ти і ґаздувáти, а минї вели́кий жаль, бо я у сво́го тáта йиднá одини́цьи, майи́ток сї лиши́ў. Він мине́ так зни́щиў, що я мáю йти до гро́бу, а я мáю таку́ міць, що́би і єму́ буў гріб“. — Та дити́на тогди́ промо́вила зноў: „Як ти мáйиш таку́ міць, щоби́ йиму́ буў гріб, то мо́жеш йиму́ роби́ти, áли мене́ ни кигни́, бо я ще лиш дві годи́нї як на сьвіт сї наро́дила, то я таки́й гріх ни мо́жу на свою́ ду́шу собі прийми́ти. Я знáю, де він йи і де він лежи́г, ти йиго́ ни го́дна знайти́, бо він йи запічьи́таний; áли минї ни ві́льно сказáти, шо то́му трáба роби́ти, бо я ще ў хрест ни ўве́дена. Якби я ў хрест ўвелá сї, я би йиго́ зáрас роспичьи́тала. Тай, се́стро, бувáй здоро́ва, бо я собі лечу́ до сво́го до́му, а ти йиму́ нїц не го́дна зроби́ти“.

А той ґик як учу́ў то сло́во тай вітхьили́ў собі кори́то, ди́вит сї, а то по́ўна це́рква відьміў, тай та йиго́ йи сторо́нцка. Тай когу́т запі́яў, тотá грим до дириви́щьи, льиглá на віки віко́м лежьи́ти. Тоти́ всї с це́ркви забрали́ сї чи́сто, це́рьква сї замклá, ґик устáў с піт то́го кори́та і читáйи дáлї псалти́рю до днини. Розви́днїло сї, прихо́дьи, відмикáют це́ркву, ди́вйи сї: дьик сиди́г, читáє псалти́рю. Кáжут тоти́ ро́дичі: „Шо то за бо́жа во́льи, шо він живи́й“. — Но уже́ він дочитáў, прийшо́ў сьвяще́ник, стаў на слу́жбу, вітпрáвиў слу́жбу Бо́жу, ві́несли її с це́ркви, поховáли. Ну прихо́дит він до до́му, іде́ до її тáта по воли́ та по віз — він ше ни ўзьи́ў. Тáто віддáў йиму́ віз і воли́ за пе́ршу ніч, шо читáў ў хатї. Али

він ка́же до то́о — ґик: „Дьи́кую вам за ва́шу запла́ту, мині́ пе́рша ніч заплаче́на, а́ле дві но́чи, шом чита́ў у це́ркві, то ни ма́ю за то пла́ти". — А він йиму́ ка́же: „Іди́, іди́, а тобі які́ї тра запла́ти, я́кіс узьи́ў во́ли і віз і доньку́ до гро́бус загна́ў?" — Тай як він вже взьиў воли́ з во́зом, пішоў на сто́рону до то́ї ґі́ўки, засва́таў ї і з неў ожени́ў сї і ґаздува́ў, по́кіў йиму́ Бог присудиў віка́ — бі́лши він ни маў на сво́їм віку́ віпа́тку.

Зап. в липни, 1911, від Івана Луцика із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

XV. Знахарі і чарівники.

921. Лиха година.

Це єсть така минута послушна чоловікові. У ту минуту нільзя нічого худого казать ни на скатину, ни на чоловіка потому, шо у її шо скажиш на животного разного роду, те й здії ця йому. Один сальдат росказував, шо у тому краю, де він служив, та жила вдова бідна-прибідна; до того вже бідняга страждала, шо нікуди вже й більш казать. У вдови було троє малих дітей. Вона їх гудувала, бідняжка, своїми прилежними трудами. Оце бувало возьме мішок і темної ночі піде у поле колоски зрізувать по чужі ниві. Ото бач як назрізує повин мішок того колося, та тоді возьме, положе його сирид хати та потопчи ця по йому, ото бач і вимолотила його. Тоді повіє і змеле. А у неї була своя мелниця рушна: вона нікого ни просила, шоб змолов. Таким маніром наготовляла і на зиму сибі харчей. От цей салдат і навідав її, він її жалів і помагав їм: став до її на кватиру і він сам мало їв свою порцію, більшу половину оддавав дітям тим. І у тиї вдови ни було нічого підослать ни в голови, ни в боки дітям, так той салдат підстилав їм свою шенель. А хазяйка та було і каже: „На шо ти, дядя, її підстилаїш, вони забалують її. — А він було і каже: Нічого, я вичистю". — Так вона бувало помагала салдатові чистить його матїріял. Ті діти вдові кой коли доймали й до плачу. Вона їх уже оце було лає-лає, як оце розсерди ця, та більш і нікуди. Пристав до їх і другий салдат та такий нивмовірний та нинависний на дітей, шо він би їх готов поїсти. Він був здоровий громотїяка: у його була волшебна книга, котра доказувала, коли бувають лихі минути. Один раз вони пішли усї троє на город кашу варить і устряли за ними діти і стали вони мішать її. Вона їх налаяла, шоб ни пирибивали варить: Шоб вас сякі та такі вибрали! Як ви мінї надоїли, коли я вас іздихаюсь?" — Той салдат хватив скорій книгу і диви ця у її: Коли воно трохи-трохи ни дойшли ті минути. А він тоді дождав ся

тих минут тай кричить тоді на ту бабу: „Скорій лай дітей, колиж лаїш, шоб покалубились: Я ось бачу такі минути, шо слухають людей. Лай їх!“ — А та вдова і каже: „А коли бачиш, так нихай вони тибі повилазять!“ — Коли вони так і вискокли із лоба та й упали на книжку. Слухають, як закричить той салдат: „Ой-ой! Ой-ой!“ — Коли глядь, аж у його очі качаю ця по кнізї. С тим і остав ся той салдат сліпий, і по це времня по миру ходе.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

922. Котяча кістка.

Треба узять чорну кішку, три зорі варить її опівночі та шоб кожну зорю по девять раз закипіло. Тоді як на мотлох розкипить кішка, вибірають, яку треба кістку, тоді ту кістку й посмокче. Тоді вже він зна, шо яка твар балака: скотина рже то що, вітер дує, а трава шелестить або верби шумлять зїмою і листя нима, а верби гудуть: він і зна, чого вони гудуть, чи на шквирю, чи як. Якусь траву ще достають, шоб знать, шо балака скотина.

Борисовська вол, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

923. Чіпки.

Йик йидéн дрýгого хóче с сьвíта зігнáти, йде до чьиріўникá і той чьиріўнйк рóбит з глини фіґýру, áле ўперéд мýсит мáти слідý с тóго чьоловíка, на котрóго мáє бйти і то бóсого чьоловíка. Тай с того слідý рóбит ту фіґýру чьоловíка áбо жінки і вітáк набивáє кілкіў з рýжного дéрева — кілько ґатýнкіў дéрева є, то с кóждого мýсит мáти по чіпкóви. Йик він то скінчйг, ту фіґýру, і прилáгодит чіпкй і вітáк набивáє ў фіґýру ў гóлову, у плéчі, у рýки — на всї стóрони бє, як го хóче карáти (мучити), а як на смерть, то бє на сéрце з глóгу; і кладé єгó ў кáглу; там сýшит йигó, бýдит, і дóти вин мýчит си — та осóба — дóкіў то не перетлїє. Йик то вже перетлїє, так ужé мýсит той чьоловйк гинути. Але при тім як той чьирівнйк хóче котрóго ратувáти, бо вин сподїє си, шьо прийдé ше той, на котрóго вин бє, просйті єгó, шобй му видбйў кіўкй, тай вітáк вин ємý відбивáє. Однї є такі, шо бют піт кáглоў, а дрýгі у колéшни. Йик хóче му попускáті, то мýсит го вібирáти с кáгли і відволóжує водóў і кладé собí на свóлок і протйвно тогдй відбивáє, вітликáє. Забивáє березóвим полїном.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Шиманського з Ростік, пов. Вижниця.

924. Кілки.

Йи такйй, шо хóче дрýгого зігнáті з сьвíта тай йдйé до знáхарьи тай знахáрь берé кіўкй, бє, такі гий пáтец з йикóго нибýдь дéрева, тай

бє ў зе́млю у ко́лесо — віго́нит ду́шу с то́го. Тай аби́ тоти́ кільки́ не лови́ла земльи́, не лі́зли ў зе́млю — то му́ ничьо́ ни ўді́є, а як полі́зут ў зе́млю, тай той ги́не... Але то гріх неспасе́ний — зробити не ки́шко.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Филипа Чолана з Ростік, пов. Вижниця.

925. Чоловік добрий на руку.

То́то до́брий вин на ру́ку — шо раз!.. У не́го варт шос купи́ти... Я йик купи́ла у не́го чьо́рну ку́рку, то вже ше́стий рик несе́ си и бэз когута́ и ни кльо́че, ні ничьо́ — лиш несе́ си... А я...

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Одок. Матіос із Ростік, пов. Вижниця.

926. Гнїздо птаха ремеза.

Птах ре́мез назива́є сі. Отжеж як зло́дій найде́ собі того́ гнїзда́ і собі ў доло́ню піт шкіру запха́є таке́ стебелце а́бо шерсти́нку з не́го і потім він лиш прийде́ до за́мка, озме́ за за́мок і втво́рит. По сїм я зна́ю, що єде́н чоловік у нас на сіно́жьитах косиў ве́ртіп і махну́ў косо́ў і коса́ чи́сто ростриcла́. Потім він зложи́ў ї зноў до ку́пи і вона́ зноў сї розібра́ла. Аж потім дійшли́ за то гнїздо́ — воно́ було́ у тім ве́ртепі ў траві.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

927. Закрутка.

Як пішов я гусей заганять, а сніп лижить на ниві закручений. — Я, кажу, возьму його, може воно дома здась ця, гуси його поїдять. — Приніс до дому, бросив до долу. Оликсівна моя взяла верчик соломи та у піч — хліб пригнїтить. Ну, так вона як спалила, так воно як крутонуло, трохи очі ни повилазили: цїлий місяць очі наче свердлом крутило всїм. Так отака вона бува на́крутка.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

928. Закрутка стріляє в печи.

Як у сусїда Ігната була свальба, на другий день вони молоду повизли в Оликсандрівку оддавати. Та зачали підмитать, а під столом верчик є соломи ж житної, та так круто скручино, шо й краю ни найдиш: там уже круто-круто скручено, як віpьовку. Вони хотїли його розкрутить тай ни розкрутили, та взяли так цїлим і кинули у вогонь. Так воно так стрільнуло, як з ружа. Після того вилика вже дївка, годів шіснацяти, захворала та й умерла.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

929. Отець Митрофан.

Це в оцьця Митрофана було. Ранком ходив у сарай, ни було нічого, а то закручино. Закрутило так, шо всю Тишанку зьбірали, ворожку призивали: так попиняли на стару Львовичку. Так тут був швець Михайлівський, ворожій, мабуть у його шось було у носї: з духом був, шо пройшов і огнь і води. Так той швець одкрутив і біля річки спалив. — Так він сам кликав шевця, отиць Митрофан, чи попадя? — Нї, сам: попадя там така була, шо вес день і слова ни допитаїсь ся.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

930. Зїлє, що отвирає замки.

Ка́жут, що йи таке́ зело́, що як сї ним пітре́, то сї ўтво́рит ко́ждий за́мок. Лиш озме́ у ру́ки тай сї відо́мкне, а́ле то йи такі́ му́дрі ў го́рах.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

931. Зїлє до отвираня замків.

То зїльи сї трафе́є у сі́нї, як сї ко́сит; а єго́ тра, аби́ хоті́ў пізна́ти, ки́нути на во́ду. Сі́но буде́ пли́сти з водо́ў, а воно́ буде́ пли́сти про́тїў води́. І тра́ба, аби́ йиго́ запусти́ў ў мізи́лний па́лец. Де па́лцем приклад́е до котро́го за́мка і сам сї ўтво́рит.

Зап. в жовтни, 1910, від Андрія Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

932. Скований жовнїр зникає з вязницї.

Я чуў за йидно́го жо́ўньира. І так він зіста́ў засудже́ний на два́цїть лїт за яку́с прови́ну і так він замкне́ний буў ў кайда́нах уко́ваний — в желі́зю значи́т. Наколи́ йиго́ запрова́дили і замкну́ли і зіста́вили йиго́ так та́мка. Отож по які́мос часі́ прийшла́ слу́жба, відомкну́ла ту вйизни́цу і йиго́ ўже не було́. Так подібно гийби сї ў му́ху переміни́ў, а́бо ў дух яки́й.

Зап. в липни, 1910, від Івана Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

933. Свічка з людського товщу.

Як чоловік умре́, аби́ зло́дїй пішо́ў, єго́ добу́ў і с то́го са́ла аби́ зроби́ў сьві́чку і жеби́ прийшо́ў до ґазди́, же ма́є гро́ші і той ґазда́ жеби́ і сиді́ў, то би не уста́ў і зло́дїй мо́же прийти́ і забра́ти гро́ші і той єму́ чоловік нїчо́ не ска́же.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

934. Свічка з панського трупа.

Похували нашого пана ў склепі й замурували. Похували так, йак ўчера, а хтос розбиў склеп так, йак заўтра. Розбиў, забраў зиґарок, перстены с пальцыў, поопрізуваў с трупа сало тай пішоў. С того сала робльи злодыйі сьвічку, а йак кого хотьи опкрасти, опходьи запаленоў сьвічкоў три рази хату, то ґазда й усы заснут йак ўмирлы. Тоди може злодый стыгати ўсьо с спльичих, а вони не ўчуйут.

Зап. від Миколи Пашника в Кулачківцях, Коломийського пов., 1906 р., Осип Яворський.

935. Що шкодить на молоко.

Жінки́ собі́ тото́ ми́сльи, шо тим молоко́ уминчьийи сї, як сї мішьийи з молоко́м дру́гої коро́ви, а́бо як сї слабо́му дае́, а́бо як сї дае́ за грани́цу, значи́т поза своє́ село́. І так са́мо сир.

Зап. в падолисті, 1910, від Л. Шеремета із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

936. Молоко пече.

Тут приходит один Гуцул, шьо знає до короў і він мині казаў, шьо єк хто корову зопсує, то мусю брати у суботу, до схід сонцї роспечи підкову найдену і серп і доїти на то корову; доїти на то корову на порозї. І та, каже, *шо ту корову зопсувала*, та, каже, прийде і буде сї просити, бо то ї пиче у серце.

Зап. від Калини Івасюк у Карлові, Снятин. пов. 1911 р. А. Онищук.

937. Корова з першим телєтем.

Котра́ коро́ва ма́є пірши тильи́, то руба́ют коло́кічку і дают до це́ркви, там ксьондз пра́вит слу́жбу бо́жу і посьвіти́т сї і плати́т сї (а́ле то не тра́ба писати) і тогди́ утина́є сї ро́ги і запуска́йи сї ту коло́кічку ў ріг так, щоби́ вона ніко́ли не віпала — значи́т. Ожи як вона́ ма́йи пе́рши тильи́, то від не́ї молоко́ жа́дна ві́дьма ни го́дна відобра́ти, хіба́ би ї ві́робила, жиби́ вона́ згинула — молоко́ на жа́ден сьвіт ни го́дна відобра́ти.

Зап. в маю, 1911 р, від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

938. Чудо Козми і Дамяна.

Є таке́ сьви́то Ко́зми і Дамі́я́на, взьи́ти, закопа́ти сніп кукурудзьи́нки на зи́му, а на ве́снї добу́ти, тай ку́жду шулуми́нку проде́рти: піт ко́ждоў шоломи́нкоў капу́стїна роса́да зро́бит сї. Ту роса́ду посі́яти, то лі́пша капу́ста с то́ї роса́ди, як с капу́стїної.

Зап. в серпни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

939. Смалець із гадини.

Казáли Рипýжинцкі, що скóро хто ўбиў гáдину, то нéсли до Буржúнцкого, а він браў, вішьиў, тай з неї смáлец топиў, тай скóро абй укусúла худобúну і він тим смáлцем помáстит і стáхне.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

940. Вуж до бжіл і до корови.

Вуж так йи до бджіл áбо до корóви, то абú хто ўбúў, то пропáде пáсіка, áбо корóва. За сем чуў, що вуж урóдит сї пісьли тельúти, óжеж потім він собі найдé такé місце, що він собі льигáє там і спит. Наколú хóче їсти, óтжеж так ідé до корóви, як тельú. Обвенé сї кóло ногú і сце так. В рáзї, якби го хто ўбúў такúй, же не знáє, то угúне і корóва.

Зап. в липни, 1911, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

941. Як вуж хотів ссати корову.

Я пас кóло Ґýта товáр, у лýзї. Дúвю сї, а то сї такé сýне як конóвка за грýбе — такúй вуж — тай хóче сцáти корóву. Корóва, як то завітрила, та в вібрикі, а за нев усї зачьúли тікáти. Лéдвим товáр аж у Рóмановім лýзї половúв. Й бýвбим бив тотó, бо в мéне в рукáх булá ліскóва пáличка, áле люди скричьúли: „Ни зачіпáй тото!“ — Тай я сї боя́в.

Зап. в січни, 1909, від Василя Романюка Яковового, в Іванівцях, пов. Коломия Михайло Романюк.

942. Гадя в хатї.

Йидна ґаздиньа мовила, жи знає від молока шось. Так в неї було гадьа. Я вийшла на поріг, а там тілько гадьа. Йидна вилїзла аж на під. Раз ісмо виносили цебер до сїний, а гадьú влїзло під цебер. Вона, та ґаздиньа, сама їх тримала. Нихто їх не биў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від Г. Бідник М. Капій.

943. Юшка з вареної гадини уздоровлює слїпого.

Раз йиднá жінка ожинúла сúна. Привíў той син невістку до хáти своі мáми, áле тóго сúна тáто то буў слїпúй на óчи. Але де старá підé з дóму, а нивістка шос собі злáгодит лíпшого, тай ззїст, а що не ззїст, то сховáє на потóму, тай як дóбре ззїст, тай лиш вóду попивáє. Але вонá ўсé пúи вóду, тай кáже: „Гий бідá — пúи сї водá“. — Але раз вонá упеклá шквáркіў, тай поклáла на полúцу, а старúй, як зачьúў шúбати сї, тай найшóў, тай ззїў ти шквáрки. Тай тогдú кáже: „Ей, невістко, дай водú, бо й я ззїў піў бідú“. — Але тотá тогдú дáла водú, дúвит сї до шквáркіў, а шквáркіў нема. „А Бог би тебé побúў, ти ста-

рий сліпаку, ўжес найшоў шкварки, ўжес стаскаў?“ — „Ўзьила вона, „чекай“, каже, „йму я гадину, спечу тай покладу на полицу, тай“, — каже, — старий намацайи, ззїст, тай умре, тай ўже більше не буде минї робиў шкоди“. — Але старий як зімлїў, як мацаў за полицу рукоў за мискоў, тай як торкнуў, тай перевернуў си на очи ту юшку з гадини з миски. Тай як му юшка хлюпнула на очи, тай він увидїў чисто сьвіт так, як має бути, бо то так Бог даў. Уздріў його прикрість, шо він так сї мучит, що йиму хто даст, то він так їст, бо не видит що і бўў би і ту гадину ззїў, якби му Бог бўў не ўтвориў очи. Так нараз як би бўў ту гадину ззїў, бўў би потріскаў на кавалки.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

944. Лїки на очи.

Мої Палани зробиў сьи прищик коло носа і зачьила дерти і так шло, аж ї вочи заступило. І возилам ї по бабах аж за Чернилицу, али ни помогло. Поїхалам до Язліўцьи до знахарьи, тай даў якус воду, шоби вобливати вочи, али но на грошї помогло. Повезлам ї за Днїстер до якоїс баби. Та взьила хухати і в вочи плюти і каже: Вже будеш відїти. То ї далам штири шустки. Возилам ї до Зарваницї, до Камінки, али не помогло.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Ганни Провальнюк М. Капій.

945. Поміч на очи.

Мене раз болїли такі так очи. Але пішоў я у Ясінє; кажут: Кобисти, ґаздо, пішли до того чоловіка, він знає до усєкої боли и він вас віздоровит на очи. — Якурат я пішоў, допитаў сї уже до того чоловіка — и він менї побаяў, а далї каже: Звариш, чоловічку, яйце и то яйце розкроїш на двоє и тот жоўток віббереш, а білок меш класти, одну половину на одно око, а другу половину на друге око, а так тепле привити би платком на цалу ніч.

И, видити, я то як зробиў и минї сї та кроў розийшла и я очи маю здорові.

Зап. від Дмитра Кіндратюка в Зеленици, Надвірнянського пов. А. Онищук.

946. Чоловік із поганими очима.

Як мама плекає дитину, а витак перерве, а вітак зноў дає спати, то воно є витак найпоганїще на очи; як виросте — може дуже лехко збавити ци чьоловіка, ци маржину, дуже пильно може наврочити. Тому як вже раз від цицки відобе мама дитину, то не сьміє давати єму другий раз спати.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Томнюка з Ростік, пов Вижниця.

947. Не добрий на перехід.

„Є такий чоловік, шо ни добрий на перехід — май більше из чельиди сї трафеї — то як перейде хрискинина, то чоловік мусит зле погостити, аби куди сї справиў. Я раз ишоў та пї така перейшла, шом знаў уже за ню, шо така, том упаў из берви у воду. Такий у пас називае сї бешчьисний. Та як сї трафит, шо перейде такий, то поміж люди знати котрий, один другого сокотит, то би три рази ногоў назад себи (ніби за ним) шпортнути; тогди уже не ме шкодити".

Зап. від Андрія Перожука в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

948. Гитмазіт.

У нашого віта згинула клячка і він минї сї сам признаў, що вона згинула з очий — з завидуваня... Такі люди йи, що мают такі очи, що хоть і не рад — такий майи гитмазіт — такі очи погані.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

949. Вроки.

Як хто кому чого позавидує, то єму то пошкодит: люб го буде голова боліти, люб му стане дес у ноги. І на то баба знає промову до того. „То йи ўроки" — такі очи", — каже, „має". Не у кождого такі очи. Йи такі, що хотьби і не рад, але як сї подивит, то зараз увийне і на то скидає вогню": палит терне, говорит отчинаш і кидає у воду. І тоти вуглики падут на дно у миску. Як вуглики ўпадут, то йиму с того позавидуваньи бракує, а як не падут, то нїц не бракує.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

850. Навроченний косар.

Я самий раз маў ўроки. Війшоўєм косити і чоловік надїхаў і каже: Борше, борше, бос сї лишиў. — І потім до полуднього косиў, але ўже дуже гірко і зараз ми зачьили ноги вийнути й руки, а по полудни том ўже не косиў нїц. І такім буў ослаб, щом навіть на коньи не міг вілїсти сам. Вісадили мнї на коньи, таєм заїхаў до дому. Тогди ще Василь нежонатий буў, тосмо оба косили. Вітак скинули минї вогню і по тїм було лекше. Падали вуглики. А на другий день знові пішоў косити.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

951. Лїк на вроки.

Як заслабне піяк або хто будь, то приписуют то врокам. Тогди ідут до знахорки, такої баби, і вона собі бере терниии (сливочки), роз-

лóжує с тóго вогóнь, аби́ сї напали́ли ву́глики і насипáє до ми́ски води́ і берé тогди́ дéвіть тих вугликіў жарéних, кидáє до ми́ски, аби́ сї гаси́ли. Потóму берé чеснóк, зубóк чеснику́, у зу́би, пожньикáє і кидáє тáкже до ми́ски. Потóму берé ніж таки́й дóўгий кухéнний і переерсти́т ми́ску, рóбит хрест, і потóму ідé до стїни́ і наўхрéст на кóждї стїнї у хáтї рóбит хрест і ушкрéпче до ми́ски (стїни́). Тогди́ йде до нéго, дає йиму́ напи́ти сї. „Наж“ — кáже, — „си́нку, тобі зáраз будé лéкше“ — і уми́ти сї йиму́. Потóму ту вóду віливáє у бігуні хатни́х двери́й і так закінчує. Як ву́глики сплину́т на верх, то припи́сують, що лéкше, що бóрше ві́йде, а як пірнáют, то кáже, що небеспéчно.

Зап. в жовтни, 1910, від Теодозія Блошки з Колїнок, пов. Городенка Ів. Волошиньский.

952. Знахар виратовує дївку.

Заслáбла дї́ўка на прáлї стрáшне так, що такі́ смерть ї грози́ла. Як заслáбла, зійшли́ сї сусї́ди ї ратувáти. Хто що міркувáў, так рáдиў, áле жáдної рáди не бу́ло. Прихóдит пан ґі́дич с цáлоў апти́коў лікáрскоў — і апти́ка нїчó не помагáє, такі́ дї́ўка від смéрти не вертáє сї. Аж рáда ў рáду, жінки́ на то настиґувáли, закли́кати тóго знáхарьи, котри́й вогню́ скидáйи. Наколи́ той знахáр прийшóў, спали́ў патичóк на ву́глички і моли́тву зговори́ў — зроби́ў з Бóгом... Тепéр скидáў вугли́чки́ у вóду, зроби́ў хрест на кі водї́, ві́йшоў на двір і подáў кріз вікнó з надві́рку. Наколи́ тоў водóў діткну́ли сї дї́ўки, дї́ўка стáла здорóва і притóмнїсть дїстáла — спамйитáла сї.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

953. Десять лїт хора.

Оден парубок залюбиў си з ґїўкоў, але не ожениў си з неў, бо она мала мало ґрунту. То було у Устю. Але він післаў старости у друге сило тай по часї одружиў си з другоў ґїўкоў.

За пару рік тота ґїўка, шо він си з неў кохаў, пішла у гори і там у знахаріў таке виробила на єго жінку, шо она десїт рокіў лижела хора і ни мала доброго розуму. Але єї ґедя єк зачеў ходити по ворошках, по бабах, зайшоў до одної до Чирнїўцїў, а она кинула картами і каже: На се ліку нема, бо се є віроблено від найстаршого чорта; але я буду робити, шо зможу, а єк се не поможе, то мусит умирати. Тай вітак помогло, шо она там робила, бо та жінка приходит поволи до свого здороўля і до свого розуму.

Зап. від Михайла Рошки в Карлові, Снятинського пов., 1911 р. А. Онищук.

954. Помиї зі святого вечера.

Таки́й звичáй йи, що наколи́ нáчіньи сї обми́є на Сьви́т-Вечір, то ти поми́ї зливáє сї ў фльишки́. Так сї бу́ло трáфило, що я в шуткову́

суботу збираю сї йти ў поле сїяти, а нараз миné зачинає шос трьисти і студити, руки й ноги минї вйинут і я паду до землї. Оже я тогди собі так подумаў: „Я не служу, я сї положу на постїль — буде минї лекше". Як я сї положиў на постїль, так у минї зачьило дух запирати і я гину. Але ў той раз були мама жоночі ў мене, а я кажу: „Закличте минї жінку, бо я гину". — Жінка уходит до хати тай мене пізнала, що я гину. Зачинают тогди скликати сусїдїў, брата Тодосїя, щоби минї хтос вогню скинуў, але я не можу промовити, бо такі вижу і так собі гадаю: „Ви не годни сї вернути", бо ту буў ще Дмитер Смок в Далишеві, — „аби мене живого застали". — А при тім приходит сусїда і вносит тих помий, що зливали на Сьвітий Вечір і тими помиями мене хлюснула по грудех — посмарувала. Як мине тими помиями хлюснула, то минї сї так здавало, якби на минї скала стояла тай сї ссунула... Ожеж я тогди зараз заснуў, такім заснуў, як по купели. Як я заснуў тай тогди минї здає сї, що йи люди тай я сї піднимаю, цілюю тоту сусїду ў руку тай кажу: „Вже маю трийцїть рік тай аж тепер повіривім, же ратований два рази умирає.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

955. Сорочка у баїльника.

Из тим Крамарєком ни знати, шо сї зробило. Учера прийшоў — так сонїнко пригрівало — а він озми тай леж на дашок, на оборіг; так дашок буў спущений гет до зимлї и він собі лєг. Але разом покотит сї на землю тай туди уже ни киває сї — и голос му заперло, шо анї слова з него ни чути...

Ходили онди у Черник баяти, али ни мож ше знати, шо с того буди.

Нинї віходили сюди Порогіўци (до него віходили, шо даваў дес туди корову на зиміўлю) та приказували, шо у них такі сї таке трафило, так само занїмило було зекі, та ходили аж у Слиўки до одного баїлника и помогло.

Приказуют, шо нести би з него сорочку, то той баїлник гет посїче ту сорочку. Кажут, шо підут.

Зап. від Дмитра Кіндратюка в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

956. Горня на череві.

Димньин буў слабий і привели бабу до него. І зачила го мацати і напхала ф таке мале горньи клочи і трошки води всипала; аби добре сьи погріло, підпалила клочи. І тарах до живота і тримала, аж доки само не відлетїло.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Ф. Провальнюка М. Капій.

957. Як лїчити ячмінь.

Коли нападе над оком ячмінець, так його треба лїчить: Ячмінь, ячмінь, на тибі кукуш, шо хочиш, те сибі й купиш. Купи сибі топорок, рубай себе в попирьок. Коли причитують сї слова, то треба показувать на ячмінець дулю, разів з два так зробить і він скоро пропаде.

Зап. від Лизавети Болдирихи г. Купянськ, Харківської ґуб. П. Тарасевський.

958. Лїк проти бранки.

Пішоў Ми́тро до ворошки, єк го мали синтирувати, а ворошка кажи: Єк ни хочь у воську служити, то іди у самі піўночи і на цвинтари возьми з девєтьох гробіў глини. Як прийдеш с перед комісії, то абись кинуў їм коло ніг, то їх обмертвиш, каже, шо тибе не відберут.

Но, він си зібраў, узєў макогін, аби сї маў чим боронити тай приходит на цвинтар та бере з девєть гробіў глини. Але разом єму дуже ги́ря (волос) устала тай зачеў кікати. Він чує, а то за ним шос шумит, він си дивит, а то тьма-тьменна ґітий за ним біжит. Але він якос укік, у жменю стулиў тої землї і укік.

Потому він то робиў, але ни помогло.

Зап. від Калини Івасюк у Карлові, 1911 р. А. Онищук.

959. Лїк на данє.

Каза́ў йиде́н чоловік, шо го шос ну́дило і він ни знаў, шо йиму́ йи — ўсе́ му сї шос у го́рло пха́ло. А віта́к дора́дили йиго́ лю́ди, жиби́ пиў ду́же горі́ўку. Як зачьи́ў горі́ўку пи́ти, тай строї́ў то, шо у нїм бу́ло. Віта́к ше зачьи́ў пи́ти бзинову́ гарба́ту с сї́менним молоко́м, тай як го зну́дило, тай го віригаў. То буў таки́й загрубши, як кукуру́дзїний шу́льок, — тай потї́м за́раз ста́ло ле́кше. Тож він то дїста́ў, шо йиму́ хтос даў шос зї́сти тако́го і запло́дило сї ў нїм таке́.

Зап. в серпни, 1911, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

960. Рада на любов.

Як хо́че дї́ўка відда́ти сї, тай іде́ ї ма́ма до Гу́пайлихи до Підвер́бец, тай бере́ ку́рку, а вона́ воро́жит: „Бери́“, — ка́же, — „води́ з двох но́ріў, а́бо де сї схо́дьи дві млинї́ўки до ку́пи, тай най сї дї́ўка ми́йи, а тоту́ во́ду вісипати там, де парубки́ гуля́ют, де че́лїдь гуля́є на то місце“.

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

961. Грабельки до жінок, худоби, коний.

Йиде́н чоловік буў ўдове́ц, а́ле він що, хлоп здоро́вий, йиго́ корти́т, коби́ яку́с си ба́бу найшо́ў; а́ле так він ра́дит сї, шо́би то роби́ти, жиби́

ни маў свої і жиби дістаў за дурно. Але йиму йидні люди кажут: „Йми собі лилика, купи собі новий горнец і поверти ґирочки і віднеси йиго ў опіўночи ў ліс і поміни, на що маєш мати; як до жінок, то поміни, лиш на йидно, бо на двоє ни буде і тікай вігти, кілько вигко, як закопаєш, бо як мураўлі добудут сї до лилика, як він зачне кричьити, так у ті хвили оглухнеш і осліпнеш, як учуєш йиго крик. А ў девіть день підеш, тай озмеш, там сї лишит грабельки і вилочки з него, — з лилика. І як схочеш яку молодицу т собі привернути, лиш з далеку с піт сардака показати, аби ніхто не видіў, тай вона прийде т тобі, а як ўже ї не схоч, так лиш озмеш вилочки ў руки, тай лиш до неї рукоў покажеш, тай вона віт тебе піде. — Так само купец, як має ті вилочки і грабельки, як пішоў у місто, як купці опступили якус худобу, так він узьиў ті вилочки у руки, так ўсї купці повідлїтали, ўже вони не хотьи тої худоби. А тими грабельками як причесаў т собі худобу, то ўже ніхто ї не купит, хотьби там було і сто купціў. І нараз приступає він до тої худоби і купує як найтанче. І тогди озме грабельки у руки і тоў рукоў лиш кинуў т собі на купці, так вони ў него мусьи купити і дорого заплатити, бо ўже так їх ваг кигне до него. Тож то не мож поміняти грабельки і вилочки до ўсего, лиш до йидної річи. Якже поміниў до воліў, то ўже до кониий ні“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

962. Як розлучити молодят.

Як би взьаў барвінку з її (молодої) вінка, або його і як би листок перервав на піў і поставиў іден кусник на однім боцї води, а другий на другім, то би сьа розійшли як та вода.

Зап. в Бандрові, Ліського пов., М. Капій.

963. Як попсувати житє молодятам?

Ніби люди, котрі заздрісники, завзєті єднї на других, такі робєт чари: Бире там, де тичнє є писєча, набери тої зимлї, де псй бігают і попілу і перцю і соли. То разом змішиє, возьме, в горнец ссипли, як ідут до сьлюбу люди з молодов і той горнец кине напротів людий, напротів молодої, аби сє тії молодї кусали, як тії пси, а сіль то аби єдно другому вочи висолювало, а периц, то жиби так гірко було.

Зап. від мами в Будвановi, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

964. Вмовлена слабість.

Так сї трафит, що з.ийбайи сї чоловік с чоловіком, тай кає: „Ти слабий“. — Так аби десїть чоловікіў йиму сказало, що він слабий, тай

буде́ такі́ слабий. А аби́ сказа́ло де́сїть, шо він мо́цний, так за́раз ста́не мо́цний.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

965. Коли хорий буде жити.

Мої дьи́дї каза́ли, шо як бу́ли слабі́, а то їм сї пока́зувало таке́ зуба́те, кланца́те... Тош так: я́кже кому́ сї пока́зуйи, тош той ше бу́де тро́ха і жи́ти.

Зап. в серпни, 1910, від Н Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

966. Як попадї зуби висипали ся.

А то у однї слободї був яритник такий, шо схоче, те й бере у людей, і нїхто ни може йому нїчого сказать потому, шо все ровно тодї пропав на віки. От він унацив ся до попа: прийде, того возьме й того, і так, шо вже й надоїв йому. От він раз прийшов до попа і просе дощок хороших — такі, шо годяця на двері. От піп подумав-подумав і насмілив ся вже оддать йому ті дошки, а попадя углядїла, шо він таке добро дурно оддає, та і ну його псякувать. А він нїчого ни сказав, пішов. От піп після того попадю чуть ни бив за те, шо росердила яритника: „Шо ти надєлала, стара корга? Тепер нам пропадать одь його!“ — А попадя одно ублажа його, шо нїчого ни буде їм: надїїця, шо і сама кой шо зна. От тиїж ночі попадя вийшла на двір, а воно як загуде вихор страшенний чириз двір та пиримчав ся він чириз хлїв той, шо були вівцї, так він і хлїв розорвав і вівцї усї покрутились. Було їх двадцять пять штук і всї пропали, даже і смухи ни згодились, нїльзя було обдирать; поприставали до мняса і усї посинїли, як чавун. С тим ті вівцї ни принисли їм нїякої пользи, наделав їм убутку рублїв на сотнягу, а попадї ни тронув, нїчого її ни поделав потому, шо і у неї було у носї. Так він таки її, хоть ни скоро, а таки спомнив. На вилиґдивь годів чириз два́ зойшлись вони у утринї із ним христосаця, так він як дунув її у рот, так зуби після того і повисипались усї переднї. Це дїло було отам аж за Воронїжом, де саме багато Москалїв, тому уже годів двадцять.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

967. Три роки в постелї.

А то був один случай у Обоянї, Курської губернї. Один Москаль він чинбарював там по городу. От він у пяному видї тай вилаяв яритницю, так вона йому поделала, шо він три годи й с постелї ни вставав і увесь почорнїв, як свята зимля. Так щастя його, шо у його була жінка ще похлеще тиї яритницї: так вона одходила сяк-так. С тим вони і втикли у воронїжську губерню і тут вони стояли на кватирі в особе по-

строяні хаті, занімались чинбарством. Так вона, таж яритниця, літала по ночам аж сюди та все лякала їх, то у стіну кирпичя гупала, то по хаті як хто конем біга, а вийдуть на двір, кругом хати обойдуть — нима нікого. Так воно їх годів три лякало, поки вона аж умерла. А вона бач на їх була сирдита. Так вони тоді як почули, шо вона умерла, так тоді пирийшли упять у свій край. Яритниць і яритників сердить нільзя, як нічого у носї нима.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

968. Земля з гробів.

В одної жінки булá дитина слаба. І вона докторувала, що там могла, що там баби напле́ли. То з лотоків воду в чоботї нести і вона в тім купала — нічо ни помагало. То в ліщинї купала — що могла. Що йно баби сказали, то вона робила. Вийшла собі пирид вечиром на місто, питає ся: А що там, кумо, лекши ваші дитинї?

Та де, чуєти — ще гірши!

А шо робити?

Вже хто шо скажи, то роблю нинька!

Знаєти ви що? — ше єдно робіт: ще з девєтьох гробів зимлї набрати і скупати тую дитину, тоди якось вам вже покажи: Або буде жило, або вмре!

Запросила собі єдного чоловіка, щоби сє сама ни бояла йти на цвинтар, і пішли обоє в ночи і зачила тота жінка брати зимлю́ с першого гроба, тей каже: рас; прийшла до другого — так рахує аж до восьмого, як зачіпила дивєтий гріп, як сказала девіть, як сє вітир зірвав, як щось в гробі застогнало, то мало їм голови ни позривало. То вони ни знали, куда втїкати. Вже ни знали, куди йти. Темрява сє зробила. І якось вони вийшли с цвинтару, прийшли до дому і зачили оповідати, як їм на цвинтару було́.

Як скупали тую дитину в ті зимли, як впала зимлє на тую дитину! Зара впала зимлє або мура́вицє, цалком чорна стала дитина і рано вмерло. Так бабскі лїки викорували дитину. Ще би було жило, коби були ни брали зимлї з гробів. Тото дужи шкідливо.

То так було, я забув то сказати: вони сє пириспали і прийшли на цвинтар і гадали, шо то вже до́сьвіта, а то було пирид вопівночив.

Зап. від Яндруха Стецїя в Будзанові, Теребовельського пов., 1903. О. Деревянка.

969. Віра уздоровлює.

Була слаба йідному ґосподарови жінка, все слаба тей слаба. Тей кажи: Пішов би ти де до якої ворошки, такої знахарки, або ворожбита, можи би шо дав, можи бим подужала. Кажи, там в Микулиньцьох є така

ворошка, кажи, люди йдут, то вона дещо помагає. — Він кажи: Як скоро вже як би знатя, шо поможи, то бим вже пішов.

Али ни мав гроший багато, но сорок ґрейцарів. Пішов до Микулиниц тей здибав сї з другим товаришом, зайшли до шиньку тей він тії гроші пропив там. Вже вийшов зо шиньку, тей став тей журит сї, шо вже ни має ш чим йти до ворошки. Подумав, подумав, али він мав фляшчину порожну за пазухом на ліки, бире тай йде до дому, з голіруч ни піди до ворошки. Мав йти чириз риштік, там тикла вода і росли верби; тей він йде чириз тую воду, чириз риштік тей витягнув фляшчину, набрав води, кинув шось три листки тей пішов до дому. Приходит до дому тей вона питає, жінка: А щож там, кажи, ходив-ісь до тої ворошки? — Він кажи: Та ходив-ім. — А шож вона там, кажи, казала? — Той витягає фляшчину зза пазухи, чи там с кишені: А во, кажи, дала якоїсь води, шось, кажи, кидала до неї, якесь лисьця, чи шось, та на пий. — Та жінка взяла, напила сї тої води вечир, рано знов напила сї, тей кажи: Вже ми, чуєш, багато лекши від того ліку. Добри люди повідают, шо вона помагає. — Пий, пий, як помагає, то я ще піду, вона казала, шо за ті гроші ше дасьць. — Али вона зак тую йідну випила тей подужала, здорова була.

Зап. у Білоскірці, Тернопільського пов. від Федька Римара П. Стадник.

970. Хлопцї в склянцї.

Я був на стависку, а там була стирта. Нас було три і скакалисьмо з тої стирти на землю. Ну, тай такісьмо скакали. Я прийшов до дому і на другий день мине зачала дуже нога боліти і то не боліла, но свербіла, ніби поза шкіру мурашки лазили. На другий день болит, на третий день болит, ліпше тай ліпше, аж вже за тиждинь я вже ни годин стати. Якім йшов до третої хати в сусідстві по сестру, то на палици ледвом зайшов. Посходили сї баби тай радят, аби до баби везти. Там була така баба на Мантяві. Кажут: Вона відмовит, то ни буди боліла. — Тей поїхалисьмо на Мантяву, заїхали під хату тую; така хата старенька була, поліплина, з дзюрами. Взяли мине шваґир на руки, занесли; а як несли, том ґвавт кричав, так мине боліло. Принесли мине до хати, посадили на лавку. Та взяла, прийшла, скинула з мени штани, взяла якийсь ніж і зачала притулювати до литки то звітси, то звітси, а я сї бою! Все як зимний ніж притулит до литки, то ще гірши болит. Гину, так болит. Вона зачьила шось балакати, троха шиптала, троха голосно, можи з годину: Ни боли ж то, ни круши ж то чирвоної крови, білої кости, то на ліси, то на дебри. Потім взяла яйце і качає мині по нозї, а потім взяла — трас! Збила тоє яйце в шклянку: Диви сї, кажи, в ту шклянку — а вона жовток затримала, а білок пустила в воду. — Я сї дивлю, а там попирек шклянки

такі пасмуги, такі якурат як вітир — я стою на пиреді, найбільший-єм. А в ті шклянці був-ім я і ті хлопці, жи зо мном сї бавили. Я стою з ними. Кажи: То вітир тобі подув на ногу і тибе так болит. Казала: Йди на віз і їдь до дому. — І я встав, пішов на віз і поїхав до дому і вже мине ни боліла нога.

Зап. у Пізнавці Гнилій, Скалатського пов., від Матвія Голояда П. Стадник.

971. Невгадлива ворожка.

Слаба була в мени дитина, ломало ї ногу, через кілька час. І мене дорадили люди, щоби везти до баби, такої знахорки. І ми поїхали до того села, до Луки. Які-сьмо приїхали тай дуже мені сумно було, дужи сї мине ляк взяв, так нібим до пекла приїхала. Але того дня не засталам єї в дома. Вернулам вечир до Багорова і хтїлам їхати до дому, але шваґер зачав збороняти, жиби заначувати і ще на другий день їхати там. На другий день приїхалам там — я першого дня не була в хатї, но на подвірьу — прийшлам до хати, дивлю сї, а там навкола на сьцїнах тілько образів! Думаю си: Можи вона з Богом робит, коли тілько образів в хатї. А народу такого! Повни подвірьа, ніби де на ярмарку. За то довго треба було чекати черги, жи так було багато людий. Тей як вже прийшла на мени черга тей я прийшла до хати. Та знахарка була дужи вбрана і коралї великі мала і теньґа. Тей як я її зачала просити за дитину, тай вона минї кажи, жи дитина подужає, жи ї буде лекши; вона ми дасьць зіля. „Вона вам ще подужає, ще замуж піде, ґосподиня з неї буде". — Та, кажу, дай Божи, щоби так було. — Дала зіля, казала варити і прикладати до тої ноги, то казала викине ґулю і потому витиче і буде дитина здорова. Потім я вже хтїла відїхати, але шваґир кажи: Ще скажіт ви, братово, за себи, що вас голова болит. Тей я зачала ї казати за себи. Кажу: Мене ще голова болит. Можи бисьте минї що помогли, щоби мине голова ни болїла. — Вона минї дала столец, казала сїсти і скинула з мени всьо з голови і посадила мине простоволосу. А я сїла нї жива, нї мирла. Ни тямлю ніц вже, де я. То їдно, що я сиджу, бою сї гріху, що я в чарівници, а други стидно, що тілько людий видит, що я сиджу рощіпчина на стільци. А вона мене як вже рощіпчила, а сама полетїла на двір. І довгий час, що вона ни була. І виртає до хати і зачинає минї ворожити насамперед. Я зачинаю сї сварити з нейом. Я, кажу, ворошки ни потрибую, я їхала щоби, помошчи дитинї, ни ворожити. Тей я кажу до неї: Я ни потрибую ворошки, бо я в їдного Бога вірую. А вона не, тайда, таки далї ворожит. Каже: Я знаю, ви мали спір з вашим сусїдом за курку, з вашим кревним. — А ми таки мали з пибощиком Лучком за курку сварку. А шваґир знав тай бире, потакує. А нарешцї бире, минї відмовляє: То на лїси, то на гори, заклинає то так, то сяк там, я —

мислите — слухала, коли я сї бояла. Ледвим с хати вийшла, такім сї бояла, так минї сї ноги трьасли. Тей їм сї сварила з шваґром: Чо ви притакували, які-сьти виділи, що то мана? — І тогди поїхалам до дому. Дитина ще послабувала — бо то на веснї було — від весни до зимних мняснице і померла, не помогла нїчого. А я жила в страху, все мине сумлїня глодало, чо я до ворошки зайшла; потому навіть їм сї сповідала. А по тім часї кілько минї дітий слабувало, повмирало, али я до ворошки ни їхала.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Пар. Стадник П. Стадник.

972. Як ворожбит уздоровив дївчину.

Я прийшла була до Чайковского. Дивлю сї: повна хата людий, а якийсь заглядає попід зорі, потім на двір виходив, заглядав; казали, що пізнавав по хмарах. А то в Чайковского дївчина слабувала, вочи ї боліли і ніс. І він поїхав до їдного села і привіз якогось чарівника. І він ї пускав кров з носа, так було можи тої крови з пів лїтри в мисочцї, так шума стояла, видно, що рантово йшла кров. Потїшав ту дївчину: Ни жури сї, ти ще будеш здорова, ще сї відась, будеш мала діти. — І якось помогло. Нїчо ї ни бракує. Типер сї віддала, али якось ни чути, шоби ї шо бракувало. Кажут, шо ї дужи богато кошґувало. Али шо заплатила, то ніхто ни знає. А потїм пішов той чоловік до Янька — в него жінка була слаба — і там також ходив по подвірьу і попід зорі заглядав, али казав, що та жінка вже ни вийди. І таки вмерла. Була дихавична, спухла. Їі треба було ворожбита!

Зап. у Магдалївцї, Скалатського пов., від Катерини Черниш П. Стадник.

973. Бездарні ліки.

Пішли раз наші корови на пасовиско і прийшли до дому тай зачали бити, не годин їх було видоїти, не годин було приступити до жадної. Тай моя свекроха зачила сї радити знахарок; казали їм тії знахарки, дорадили, щоби варили якесь там зїля, на горєчий камінь капали і притовкали тим каменем ратицї. Тай вони так робили, але нїц не помогло.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Паранї Стадник П. Стадник.

974. Козак здержує дощ.

Проявив ся на Залиманї козак-калдун, шо одводив дощ. Як туча найде, він вийде с книгою й чита — тучі й розойдуця так, шо дощу ни було усю весну. Народ казав, шо це він тучі одганяв. Бач як туча стане надходить, а в його так саме, як і в відьми, черва поза шкурою й ворушиця, кишить і ни даєть йому покою. Народ приходе до волосного

старшини тай каже: „Вишли його, такого-сякого од нас, а то ми його вбємо!“ — Прийшли до батюшки, кажуть: „Батюшка! так і так, общиство обурюєця на козака; каже, шо він калдун. Шо нам зробить, шоб общиство одстало од його?“ — Батюшка каже: „Ниправда ваша, він чоловік нічого“. — Та харашо, шо дощі скоро пішли, а тоб його вбили. А шож, може воно й справді шо морочило, та як його налякали, воно й пиристало морочить.

Борисовська вол., Валуй. пов, Воронїж. губ.

975. Як радали давно на посуху.

На брак дощу́ то так робúли: зговúли людúй сúломіцю до рікú купáти сї, бо як сї скупáў опúр áбо відьма, то зáраз ішóў дощ.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Т. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

976. Ворожка з Підвербець.

У нас йи Гýпайлиха, що ворóжит лопухóм, чорнóбілем і олúву якýс зливáє — сúпле на вóду, а вонá дúвит сї на то, тай ворóжит. „Адú, — кáжи, — „сьвічкус обіцьúла до цéркви, то чомý не даш? — Адú пéсик, вúдиш, псас сї напýдила“... — А вонú кáжут: „А-я, я, вонá дóбре кáже“; тай то йдут... А шандáр здибáє тай питáйи сї: „А ти вітки йдеш?“ — „Та я ходúла до Підвéрбец до Гýпайлихи“. — Тай запúше, тай подаé до сýду, тай за пáру нéділь йде Гýпайлиха до цюпи...

Зап. в вересни, 1910, від Сеньки Барановської з Підвербець, п. Городенка, І. Волошинський.

977. Рада ворожки, щоби лїпше поводило ся.

Трафйийи сї, що ідýт до ворóшки áбо ворожбитá і він дес шос угáдує: „У вас за хáтоў йи якúс приточéний плотóк áбо дéрево, вікіньте єгó, бо то вам шкóдит, тай наймíт слýжбу Бóжу, то бýде вам лéкше. Що той скáже, то старáют сї доклáдно сповнúти.

Зап. в сїчни, 1911, від Антона Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

978. Ворожка радить перенести стайню.

А як щос згúне ў чоловíка, а чоловíк піде до ворóшки, а ворóшка кáже: „Кобúсте моглú ў úнчім місци поклáсти ту шóпу, бо то“, — кáже, — „нещісли́ве місце, то вам сї не видé нічó“. — Тай тогдú чоловíк берé, працýє, так шóпу перебирáє на дрýге місце, бо там щіски казáла ворóшка, що найдé.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

979. Як ґазді не вела ся худоба.

Бив я е́ще парі́бком. Пас я з дру́гим сусі́дським парі́бком на го́рі би́дво. На на́шій у́ці би́ва на го́рбку ко́шар на би́дво, де в лі́ті ночува́во. Мі' пя́ньо мав дос' шу́мні во́ви і коро́ви. Але я́кас на них за́шва біда і барз бі́дни би́ви, а на́віт штош па́ру здо́хво. Ре́ку, што то мо́же од тра́ви, або од да-чо́го.

Раз в неді́лю повідат ме́ні пон хлоп, што зі мнов пас: — „Бі́гай, ре́че, до Гу́ти Полянско́ї до поно́го дзя́ка, што чи́тат в псалтира.

То єґомо́сці повіда́ют, што там до́бро́го нїт, што нич не зна́єт і што́б їх не пи́тат о ра́ду, а́ле як біда, то чло́вік і голя́ка[1]) ся іма́є.

Пі́шов я до поно́го дзя́да. Дав він ме́ні ніж і по́вів: „Вчинь но, си́ну, пса́лтир". — Вчи́нив я, а він ре́че: „Та то́бі, си́ну, би́дво ся не ве́де". — Ре́ку му: „І та, лем не знам че́му".

Вчи́нив я е́ще раз, посмо́трив він в книжку, тай по́вів, што пон ко́шар не на чи́стім мі́сци поставле́ний. Я би бив ні́ґди не по́вів, што пре́з пон ко́шар нам ся би́дво не ве́де. — Ре́ку я е́ще дзядо́ви: „А што мам ро́биц, мо́же то ці́ва у́ка нечи́ста?" — „Нї, — повідают, — возь, пере́став ко́шар на північний схід в діл!"

Ве́рнув ся я до би́два і не і́шов до́мів, лем ся забра́в з но́ним парі́бком до ді́ва. До вечє́ра ко́шар смо переставили.

І што ви, па́не учите́лю, пові́сте, што од то́го ча́су біда би́дво зохабива і до ґне́ска би́дво нам ся барз шу́мні ве́де.

Зап. у вересни, 1910 р., від Мих. Гошка в Грабі, Ясельського повіта, Осип Яворський.

980. Нечистий у виді пса.

У сусїди, їдного господарє, заслаб був кінь. І він не знав, що єму сї стало. Поїхав він до дохторє. Не дав той ради — кінь погиб. Ну, погиб він, а то взело сї брати до другого. Пішов він до ворожки. Ворожка му повіла, що: Там маєш лихе місце коло хати, розбий свої штахета і тобі сї ніц не стане. І він прийшов до дому, розбив штахета і тепер му сї добре поводит. Тато старий вийшли в ночи на двір тай видїв, як довго бігав довкола хати білий пес, а потім десь щез. Ото й сам він фурт воював.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Клепача В. Левинський.

981. Ворожка вгадує смерть жінки.

Мині́ трафле́ло сї в Топорі́вцех, що донька́ уме́рла, а той зьить по доньці́, вдове́ц, ожени́в сї з дру́гоў і с тоў дру́гоў собі́ фа́йно ґаздува́ў

[1]) Бритви.

і любйу сї, а нéнї пéршої менї казáла: „Отó минї жьиль“. — „Та чогó?“ — кáжу. — „Він казáу своїй жінцї, а вонá минї сказáла“: „Що ще жінка жила, як я вже на тéбе óком кидáу“. — А я питáю сї: Чомý?“ — „Бо я буу за жінки у ворóшки за тóго, абй вонá віïшла, а вонá сказáла: — „Не заходй сї з уздорóвленем, бо твоя жінка беспéчне ўмре, а ти ожéниш сї с тоў на схід сóнцьи, що він буў прйсьижним“. — „Ожеж я ужé утрáтиў надїю і не питáў нї лїкарїў, нї нїчó жінцї, лйшім так роздýмуваў — на схід сóнцьи, котрйй буў прйсїжним. Агá, ну то йи такá ґїўчина, що я мóжу оженйти сї. І до штирóх мїсїцїў стáло сї так, що я с тобóў оженйў сї. Але не кажй нїкóму“. — А онá сказáла тéщи — такі нéни небішцї. „Ой“ — кáже — „як ми сказáла, том аж мáло не упáла з жьилю́“.

Зап. в сїчни, 1911 р., від А. Трачука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

982. Із пирогів град.

Пастух пас конї. А баба наварила пирогів цалу миску. І зібрала сї гола, іде в поле с пирогами. Як взєла йти, то метала пироги, всї пироги в єден бік. А той з заду йде і ти всї пироги збирає в міщé. Тай потому забрала сї вна до дому. Полягали спати. Піснули. Той отворив вікно тай ссипав пироги до хати крізь вікно. С тих пирогів став великий сьніг, лїд, мороз. Вікна замерзли лїтної пори. Хто то зробив? Він сї признав. Наметала на тучу, на людей, аби скосила пару селїв, аби град, тучі вибили всьо в поли. Потому він сї замельдував до віта. Зїхала комісїя ревідувати, що сї стало. А він каже: Що я зробив? То вна винесла тілько пирогів в поле і ссипала, а я зібрав і вісипав до хати. І він дістав за то нагороду, жи оборонив пару селїв, бо його Пан Біх натхнув своїм духом.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

983. Злобна яритниця.

А оце як стоїть за двором яритник або яритниця, то ото хто мимо їде, так должен воздать честь; а ни дай Бог підсміхнуть ся — так ото пропащий будиш на віки. Раз дївчата ішли у нидїлю по улицї, а під двором сидїла яритниця. От одна із їх і підсміхнула ся, так вона с того разу стала кричать на разнї голоса. Та вони її вже куди-ни куди возили до розних бабок і ворожіїв, так на силу одходили.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

984. Ворожба солею.

Я служила в єдної ґаздинї, а вона була чарівниця і на великдень ворожила, як вийшла з церкви. Наструґала сьвяченої соли, взяла си

в запаску тої соли і пішла довкола хати і метала в усіх чотирьóх кутах і в хаті, в стайни, в сіньох.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

985. Сушена голова щура.

У нас у Коноваловому, що у Типоля, свинарь був Джиджим, прикащик, так його дочка, шуть його зна, де вона взяла крисячу головку і ссушила; а свекор, значить, дознав ся, виняв с печі. Вона приходе, він її й пита: „Шо се ти хотіла нас утруїть?“ — Прийшов син, він і синові сказав. Так вони били-били її, як сучку ту, і вона втикла, помандрувала к сукиному сину.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

986. Ворожка Дунійка.

Ту в Дáлишеві то булá такá ворóшка Дуні́йка, де тепéр Тарáс Петрó і то зі сьвіта до нéї приходи́ли. І то як чоловíк чи́стий, то такí порошки́ давáла, що нічó, а як затроéний, то бýде ри́гати ящіркáми. Тай Фéдір забажьи́ў порошкíў і заклúкаў сусі́діў і сусі́ди бýли сьвíтками, що ящірки́ в нім бýли. І він як тоти́ порошки́ зажи́ў, як сї вíчистиў, то ще двáціть літ жиў при дóбрім здорóвю, áли на нéго рáди ни бýло.

Зап. в цвітни, 1911, від Николи Блðшки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

987. Ящірки в ковбасї.

Йиден парубок пас на облозї худобу. На йидного чужого ґосподари. А того ґосподари дїўка йшла і казала му: Чо ти ту пасеш? і брала сї до него обдирати. А він не даваў сї і взьиў, набиў і відти займиў худобу. А відтак в зимі ходили колїдувати хлопцї. І ходиў той парубок. І колїдували під хатоў того господари, шо він пас. І каже ґазда: Ходїт до хати. — А він собі нагадаў, шо він побиў дїўку. І на закуску даў кавальчик кобаси. А він собі нагадаў той парубок і взьиў, сховаў в кишеню ту кобасу. Принїс до дому і даў мамі, а вони сховали ту кобасу на комин. І вона стояла девіть день на коминї в теплї. — В девйитий день подивили сьи, а там йи ящірка. І тогди кажи: Якби я буў зїў, були би в минї такі.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

988. Мука з сушеної ящірки.

Ў йидні́м селі́ буў таки́й пáрубок, що дýже з дíўкоў закохáў сї, а ўна йимý кáже: „Васи́лю, і́деш ў лїс?“ — А він кáже: „Їду“. — „Коби́с минї́ міг іми́ти зо дві я́щірки живи́х, а най буде“, — кáже, —

„й нежива“. — А він приїхау у ліс, імиў ящірку і ўзьиў, росклаў вогонь і ссушиў ту ящірку на прубу. І ўзьиў, стер ї на муку і вікіг онучку с чобота і зібраў ту муку з ящірки ў онучку, завиў і поклаў на пень ў лісї на дубовий і приклаў каменем. Але він приходит у вечір до дїўки, ўже як прийшоў з лїса, а вона йиму каже: „А ймиўес ящірку?“ — А він каже: „Ой ньи“, — каже, — „не мож було ймити“. — Але він поїхаў зноў у ліс у пару день, дивит сї до того платка, а с тої муки так як мак дрібнї ящірки поплодили сї. І він тогди каже до свого товаришьи: „То так дїўки знают чарувати парупкіў, диви сї“, — каже, — „що сї зробило.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

989. Сушені ящірячі яйцї.

В Колїнках дїўка дала далишіўскому парупкови даньи, шоби ї сватаў; а то були сушені яйці ящірьичі; али пиритримала черис чьис і то йиму пошкодило і зачьили ў нім рости ящірки. Зачьило його пичи і сушити. І ни припускало му їсти. І потім поїхаў у гори і даў йиму чоловік напити сї зільи і упирезаў його поясом і оден чоловік тиснуў з одного боку поясом, а він ригаў і віходили кавалками ящірки і навіть цїлї і до того йиму примовили на водї чистї. По примові с тої води зробило сї так гий горофйина юшка густе. І письлї того зробиў сї здоровий і пішоў до Канади.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

990. Як парубок ригав ящірками.

Йиден парубок вораў і закликала го вдовицьи на сьніданок. Дала йиму горіўки. І він сьи тоў горіўкоў захлиснуў, шос му сьи в голові закрутило. Відтак слабував два роки. І так ригаў ящірками, шо як віде під мур, як зачне ригати, йиден конец в писку, а другий під муром. І пішли вони до ворожбита. А ворожбит казаў так звйизати крепко і він вірігає гет усї. Али як зачиў вірігувати, то трохи не вмер. І так сьи вігоїў, а здороўльи вже ни маў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капій.

991. Парубок ригає ящірками.

Раз привезли до Петрової мами парупка; так буў вісох, шо лиш була шкіра і кости, так го спили. Тай вона му дала зільи такого напити сї, тай го увйизала від ніг аж до голови, так го увйизала рушником. Тай тогди як зачьиў ригати ящірками, то аж попід лаву бігали.

Зап. в жовтни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

992. Порошок з яєць ящірки.

Йи такі, що як хочут зробити збитки... то йи такі ящірки на поли, як сапає сї, то находит сї такі яйцї на поли, і то потому озме тих яєц і зітре і даст з горіўкоў віпити друґому. І то віта́к сї плодит у нім, тай він нидіє. Єго млоїт, вудит, він їсти не може і нидіє с того. Отжеж йи таке́ зїлє, що дає сї пити, як хто вітримає, перетримає. І у нас буў такий чоловік, що даваў і віратуваў. Єго дїти знают, але тим не орудуют.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

993. Ящірки в попадї.

А то разві ни було? роскавують — єсть. Брат погромської попадї жинивсь, а вона, попадя, на свадьбу приїхала у Шаталовку (чи вона за Остогорським, чи де). А там закричали: „Знахор прийшов! Знахор прийшов!“ — Ну, а 'на говорить: „Де?“ — „Он говорить, стоїть миз людьми“. — Вона й говорить: „Он какой!“ — Так він тїко глянув на неї, та подєлав. Вона стала на разні голоса кричать, болїть. Як найшли бабку під Валуйками, вона дала їм лїкарства пузирьочок: „Виж, ка', дорогою ни принїмайте його, а єдти домой!“ — Так вона приїхала домой, приняла, як начала рвацъ ця, так аж шїснацьцять ящірок викинула. То вона болїла, вже ниживії детї рожала, а то як дві девочки родила і вмерла, а вони виросли. Дохтарі лїчили, лїчили, ніяк ни вилїчили, а бабка за гривиник вилїчила. Дала чогось випить, як почало її рвать, так аж дванацьцять ящирок вирвала. Як хто каже — нима ящирок, а отже з погрімською попадею було.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

994. Два цебрики ящірок.

Оден чоловік, я не знаю з котрого села якурат, росказуваў, шо єму жінка так віробила, шо такий буў грубий, шо у двері не ўлазеў си. І ходиў він по дохторах і стратиў більше, єк вісїм морґіў, аби си із того виздоровиў, а то нїчого ни помогло. Але прийшоў до него якис Гуцул і каже: Я би тебе порадиў, аби ти менї даў десять корон; я би тебе завіў там, де є маґазин з тими чортами. — Добре. — Веде він єго, веде — завіў до Косова, а у Косові дес зник. Але той іде далї. Як уже змучиў си, сїў коло дороги і трохи відпочиває. Але надійшоў другий Гуцул і питає си єго: А куди Бог провадит? — А той каже: Я маў товариша, Гуцула, а той мене лишиў у Косові тай я не знаю, куди іти. — Але той каже: Дай менї десєть корон, а я тебе туди заведу. — Той вінєў 10 корон тай даў тому Гуцулови і той єго завіў туди, до тих знахаріў. Війшоў один Гуцул і каже: Ходи, чоловічку, до хати. Питає си він єго

там: Ци хоч, аби я завернуў на того, шо тобі се зробиў, ци хоч, аби єму дарувати житє? — Каже він: Той, шо мені се зробиў, не має души, але я маю душу, то я єму дарую. Най єму Пан Бог заплатит за то, шо він мені зробиў.

І дали єму там якус воду, аби він випиў там такі на місци, а другу фляшку дали, аби випиў аж у дома. Але каже той знахар: Як будеш іти до дому, то абис нігде не сідаў анї раз, а скоро прийдеш, абис зараз ту фляшку віпиў і легаў до лушка.

І він пішоў. Прийшоў т хакі, віпиў ту воду і лег до лушка тай єк через чес отвориў рот, то вибігло з рота во два цебрики ящірок...

То єго рідна жінка таке єму зробила. Потому, шос у два місєцї, жінка померла.

Зап. від М. Рошки у Карлові, Снятин. пов. А. Онищук.

995. Жаба на сковороді.

Була калдовниця, а в її сапожники стояли. Приходе до її сусїдка і пита: „Шо, каа', вловили?“ — „Вловила!“ — „Деж воно“? — „В пічі сохне!“ — Вона вишла с хати, а ті сапожники ка': „Давайте подивиця, шо воно там?“ — Одкрили піч, дивляця, а там на сковороді лягушка, і засохла-а-а, як сухарь. Ну, взяли сапожники лягушку суху і вкинули її в кісет с табаком і побили її молотком, — побили її, побили на мелкиї часті. В тому кісетику воно і лижить і повісили на стінкі. А воно мовчить. Коли одкрили, так там їх, на скілько було частей побито, стілко й жабинят — так і кишать! А ті нічого ни питають, так поахали-поахали й каа'ть: Цеж вони, сукини дочки, хотїли когось отроїть“.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

996. Чари краканом.

А я чýў, що не лиш мóжна счарувáти ящіркáми, áбо чим будь живи́м, áле і кракапóм (рýки на роздорóжу), аби́ сстругáў і дáти до напóю і бýде так сáмо бракувáти (шкóдити).

Зап. в липни, 1910, від Івана Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

997. Циганка ворожка.

Ци́ганка йде ў ліс, тай нарвé с колóкічки тóго насі́ньи, тай прийдé до якоїс жінки ў селó, тай кáже: „Дáйте мині́, ґазди́нько, на стан полотнá, то дам вам такóго насі́ньичка, що як дастé чоловікови с чи́мос, то вас будé чоловік любúти“; а як ньи, то кáже: „Дáйте мині́ чóрну

ку́рку, тай да́йте мині́ ру́ку, то як вам поворо́жу, то так вам бу́де щіски ве́сти сї, що то рас“... А жінка не зна́є, повірит, тай дає́.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

998. Як Циганка ворожила.

То била Циганка і менї ворожила. Повідат, жи сьа віддам, жи будут тро́йе свати, жи ідні будут на схід соньцьа, а другі на захід соньцьа, жи йе́ден буде такий, жи з воська вийшоў, а другий, жи ни буў в воську. І повідала, жибим межи дїўки не йшла на поли, бо вони ми шось таке дадут, жи сьи ни віддам.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

999. Не помогли штани.

Ходив хлопиц до дївки, дурив ї, жи сє буде жинив. А потому він сє вже з другов зачив жинити. А та ґвавт дївка — закликала ворошку. А там ше були єго штани, того хлопцє. І зачила ворошка нат штанами віск зливати. І казала: Він сє до теби поверни. На, бири — тії штани нюхай.

Дївка штани нюхала. І ни повирнув сє.

Зап. від мами, в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

1000. Як баба причарувала жениха.

Била чаріўницьа і хотїла счарувати, жиби дїўку віддала. В неділю рано варила барвінок, льала тот барвінок, де йдут хлопцї, а як то ни помогло, вона пішла до йинчої ворошки, мудріщої, жиби ї повіла. Ворошка повіла, жиби стьила курку; а вона взьила, стьила курку і занесла до своєї дїўки — мала віддану — і ту курку дїўка зварила. І зьать пішоў по того паріпка, жиби їхав по дри́ва в ліс. Він приїхав з дривами, вона дала му курку їсти. А він мовиў, на шо вона курку зарізала дльа нього, жи не треба било стинати. — А вона мовила, жи курка підопхала сьа під двері і сцьи́ла курку дверми. Тогди тот парібок узьаў в неї дїўку. Вона Бандрівська, но я би ни повіла котра.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

1001. Коханок лїтає у снї до коханки.

Оде́н па́рубок служи́ў у дворі ў Колїнка́х, а дї́ўка служи́ла с Тоўма́чьи і полюби́ли сї обо́йи і зроби́ў ї дити́ну. І віта́к не хтї́ў ї ўзьи́ти, ожени́ў сї з дру́гоў, а вона́ забра́ла сї до Тоўма́чьи і так му зроби́ла, що засне́ у ве́чєр, він пробу́джуйи сї, а він піт ха́тоў поло́жений у тлума́цкої дї́ўки у Тлума́чи. Ўхо́дит до ха́ти, їдьи́, пют обидво́йи і зло́мит го

сон і. пара́з зро́бит сї зноў у Колїнка́х (повіт Городенка, сїм миль від Товмача), а́ли ни зна́йи і ни чу́йи коли́. Казала му так, що я́кбим хтїла, то як тї нисе́, то би у тобі кістки ни́ ста́ло, а він ї просйу, щоби́ вона́ йиму́ да́ла спокі́й.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1002. Парубок під землею.

То єден парубок ходив до дївчини. Дурив ї, жи сє буде жинив з нев. А вона кажи до него: Та жени сє вже рас, ни ходи дармо!

І той взєв тей ї покинув. Пішов в сьвіт. Бо він ни мав свого ґосподарства. Али вона зачила сумувати і пішла до ворошки. А ворошка кажи; Чикай, єго мусит принести!

Як зачила ворошка ше́птати: Як на верха, принеси.

Коли він таґжи буў якісь сьвітовий. Він вже знав, що робити. Тей взєв кретовинє, насипав собі на капилюх. Прилетїв злий дух до него, тей го ни годин був взєти, бо вже був піт зимлев. Тей приходит злий дух до ворошки, прилїтає тей кажи: Ни годин го взєти, бо вже під зимлев.

А вона кажи дївцї, що він вже вмер; вже під зимлев. А дївка с тої роспачи тей в воду скочила.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, Марія Деревянка.

1003. Як баба спровадила дївчину.

Рекрут парукував до войска і дужи тужив за свойов дьівчинов. І посходили сьи до йидной̈і прачки. Посходили сьи, а вона го сьи питала, чого він так тужит. А він кажи, жо зіставив дьівчину і дужи му жаль за ньов. Тей вона йиму кажи, йак дасьць пйитку, то йі зарас спровадит. — А він кажи, жо ни так пйитку, али дисьитку; али хочи сьи пириконати, чи то правда.

Тей вона зачила щось там бити; йакісь йайцьі била, йакісь йігли закладала. І післала йіх два на двір з льантухом. І аби вони тримали льантух і йак над ними зашумит, аби вважали, бо вона злитит на той льантух. Вони так зробили. І вона йак була при роботьі із закасаними рукавами із півквартков в руцьі і так злитьіла.

Зап. від Бронки Бабіч, Львів, О. Деревянка.

1004. Змій у ворожки.

Живеть баба Бикетьчиха в хуторі Зимлянках. Вона ворожить од усього: узнає, де украдуть, куди повидуть. До неї лїтає огнений змій. Як литить, так искри й сипе слїдом за собою, ось наче слободу запале.

Влітає у верх, сідає там десь у закапелку. Як хто приїде до неї ворожить ця, вона його й питає, а він її уму-разуму навчає. Вона страшна, очі якісь чудні. Ми з матушкою Оликсандрою їздили, як у неї ключі пропали та платок. Вона набирає кружку води й дивиця та розказує. „Ключ найдите, каже; дівчина чорненька найде; а платок, каже, пропав, його вже продано“. — І справді нянька чорнявинька пішла на смітник (смітя понисла) висною, тай найшла ключ, а платок пропав.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1005. Як жінка мала прийти до дїтий.

Вера! Ти спала й ни чула, як Анна Василївна росказувала про бабу Бикеччиху. Василївна ни віре, що до Бикетки в ночі лукаві ходять. — Як же тут ни вірить, коли про це он і люди кажуть. Ув одного чоловіка ис жінкою дітей ни було. Вони й приїхали до Бикеччихи, шоб вона їм пособила. Я забула, чи с Троїцької вони були, чи ще відкіль. Бикеччиха й оставила їх ночувать. Бабу вона положила спать у хатї, а чоловіка на дворі, а сама пішла до мелниць. О півночі приходять лукаві. Вона з ними балакає на присїнках: „Отак і так, каже, приїхали до мене люде“. — Вони взяли кубушку, ті лукаві, та всї в її й повипудювались: „На, кажуть, оддай бабі цю кубушку. Нихай вона випе цю воду, так у неї будуть діти“. — А той чоловік лижить на дворі та все й бачить. В ранцї дає́ть їм Бикеччиха ту кубушку. Він нічого ни сказав їй, запріг коня й поїхав ис жінкою. Тіко шо надїхали вони на пирихресну дорогу, він узяв ту кубушку та об колисо і розбив. А воно ті маленькі чортинятка хватають ся за колисо та кричать: „Мамо, мамо, возьми й нас!“ — Він по коневі та скорій їхать тай ка': „Умру, ни поїду до Бикетьчихи і родичам і сусїдам закажу.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1006. Ворожка Бекетчиха.

Шо ви чули, Василївно, про бабу Бекетьчиху? Чи до неї шо ходе в ночі, чи як? — Та кажуть люди, шо до неї серед ночі з болота лукаві ходять, тіки я тому ни вірю. Мінї й самі доводилось бувать у єї разів с три. В останнїй раз я була в її с салдаткою, систрою дяконової Паланжки — водила її в Харків наймать. Вона с Королями така вже знакома. Моя систра Лисавета Королька ще й на свальбі у Бикетки гуляла, як вона свого сина жинила. Тодї ще вона ни в славі була. Гарно таки погуляли там день, а в вечирі хотїли їхать до дому, так вона й ни пустила їх, Королів. Каа': „Ни їдти, ще й завтра буде гуляння тай на дворі завирюха. — А так нидалеко од Бикетки живуть пликінники її,

Уласинки. Там уже такі охотники, шо й матінко рідна! Як набили вони тих зайців, як нашпиртували салом, так одного духу наїси ся. Зазивають ті Уласинки всіх до себи. Були там і наші Королї. Пють всї та співають. Випивши була й Бикетка. Коли кинулись, нима Михайлової жінки (Уласинкової). Туди-сюди нима тай годї. Михайло все сімейство россипав: Криком кричать та шукають її. Тодї до Бикетки: „Дядинко така-сяка, подивись, де жінка!“ — Вона одмагаїця: „Голова болить“. — Він її у ноги. „Ну, каа', гимоньська заводина, дай водицї в кружицьцї“. (Вона бач на всїх лаїць ця). Дивилась-дивилась: „У, паганосьвітний — вона у погребі під драбиною, сидячи, спить“. — Коли так, полїзли в погріб і витягли її віттїль. Так ото й повила я у Харків салдатку наймать. А слух вже є, шо Бикетка вороже. А салдатка й каже минї: „Якби вона сказала минї, чи наймусь я, так ми б до неї зайшли“. — „Шо ж, к'уу, давай зайдимо. — Заходимо до неї так у полудень. Вона буряки скромадить і білі і красні, і скатиртина лижить на лаві. Ми бач, як поскромадимо буряки, так у воду їх зараз пускаїмо, а вона на скатиртину кладе. Поздоровкались ми, я попросила води напить ця. Вона й пита: „Де ви йдите?“ — А я кажу: „Іду у Харків плимінницю наймать“. — „Яка ж це племінниця? Я знала сїмю й Лисавети й Машки галичиньської; в їх наче ни було таких дочок“. — „Та це, кажу, Юрчишина, шо в Кисилевому живе. Її чоловіка в салдати взяли, так оце я виду її наймать. Скажіть, спасибі вам, Андріївночко, чи найму я її“. — Вона просе нас заночувать, — каа' — пізно вже йти“. — А ми кажимо, шо нам треба поспішать, шоб вистигнуть сьо'днї в Охрімівку або в Слободку.

Взяла вона кружку, а там води так на диньцї. — „Дайте, кажу, я набиру“. — „Нє, ни треба, каже, буде й сього : тут єсть с стаканьчик. — Дивилась-дивилась вона в воду: „Кати батька зна шо набрихала. Плимінниця! Яка вона тибі плимінниця? Вона тибі чужа!“ — А я їй: „Шо небуть треба ж казать. — „Ні, ти мінї ни збрешиш, ни збрешиш“. — „Чи найму ж я її в Харкові?“ — „Як в красний базар наймиш, так ни привидеш назад, а як у чорний базар наймиш — так привидеш“. — Ну ото попращались ми і пішли, а салдатка й пита мине: „Шо то вона, тьотю, натякала?“ — „Та я, кажу, й сама ни рощаламакаю, шо то за базарі такі красний та чорний“. — „Ходїть, ка', поспитаєм її“. — Далеко було вертать ця, та треба було. Вирнулись ми, а вона й кричить: „Я тибі казала — верни ся, ич по дурному ноги бє“. — „Та ми, к'уу, забули поспитать, шо ви за труди положите з нас“. — „Купи, ка', минї чулки гарні на смерть“. — Тодї вже я питаю: „Скажіть, Андріївночко, який то красний базар?“ — А вона каже: „Як на чаї та на канхвети наймиш — ото тобі красний базар, а як на куховарки — так ото чорний“.

— „Чи я ж її ни вистиму до дому?“ — Ні, ни вистимеш, ні, сама йтимеш. Коли так наймиш її, так вона буде в золоті“.

Прийшли ми в Харків. Найнялась та салдатка до губирнаторової нивістки, така розряжина стала і деньги у банки є. Дитину родила, однисла в приют, а далі другу й третю. Син тут у неї у пастухах був, тилят пас: одежа на йому обірвана була, руки й ноги порепались, наче ножем їх покарбував хто. Так вона його туди взяла, зодягла: такий став кавалєрія. — Бикетка разів с пять у Київ їздила, а двічі так пішки ходила у Київ. — Як коний украдино у Лапковського (пару жирибців), тоді прикащиком був у його Білозоров. Лапковського тоді ни було дома — їздив лїчить ця за гряницю. От Білозорова і справляли до Бикетки узнавать про коний, так він і слухать ни хотїв, кричав та лаяв ся поматїрно, зьвінітє. Приїхав сам Лапковський; росказують йому про Бикетку. Він і каже: „Ми поки ни будим її про лошадей питать, а попериду вивідаїм у неї ума“. — Привизли її та взяли, зажмали в одну руку цілковий, а в другу пять цілкових. Стали питать, шо в які руці, вона і сказала. Тоді вже вгадала, де коні і їх понаходили. Оце тіко я й знаю про Бикетку, а білш ни дойшла тону. Подейкують там люди, шо до неї нічу з болота виходять, та я тому ни вірю.

Борисовська волость, Валуй. пов., Воронїж. губ.

1007. Ворожка відгадує злодія з карт.

Як щос у чоловíка згúне, áбо що украде́ хтос, то бере́ шу́стку, тай іде до воро́шки, а воро́шка кúне кáртами, тай кáже єму́ або: „На полу́дни той зло́дїй сидúт, áбо чо́рний, áбо бíлий“. А той чоловíк тоглú здогáдує сї, що мо́же й йи яко́го во́рога мáє, що на полу́дни сидúт у селї. А чоловíк повíрит воро́шцї, а у́на нїчо́ не знáє так, як той пень. А чоловíк кулá хо́дит, у́се гово́рит: „Ото, кумцю, ми відгадáла воро́шка; пішо́у́єм до воро́шки, тай аку́рат сказáла то́го, що на ме́не вáжит. Лиш“, — кáе, — „не мáю до не́го, рáцїї брáти сї, бом го“, — кáе, — „ни злапáу́“.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1008. Злобна ворожка.

Були в нас раз панї-матка Гапка і чисали предиво. І росповідали минї, що їм їдна жінка повідала — вони були в дочки в Супрунівцї — що її сї раз так придало: Вона мала нивістку і вони сї с том нивістком колотили, все як то з нивістком. І вона так як мала гроші, то все носила за пазухом в платочку і раз вона ті гроші загубила. Ну, тей зачала шукати, тей вчіпила сї нивістки, що то вона вкрала; все — вкралась

тай вкралась гроші. Тая нивістка сї відпирала, що ни вкрала, а тая кажи: Треба їхати до ворошки.

Поїхала зо сином до ворошки і прийшла до хати, а той син то си сїв під хатом на присні. Ворошка взяла ї, посадила на столец і росплела тай зачала ворожити; щось там шепчи, то вибіжи на двір. Побігла на двір і шось до неї говорило с під стріхи, кажи: То тії гроші, як вона мішала свиням, впали в цебир і свиня зїла. Али кажи́, що то таки нивістка взяла. — І ворошка прийшла до хати і зачала ї щось шиптати, шиптати над головом, ну тей кажи: То так і так, кумусю, то таки ваша нивістка взяла гроші, добри ви собі думали. — Видите — кажи та жінка — я таки казала, шо то вона, а вона сї відпирає. Та вийшла с хати тей кажи до сина: Ходи, поїдим до дому.

Тей на дорозї, як їхали тей кажи: А видиш, сину, то таки вона взяла гроші. — А син кажи: А видите, мамо, і ви би дали її віру; а я чув, що її щось говорило, що то, як ви мішали свиня і впали ті гроші в полову і свиня зїла. — Ну тай вона кажи: Коли так, то єнакши ни буди, но свиню заколим тей сї пириконаєм, чи то правда. — Приїхали до дому тай зараз закололи свиню тай знайшли гроші. В кеньдюсї були — ка́жи.

Зап. у Теклївцї, Скалатського пов., від Настї Бучинської П. Стадник.

1009. Корова гроші зїла.

Та як було діло! Значить, живили сина. Потім ни понаровилась свéкрові нивістка і він все на неї нападаїця, все нападаїця. От приїхав раз свекор з ярманки. Пообідали вони там гарненько. Вийшов на присїнки, почав гроші лїчить, скілко вторгував, тай пішов кудись на двір чи що, а той гаман бросив на присїнках. А пастух тоді саме гнав пасти скотину. Ось одна корова підбігла під крильце тай проковтнула той гаман. Прийшов він, кинувсь — нима. На времня нивістка була у сїнях. От він її й пита: „Параско, ти не бачила тут гамана?“ — Вона говорить: „Ні, ни бачила!“ — Він шукав-шукав, ни найшов, почав на неї пенять: „Ти ж сама тут була, тут нікого ни було. Признавай ся, а то як поїду до ворожки та як шо скаже, шо ти взяла, так тоді прощай ся з світом!“

Поїхав до ворожки, та кинула на карти і каже, шо своє сїмейство взяло; більш нікого не було, як із свого сїмейства. — Приїздить він, опять нападаїця на неї. Вона присягаїця, шо я ни брала. От він і каже: „Поїду у Попасне до ворожки: так та як скаже, так і буде“. — Запріг і став їхать з двора, а хлопець: „Дідусю, і я поїду з вами!“ — Він його взяв.

Приїжджає до ворожки, вона його оставля ночувать до ранку. Повичерять їм дала. От вони повичеряли, полягали спать. От хлопиць устав і пішов на двір. Увійшов у сіни, слуха — шось у нижні хаті балака. От він підойшов тай слуха. А там три чоловіки здорових та страшних питають її: „На шо ти нас кликала?“ — Вона їм і росказує: „Приїхав ось чоловік; пропали у його гроші, а він пиня на нивістку, а вона отказуїть ця“. — Вони кажуть: „Їх гроші взяла ни нивістка, а їх іззїла чорна корова; а кажи, шо нивістка взяла; вона з горя втопить ця або повісить ця, так ми хочимо, шоб душа наша була“. — Встали вранції, вона й каже: „Нивістка взяла гроші“. — Він поблагодарив і поїхав до дому. От дорогою й каже той хлопиць: „Дідусю! шо я чув нічу, як виходив на двір. Приходило до баби три чоловіки здо-о-орових та чорних, так як лукаві наче та й питають: „На шо ти нас кликала?“ А вона їм і каже: „Приїхав чоловік, пропали у його гроші; так він пиня на нивістку, а вона отказуїця — каже, шо ни брала“. А вони їй кажуть: Їх гроші ни нивістка взяла, а чорна корова зїла. Так ти кажи, шо нивістка взяла; може она з горя втопиця або повісиця — шоб душа наша була!“ — Він виcлухав, зараз приїхав, зарізав ту чорну корову, найшов той гаман у тій корові.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

1010. Ворожка черпає знанє в чорта.

Єдні жіньці пропали коралї. Чоловік питає: Де твої коралї?

Вона кажи: Я ни знаю де. Десь пропали, ни знати де.

А він кажи: Чикай, я поїду до ворошки. — Поїхав до ворошки з наймитом. Наймит сє лишив на дворі. Він пішов до ворошки до хати. Зачив ворошцї росповідати, що єму пропали десь коралї, а ни знає де. Ворошка кажи: Чикайти, я вам скажу, де ваші коралї.

Вийшла ворошка на двір, зачила свистати і шось прилетїло до неї. Питає ворошки: Шо там скажиш?

А ворошка кажи: Ту прийшов еден чоловік, десь му коралї пропали. Хочи, жиби му сказати.

— Ого так: Вона прийшла с церкви, мала коралї на шиї і товарови мішила і коралї сє ссунули ш шиї до цибра і яливка зїла, яливка лиґнула тії коралї, али абис так сказала: Твоя жінка з жомнєрами пила і жомнери з неї здіймили. А він прийди до дому, жінку забє, а сам сє повісит. І я буду мав с того профіт!

Так злий дух повідав до ворошки. А наймит лижав на возї, а то сє ни витко було — і наймит всьо чув. Вони го ни виділи.

Приходит ворошка до хати і бире, росповідає тому чоловікови. Кажи: От так: Твоя жінка ис жомнєрами пила, була пяна тай жомнєри здіймили з неї.

— А чоловік сє россердив, заплатив ворошці, шо там то... Їди до дому, такий нидобрий — вже жінку забє. Али наймит кажи: Чикайти-но, ґосподару, ни будьти такі нидобрі.

Я лижив на возї, я всьо чув, що ворошка зи злим духом вогорила. Али ви возьміт, натомісьць справти набоженьство і ріжти ялівку пирісту, бо тота яливка коралї зїла.

А ґосподар кажи до него: То ни правда!

А наймит кажи: Щом служив в вас три роки, то я вам всьо дарую, як то ни буди правда.

І взєли, зарізали яливку, яливку роспороли і коралї витєгнули з яливки. Тогди справили баль, їли, пили, висилили сє за тоє, що вобоє жиют.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1904, О. Деревянка.

1011. Жінка підливає жінку.

Як буў Кі́ркін ту у лї́сї, о́тжеж я ї́здиў до Черво́ного з ним на свийта. Тай та́мечка ко́ло Черво́ного йи село́ і жі́нка ішла́ води́, а дру́га ма́ла за-зле на ню, тай чи́лос підольли́ла ї. Отжеж та кобі́та ўбри́ла — стала ногоў — у тото́ і поті́м ї нога́ спу́хла си́льно і ра́ди ї не було́ і лиш поси́нїло і бі́льше ніц, і чо́біт не мож бу́ло ўбу́ти, і у шпитали́ бу́ла і нїхто́ ї не міг ра́ду да́ти на ту но́гу. На зле найшло́ сї, а на до́бре не мож бу́ло, жеби́ ї хтос пора́диў, жеби́ вона́ сї віздоровіла.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1012. Чим підливають.

Ка́жут, що як в нена́висти, то підлива́є оде́н дру́гого. Отже ка́жут, що набире́ то́ї зимлї́, що кирти́цьи пари́є, о́тже ту землю́ бире́, росполї́кує ци ў ми́сці, ци у цибрі́ і підлива́є то́го. А хто на ту зе́млю пе́рший ста́не, так за́рас той діста́е калї́цтво.

Зап. в цвітни, 1911, від Панька Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1013. Причина недуги.

Посвари́ла си одна́ жі́нка з мо́йоў слу́жницеў тай хотї́ла ї з одни́м чьоловї́ком би́ти, а я сказа́ў на́ші па́ни. Тай та жі́нка пишла́ до ко́ршми, упи́ла си тай два дни слабува́ла тай каза́ла: „То та (моя́ слу́жницьи) заўзьи́ла си на ме́ни тай хо́чє мене́ с сьві́та зігна́ти — скажі́т ї, най си бої́т Бо́га, бо я ма́ю дї́ти дрібнї́ тай ли́шу їх“.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Никифорана із Ростік, пов. Вижниця.

1014. Цвіт папороти.

Буў такий пастух, пас худобу ў лїсї і буў убутий ў постолах. Вігнаў одного разу пасти худобу ў ліс тай дес загубиў одну штуку худоби. Али зачьиў він за тоў худобиноў шукати — то сї ґіяло перед Іваном ў почи — зачьиў лазити по корчьих і дес му сї цьвіт папороти утрьис у поскіў; тай наколи йиму то ўпало ў поскіў, так зараз він узнаў, шо сї ў сьвікі ґіє і узнаў навіть, де йиго худоба і пішоў і завернуў зноў до череди. Али тут той скаминюшник позавидуваў йиму, шо він знайи, шо сї ў сьвітї ґійи, тай узьиў, перекинуў сї ў пана і узьиў такі порьиднї чоботи. Приносит ў ліс пастухови чоботи тай каже: „Мой, тобі“ — кае — „не ўстидно ў постолах? Скидай постоли, дай минї, а я тобі дам отсї чоботи, ади-о, подарую ти тай сї ўбуйиш так, як пан, не будеш ходити ў постолах“. — Тай хлоп скинуў постоли, убуў сї ў чоботи, поґикуваў панови тай пан собі пішоў від него, а він від пана — і забуў уже гет за ўсьо. Тай параз дивит сї — позавертаў худобу — нема чобіт, він босий! „Агій, а то що? Як то з мене могло так щезнути?“ — Вертає він сї на то місце, де сї с паном міньиў: постоли стоя на тім місци. Бере, убуває сї ў постоли, а за то й гатки ни майи, шо він колис знаў — всьо забуў...

Зап. в трудни, 1911, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1015. Планетники.

Я чуў, що женщина або хлопец, як сї ўродит по сїмох місїцьих, то такий буде мати дар, що що скаже, то сї стане. Так с таких особіў навіть сї удає, що будут ворожити, бо що ўна скаже, то так сї стане. Я чуў, жи то тоти планетники — семаки, то ўни навіть ўписуют до кальиндаріў, що пророкуют усї чувства, уроджаї, або ни на ўроджаї, що вни скажут, то все дописує сї до кальиндаріў, то все кажут, що то с планетникіў.

Зап. в маю, 1911 р., від Николи Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1016. Знахар — пів хлоп, пів жінка.

Тут приказуют, шо йи ў горах чоловік — піў дами — піў хлопа; хлоп, а цицки майи... Ну і ідут до него і він щос їм узнайи, дає їм шос до дому, каже їм плювати на хрест, — але то образа божа говорити...

Зап. в маю, 1911 р, від П. Дичука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1017. Як знахар передає свою науку.

Єслї який яритник або яритниця при старостї здає свою доложность кому нибудь другому, то його перво научe, як молитви читать. Хоч пойме, хоч ни пойме, а як піддасця під дявольську власть, так тодї сам зна,

шо робить. Після учоби молитов заставля учника урізать мизинного пальця і випусте з його кров, так на бумазї тию кровю щоб розписав ся; а тодї ту бумажку кинуть хоч у піч, а хоть у воду. На цю штуку мало хто соглашаїця: Хіба уже хто ни пожаліє своєї душі, так цю штуку сотворить. А то вони ще якимсь низамітним для людей способом учать; заводять у курник і там уче молитви такі, шо й на голову не надїниш, усї звізди і місяць і святих по одинцю пирибере — все плете у ту молитву. Потом при кінції заставля знять з голови шапку і пирихристить її, тодї три рази плюнуть у шапку. Тодї уже, як вивчиця циї мудрости, так і у салдати його ни возьмуть і хоч шо, так украде — ніхто й ни знати ме, замки усї може пальцим поднирать і биз гроший у лавку піде, а накупе, чого схоче, пуля його ни возьме. Ну хоч як вони ни хитрять, яким способом ни підходять, а як у якого чоловіка хрест у лобі єсть, так ні на шо ни согласиця, а дума тілко про одного Бога і живе, як Бог дав, на ничистих духів ни надїїця, а надїїця на одного Бога. Ничистий дух іміє вилику силу там разнї чудеса творить і людей соблазнять, но все таки Бога ни пирихитриш.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1018. Як чорти рознесли парня.

При сих годах яритників стало мало, опроче хіба по Москалях кой-ди єсть. Вони можуть портить людей на разні манїри, шо люди кричать на голоси, і усилають бісів у сиредину на біллї і пищі. Вони учаця творить цї манїри один од одного. А перво хто учиця, так оддає чортам душу, а тодї уже як умира, так пиридає свою доложность кому-нибудь другому і тодї уже його душі не займуть, а душа їхня буде уже того чоловіка, який учиця унов од його, того старого яритника. Один молодий паринь задумав вивчиця цьому дїлу. От він став ходить учиця до одного дїда, а жінка і батько й мати узнали, шо він ходе. А він, той яритник, приказав так йому уже, як вивчив, шо буде іти із учоби, так шоб підойшов до дверей і гуркав, шоб одчинили і хтоб ни підойшов одчинять: хоч батько, хоч мати, хоч жінка, так шоб кого нибудь первоначально спортив, оказав шоб сам себе, чи уміє дїйствувать, чи нє. От він підойшов і гука: „Одчинїть!“ — а вони ни озиваюця потому, шо вони знали цю музику, шо як вийти куму-нибудь одчинять, так ото пропадеш на віки. От він разів три гукнув — ни чуть нікого. Так воно як хватили його тодї чорти — так рознисли його на клаптї. І він йому приказував так, шо: Біжи, ни оглядай ся і прибіжиш та ніхто ни одчине, так все равно пропадать. І так, значить, як на яритника учиця, так нима грішнїшого над цього дїла.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1019. Чоловік, що хотів бути знахаром.

Буў оде́н таки́й чолові́к, він хокі́ў показа́ти свою му́дрість; він чуў, що буў оде́н таки́й знаха́рь, шо знаў до коро́ў — промави́йти. І він сї хокі́ў тим обібра́ти, а́леж він до́бре не знаў. Прийшо́ў за ним чолові́к у ночи́ піў до одина́цїтої годи́ни і єго́ ві́кликаў с ха́ти і каза́ў: „Хоґі́т, ку́ме, бо ў ме́не ду́жи коро́ва засла́бла“. — І він єго́ віў го́рами-лїса́ми, аш єго́ приві́ў піт скалу́. Алеж він не знаў, йиму́ сї пока́зувало, шо то не ска́ла, а́ле йиму́ сї пока́зувало, шо таки́й делїка́тний буди́нок — ста́йньи... І приві́ў йиго́ до коро́ви — коро́ва сї сходи́ла с тельи́м і си́лне осла́бла, — а кі коро́ві бу́ло в очи́й... І пита́йи сї той, шо го приві́ў. „Як ти таки́й до́брий знаха́рь, скажи́ мині́, шо сї коро́ві йи?“ — А се не бу́ла коро́ва, то бу́ла немо́цникова жі́нка. І то єму́ сї показа́ло, шо то не коро́ва аж о дві мінутї по двана́цїтї. І як він туда́ заходи́ў, єму́ сї здава́ло, шо то пала́ци. Погада́ў собі́ і сказа́ў: „Бо́же, що тако́го, що я́кім заходи́ў, такі́ бу́ли пала́ци, а тепе́р сї зроби́ла скала́“. — І прийшо́ў до до́му і зачьи́ў росповіда́ти жі́нці. Шо, „бу́вім і сам ни зна́ю де“. — А жі́нка йиму́ на то сказа́ла: „Шо ти таки́й поква́пний, обзива́ти сї віт пе́ршого ра́зу, як хтос кричи́т на те́бе ў ночи́?“

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошиньский.

1020. Кандидат на знахаря.

В одному полку був мудрий салдат, на всї штуки знахар. От він подружив ся з одним новим, нидавно поступившим салдатом і в одно свободне времня став йому наталдикувать уші, шоб він піддав ся під його власть. Салдата того звали Карпо, шо нидавно поступив, а того давношнього, дядька уже цьому салдатові новому, звали Максим. От Максим завів Карпа у затїнок тай росказує йому, як він може дєйствувать своєю силою: „Я який схочу замок мізилним пальцем одомкну, кого схочу у очах обманю, с пятаком піду на базар — на дисятку з базарю принису, яку душі вгодно красиву баришню підманю, заміж хоть саму гиниральску дочку — і то можу взять“. — От Карпо слухав-слухав, у серцї аж затьохкало; задьор узяв і сибі навчиця сеї мудрости тай каже Максимові: „Навчи мене, я тобі чим-нибудь оддякую“. — „А чож, можно, та тілко на будущу ніч улови де-нибудь чорну кішку та казанок, от я й навчу“. Балакали вони довгенько і розойшлись.

Карпо пошти усю ніч ни спав, все з думки йому ни сходило вчення. Потом сяк-так провівши день, у вечирі нагибав сибі кішку у одниї баби, украв прямо с печі — добув казанка, заховав у буряни, а сам пішов до Максима на кватиру і зве його на учобу: шо він уже готов с своїм дїлом, тілко за учитилим стоїть діло. Максим даже з радісгю пішов, шоб

уважить своєму товаришу; — ни так уважить, як підвисти чоловіка на гріх, шоб умістї ув аду сидїть. От Максим Карпа надержав, шо вже стало пізно, затого півночі, тодї і повів його прямо під лїс, вирстов у пяти от города, на пирихрестну дорогу. Дойшли до пирихрестя, остановились; Максим став лагодить таганок, а Карпа послав за дровами у лїс. Карпо назбирав дров, принїс до того міста, і стали роспалювать, розвили огнище, а дров ни стає. От Карпо пішов у другий раз за дровами у лїс. От тілко він зайшов за кущі та став дрова збирать, а воно з-за кущів як прудить бричка, шистирак коний запряжино і біжать прямо на його. Він молиця і христиця, упав навколини — як живий до Бога ни лїзе. От та бричка хто на де й дїлась, як він начав молиця. Карпо тодї лиш с того лїсу до Максима — забув і дрова ті, шо назбирав. Прибіг, захакав ся, став і мовчить; а Максим і пита: „Чого ти сопеш?“ — А він трохи оддихав і каже: „От шо, брат: як ото я пішов за дровами та тілко за кущі зайшов, а воно хто-'на віткіль взяла ся карета та прямо на мене; а я став Богу молиця, а вона і скрилась, та тепер бою ся йти у лїс“. — А Максим і став уговорять Карпа: „У, дурак, чого ж ти боїс ся? Ти ни бій ся нїчого: воно ни троне, хоч яке страшне буде показуваця, та ти прямо й ни замічай, шо воно буде лякать. Іди скорій та збирай дрова, а то скоро попалю усї“. — Карпо думав-думав: „Нужно йти!“

Пішов упять у лїс та тілко зайшов за кущі, сажень за сїм, а воно як затріщить по кущах вихор та мимо його. Карпо ни злякав ся, бутьто і ни заміча та збира дрова. Трохи згодя нидалеко од його як закавчить шо-то ни своїм матом, потом стало сичать так, як гадюка. Він ни втерпів, хватив оберемок дров і липитухи дав прямо до Максима. Прибіг, бросив дрова, а сам і забожив ся, шо білш ни піду у лїс. Максим і каже: „Ех ти! А ще хотїв вивчиця! Ну так тепер же не ходи у лїс, давай у двох сидїть: тепер уже дров хвате“. — От вони сидїли-сидїли — коли воно із лїсу того витикаїця яке-то чудне животне: віл-ни-віл, відмідь-ни-відмідь, товсте, довге, а ноги маленькі, очі такі як решито убільшки, красні. Карпо побілїв, сидить, пригарюнив ся і слова ни промове; а Максим одно під бік штовха Карпа та шепче: „Ни бій ся! ни бій ся! воно ни троне!“ — От воно повзло-повзло, доповзло до казанка сажень за три та тодї хто-'*зна де й дїлось*.

Казанок уже став кликотїть, покипів ся довгенько, уже затого пара́ було її виймать із казанка, от воно як зашумить, як зашилистить коло казанка, казанок як лопне — так усїх водою і обдало. Вони як схватились та шо єсть духу навтїкача, куди попадя, чириз ярики та гори; де попадеця сарма, так вони — с прогону пириплегне і ни зачепиця, хоч чириз який ухаб. А Максим одно тілко й зна кричить на Карпа, шоб ни

оглядав ся назад. От вони прибігли до дому та попадали під повіткую на сани тай сопуть, одно одному нічого ни кажуть. От вони трохи oддихали і вже сами в сибі образумились, тоді Максим і каже Карпові: „На шо ти так здїлав? Ти коли задумав учиця, так про Бога нічого згадувать, а то тепер більш нічого тибі й ни скажу, коли ти такий. Воноб нічого-б і ни було, як би ти ни лякав ся та ни молив ся Богу. Так пропали тілко мої труди". — А Карпо і питає Максима: „Шож то таке нас лякало, чи анголи, чи чорти?". — А Максим отвіча: „Та я, паринь і сам ни знаю, шо воно ляка, чи може анголи ни допускають нас, шоб ми ни лїзли у напасть, чи може, чорти ни дають, шоб ми ни пирихитряли їх; а то як би всї люди знали оцю мудрость, так і чортам би волї ни було". — Ото Карпо і пита Максима: „А шоб ти ни робив ті кішцї, як би зварилась?" — „Та хіба ще шо? Узяв би і розпатрошив, пирибрав би у неї всї кістки, найшов би ту кістку, яка саме нужна тай оддав би тибі: от би ти і знав те, шо я знаю, даже як все ростеніє балака — і то я знаю і чую".

От Карпо вислухав таку приятну річ та с того разу бросив усю дружбу с тим салдатом, а сам пирисилив ся на другу кватиру, подальши од Максима, сибі на думцї: „Цур тибі, пек! Лучи нихай мене на войнї убють, чим волшебством защищаця". С тим Карпо поки й вислуживсь, так ни думав учиця цьому волшебству, даже бояв ся пізно ходить годів три. Отак, братцї, багато знать на цїм світї. Як-то треба показаця на той світ? Нидурно кажиця ця пословиця: „Хто багато прилича, той більш усїх і одвіча". — Нє, мабуть, треба так жить, як нам Бог вилить. Бога ни пирихитриш: Бог шутить ни любе, Бог ни Микитка!

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. губ.

1021. Стрільба від злого духа.

Бистрянський Кабан мав фу́зію віт злого духа. Як він її дістав? То може дістати, як піде до сповіди та озме сакрамент під язик на спід. І потому він сакрамент тримає, аж десь сї діє. Не пустит с під язика. І вже від нього відступит син божий, а злий дух приступає. І тоди́ він тов фузїов, що загадає, то вбє. Як висит вна на сьтїнї, а має щось вбити, то так сї буде колисати сама. І він тоди бере на плечі і мусит щос здибати, мусит му сї щос трафити.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Митра Кушнїра В. Левинський.

1022. Стрілець замовляє звірину.

А оди́н пан ў Пути́лові закупи́ў полюва́ньи, хоті́ў, аби́ лише́нь такі вин маў. Він ду́же стріле́ц буў головни́й; котра́ на не́го звір прийшла́, він ї не пропусти́ў. Найшли́ си стрільці́, а оди́н ка́жи: „Шо мині́ дасте́,

шо я так зрóбю, шо вин не бýде бúті звірі?“ — „Я заплатю вам дýже файно“. — Потім кáже: „Я зрóбю“. — І зробúў, шьо тиnéр птáха абú летї́ла, то боїт си на нéго летї́ті; вже дрýгий рік, шо вин не мóже ничьó убúті, бо звірь не йде на нéго.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижниця, І. Волошинський.

1023. Стрілець не дозволяє бити звірину.

Ми йшли на пулювáньи, а вин кáже до мéне: „Не йди, Онýфрію, бо онú ничьó ни убю́т“. — А я тогдú кáжу: „Онú убю́т тай будýт мáти!“ — „Ни убю́т“. — Потім зібрáлим си тай пішлú і гінцї гнáли. А тот товар[1]) назáд завертáў на гінцї, а на стрільцї ньи, тай бúли бýками, і пішóў товáр, — поутї́кáў шо до óдного — не хотї́ў іти на стрільця́. А вин кáже: „А я дóбре казáў, шо ни убéте, ўни менé усéрдили тай я ни хтїв, абú шо ўбúли“.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка із Товарниці, пов. Вижниця, І. Волошинський.

1024. Стрілець — знахар.

Ішóў чьоловúк з Голóў (село пов. Косів), áле даўнó, тай кáже: „Я пýшку замóвю, шьо не будé вонá стрільúті“; — при громáдї. Хáта бýла в лї́сї при гáтї, а то зійшлú си самí стрільцї тай собі розмовúли. Тай той кáже: „Я йик замóвю пýшку, то котрúй бýде стрільúті, то не стрíлит, мóже міріті і у чьоловíка. Я дам двáцїтьпúить лéвіў“. — „Ая“ — кáже — „ти знáєш?“ — „знáю“. — А то сухóнький буў чьоловúк дýже, а грýбий си питáў у тóго сухóнького. А тот кáже: „Такá жьúба, абú знáла замóвити пýшку?“ — А тот кáже: „Но, но, будем вúдїти“ — кáжи — „пабивáй пýшку!“ — Тот пабúў пýшку — велúкий чьоловúк, а тот вíймиў двáйцїтьпúить бáнькіў, даў тóму тай пишóў на тот бик так пóза вéрші тай скиг, пробачьúйте, холóшнї тай спрáвиў му, пирипрашьúю, дýпу тай кáже: „Берú тай стрільúй тут минї“. — А тот дúвит си тай сьміє́т си, берé пýшку до лиця́, змірьúє тай не мóже. Нарéштї кáже: „Е що, вин минї даў двáцїтьпúить лéвіў“, — крáмсає, а пýшка ни хóче палúти... Набúта — три рáзи крáмсає... А той кáже с тóго бóку: „Пилýй!“ — Такú справльúє му пáльцем. „Бий!“ — кáже — „чьомý ни стрільúєш?“ — Той крéмсаў, крéмсаў — подивúў си, а то водá с цїўки кáпає і с кýрка — а то вéремúи — чúсто пóрох му замóк!.. і всьо... Вин кáже: „Чьомý ти не стрільúєш, як я тобí заплатúў?“ — Вітти перехóдит, а той кáже: „Но я“ — кáжи — „ни знаў, шьо ти знáєш до пýшьки. Научї й мене́“. — А вин кáже: „Шьо? Абú мéне такá жьúба ўчьúла?“

---

[1]) Звірина.

— „Дам тобі пийдисьить лéвіў!“ — І не хотї́ў. І тогди́ узнáли при всї громáдї, шо вин шос знáє до пýшки.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижниця.

1025. Стрілець-знахар із Колїнок.

Ў Колїнкáх таки́й буў чоловíк, називáў сї Васи́ль Шлапáк, — таки́й буў вели́кий стрілéц, шо як схóче шо ўбити, лиш вíйшоў с хáти на порíг, їмý прийшлó пéред порíг, він убúў ци ли́са, ци зáйица. Али йиднóго рáзу за Днїстрóм у ликúцкі горі, у скалї́, там зайшлá воўчи́ха тай мáла воўчиньи́та; а він зайшóў тудá, пиривíз сї чи́риз вóду, вíлїз на горý і забрáў тоти́ воўчиньи́та. Забрáў він ти воўчиньи́та, зачьи́ў нéсти, áле ужé тут бли́ско хáти, він пообзирáў сї, а вонá летúт — воўчи́ха — за ним. Він пообзирáў сї, жи́во ў ґальóп тай жи́во до хáти, тай вíлїз на під з воўчиньи́тами. Вна наколи́ влéтїла до сїни́й, а він с пóду тай ї забúў у сїнех. Вітáк він тоти́ воўчиньи́та продáў таки́м панáм, а їмý тогди́ суд вíдаў пулювáньи чи́риз тотó, шо він таки́й мýдрий, — де він сам хокíў, там полювáў.

Зап. в грудни, 1911, від Н. Мокрицькского із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1026. Гуцул згадує, що дома дїє ся.

Михáйло К. буў у Коломи́ї пять місї́цїў ў криміна́лї. З єдни́м Гýцулом собі розговори́ли сї і сказáў ємý, що ў єгó дóмі там дї́є сї. Я прийшóў до дóму, запамйитáўєм собі акурáт, коли́ ў котрім дни то бýло і акýрат ўсьó так бýло, як він казáў.

Зап. в липни, 1911, від Ан. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1027. Гуцул кидає з землї кілок у дїрку в бани.

Як клáли бáню тут на цéркві, як причи́нювали цéркву, то три Гуцýли роби́ли, тай одéн на горí веркíў ґéри на кіўки́ і кри́кнуў з горú: „Зроби́ кілóк та подáй“. — І той зроби́ў кілóк і ки́нуў з землї́ і аж на горý полéкіў і з землї́ залéкіў у ту ґи́рку, тíлько що той лиш забúў соки́роў. Але і дощíў тогди́ не бýло, то знак тóму, що вони́ відвертáли.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1028. Пан і майстер мають чортів.

Ту буў небóщик Матущи́к, тáто, він с Сли́вок буў, тай йшоў він з жíнкоў собі тай зайшóў до Городéнки, а там будувáли якіс майстри́ дім, таки́й вели́кий, а він прийшóў піт той дім, тай собі сїў з жінкоў, тай зачьи́ў полýднувати. А майстри́ дах збивáли на горí і з нéго сї сьмійи́ли, шо він таки́й обíдраний; а той обíдраний то також буў чи́сто

ма́йстер порьи́дний, тай бала́кає з доли́ни до них: „Мо́же би ти сї так не сьміяў?“ Тай бала́кає наза́д до них: „Ма́єш дуби́ну, дай суда́ най ти зро́бю кіло́к“ — і ўзьиў той, що на доли́нї сидїў обідраний, дуби́ну, до колї́на оптеса́ў, тай ки́нуў, тай ка́е: „Ану́, на заби́й“. — А він лиш ки́нуў, а кіло́к сам залетїў до дьири́ без жа́дних рук з землї, що го нїхто́ не пасува́ў. А той ма́йстер, що на горі буў, му́сїў тара́хнути соки́роў, бо я́кби буў не тара́хнуў, то буў би а́бо злетї́ў вітти, а́бо буў би сам кілко́м стаў. Так той сами́й ма́йстер обідраний, що сї з не́го сьміяли, то він тако́ж маў чо́рта до майсте́рки. Ходи́ў він, ходи́ў і зайшо́ў до Колї́нок до па́на, то сї ще дїяло за па́нщини. Як він прийшо́ў ў село́, да́ли зна́ти, що йи порьи́дний ма́йстер — сказа́ли па́нови. Пан як йиго́ закли́каў до се́бе тай маў таке́ ду́же му́дре крі́сло, що то крі́сло як утво́рит, то зро́бит сї з не́го скіў, а доко́ла крісла́ — таке́ бу́ло крі́сло. То пан узьи́ў, порозбира́ў то крі́сло чи́сто і тогди́ ка́же так: „Як се крі́сло складе́ш так, аби́ бу́ло, як бу́ло, тогди́ бу́деш у ме́не ма́йстром“. — І замо́к йиго́ до криде́нсу на цїлу́ ніч і ка́же: „Диви́ сї, як не складе́ш, то діста́неш двацїть пйить нагайо́к і пі́деш“. — Той маў с собо́ў кару́к тай кріз віко́нце пода́ў ку́хареви — дес ку́хар надійшо́ў попід вікно́ — тай пода́ў ку́хареви, росказа́ў, як ма́є звари́ти, як ма́є водо́ў роспусти́ти, той ку́хар пода́ў йиму́ кару́к, він то ўсе́, що спасо́вуваў, ўсе́ скару́чиў, жиби́ йиму́ не па́дало. І як скару́чиў, то так трима́ло, що́ би цьвико́м так не збиў кісно. Пан тогди́ ўхо́дит ра́но, ци крі́сло гото́ве — крі́сло гото́ве. Тай тогди́ ка́же пан: „Но доси́ть я“, — ка́же — му́дрий, а́ле ти ще мудрі́щий“. — Бо то пан буў таки́й, що маў нечи́стого і ма́йстер маў нечи́стого, і оди́н дру́гому не міг нїчо́ зроби́ти. Той тогди́ буў у не́го ма́йстром, аж по́ки сї не поста́ріў, бо пан бо́яў сї йиго́ вітпра́вити, бо він міг му щос зроби́ти — ўже не міг го вітпра́вити.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1029. Як майстер заложує будинок.

Ма́йстер як зало́жує буди́нок, то му́сит поміни́ти на пса а́бо на кота́, бо я́кби на то́го ґазду́ поміни́ў, а́бо на йиго́ жі́нку, то́ би могли́ поме́рти, а як помі́ни́т на пса а́бо на кота́, то здо́хне а́бо пес, а́бо кіт.

Зап. в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1030. Родина дуріє у новій хатї.

Було́ так, що, най сї преч ка́жи, подурі́ло шість душ у ха́тї. Наколи́ зроби́ли посьвіщі́ньи, Бо́гу дьи́кувати, вже і рік мину́ў і всї здоро́ви. Чита́ло сї на всї штири ча́сти ха́ти ванге́лиє; де сї ванге́лиє прочита́ло,

там була́ пригото́вана ґирочка ў сосі і запуска́то сї коло́чок із сьвічено̂ї коло́кічкі на усї штіри части ха́ти. То я буў, на́віть са́мім подаваў ти колочки. Будува́ў собі на новім пляцу ха́ту, о́тже усї каза́ти, що єму́ то місце пошко́дило — о́тже тому́ зробиў посьвіщіньи.

Зап. в маю, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1031. Майстер — знахар.

Ма́штер з Улична будував хату у Павлїшка. Другі з ним будували маштри́. Робили без цалий тиждень. Як прийшла субота, то йшли до дому. Ішли дорогов коло шиньку. — Повернїт на шеньо́к, випємо горівки! — каже найстарший. — А молодші не хотєт. З того старший був не кунтентний. Ідут дорогов гет до дому. Приходєт недалеко ід селу. І прийшли на то місце, де сї дороги сходєт до купи. І каже єден до другого: Будь здоров! — А той відповідає: Ходи здоров! — Молодші пішли єнчов дорогов, а старший єнчов. Ніби і він пішов, але лишив сї на тім самім місци. А ті пішли, облу́кали великий кусень дороги і не могли трафити до себе. Каже єден до другого: „Давно смо могли бути в дома! Що то з нами за неволї?“ — Страшно сї їм зробило. Ідут далї і приходєт на то місце, де вни сї ростали. І старший там сидит. Каже: Та чо́сте ту прийшли? — А ті ніц. Він каже до них: „Через то, жисте не ступили зі мнов на шеньок. Будете знати на другий раз і будете повертати, де я вас покличу. Длятого на вас така кара впала“. — І тогди розійшли сї, кождий свойов дорогов, де сї належит.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р. від М. Шаха В. Левинський.

1032. Дудар має чорта.

Рас такий буў у Колїнка́х дуда́рь — граў на ду́гку. Прийшо́ў на вісільи́ гра́ти, тай ку́харка не посиішила сї йиму́ да́ти їсти на той чьис, коли він хотїў ду́жи. Але тут ку́харка позасува́та ў піч, ўже́ сї ўсьо́ дова́рує, капу́ста, борщ, го́лупцї, душинина, а він за́раз зробиў, що ме́жи ти́ми горшка́ми мусїў оде́н горне́ц пу́кнути — на збитки, що він не їў. Тай ка́же: „Я за то гріху́ не ма́ю, бо лиш той“, — ка́же, — горне́ц пук, що я йиго́ маў взїсти“. — Тому́ він так робиў, бо він маў та́кі до ду́тки нечи́стого.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1033. Музика — чарівник.

Як прийде́ музи́ка від молодо́го по молоду́, а той музи́ка, що йи ў молодо̂ї тай сї про́тиў не́го поста́вит, що він йи лї́пший музи́ка, зачина́є ду́же гра́ти, а тогди той лищень забіжит, тай коби єму́ з землї ли-

шéнь узьи́ў якóго пóроху з óпцаса, зóму музи́ці, шо він так сї поставєє дýжи, так му нарáз ўжé ўсї стрýни попýкают і нікóли він не гóден настáрчити ўже стрýніў на тім весїлю́, хібá би тóго музи́ку перепросúў. Тай тогдú музи́ка уздри́т, що бідá, що не мáє ні чім грáти, що стрýни рвут сї, тай тогдú берé піў лїтри горі́ўки, тай го перепрóсит, а той тогди каже: „Гай, гай, грай, áле нікóму не робú збúтки, прóтиў нікóму не покладáй сї, тай ти ніхтó нічó не зрóбит“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1034. Два музики — чарівники.

Булó дві музúки, жи мáли чортїў; зійшлú вонú сї грáти, йидéн потóчиский, дрýгий сирафинéцкий. Потóчиский граў у молодóго, сирафинéцкий музи́ка граў у молодóї. Прийшóў потóчиский з молодúм по фýстку, тай сї тóму музи́ці сирафинéцкому ни поклонúў. Той сирафинéцкий музи́ка казáў ґáздам вісїльним, шо той потóчиский музи́ка грáти ни бýди, бо він йимý сгарóму ни поклонúў сї музи́ці. Взьúў і пустúў скрúпку, пірвáли сї йимý стрýнви і шерсть на смúчку. Узьúў він йимý казáти, що попамйитáйиш ти мене́, колú ти такúй мудрúй. Прийшóў сирафинéцкий музúка з молодóў на пропíй. Звитáў сї з ним, з музúкоў с потóчиским, а той йимý музúка зробúў так, що му сї скрúпка поломáла, розлетїла сї на дрібнї кавáлки. І ще казáў потóчиский музúка, що він більше грáти ни бýде нікóму вже такі і що він самúй щéзни.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1035. Як знахар замовив скрипку.

Вíйшоў одéн тай кáже: „Ййи бýде сес грáті скрúпник, бо се мýдрий“. — „Шо ви зрóбите ємý? Скрúпку не мож му ўбúті тай йик замóвишь?“ — А вин кáже: „Я замóвю“. — Прийшьóў до тóго, стаў кóло тóго і — уже скрúпка ємý нї слýжит; піткрýчує стрýни — стрýни пýкают... Тіпéр і дáнец той си розірвáў, кáжут: „Ні знáє грáті!“ — То це ні бáвило піў годúни, як вин то зробúў.

Зап. в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижниця, Ів. Волошинський.

1036. Чарівник і гончар.

Прийшов до міста чарівник і заложив сьи з льудьми, жи він пирильізи чирис найменчу дзьурку. А льуди йиму казали, жиби він пирильіс чирис дьурку віт помпи. А там на вулици аккурат лижила помпа. А чарівник йакось зачарував льудий і йшов по помпі, а льуди йиго ни видьіли. Али надйіхав ганчир і питайи сьи: Шо ви, льуди, так дивити сьи? — Кáжут льуди, жи чарівник льізи чирис дзьуру. — Він кáжи:

Ото дурны, та він хóдит по помпі. — А тому чарівникóви ни було мило тай кажи до ганчира: Диви сьи, кілько на твойім возьі псів! — Дивит сьи — правда. Йак ни воберни бичівéно тай бий псів. А йак відйіхав кавалок, дивит сьи, на возьі повно чéрепів з йиго горшків.

Зап. в Будзанові від Сирватки О. Деревянка.

1037. Як кобила на церкву їхала.

Їхав один горчешник мимо лїсу, стоять мимо лїсу люде. Один і каже: „Давайте, я кріз дуба пролїзу!“ — „Нє, ни пролїзиш! брешиш, коли пролїзиш!“ — Ну, от він лїг на дуб тай дере з усиєї мочі, а їм і показуїця, шо він кріз дуба лїзе. А горчешник одалї їхав. Дивиця, шо ото він пирдить: „Попузири, кае, тобі, сукиному синові!“ — А той взяв тай йому одвів очі, каже: „Цить, сукин син: твоя кобила на церкву поїхала!“ — Горчешник тодї: Тпру-тпру, кобилочка! Пропали горщечки мої, пропали!“ Він же одвів.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1038. Знахар на Дихтинци[1]).

На Дихтьи́нци буў оди́н чьоловíк-знахáрь, тай до нéго прийшли́ три лю́ди. Олéн кáже: „Я хóчю, аби́х и́нклюза маў“. — А вин кáже: „Я тобí зрóбю“. — Дрýгий кáже: „Я хóчю, аби́ ми си ґосподáрство вéло“. — Вин кáже: „Я й до тóго, я тобí зрóбю“. — Трéтий кáже: „Як я прийдý на весíльи́, то на мéне молоди́цї не ди́вйи си“. — А вин кáже: „Я тобí то зрóбю, шо мут за тобóў пропадáті“. — Узьи́ў вин вид них по двáцїть лéвіў тай даў однóму зелéного я́щура, дрýгому червóного, а трéтому робакá. Але тоти́ як прийшли́ до дóму, тай тотó поги́нуло, а їм нічó не помогло́. Пішли́ вони́ до шандарíў, та віддáли до сýду, тай тóму присуди́ў суд шти́ри мíсїцї, а за рéкурсом дістáў вíсїм.

Зап. Ів. Волошинський від Онуфрія Яківюка з Товарницї, пов. Вижниця.

1039. Вояк — знахар.

Був їден такий хлоп і фірер; заложили сьи о чвертку пива. Той казав, жи я вийду, а той казав жи ни вийдиш з цвинтару. Казов: Абис минї приніс, абис вирізав з крижа три тріскі. Як видиш, жиби ті тріскі здавали сьи до крижа, бо я на другий день піду сьи дивити. — Як той міркував, жи юш зайшов той на цвинтар і туди забив ніш ту в дврі в хатї і потім кажи: И, ти з того цвинтару ни вийдиш, аж я тї випущу. — Аж на другий день вийшов пів до дванайцїтої, аж той ніш витїгнув.

[1]) п. Вижниця.

То так сьи вьльик, то такі ями му сьи зробили, такі ями, такі виртепи такі гори, таких випрів купа, мирлі ни дали му ні сїсти, ні стати, но форт ходив. Такий був обтиленаний, війнций аж поза пояс.

Зап. у падолисті, 1905 р. в Ворцові, Городецького пов., від Івана Штойка Іван Савицький.

1040. Подорожний знахар.

Тут рав на вéснї прихóдит панóк. — Ви знáли сéї Кохановскої брáта, то сáме такий чоловік — і сїў собі, а то ў великий піст, пéред Великоднем і каже минї: „Ґáздо, ци нима ў вас сирóї капýсти?“ — Я жінку закликаў, жінка унéсла йиму капýсти ў мишинї і даў дві шýсткі: „Ідїт, принесїт минї горíўки; віпиў бим, бом дýжи збіджéний“. — І кáжи минї так: „Озміт ту горíўку, роспустїт“. — Я ўсилаў трóшки води, трéгу пай, бо то буў спірітус за дві шýсткі. І віпиў він тóї горíўки і менé зачьистуваў ше і похарчуваў тóї капусти трóхи і маў с собóў тáкі книшку і зачьиў ў ту книшку дивити сї, і кáжи минї: „Ви мáли провізóрію, у вас“ — кáжи — „і полотнó пропáло“. І акýрат я маў тогди с Слиўкоў провізóрію і ў мéне украли були полотнó, пйить мотовилникіў. Ну, і я за то єгó не питаў і він минї сказаў усю прáўду, що ў мéне сї дóма стáло.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від М. Писанюка з Далешева, пов. Городенка.

1041. Лїсничий промовляє від гадюк.

Ту буў лїсничий у Рипýжинцех, що як когó гадюка укусила, то він промóвиў тай віратуваў.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1042. Чоловік їсть вужа.

Чýвєм, що буў у нас такий чоловік — єгó називáли Мýдрим — що злапáє гáдину і берé до пáзухи і несé до кóршми. Пускáє її в кóршмі на зéмлю, Жиди тóго сї льикáют і платьи йиму за тото, аби собі взьиў, і дают йиму лїтру горíўки і як віпйи горíўку, то вітáк гáдиноў закýсує.

Зап. в цвітни, 1911, від П. Семововика із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1043. До ворожбита в справі процесу.

А одéн ходиў від нас у гóри до ворожбитá; то вуджіéви даў 4 срíбних (8 корóн), а ворожбитóви даў 10 срíбних (20 корон); хтїў сї довідати, ци він вíграє прóцес, áле не знáю, що єму ворожбит казаў.

Зап. в червни, 1910, від Микити Панькова з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1044. Молодий ворожбит.

Ту є ворожбит, має девіть літ хлопиц і ворожит. Єдні ґосподини пропало було три короні. І вона нарікала на сусіду і пішла до ворожбита, запитала сьи єго, а він її сказав, що твої гроші є у постели. Вона прийшла до дому і подивила сє у посьціль, є тії гроші.

Зап. у Подусільнї, Перемишлян. пов. від П. Бая М. Капій.

1045. Кума поїдає кури.

А мої татуньо ходили до него питати сьи, хто кури поїв чи забрав, пропали були. Він сказав, шо ваших курий нїхто не браў, но тілько куна зїла. Знайшли пірйи і куну злапали потім.

Зап. у Подусільні, Перемишлян. пов. від П. Бая М. Капій.

1046. Знахар посилає гадину на черешню.

Ў Колїнка́х буў Яцко́ Му́дрий, що маў га́дину, браў ї за па́зуху і вийма́ў, тай ско́ро хто у не́го вілїзе на чире́шню, то він ї спраўльи́ў на гору́ на чире́шню. Тото́ ўсьо́ кричи́т, боїт сї, тай про́сьи го, аби́ ўзьи́ў га́дину. Тай він ска́жи: „Верни́ сї, верни́ сї“. — Тай вона́ злїзе на доли́ну. Віта́к вона́ піде ў бурьини́, а як тра́ба, то ї заклю́че.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1047. Зачарована горівка.

А чу́лам за тако́го, що прийшо́ў до ґура́льнї, тай пра́вит горі́ўки. Йиму́ не хотї́ли да́ти, тай ка́жут: „Ми до то́го не нале́жим“. — Но, а він узьи́ў тай пішо́ў у ліс. Вівертїў ў де́реві ґи́рку, а горі́ўка біжи́т. Він напи́ў сї, тай пішо́ў. А тоти́ до бо́днї, а горі́ўки нема — горі́ўка за ним пішла́. Му́сїли за ним шука́ти, покі́ў го не найшли́. Він верну́ў сї, заплати́ли му і горі́ўка наза́д прийшла́.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1048. Гуцул добуває горівку з кіпця.

Служи́ўйим при во́ську. Буў йиде́н Гу́цул зо мноў і пішли́м йидно́го ра́зу на ібу́нок, і даў нам капі́тан раст ў полу́дне цїли́й йиде́н ква́дранс. А я буў ка́пралем і той мине́ Гу́цул ду́жи любйи́ў. І ка́жи минї́: „Па́не ка́праль, ході́т зо мно́ю, напи́ймо сї шна́пса“. — А то бу́ло ни дале́ко кіпцьи́, шо грани́чит по́ле віт по́льи. Привіў мине́ до кіпцьи́ і зачина́йи но́жиком копа́ти я́мку. Вікопаў я́мку на штйи́ри ца́ли і шос вачьйи́ў бурмоті́ти і зроби́ла сї у я́мці горі́ўка; а́ли я ни віриў, шо то горі́ўка, я собі ми́слиў, що то вода́. А він набра́ў у жи́длик і ка́жи: „Дай вам Бо́жи здоро́ўйи“. — А я йиму́ ка́жу: „Пий здоро́ў, а я води́ ни хо́чу, бо я сї

напийў". — І віпиў і начирпуў мині цілий жидлик. Я зачийў пити, а то чистий шпрітус. І казаўйим му, аби набраў у фирфляшу, а він кажи, що ни вільно. Я тілько маю ўзьити, шоби віпити, а більше ни вільно. І зникла горіўка з ямки.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1049. Замість молока кров.

Ў Ілька Демчука зінсуваў хтос корову. Він пішоў до Шешор до Гуцула. Гуцул ўзьиў дьіницу води, тай шпигаў ў ньу ножем. Ў дьіници зробила сьі с води кроў, а потому с крови молоко. Гуцул каже Ількови: „Йак знайдеш на дорозьі пітковy, то кинь йу на грань; йак піткова буде червона, то буде так й того печи, шо ти корову збавиў; тепер буде йиго корова давати кроў замість молока. — Прийшоў Ілько до дому, кинуў пітковy ў піч, а то приходит Йась Петроўський, сьіў коло печьи, та просит вогньу до льульки. Ілько каже: „Най ше трохи розгорит сьі ў печи.

А Йась так на стілчику коло печи скаче. Аш Ілько пожьилуваў Йасьі тай каже: „Возьміт вогньу, али більше не приходьіт на мойе подвірье". — А Йась каже: „Такісти, Ільку, ньи припекли, шо й ў пекльі льіпше не потрафйи.

Зап. в серпни, 1902, від Леся Пашника в Кулачківцях, Коломийського пов. Осип Яворський.

1050. Гуцул добуває молока ножиком.

Казáў ґід Веренцáк, що він за молодих літ бýў побережникóм ў лісї. У тїм лісї різали трачі дошкú, бруси, і в нéго бýло на стáнції два Гуцулú, а під однúм накритьúм з ним в скарбóві хáті сидúт ще пастýх і маў однý корóву. Вонú брáли собі у нéї молокá, а ї за то приносúли пáлива з ліса. Але ї за мáло бýло тóго пáлива тай вонá хотїла, щобú вонú платúли за то молокó, а вни все... Той Гýцул одéя, що бýў опирéм, ўсéрдиў сї і казáў, що і самá їсти молокó ни бýде, як ємý ни хóче дáти. Наколú прийшлú у вéчір до дóму, то ще пастухóва жінка корóву ни доїла, а Гýцул сказáў: „Чикáй", — кáжи, — я бýду пастухóву корóву доїти, áли вонá", — кáжи, — „ужé ї ни бýде доїти". — Взьиў, запхáў ніж у слупóк піт свóлоком, зігнýў з гори колóдочку і піттáвиў горнéц і набігло пóўний горнéц молокá — кілько, шо їли й Гуцýли і побережнúк с своíйоў родúноў. А пастухóва жінка, як вийшла корóву доїти, то ни моглá приступúти, що нáвіть за дійок рукóў ни взьила. Дрýгий день рáно зноў ни моглá корóву здоїти, а побережнúк ішóў з Гуцýлами ў ліс і хокíў доконáти сї, ци як раз Гýцул йист опирéм. І ішóў з зáду за Гýцулом і зачьúў пáлцем гий штýркати, áли далéко від нéго.

А Гуцул за кождим разом все сї обзираў, а покім сказаў: „Ни дражни, як ни знаєш кого“. — Як прийшли ў лїс, уздріў Гуцул корови на другім боцї Днїстра тай каже: „А ходиш суда“, — кажи, — „я ти покажу, шо я“, — кажи, — „зарас ту корову здою“. — Запхаў ніж ў дуба, зігнуў колотку ў долину, пітставиў збанок, котрий на воду собі браў, і набігло поўний збанок молока. Побережник, як прийшоў на обід до дому, то сказаў пастухові жінцї, шоби йшла Гуцулїў перепросити. Вона узьила, пішла, аш у лї; вінесла їм квасного молока і обіцяла їм, шо буде віносити і ў лїс молока і дома, кілко вони схотьи, буде давати, жиби тілько молоко ї вернули, аби вона могла корову доїти. То Гуцул ї сказаў: „Іди до дому і ґій собі корову, али абис знала, хто що йи“. — Вона як прийшла до дому, тай уже корову здоїла, тай тілько корова давала молока, шо давала Гуцулам і собі мала.

Зап. в жовтни, 1910, від Н. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1051. Клопоти з коровами.

Ходиў я, ходиў, ни міг я купити корову і пішоў я до Городенки, а там ґіўка тримає три корові. Питаю я ґіўки: „Чиї то корови є, ци ти продаєш, ци то куплені йи?“ — „Ой нї“, — кае, — „продаєм. Йи“, — кае, — „ту панї віг тих короў“. Онде їх витко, то ўни прийдут“. — Приходьи панї. — Проше панї, шо ти корови продажнї?“ — Продажнї“. — „В які вони цїнї?“ — „По сімдисьить всї три, котру хочете“. — Відійшла панї, а я питаю тої ґіўки: „Ґіўко, котра ту корова найлїпша на молоко с тих трьох?“ — Дїўка мині показала: „Ота корова, тілько тверда на вімйи, але ўна добра на молока йи“. — А я стаў, гадаю: Жінка ў мене молода, коло короў знає ходити, то сї ўдаст тота тверда на вімйи. Заплатиў я ту корову, даў сімдисьить биз одного — ринцкий панї опустила. Пригнаў я ту корову до дому, корова була цїлий день ни доєна. Вечір надоїла дві дійнийци молока, другий день рано дійнийцу, ў полудне — дійнийцу. Сусїд мене питає: „А купили ви корову?“ — „Купиў, добру корову купиў“. — „А добра на молоко?“ — Я каў: „Добра“. — „Але дає хоть кварту?“ Даўно кварти були. А я каў на то: „Дійнийцу дає, ни кварту, така корова!“ — Кае: „Гий, гий, по дійнийци молока як дає, то добра корова, рахувати“. — І потім то другий день то все опало: піў дійнийцї молока!... Чим раз тай уже нема лишень по лїтрі молока! Перелекіло яких десїть день, нема як чвертка молока. Взьиў я ту корову продаў за пийдисьить банькіў — уже опало гет. Доклаў, купиў корову, другу за шісдисьить банькіў — молоко мусит бути!... — Нема — збазили і ту!... Ту мене справили до Губина, там йи така ворошка, шо попраўуйи корови. Пішоў я до тої ворошки: „Ой, так і так, ў мене йи корова молода“. — „Ой, я вам попраўю. А дасте

пийтку?“ — „А хотьби й дві, бо у мене діти молока хоки“. — Взьйла тópку сóли, пішлá до сіний; як узьйла там шос вуркотіти..., тай узьйла води тай: „Нáте су сіль, будéте усе тоу сóлеу солити, а тоу водóу кропити — будé молокó. — Прийшóу я до дóму, то трóха ніби більше приявйла. Вже корóва майи тильй. Але ми не припантрувáли, тай зупсувáла сї корóва: Тельй сї уродило, áле кóли й тилийтник віййшоу зоусім с корóви... — то страх! Заклйкау я бáбу, заклйкау коновáла — нима рáди ніякої. Кáут уни: „Нима рáди — корóва згини“. Я узьйу, тáйим с стáйні повигонийу: „Як гини, то най гини!“ — Потóму дау ми Бог на рóзум: післáу до пáна. У пáна стáда йи худóби, то пан знáйи у тих річах. Прихóдит пан: „Ой, шо такé йи? Мáєте посторóнки, тра корові вйизáти усї штйри нóги, брáти на такий друк до горй корóву погáми“. — Взьйли два хлóпа: одéн край на жóлуб, друтий хлопй на плéчі, до горй корóву погáми. Так пан увзьйу сї до тóї робóти до корóви і корóву охоронйу — так як майи бути корóва. Я пáнови подьйкувау файнó за ту лáску, шо корóву поздоровйу. І корóва вілáк прийшлá до сéбе і я корóву продáу. У тóго ґаздй мáла тильй і той минї дьйкувау, де мнї здибáу.

Зап. в жовтни, 1910, від Савки Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1052. Знахар Комісарюк з Обертина.

Буу одйн знахáр, що називáу сї Комісарюк, в Обертинá, а буу брат рідний Дмитрó межи нáми, буу брат трéтий, котрий слабувáу на запалїньи плюц. Дохтóрі вже єму не обіцювали дáти рáду, óтже він мýсіу шукáти таких знахáріу сьвіцких. Наколй він прийшóу до тóго знахарьй, той єму даé порошкй, кáже єму льигáти на лýшку, заливáє єгó лйшкоу і кáжи єму лйґати. А взьву єгó до кімнáти, і с тої кімнáти є до тóї, де він мéшкає, вікнó, а брат придивййи сї — Тодóсій — як він мýчит тóго брáта нáшого. Той від смéрти вертáє сї, що не мóже тотй порошкй пролиґáти, а він на сйлу єму шýркає, на силу єму сйлле. Наколй вже брат дýже сї змýчиу, вже не мóжи лйґати, він перестáє тай вхóдьи до тóї комнáти, де є той брат друтий. Тай брат так ослáблений, що аж падé, а той знахáр унóсит такý фльйшку, а в ні шос такé чирвóне, як пйво, тай кáжи: „На осесý вóду, абйс заживáу і будéш здорóвий“. — А брат кáжи: „А що то мáйи та водá коштувáти?“ — А він кáже: „Даш минї пйить рйнцких“. — А брат тогдй кáжи: „Ой я ни мáю, бо я слабий“. — А він кáже так: „А мáєш ти на сóбі дóбрий кожýх і сардáк (а то булó сéред зимй), продáй, а рáду собі давáй, бо згйнеш“. — А він кáже: „Ой я слабий, як я продáм, то я сéред дорóги загину. Не хóчу вáшого ліká, бýдьте здорóви“. — А він єму сказáу: „Но ни мáєш пйить рйнцких, не дістáнеш води“. — І він поїхау і скінчйло сї. — А той за то ворó-

жене то великий маїток зложиў, як наш Роман (бўвший віт — що здер громаду, ув. записув.).

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

1053. Знахар у Петрашах[1]).

У Петрашях буў такий чьоловик, шьо згадуваў, йике буде веремйи; ци будйе годйина[2]), ци студйено, ци тйепло. Віткис вин згадуваў; але вин уже умер. Раз якос робиў вин поли[3]) з другим тай кае: „Пилуймо, бо ші буде туча". — Тай вони закінчьили тай идут т хатї, тай ші їх на дорозї така туча напала, що гий...

Зап. Ів. Волошинський, в вересни, 1911 р, від Гриця Матїоса із Ростік, пов. Вижниця.

1054. Чарівник посилає миши.

Ўже тому пиить рокіў симакіўский чоловік росповідаў, що їш и миши полем так, як віўцї. (Йи такі, що справит миши і через воду, зам. Ант. Трачука). Ая.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1055. Млинський камінь сунеть ся за дїдом.

Ту буў один у Колїнках чоловік, шо як пішоў до Шутроминцкого пана і просиў, аби му даў піў корцьи збіжи, а пан не хокіў дати, а він узьиў, тай наслаў на його стирти миши. І за штири доби то стирти лиш сї россунули. То вітак пан казаў, щоби буў му даў десїть кил, лиш аби буў ни насилаў йиму миши. Али він того ў перед не знаў. Се ўповідали минї мої дьидї, шо се була правда.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Н. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1056. Мельник карає злодїя щурами.

Дес даўнїщи гнаў щури через воду і платиў перевізникови, що він хтїў, лиш аби перевіз. Отжеж перевізник не хтїў перевоити ў ночи. І він єму даваў два рински, від двох до десїть і той не хтїў перевести. Як сї ўвалило до хати, поїло, де що було — і перевіз без нїчого.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1057. Знахар перевозить щурї.

Якби хто поїхаў до млина, а що у млинї украў, то може мелник на него наслати щури, жиби му робили шкоду. Вітак треба того мелника

---

[1]) п. Вижниця. [2]) Слота. [3]) Сїно.

просúти і заплатúти йимý кількана́цїть корóн, жі́би ї́х відвернýў віт тóго ґаздú.

Зап. Ів. Волошинський в падолистї, 1910, від Вас. Тимрика із Далешева, пов. Городенка.

1058. Знахар посилає миши.

Прийшóў дідóк до мéлника, тай прáвиў, абú му даў мéлник мукú. А він кáже: „Нема ў мéне тепéр мукú“. — А той кáже: „Бувáйте здорóви, дай Бóжи, абú бýло“, — тай пішóў. А кáмінь лиш сї тúхо ссýнуў, тай дáлї за ним. Тай вітáк мýсїў здоганьúти; здогонúў, просúў, тай кáмінь сї назáд вернýў. Заплатúў му, що він сам хотїў, тай... „А вúдиш, чоловíчи, за *прúгорщу мукú тай даш бíльше*“.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1059. Знахар із Поточиск.

Знахáрь буў у Потóчищьих і ї́хаў цúрис сéло Симакíўцї. І з мéлником у Симакíўцех буў знайóмий. І кáже му: „Шóбис даў, бим ти кóлесо обернýў прóкіў водú?“ — А той мéлник кáже: „Я тобі ни вíрю, то ни мóже бýти. Водá мáйи сúлу, то кóлесом гóнит, а ти тóї сúли ни мáйиш, шобúс обернýў прóкіў водú“. — Наколú сї той пітпéр і зачьúло кóлесо ў дрýгий бік прóкіў водú крутúти сї... Той тогдú узьúў тóго мéлника, перепросúў і взьúў го на зáбаву до своï хáти, а ў хатї му кáжи, шо: „Якбим схокíў, тóбим ти млин сúрид дорóги зробúў, лиш нічóго би ни мóлоў.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Ник. Круца з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

1060. Мельник мстить ся мишами.

Так бýло... Господáр буў таксáтором, а мéлник маў лїцитáцію і тóго ґаздý заклúкали лїцитувáти, що одéжа вáрта. Той мéлник буў малóго зрóсту і жíнка тáкі такá булá. І потóму той як таксувáў одéжу, то не міг так таксувáти, як з велúкого чоловíка і потаксуваў йимý дýже нúсько, а мéлник кáжи: „Чикáй, чикáй, я на тóбі сї пімщý“.

Той ґоспóдар мав одéнок ячменю так, що у нїм сї містúт двáцїть полýкіпкіў, і кáже: „От кобúм моглú сї так обгоьúти до веснú, то бýдем мáти насíньи і на крупú, бо кукурýдзїў мáло мáйимо“. — Дійшлó до тóго, що на вéснї він до одéнка, — як вíлїз на нéго, а то лиш сї трúнка россýнула — отруби... Ожеж він тогдú нїц не рóбит, лиш роскидáє до сподá. Як роскúдаў, *нїц не найшóў, лишéнь піў-корец* отрубíў, такúх, як з жóрна змéлено, натрьúс. Тогдú той мéлник, що éмý таксувáў, кáже: „А що, котрóму лíпше таксувáли?“ — Кáже: „Я знаў що ти минí вúнен,

áле ти тепéр не знáєш, хто тобі вúнен. — То се минї́ росповідáў бáтько мій рідний.

Зап. в цвітни, 1911 р., від Н. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1061. Чоловік ссилає на пана вуши.

Єдéн чоловíк пішóў ў пáнцкий лїс там за грибáми, ци якúй бук урубáти, а пан наґійшóў, тай го обдéр — чúсто — лишúў сї тот гóлий. А той чоловíк знаў насилáти вýши. Як наслáў на нéго вýши, як той прийшóў панúско до дóму... той тогдú шо є себе згорґáє, шо заставйиє слуг... — не гóден згорнýти, бо то так лáзит, як та шумá — сто на кýпі. Нарáз той тогдú казáў рáз-два тóго чоловíка вішукати. Тóго чоловíка привéли, шо пан прóсит, жибú той забрáў собі вýши, дайú йимý 100 червóних, 200, 300, тисїчьúми дайú му, той не хóче, лиш кáже так: „Як ти менé за такý марнý річ обдéр, то най тебé вýши з'їдьú чúсто, най сї є тéбе кóсти россúплют". — І не бýло тóму рáди пáнови від вушúй, такі го мýсїли вýші звїсти чисто на смерть.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далєшева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1062. Знахар посилає жабу.

Знáхарь, котрúй хóче на когóс післáти гáдину áбо жьúбу, то пішлé, жи го мóже укусúти і є тóго мóже помéрти.

Зап. в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1063. Як ворожбит прикликав чарівниці.

Була корова слаба в Побідиньского на Мацїівці довгий час; чось кров дагала з цицок. Тай він привіз си ворожбита, щоби щось порадив. Він там щось ворожив коло тої корови, кажи: То чарівниці вам так зробили. Кажи: Я вам зараз їх закличу, дайти но бруска. — Тей взяв брусок, роспік в пецу, тей якурат но він брусок витягнув з пєца, а Романиха во і Махнїцка приходєг. А вони довідали сї, що є ворожбит тай хтїли знати, чи він що поможи корові, чи нє, а ті сьміяли сї, що то чарівниці.

Зап. у Теклївці, Скалатського пов., від Паранї Стадник П. Стадник.

1064. Швидкий челядник.

Прийшов єден чилєдник до ткача служити. Али дав му снувати ткач, а сам сє в поли збирає, ґосподар. Али той чилєдник кажи: Добри, майстир, ви йдети в поли. А як я той півсеток[1]) зроблю, то я що буду робив?

---

[1]) Півсеток = 60 мір, менче більше 50 метрів.

Майстир зариготав сє, кажи: Будеш хату дер!

Майстир був в полю і ду́має, що той варіят вогорит. Бути можи, що він можи такий... До чого він то ворожив?

І бире, забирає сє с поля. Али дивит сє з гори, а він вже хату рошшив. До половини рошшиває і сніпками кидає на землю.

— Єй дай спокі, що робиш?

Так він сє застановив і вже злазит. Майстир приходит: Шости ми казали, то робю.

Так майстра лєк зібрав, приходит до хати, яко звиклє, ткацка робота — полотно — стоїт зроблини; поставив го на столику, дивит сє на полотно і лєк го зібрав. І тогди кажи: Я тибе тримати не буду, я тобі заплачу.

І тогди заплатив і той з Богом зібрав сє і пішов. Потому та ґосподинє прийшла, полотно заплатила, відібрала, як сє належит і собі порихтувала, взєла над воду, намочила і тєгни за собов, воглєдає сє, то ни полотно, тілько основа ткацка. І зібрала, приносит до ткача з виликим плачом. Ткач взєв потому тей ї виробив тей ї віддав полотно. І хата ни була рошшита, хата була ціла.

Зап. від тата в Будзанові, Теребовельського пов., 1903, О. Деревянка.

1065. Як дячок умер із переляку.

Яритники як саме умирають, так коло їх тисячами чортів ухаджує. Як яритники кончають ся, так тодї нїхто ни ходе до його у хату і після скінченія у його тїлї сидять чорти, а душу понисуть як ляльку, куди треба. Раз умер один купець багатющий і покликали дячка читать псалтирь. Так він читав, поки ще ни прийшла північ, а то як настала північ, так стало йому моторошно. А він лижав на лавцї, мертвий, у гробі, а під лавкою сиділа комнатна собачка. От він мертвий, як блимне очима та поверне ця уставать, а та собачка загавка, а він на її пальцем помаха, шоб мовчала. Так раз і два так. Дячок той замітив, куди воно діла ідуть, та як бросе псалтирь, а сам липитухи с хати. А той купець як схвати ця, та за ним. А у його на дворі та був виликий сад. От той дячок поміз деревями, а мертвець за ним і протюжили вони по тому саду вирсти півтора. А тут уже як крикнуть півнї, а мертвець як хватив ся за дуб, там і околїв, а дячок той з ляку днїв три пожив і умер од того.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1066. Тяжка смерть.

Раскажу вам сторійку одну про Щарбакового Грицька. Він був хрищеник Воронихи. Вона отут в Артьома в кабацї сиділа, а після того вона сиділа ще й у Чорнобая в кабацї, продавала там водку та донське

та красне вино (тоді ще з бочки його продавали). Так того хрищеника у салдати призивали (це вже годів з десять буде). А вона, сказано тобі, химородниця така була, шо кого треба звисти — вона звиде, а кого розвисти — розвиде. Це вже за другим вона була, за Хвидячинком Питром, а то ще вона була за Вороною. Та як умер Ворона, а в Хвидяки жінка помандрувала, він виждав сім літ тай жинив ся на Воронисі. Там уже така була яритниця, така яритниця, шо й ни привиди Господи! Пішла я раз у гості до систри Машки у Галичин. Тіко шо спустилась до Чорнобая, а од Чорнобая виходе Ворониха. А моєму дідові вона доводилась двоюродна плимінниця. Дітей у Воронихи ни було, так вона й жила с систрою. Та її всяк знає: там уже була б тобі знатниця, була б знатниця, тай більше нікуди! Ото йду я в Галичин у гості до систри Машки, а вона вискочила од Чорнобая: „Ходім та ходім до мене в гості!“ — Шо тут робить? Подумала-подумала — пішла до неї. А вони тоді вже поміняли сь хатами с систрою Катюшкою. Отож Олена, шо за Нидайводиним Павлом, її дочка. То в її хата була на цім боці, а то стала на тім чириз дорогу. „Ходім, каже, в гості: там і самуварчик наставлиний і Щирбачка Гапка прийшла“.

Коли так приходю, а в неї сидить Гапка, Грицькова мати, а Грицько зелений бочоночок водки приніс та розлива по пляшках. Та давай поштувать, давай поштувать Вороиниху, та кланяють ся обої в ноги: „Ни попустіть ув обиду!“. — А вона знай одно товче: „Ни журись, ни підиш!“ — А він такий молодчина — кров з молоком; нима в йомуниякого вьязну. І їх три брати, так шо нияинуче йому йти. А він Воронисі в ноги як бухне-бухне; первим же лобовим поставлиний був. А все та йому: „Ни журись та ни журись!“ Так він купив їй в подарок ет платок — такий здоровий, наче рядно. Та все до порога підійдуть тай пошепчуть тай пошепчуть. Сиділи-сиділи ми, дивлюсь — смирка. Оставила я вже свої гості — в Галичин іти. А вони все просять мине: „Оставайсь та оставайсь, завтра випровожать будим Грицька. — А Ворониха все йому приказує: „Гляди ж, шоб ніхто і в догад ни взяв, шоб ні Боже мой!“

Повизли його в прийом. Коли хрьоп — як нігде ни був — приїхав до дому, а замісто його такого оддали, шо нівьзя й подумать. Ото хрьоп — зачала вона вмірать. Го о-осподи Боже, шо тіко там було; і по собачій кричить і по кошечій; днів с пять там її мордувало. А тут у нас дідура такий, Науменко Одоким Михайлович — такий, шо знає, скілки й відьмів у слободі. Ото ж вітряк його крайній од Плотвянки. Отам він на Дудівці, за церквою живе; його друга хата од краю. Ото він і знає той дідура, як і шо. Ми й сами разів с три кликали його до корови, тай бабушка ваша кликала його. Як захворала раз ваша корова: чмише тай чмише, а жевіг їй дугою так і піттягло. Покликали того діда. Він

обойшов коло корови, подивив ся на неї тай каже: „Походила, сучище, походила!“ — Та давай шиптать, давай шиптать: ну, слава Богу й отпустило корову, наче й ни хворала. Це кого вгодно спросіть, так вам скажуть.

Хрьоп! уміра та Ворониха, а дід Науминко й пириказує онукою: „Нихай, каже, вона стилину зорве третю од порога“. — А та ни хоче йти: „Шо я, каже, піду страшиць ця!“. — Він ще раз раз мимоходом іде тай каже: „Доки ж їй мучиць ця: скажіть нихай третю стилину зорве!“ — Пириказали їй жінки. Зорвали стилину — глина так і посипала. Так вона вже на силу за пять день умерла. Побачила Щирбачка бабу Улянку тай каже: „Іди, Григорівно, родичку ховать“. — Пішла вона до Воронихи. А в їх хата була на городї; вона у свою хату тобі вже пустила систру, а сама у сестриній жила.

Приходить Улянка, прихожу й я, а там стилина зорвана і шпаруни долї валяюць ця, а вона лижить на лаві наряжина. Вулянка й пита у Катюшки: „Шо це таке?“ — „Та це, каже, Михайло на стелю лазив за горшками, стирибив ся та стилину і обвалив“. — А Вулянка торк мине тай каже: „Еге, Михайло, та ни сей тїки“. — Торка мине та все шипоче: „Як би ви знали, яка вона була. О-о-ох, і ни дай же тобі, Господи! Там уже така була, така була...“ — „Я, кажу, ни повірю вам, Григорівно“. — „І ни сповідай ся, каже, за чужий гріх. Нам би, ка', самим острогу ни минувать, як би ни вона. Поползила я тодї у її в ногах“. — А це справдї історійка була. Як повісив ся у їх Ігнат, а брат і давай на їх нападаць ця: „Це ви, сукини дочки, повісили брата!“ — Люди бач подейкували, шо в їх дївка затїяла дитину висти, а Гнат хотїв доказувать, шо вони душичку запапастили. Так вони давай просить Вороииху, давай просить. А та їм: „Ни бійтесь, на вас суд ни піде: я помутю весь світ, так помутю, шо вам нічого ни буде“. — Вони до станового, той хотїв його на вторитильну службу оддать. А він бач нахваляв ся, Ігнат, спалить хату. Так вони все й повиносили с хати у погріб: і яйця, й вал, і дїжки порожні. Так він дві нидїлї виходив, усе ховав ся, шо аж смага на три пальцї позапікалась. Тодї саме Артьом титарем був та у Харкові дзвін виликий купив та скликав обапільних людей той дзвін тягти. Ідуть плотвяне стягать колочок, а воно шось під місточком сидить. Дивляць ця: „Се Гнат!“ Приходять у Борзсівку тай росказують: „Так і так, бачили Гната“. — Коли туди, а його вже нима, наче в воду впав.

Так він у ночі вже настиг у погріб. Позвиртав у погрібі все в одну кучу: і вал, і пряжу, полотно, яйця, сир, молоко та все в сірівець і потопив. А с сибе зняв поясок та, дзвініте, на верх рубаху вийняв та пирикладину у попирик на дощички положив тай зашморгнув ся. Так

тіко шо доторкнув ся до вимлї ніжками, пальцями тіко. Кинулись вони у погріб за яйцями (яєшник їздив, хотїли продавать), аж він висить. Скричались тодї всї. А брат одно: „Це ви, сукини дочки, повісили Гната". — Під суд їх узяли, просто в острог хотїли сажать. Турбація щинилась: Становий с слєдуватилем приїхав; женщину підсилали розвідувать. Наче й трибушили його тай поховали край кладовища, над Крутим. Так от скажіт — сторія. Це стїко год кладовище обкопане, а тодї чириз його скотина ходила та могилки обвалювала, могилки й западали. А Гнатова могила стїко год стояла, як тиримочок; хоч би тобі запав або скотина яку грудочку скотила — так нї Боже мой! А як би ни Ворониха, пріть би їм в острозї, хто 'на поки й доки.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

1067. Чудесні лїкарі.

Два богатих поміщики у містї гостювали і вони мабуть були яритники. От вони міжду собою і заспорили. Один каже, шо я ночю лягатиму спать, так вийму свої очі, а на утро упять уставлю і буду дивиця по прежньому. — А другий каже, шо я вийму свій кендюх, а на утро уставлю, зашию і ни буде ніякого вида. — От вони так і зделали: той вийняв очі, положив на стіл, а той тож вийняв кендюх та положив на стіл, а сами полягали спать. А лакей та цю штуку замітив та узяв, прибрав ті очі і кендюх, а сам узяв, убив кота, вийняв очі і положив на те місто, де й були; потім зарізав бичка, вийняв кендюх і положив на тому містї, де й положив пан свій.

От пани проснулись, той уставив очі, а той уставив кендюх і стали такі ж, як і були. От вони чириз уремня углядїлись, ті пани і розказують один одному: „Что за штука? Вот я, как ляжу спать і гдє б не заворушілась миша, так я і услишу і віжу, гдє она мотаєть ся". — А другий каже цьому: „А зо мной так вот какая штука дєлаєт ся: сколько не єм разного кушаня, всьо мнє как бутто соломи хотит ся". — І так ті пани попириміняли своє на чуже: той замісто своїх очей уставив кошечі, а той замісто свого кендюха уставив тилячий.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1068. Знахар відводить очи.

У Бурлуцї, котрий рядом з Фидоровкою, є такий чоловік, котрий шо захоче, те й зробе. Він здоровий чоловічака, сильний. Занїмаїть ся він ґрабарством, разними зимлянїми роботами. Бере підряду канави обкопувать, колодїзї риє. Він сам по сибі чоловік смирний, нікого ни обіде, хоч хто з його і посмієть ся, то він здорово ни обіжав за це, накаже його на времня і зараз же простить. У Фидоровцї і Бурлуцї там дуже

скупо на щот води: річки нима і колодізів мало. Там икономії мають вилику нужду в воді. В літку, коли бува засуха, так постоянно бува нидостача води. Приходилось нираз їздить верст за десять по воду. Особливо коли парова молотілка молотила в полї хліб, то вони нескільки підвід ганяли по воду верст за сім, за десять. Дуже надоїла икономії така ниспорушна доставка води, уїлась хуже чирвивої собаки така рахуба. Тай росход лишнїй був чириз таку доставку. Приходилось три до чотири чоловіки диржать лишнїх і коний теж лишнїх ганяли з бочками. А далї їм здумалось викопать свій виликий колодїзь такий, шоб хватало води на всю икономію. Найняли вони копать цього самого грабаря. Управляющий договорив ся з ним, шоб він викопав колодізь за 10 руб. Грабар зеднав викопать за десять і пообіщав на другий же день начать копку. Управляющий сказав, шо як буде багато води, так я тибі прибавлю 5 руб. А як води буде мало, тоді дам ту ціну, за яку договорились, тіко 10 руб., або і того менше.

Грабар прийняв ся за роботу. Викопав шось зовсїм мало, ни більше, як аршинів чотири. Вода як полилась, все равно, як із відра. Як почали возить воду і на кухню і волів напувать, коний і всю скотину поїли з того колодізя. І на молотілку брали по нескільки бочок в день, а води все було повно і ще чириз край рівчак біг здоровий, хоч приправляй колисо та муку мили і біз запину крутилоб мелницю. У икономії всї зраділи, шо тепер у них вода близько. Та ще яка вода, дуже гарна була, мняка, чиста, як сльоза і вкусна; як пєш, так по глотцї так, як маслом хто полива.

От приходе грабарь до управляющого за грішми за ритя колодізя. Управляющий місто 15 руб., дав йому тіко 5 руб., сунув йому в руку нехотя. Грабарь подивив ся сибі в руку тай каже: Іще ни всї, це ви дуже мало даїте. — Буде з тебе і цих — сурово одвітив управляющий. — Е нї, Семен Федорович, договор був 10 руб., та іще 5 руб. обіщали за те, шо буде води багато. Ну, то вже Бог з вами, про ті 5 руб. толкувать ни буду; а вже десять рублїв, то ці обвязатильнї. — Управляющий на се одвітив так важно і як бутьто з серцим, ниначе нехотя з ним балака: За шо тибі давать 10 руб.? Там всиї роботи на один день. Я думав, шо ти будиш рить цїлих два тижнї і викопаїш сажень 10 або 12, а ти за півтора днї викопав. За шож тибі 10 руб. давать? Скажи спасибі, шо хоч 5 руб. дав. Я якби знав, шо там так близько вода, так і ни наймав би тебе, а заставив би робочих, вони б сами викопали. — Грабарь з управляющим спорить ни став, бросив 5 руб. на стіл ті, шо йому Семен Федорович ткнув у руку, завирнув ся і пішов. А коли виходив з хати, то сказав: Вам труд мій ни нужин, а мінї ваші гроші ни нужнї; от і розхвитаїмось. Я люблю правду.

На другий день ранком приїхали робочі з бочками по воду, коли дивлють ся, а колодізь сухий і каплї води нима. Робочі приїхали до управляющого і заявляють: Так і так, колодізь висох, води і каплї нима. — Управляющий здивував ся, шоб воно значило і подумав зовсім друге. Це мабуть грабарь розсердив ся, шо я йому гроший ни давав усих і похоже засорив чим нибудь джирило! Взяв душ 6 робочих: Ну, хлопції, биріть лопати, ходіть чистить колодізь. Вода у нас живо явить ся. Се похоже хтось підшутив по злобі. — Робочі набрали в собою лопат, заступів і надались до того колодізя. Начали вони довбать у дно, викопувать поглибше, так і подумали, шо засорилось джирило. Довблись, довблись, і так нічого ни помоглось, води все таки ни було. Управляющий заставив їх копать другий колодізь. Одступили трохи понижче і знов росчали копать. Копали, копали, викопали уже глибше, чим первий, а води все нима. Вони бросили, бо уже було пізно. На другий день теж до самого вечира рились у разних м стах і нічого ни докопались. Управляющий почухав затилок і сам сибі ума ни приложе. Шоб воно значило? — дума сибі. А ще хотї узять 10 руб., а йому і 3 копійки ни слїд дать. Ну шож тут робить? Молотїлка другий день стоїть, а води все ніяк ни докопають ся. Ждать було ніколи, води треба, хоч трісни. Нарядили упєть цілий обоз в бочками аж у Хвидоровку по воду. Там у силї був гарний колодізь, все сило поїв. Приїхали в Хвидоровку, а общиство їх прогнали і бочок чуть ни порубали на тріски: У нас, кажуть, і самим води ни хвата, а ви хочите нас обаранить? І с тим ни дали. Вони вирнулись назад, даром намняли хвости коням.

Управляющий аж сам на сибі волося рве. Шож тут оставалось робить? Молотїлка остановилась біз води і робочих душ 50 чи й більше остались біз роботи. У Бурлук по воду посилать — дуже далеко і там води зовсім мало; він добре знав, шо там і подавно ни розживеть ся. Один робочий смикнув, в чім діло. Він був з того самого сила, віткіль грабарь той, шо колодізь копав. Він чув про його, шо він може, шо вгодно зробить. Пішов до управляющого і надоумив йому попросить грабаря запомогти в сьому горю. Росказав йому, шо той грабарь знахарь і шо він, шо захоче, те й зробе. Ви, каже, похоже його обідили, от він і зробив так, шо вода висохла, а як його попросить, він змилуїть ся і воду заверне назад; упєть так, як і раніш було, так і тепер полєть ся, так як і перше лилась, або ще й дужче.

Управляющий хоч і ни вірив тому, шо він у силах поробить шо нибудь, а все таки прийшлось кланять ся мужичкові. Призвав його до себе і почав просить: Голубчик, на тибі 20 руб., тїко пожалуста, постарай ся, шоб вода була. Я тибі могорич поставлю, тїко ради Бога ни сердись на мене, устрой, як слїдує. — Ні, Семен Федорович, я лишнього

ни хочу. Я за цим ни ганяюсь, а я люблю правду. Оддайте мінї те, шо було в договорі, і Бог з вами. — Управляющий вийняв з кармана 15 руб. і дає: Возьми пожалуста та будь ласкавий, змилуй ся над нами, награди нас водою. — Нї, Семен Федорович, я 15 руб. ни возьму, давайте мінї 10 руб., договор був за 10 руб., а більше мінї ни треба. — Нї, бири всї 15. За роботу ми договорились за 10 руб. та іще 5 руб. я обіщав помимо договорних за те, шо буде води багато. Значить, я слово своє виповняю, обіщав і порішив оддать, це теж буде справидливо з мого боку так, шо пожалуста, грішми ни гребуй, бири своє зароблине. Грабарь довго ни хотїв брать 5 руб. Управляющий силом навязав йому обіщані 5 руб. Після цього оставив його пообідать, угостив, як слїдує. Грабарь подякував його і пішов.

На другий день ранком пішли до того колодїзя подивить ся, коли там води, як у старі годи. Повний колодїзь і чириз верх біжить цїла сарма. Після того стали його уважать все равно, як якого нибудь пана виликого. Всї боялись прогнївить його, шоб ни поробив чого нибудь з усяким чоловіком. Як він робив всякі чудиса, нїхто ни знав і допитать ся нїхто ни міг, тїко кажуть, шо у його була така книга, шо там все, все є, шоб ни задумав, все можно зробить. Він ту книгу бутьто спалив. Полиція дознались і хотїла у його одібрать, так він мирщі укинув її у грубу і вона згоріла. Він сам ростом здоровий, а на лице ни вковирний; а жінку сибі взяв красавицю. Він, бач, зна таке слово, шо когоб ни захотїв, того і приверне до себе. Як би захотїв, шоб улюбилась у його сама лучча молода, красива баришня, і влюбить ся. Тїко він нїколи ни злоупотрибля і ни хвастаїть ся своїм знахарством. Хіба тїко хто прогнївить його, чим нибудь розсерде, або поглузує з його, тодї вже він дасть пойнять, шо шутить з ним ни можно і шоб його ни трогали ті, котрих він сам ни займа. А иноді, коли бува випивше, так койкому покаже яке нибудь чудо, чи хвокус.

Один раз прийшов до його сябро позичать воза. Зайшов у двір, а він стояв під повіткою. Поздоровкав ся з ним і завів розмову про койщо по хазяйству. Між иншим збалакались про колеса. Сябро подивив ся на його віз тай каже: Де се ти купував такії колеса? — Та це я на кличальнї нидїлї у Ольховатцї купив на ярмарцї. — А шо вони в тебе такі маленькі? — Саме гарні; шо ни менші, то кріпші будуть, а виликі скоріш розшитають ся. — А в мене дуже більші твоїх, я торік у Вовчі купив. — Та це пустяки. Хочиш, і я свої зроблю виликими. — Як се так можно? — Та хіба як, подивись тепер, які вони. — Сябро глянув, а вони стали виликі-привиликі, все равно як ото бува у машинї маховик диривяний, такі і вони завбільшки. Сябро аж злякав ся: Диви, шо се таке значить, віткіля вони взялись? — Та се ж ті самі, ни взнаєш, чи

шо? — Побули вони так з минуту і упеть стали маленькими. Се діло було уже пізно осїню так, шо всї дерива осипались. Сябро випросив воза і уже пішов було з двора. А знахарь і каже: Підожди! — Той вирнув ся. Ну шо, сябро, хочиш, шоб зараз сад зацвів? — Та хіба ж се мислимо, як же се можно? — А от дивись! — Глянув він на сад, а всї дерива так і зазилинїли, а цвіту на них густо-пригусто так, як молоком облитий весь сад. Сябро здивував ся: От, брат, ти уміїш очі одводить; дивись, ниначе й справдї май місяць. — Як це так очі одводить, хібаж я одводю очі? Ти піди, пощупай, він у правду цвіте. — Пішов сябро до дерива, пощупав, і справдї цвіте, листя зелене, свіже, все равно, як у маю. Він шоб удостовірнить ся, зірвав цвіточок і один листок і пішов до знахаря. Приходе і каже: Дивись, все равно, як живі цвіточки. Як це ти поробив? — Ану глянь теперь на сад! — Оглянув ся він назад, а сад який ранїш був, такий і тепер став. Нї одного листика, нї одного цвіточка, голий, голїсїнький... А той цвіточок, шо був у руках в сябра, осипав ся і розлитїв ся. Сябро сам своїм очам ни вірив, дума сибі: Чи се я на яву бачив, чи може мінї так увижалось? Може приснилось? Опісля того він бояв ся ни тїко прогнївить знахаря, а даже бояв ся полаять його сибі на думцї.

А один раз була ось яка пришта: Знахарь взяв підряду на жилїзнї дорозї насипать запасний путь. Найняв він сибі нескільки душ робочих і приступив до роботи. Хоч він був і за підрядчика, а панувать ни любив, робив і сам на ряду з робочими. Мимо насипу ішло два якихсь кацапи. Один пильно подивив ся на знахаря і трохи одійшовши од його, почав сміять ся: От страшний чоловік, ти бачив? — Бачив. — От рожа, так рожа, на чорта похожа. Вечиром можно пирилякать ся. Рябий та нивковирний, у баби ср...а красивіша, чим у його морда. — А другий каже: Ну ти, Гришка, потихше, а то він почує, задасть тибі; він, кажуть, знахарь, може з тобою шо нибудь зробить. — У, шо він мінї зробе, ср...ть я на його хотїв. Наплювать на його знахарство.

Грабарь всю їх розмову почув: Ни спіли вони пройти сажень з дисяток, як у того, шо лаяв знахаря, потимнїло у очах, закрутилось в голові, він упав і лижить. Як заохка, як застоне, як рознисло ж йому морду! Зробилась все равно, як у баби ср...а. Бишиха ни бишиха, а так Бог його зна, шо воно таке; розпухла вся голова, зробилась як макітра. Товариш його баче, шо ни дурна шутка, скоріш побіг до знахаря. Бухнув йому в ноги і давай просить, шоб простив дуракові. Довго він лазив у ногах, а все таки свого добив ся, упросив. Знахарь змилував ся, простив, тай каже: Ну, я прошу, тїко скажи йому, шоб він первий і послїдний раз так робив; ни тїко з мене сміять ся, а шоб з усякого чоловіка ни смів глузувать. Гріх з чоловіка сміять ся, чоловіка Бог сотворив по

образу своєму. Він казав, шо в мене морда похожа на ср...у, а в його тепер на шо похожа? Ну йди з Богом, товариш твій виздоровіє. Та нихай скаже тибі спасибі, шо ти упросив мене. Це тїко для тебе я уважив.

Приходе він до товариша, а він уже стоїть на ногах і ниначе як нічого ни було. Він тоді й каже: Ну шо, хлопче, я ни казав тибі, шо ни трогай чоловіка, коли він тебе ни займав, а ти ни послухав, от тибі і наука. — Та хто і зна, шо воно за чоловік. Я ж ни знав, шо він такий. — А ни знав, так ни треба було й трогать його, він же тебе ни трогав. — Після того він закаяв ся ни сміять ся нї с кого; хоч би і його хто налаяв, так порішив проходить мимо мовчки. І другим нираз заказував, шоб остірігались глузувать.

Зап. від Питра Ракші, с. Федоровка, Вовчанського повіту, П. Тарасевський.

1069. В чім бува щастя.

У одного колдуна був богобоязливий син. Ніколи нікому він ни робив зла. Був до всякого жалїстливий. Готовий був всякому запомогти, коли кого застигало яке нибудь горе. І ни тїко він любив уважать одного чоловіка, а він любив всяке животне і жалїв його — ніколи, бувало, ни обіжав. А батько його був колдун, з чортами знав ся і наровив всякого обідрать, тїко шоб йому була польза. Ніколи нікому ни робив добра. Сина часто, бувало, лаяв за те, шо він зробе кому нибудь добре діло. Він нираз запитувавсь научить сина колдовству і разному волшебству, а син і в ризон ни приймав його слов. Часто з батьком спорив, ни ладив. А він все гриз синові голову, укоряв його, шо він ни слуха батька. Скіко він ни працювавсь, а все таки ни міг схилить сина на свою сторону. Ни послухавсь його син. Розсердив ся колдун, вигнав сина в містї з нивісткою, нічого їм ни дав. Пішли вони, в чім стояли. Ніякої одежі з собою ни захватили. Молодиця взяла з собою окрайчик хлїба і той був чирствий. Пішли вони, куди очі бачуть. Пішли по полю навпростець, між хлїбами брили по межах. Коли пройшли хлїба і вийшли на толоку, то теж подались пряником. Вони чуть-чуть примічали, у який край город стояв, туди і направлялись. Коли ішли вони по толоцї, то багато разів приходилось їм натикать ся на кучі гною, котрі мужики пирид виснею повивозили на толоку, шоб удобрить землю. Уже під кінець толоки стали вони проходить мимо одниї кучі іще свіжої, видно було, шо ни давно тїко скидана. Почулось їм, шо там шось пищить, скаучить жалїбним голоском, ниначе дитинча плаче. Ану, шо там таке? Ходїм, Палажко, подивимось. — Та ходїм, Василь, скоріш по своїй дорозї, а то вже ни рано. Чого ти там у гною ни бачив? — Та нї, я подивлюсь, мінї жаль, як воно так пищить, може то дитина. — Яка там дитина, то похоже мужик з дому цуцчиня вивіз вмістї з гноймо, — з досадою сказала Палажка.

Василь тим ни уйнявсь, шо жінка ни бажала підходить до кучі. Підійшов сам. Покопавсь палкою у гною, коли там лижить цуциня малесеньке, іще сліпе і таке браве, чорненьке і видно кабелик. Жаль йому стало бросить біспомощне животне біз всякої уваги. Взяв його на руки і поніс з собою. Жінка чуть ни всю дорогу бурчала, лаяла Василя: На шо ти його взяв, гадость таку? Брось! Шо ти з ним будиш робить? Вонож іще ни буде хліба їсти, його треба молоком годувать. Нам самим нічого їсти, а ти іще надолобня на свою голову береш. — Та ти, жінко, нічого ни знаїш, ни бери приміру з свого свекра. Тибі гарно, як ось нас батько вигнав і нічого ни дав? Так же і цьому бідному цуцинятї тяжко. Та ми хоч уже смишльоні, сами сибі кусок хліба добудим, а воно виброшино на погибіль. Як ми його спасимо, пустим на світ божий, то і нас Бог ни оставе своєю милостю. Найдить ся такий добрий чоловік, шо і нас приютить. — Молодиця з цим согласилась. Ни стала більше галдіть. Пішли вони дальші мовчки.

Ішли вони, ішли, дойшли до одного сила. Захотілось їм їсти. Зайшли вони в сило — ну шож тут робить, сами то вони обійшлись би одним хлїбом з водою, а требаж іще собача погодувать. Порив ся він у карманах і ничаянно найшов у жилетції пятака. Купив на того пятака глечик молока, напоїв цуциня і сами з хлїбом у волю поїли. Оддихнули трохи і пішли дальші. Стало уже смиркать ся, а до города було іще далеко. Вони остановились у полї і пириночували під одкритим небом. Була іще висна, зорі по ночах холодні так, шо вони до діла продрогли. Проснулись рано, тїко шо показалась зоря. Вони піднялись і подались дальші. До города вони достигли так, як у сніданню пору. Стали доходить до города і думають: Шож тепер ми будим робить? Гроший нима нї копійки, а їсти хочить ся. А в городї біз гроший ни розжевес ся. Побирать ся ни дадуть, скажуть, гладкі побирать ся, в силах іще заробить. Стали вони увіходить уже в город, коли дивить ся, на дорозї лижить гривиничок серебраний. Василь обрадував ся, підняв того гривиника і пішли на обжорний ряд. Купив там пшинишну паляницю за 5 коп., а за останного пятака купив риночку смитани. Нагодував він цуцинятко і сами добре поснїдали паляниції з смитаною. Потім розпитав у городових, куди треба йти, шоб натрапить на те місто, де наймають роботників і разну прислугу. Городові з ним ни стали довго розсуждать, нехотя показали, у яку сторону треба йти і пішли по своєму ділу. Шоб ни заблудить, він спитав іще у торговки. Йому торговка указала, на яку улицю йти і куди повирнуть, шоб натрапить, куди слїдує. Пішли вони. Ни дойшли іще до того місця, як зустрітив ся з ними купець старичок. Остановив їх і пита: Куда ти, мужичок, ідеш? — Та я, паничку, іду наймать ся. — Шож, ти сам наймаїс ся, чи у двох? — Та як би прий-

шлось наймать ся у двох з жінкою, так іщеб лучче. Тоб ми у місті служили — а нарізно ни так буде спорушно. — А для мене іще й лучче, я такого і шукаю, шоб у місті з жінкою жив. Ходім зо мною, я найму вас.

Ото вони пішли. Василь обрадував ся, іде і дума: Слава тибі, Господи, тепер ми при місті. — Купець привів їх до дому і зараз же Василя поставив за дворника, а Палажку назначив кухаркою на приказчичу кухню. Ото живуть вони, старають ся, хазяїнові догожають. Хазяїн їх полюбив. Став довірять на їх все, як на самих чесних людей. Василь був грамотний. Хазяїн узнав, шо Василь грамотний, у базарні дні і на ярмарошні став брать його у лавку, помагать одпускать кирасін, дьоготь, сіль і инше. Прожив він год, узнав діло по лавці, став здорово помогать хозяїнові. Уже місто дьогтю та соли його допускали отпускать разні товари. А вже чирив півтора годи він міг справлять ся за любого приказчика. Бувало за шо ни возмить ся, так у руках і кипить. Завиртав товари швидко і окуратно. Хоч, бувало, нашне одмірять красний товар, так і одмірює так і одмірює. Ні один приказчик ни міг лучче його одмірять. Всї приказчики йому удивлялись і завидували, шо його хазяїн полюбив. На щастя Василя у скорях старший приказчик рощитав ся. Купець сибі на умі пирибрав усих приказчиків і нї один по його норову ни приходив ся. Один дуже хвастовитий, другий храптовитий, третий на руку ни дуже чистий, а останні всї були іще молокососи, хлопята ни опитні. І так він міркував, міркував і порішив наставить старшим Василя. Чоловік він степенний, ни пяниця, старатильний і любе порядок і в добавок жинатий, до дївчат ни піде і у тиатри ходить він ни привишний. По всьому видно, шо він чесний і уважитильний. На другий день призвав він Василя до себе у дом і каже: Ти як і сам бачиш, приказчик мій старший рощитав ся. Шукать другого на його місто я ни хочу. Вибрать старшим із своїх барчуків ни виходе дїло, вони тїко чипурить ся мастира, а за дїлом ни будуть дивить ся так, як слїдує. Так от я порішив оставить тебе старшим. Ти мінї понаровив ся і бачу, шо з тебе буде хазяїн; ти чуже добре бережеш, лучче чим своє. Постарай ся буть таким до самої смерти і ти будиш щасливий. Жалуваня тибі такеж, як і тому, шо рощитав ся, 1000 руб. у год. Тїко прошу тебе, види порядок, як дома і слїди, шоб ни ростачали добра оті виртоплясй барчуки. — Василь подякував хазяїнові, покляв ся служить вірно і старать ся, скіко сил хвате.

Коли став Василь спускать ся по східцях в низ ідучи од хазяїна, так чуть ни впав. Од радости аж ноги затрусились. Прийшов він у магазин і ни став за прилавок, а пішов прямо у конторку і став розглядать книги. Приказчики зразу догадались, за чим його хазяїн звав. З досади пириглянулись і успокоялись, більше ни стали в душі волнувать ся і думать, шо може мене старшим поставе. Ранїш його називали дядько

Василь, а то вже почали звать Василь Іванович. Став Василь Іванович всим добром править. На його руках вся торговля була. А жінка його то була за кухарку, а коли Василь став старшим приказчиком, то її припоручив хазяїн глядіть за всім хазяйством у домі і на дворі. Вона щиталась за икономку, сама нічого ни робила, тїко приглядала за готовим. А те цуциня, шо вони з собою принисли, за півтора годи виросло здорове. Такий собацюра зробив ся, шо рідко такого пошукать. Чорний, здоровий та лахматий, все равно, як лев. Привязали його на цеп, так він пак і шиє по двору, як молнїя. По дроту як нажме, нажме, аж гримить, як на гитарі струна. Чужий чоловік так бояв ся і показать ся на двір. Бувало як вискале зуби, гаркне, так хоч хто злякаїть ся. Годували його гарно, холили, як свою дитину. Пройшло времия ни більше, як з год, хазяїн захварав. Чуствував він себе дуже плохим так, шо вже одужать ни сподїван ся. А так як у його ни було нї роду, нї племенї, то він порішив все своє добро одказать хорошому чоловікові. Багатих знакомих награждать йому ни хотїлось, бо пользи од них він нїякої ни бачив і зовсїм ни було охоти багачів надїлять. А так як він дуже понаравив Василя Івановича і уважав жінку його, то він порішив ощасливить його. Вечиром, коли уже закрили магазин, хазяїн позвав Василя Івановича до себе і каже: Я вже став старий, дуже оплошав і захварав ни в шутку. Чую, шо я скоро умру. А так як у мене нима нїякої роднї, а тебе я полюбив, ти гарний хазяїн і трудящий і жінка твоя драгоцїнна хазяйка, а люди ви бідні, діточок у вас чимало, чириз шо я порішив, все своє добро підписать на тебе. Ти тїко обовязан будиш поховать мене на славу і подай у Афон на вішне поминовеніє і тут поминай, поки живий і дїтям своїм закажи, шоб поминали. Роздаси бідним, скіко сам захочиш. Приказчикам видай наградних рублїв по 300, а меншим по 100, нихай споминають мою доброту. Оце тибі і все, шо я надумав. Поклич попа і двох понятих і ми зробим духовне завіщаніє. — Василь Іванович покликав попа і двох свідитилїв і написали духовне завіщаніє. Купець одказав шось нибагато на церкву і на бідних сирот, а все останнє досталось Василю Івановичу. Після того Василь Іванович став уже ни приказчиком, а повновласним хазяїном. Хазяїн після завіщаня жив ни довго, в скоря умер.

Василю Івановичу од купця достав ся магазин здоровий-приздоровий; в йому були всякі товари. Чогоб ни спитав і все там було, красний товар, готова одежа, обув, посуда, мебиль, жилїзо і всяка всячина. На ввесь город славивсь його магазин. Багаче його магазина у всьому городї ни було так, шо він і сам ни знав, в скіко можно було оцїнить його магазин. Так глазомірно можно було догадувать ся, шо там всього товару за мілїйон ни вбереш. Тепер Василь Іванович зробивсь купцем та іще

купцем ни аби яким, а імині тим на ввесь город. Всї стали його приймать у обчиство. У кожного він був за дорогого гостя. Всї купцї і пани були з ним за панибрата. Скрізь йому почет і уважаніє. Тодї вже він став одівать ся по панськи чисто так, шо трудно було взнать його, який був дворником і який став тепер. Хто його ни знав, так подумав, шо він з роду такий і був; паном і родив ся. Пройшов слух по всї окрузї про нибувале щастя Василя Івановича. Прийшов у однїй свитинї та латаних чоботях, а став багатим купцем і уже по городу пішком ни ходив, а їздив у икіпажах. Мав своїх коний. Завів коров, птицї і всякої всячини.

Дочув ся і батько його колдун. Позавидував його щастю. Зло його взяло страшно, пристрашно, шо син його з дому пішов з торбинкою, а тепер зробив ся знашним купцем. Колдун порішив, у шоб ни стало, звисти все хазяйство в сина. А він і сам іще ни знав, в чім находить ся все синово щастя. Пішов він до сина у гостї. Прийшов у город, спитав про Василя Івановича. Так йому зразу сказали, де він живе. Всякий його знав і старий і малий. Зайшов він у хороми веселий, такий ласкавий та добрий, ниначе нічого й ни зна, як бутьто з роду ни лаялись і ни сорились. Поздоровкав ся він з сином по рідному, спитав, як здоровячко. Син теж на його ни сердив ся, уже давно забув і думать про прошле. Прийняв його як дорогого гостя. Колдун побув трохи в домі, а далї каже синові: ходїм, синок, подивимось на твоє хазяйство. — Вийшли вони у двір. А собака зразу узнав врага, як кинув ся на колдуна, так трохи ни ззїв його. Як би ни син, так він би його задушив. Колдун зразу помітив, шо все синове щастя в собацї і нічого йому ни сказав. Пішли вони дальші в конюшню та загороди. А у Василя було видимо ни видимо і коний і коров і овець цїла отара. Колдун як бутьто радував ся, а в души у його злоба так і кипить на сина, шо він такий багатий. Завіна його взяла. Вирнулись вони в дом, колдун і каже синові: Слава Богу, шо в тебе всього багато, тїко я тебе попрошу, шоб ти убив собаку. Як хоч, а собаку убий. — Синові дуже жаль було губить собаку та ділать нічого; треба батькові угодить. А проте Василь і ни подумав, шо батько з умислом настучав убить собаку. Позвав Василь дворника і приказав йому убить собаку. Дворник узяв ривольвер, прицїлив, бацнув і убив собаку. Вона бідна пирикинулась, ногами задриґала і кончилась, а кров з неї так і полилась цївкою.

На цю пору по двору ходила тилушка, підійшла до кровавих калюж і почала їх лизать. Колдун побачив і зразу нічого синові ни сказав, примовчав. Син бач подумав, шо собаку убить батько приказав чириз те, шо вона його налякала і чуть-чуть ни порвала. Колдун трохи згодом каже Василеві: Заріж, синок, ту тилушку, шо по двору ходе, угости мене молодою гавядиною. — Та ця дуже гарна тилиця, я, тато, хотїв оста-

вить її на плід, у мене на заріз є другі. — Ні, синок, мині хотілось, шоб ти цю зарізав. — Ну та все равно, для вас уважу. — Ну так ти, синок, прикажи, нихай поки її заріжуть і побілують, а я піду у баню, побанюсь, а поки нашнуть потрошить, я звирнусь з бані. — Ну так шож, ідіть, у нас баня своя, далеко ни ходить. — Та я знаю, отже я і хотів побанить ся у свої бані, а то у нас у деревні ніде банить ся, лепу уже чуть ни на палиць наросло.

Пішов колдун у баню. А тут ни зівали. Мирщі зарізали тилушку, побілували її, випотрошили, порубали на куски і внисли всю в кухню, шоб одібрать яке получче на жарине, а останне присолить і винисти на льодник. На кухню поприбігали діти подивить ся, як повар буде жарить говядину. Побачили вони говяжі почки і напались на поваря: Зжар нам сичас почек, ми любим почки. — Повар ни довго думавши, розігрів скороводу і зжарив їм почки. Вони розхватали їх, як конфети в дві мінутї, як мітелкою підмили. Вирнув ся калдун з бані, дивить ся, а тилиця уже зарізана. Кинув ся до говядини, а почек нима. Він спитав поваря: А деж почки? — Повар одвітив: Почки я пожарив, уже діти їх поїли. — Колдун почухав затилок, плюнув і пішов у хату. Увійшов у хату і з досадою плюнув і сказав синові: Ну, щастя твоє, шо я прозівав почки забрать од тилушки. Буть тепер тибі багачем. Все твоє щастя находилось в собаці, а коли ти убив собаку і кров її полизала тилушка, то та кров попала тилушці в почки і все щастє твоє пирийшло в тилушку, а тепер уже все твоє щастя пирийшло в дітей, коли вони поїли почки. — Син дав йому грошй і він пішов до дому. Був смутний і сирдитий, коли ни вдалось сина розорить, пустить упеть з сумкою. А Василь Іванович так і остав ся багатим і щасливим.

Зап. від Пилипа Козідубова, с. Коріньок, Корочанського повіта, П. Тарасевський.

XVI. Хмарники.

1070. Палиця від хмар.

Трафйийи си, шьо га́џина їст жьибу і вона́ пищіт; та як хто озме па́лицу тай розборо́нит, то тоў па́лицеў, ка́жут, що мож хма́ри відгони́ті.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка із Ростік, пов. Вижниця.

1071. Прут до відгонюваня хмар.

Наш Ри́ґус Іван небіщик казав, а в нього сї сьміяли. А він йакуратне знав. Він мав такі прути, такі ліскові, що за рік виростають. Він завше йшов напротїв хмари і так тим прутом махав. Той прут дістає сї так. Як сї їсть га́џина в жебов, то треба віломати зараз прут такий, що за рік віросте і їх розігнати. І тот прут вже має право до хмари. Вже є тим ходит, махає на ту хмару, а хмара втїкає. Потому осьвєтив тот прут враз з зїльом на зелені сьвята. І він зараз, як тото має приходити і тим махає, то за границю не пустит.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Митра Кушнїра В. Левинський.

1072. Дзвін у Підвербцях.

Роска́зуют старі́ люди, що у Підве́рбцьих буў на́ймит у лихо́го ґазди́, пас худо́бу, тай раз напа́ў го дощ, ду́жи гримі́ло і бли́скало, а він прикльи́к і Бо́гу сї моли́ў: Бо́жи, ка́же, подару́й ми су худо́бу, бо як Пан Біг нищі́ски ми даст, тай мене́ ґазда́ убє́, бо ска́же менї ґазда́: Чому́ж ти не гнаў до до́му, як сї ду́же зачина́ло хма́рити? Як сей рік ві́служу, то я усї́ гро́ші дам, аби́ дзвін хто ві́льльиў, аби́ буў помічни́й до хма́ри. — І своє́ сло́во той на́ймит не скасува́ў... І той дзвін йи помічни́й до хма́ри, а́ле як хто уто́пит сї, а́бо повісит сї, то ў той дзвін не беру́т, не рушьи́ют. Той дзвін назива́є сї Юрко́.

Зап. в вересни, 1910, від С. Барановської з Підвербець, пов. Городенка, І. Волошинський.

1073. Градобур.

Що то є планета? Планета пускає град або дощ. То є такий чоловік — він сидит в селї, то ворожбит.

Зап. у Подусїльнї, Перемишлян. пов. М. Капій.

1074. Хмарник пізнає по звіздах.

Я одно́го ра́зу ішо́ў до Зло́того Пото́ка і при тім інтере́сї то буў ве́чір і я хтїў ночува́ти у ко́ршмі ко́ло перево́зу. Отжеж чолові́к із жінкоў там бу́ли і проси́ли мене́ на гору́ до села́ Костїлник. І віта́к іде́м до гори́, а буў то ве́чер я́сний, погі́дний — віта́к він зачьи́ў по звіздах диви́ти сї і минї́ оповіда́ти, що зна́є, де коли́ ма́є бу́ти така́ ту́ча. І каза́ў, же зна́є відверта́ти, я́кби хтос йиму́ до́бре заплати́ў. Да́льше нїчо́ не зна́ю, бом ра́но пішо́ў, а йиго́ лиши́ў спи́йчого.

Зап. в липни, 1910 р., від Юзя Ящука із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1075. Хмарники природжені і вчені.

То йи такі́ природже́нї хма́рники, що він до то́го зна́є. Так са́мо як опи́рь йи до молока́. Наколи́ хма́ра надійшла́ ничи́ста з гра́дом, так він ї розумі́є, яка́ вона́ йи. І він, як не хо́че, жеби́ вона́ зроби́ла шко́ду там, де він йи, то він за́раз лиш рукоў кине́, пока́же ї доро́гу і спра́вит ї на дру́ге село́. А тако́ж йи такі́ лю́ іе, що і без природже́ного потра́фит. За́раз як надійде́ нечи́ста хма́ра і за́раз пізнаю́т, жи щос шуми́т ў нї і за́раз віно́сьи на двір сьвіче́ну шу́тку, сїль, о́браз і той ї відве́рне в йи́нчий бік, так вона́ забира́є сї да́лї.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1076. Незручний градобур.

Тот Петро знає троха проти бурі, але раз шос лихо починаў то, як раз затрібуваў відвертати, то убило гет городнину, а другий раз зачепиў, то урвало му піў даха. Би Бог борониў!

То би треба ити відвертати без крисанї тай би ити прокіў того, треба зустрічати, а він якос не бізуваў ити тай затрібуваў из порога и так погостиў...

Зап. від Андрія Осташука в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

1077. Фірман — хмарник.

Раз роска́зувала За́ґу́рска, що в йидно́го па́на буў фі́рман і умі́ў хма́ру відверта́ти. Раз пан зібра́ў сї ї́хати ў доро́гу і каза́ў фі́рманови запрьичи́ шти́ри ко́нї до кари́ги. Фі́рман ві́йшоў тай лиш запрьи́х, ди́вит сї: ду́же страшна́ хма́ра надійшла́. Він лиши́ў запрьи́женї ко́нї в дру́гим

фо́рналем, котрий під йиго́ руко́ў буў. Сам взьвў три одно́літці-пру́ти тай пішо́ў на грани́цу, аби́ хма́ру ни допусти́ти на по́ле с то́го села́, і ду́жи сї забави́ў. Як він прийшо́ў, зачьи́ў пан свари́ти йиго́, чого́ він сї так заба́вив, як маў уже́ відїжджьи́ти, а він вітповіў па́нови, що ходи́ў хма́ру відверта́ти. І пан йиго́ уже́ да́лї не свариў, лиш каза́ў, щоби́ му він оде́н лан ві́биў пшини́цї так, аби́ лю́дим нїц ни пошко́диў. І той день, шо му пан каза́ў ві́бити, шоби́ він наверну́ў град на йиго́ лан, ду́жи буў погі́дний, а пшени́цьи за па́ру днїў ма́ла бу́ти ў́же гото́ва до збо́ру. Вже пе́ред полу́днем ка́же пан фі́рманови: „А ви́диш, Миха́сю, вже ни дотри́маєш сло́ва, бо ни́нька кра́сна пого́да“. — А він вітповіў па́нови: „Най сї пан ни ди́вйи, що кра́сна пого́да, за пйить годи́н мо́жут ви́цїти рі́лю с своі́ пшени́цї“. — І потім со́нци зверну́ло с полу́дньи, підійшла́ мале́нька хма́рка і зачьи́ла роби́ти сї більшоў і ду́жи стра́шно шумі́ти, а фі́рман лиш пішо́ў і обійшо́ў той лан доко́ла. Як ў́сипаў град на той лан, то так збило, що за пйить го́дин пан ві́хаў с тим сами́м фі́рманом на той лан, то уже́ бу́ла пшени́цьи помі́шьина з земле́ў, шо не бу́ло ви́тко, чи то глеу́ки, ци пшини́цьи, а ў ро́сплугах то так бу́ло ожеле́ди, як гу́сїчі я́йцї. І вже пан як подиви́ў сї, то білше вже нїко́ли йиму́ ни каза́ў, як він ішо́ў хма́ру відверта́ти, бо сусї́дним нива́м нїц ни шко́дило а́нї раз, лиш ду́жи мале́нький до́щик пороси́ў по них.

Зап. в жовтни, 1910, від Н. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1078. Град у дуброві.

Буў у нас ксьондз, помер 67-го року, а у его теськї буў якис ґідо за наймита и знаў відвертати бурю. Але раз изїхали сї попи до того ксьондза на празник тай як зговорили сї, прийшли на того ґіда, нїби на того граґіўника. Але ксьондзи тото слухают, тай не вірут, аби хтос міг божі силї росказувати; то, кажут, ни можи бути... Але кажи один ксьондз: Є у мени дуброва; я даю сто банок — оди, кажи, кладу — най він, кажи, наверни на ту дуброву бурю.

Кличут они того ґіда и далї из него смішкувати так, шо го розсердили и він їх хокіў пріўчити.

Узєў ґідо тай як навернуў бурю на ту дуброву и там вісипаў шо до дзерна; шос кілька годин шуміло туди и гет утрощило, шо лиш шо найгрубше, то остало, а решта пішла гет; тиждень вітак крупи стояли у дуброві.

Зап. від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов., 1908 р. А. Онищук.

1079. Хмарник у Семаківцях.

Буў такий йиде́н чоловік ў Симакі́ўцех, що уміў відверта́ти хма́ри — ту́чу ўласти́во. Йидно́го разў захма́рило сї, а ў ко́ршмі пи́ло кілька-

на́йціть ґа́здіў і на той час буў той, шо відвиртаў хмари. Як зробиў сї шум у хмарі, на той час прийшоў низнайо́мий чоловік до ко́ршми і про́сит то́го, шо ўміў відвиртати хмари, щоби позво́лиў йиму перегнати сво́ю череду чи́рис сило́. І той казаў, щоби перепроваґиў, бо виґіў, що він сильнїщий від него. А віт сидіў пяний за столо́м у ко́ршмі і ка́жи: Що ти тако́го звольийиш сї, я пре́цї урьидник у сила́, ти мине́ му́сиш бо́рши сї звольити, а я тобі запиричьию, ни сьмійиш гнати че́рез село́. — І той низнайо́мий війшоў с ко́ршми і ни знати, де сї дїў. То ў той чьис, як пішла́ ту́чьи, то ішло́ сило́м самоў доро́гоў і фо́сами, а на вітїў ґрунт як пішло́, то ни зна́ти, шо там бу́ла за росли́на, перемішьило з зимле́ў за то, що борониў провадити. Потім віт ска́ржиў сї то́му ґаздї, а він ка́жи йиму: „Як ни знайиш бро́ду, ни лїз ў во́ду“.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласїйчука з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1080. Град нищить вітове поле.

Єдної неділї повіходили люде с церкви. Як то в хлопів встано́ва, коршму не вминути. А ту дивют сї, а ту стало таке як стїна, така хмара чорна. Тай богачі напивают сї, а бідний пішов до коршми тай си сїв в боку, звичайно, бідний. А ту входит чоловік, тай нікому нічо́ не каже, лиш до того бідного. Тай каже: Бій сї Бога, пусти мє через вашу ца́рину! — Тот каже: Не пущу! — Іди си, каже, лїсом! — А тут другі лиш сї дивєт, чому він єго не хоче черес поле пустити. Але той просит тай просит. А той нї і нї. А далї віт обзиває сї: Та пусти чоловіка! Чому не пустиш? — Бо не хочу! — Коли я кажу, аби йшов! — Ну, каже до віта, хочете, аби він ішов через царину? — Хочу, каже, най йде! — Коли віт хоче, абис йшов, то йди вітовим польом! За межу абис кроку не зробив!

Як пішов вітовим по́льом, то му сї не лишило на єден обід. Так то му сї стало. То є такий несподіваний бідний, як він каже, що щось знає, а другий сї сьміє з нього.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левицький.

1081. Хмарник у Голоскові.

Минї́ єде́н з Голо́скова росповідаў, що ў Голо́скові таки́й чоловік буў, що він відвертаў хма́ри. І вони́ сї з него насьміва́ли. Він собі посиў такі три одно́лїтцї у па́зусї раз на за́ўше, і наколи́ сї лиш похма́рит, то він собі йде на границу і говориў, що він там уже́ знаў. І потім так у неділю посходи́ли сї до ко́ршми, а він собі сїў та́кже ў ку́тику — доко́ла стола́ и́нчі ґазди посіда́ли, а він собі сїў з бо́ку. Аж ту нара́з сї похма́рило, а шля́хтич прихо́дит на две́рі, віттворьи́є две́рі до ко́ршми.

Тай шляхтич питає, котрий віт, аби йиму позволиў стадо перегнати через село. А той бідний чоловік, що сидіў у кутику, він знаў від хмари, тай каже: „Я не позвольйю“. — А віт каже: „Коли я позвольйю“. — І вони сї на тім перечили. Віт казаў, що позвольйє, а він казаў, що не позвольйє. Аж дійшло до того, що віт йиго удариў ў пісок. Каже: „То я позвольйю“. — А вітак, як го удариў ў пісок, а той стоїт на дверех тай каже: „Кажіт борше, я не маю коли чекати“. — А той бідний чоловік каже: „Но, як ти му позвольйєш, віте, то гони, абис знаў, як гнати“. — Так йиму повіў, що: „Як ни будеш по праўдї гнати, то тї за сто миль ўдогоню“. — Отжеж вітови таки зараз у тї хвили у городї перебило гет ўсьо, що було, а сусїди, що межували, то їм шкоди не було. І на поли на йиго кавалку так само збило, а тим, що межували, то нїц не пошкодило. — Другого дньи закликаў го до канциляриї і перепросиў. І скликаў раднї і ухвалили йиму пасовиско, хтїли йиму дати по ґарцеви збіжьи, але він сї не приймиў — лиш дали йиму пасовиско, аби си пас, де сам хтїў і шьирварок му дарували і варту. Віт того чьису ўже у нас нїгди нїколи ўже не пошкодило. А ўже буде тому двацїть лїт, як я се чуў.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1082. Піп — хмарник.

Як небіщик ксьондз Стрийский ў Топоріўцех умер, дуже вітер буў і тучьи — бурьи, бо вони знали відвертати тучу. А я питаю сї: Як ви можете тото, люди, знати? — А вони кажут, що одного разу, як ішоў град, то вібиў ўсьо, лиш їх поле облишиў. А то було, що вони не послухали на якус толоку, тай він казаў: Чикайте, чикайте, нибожьита, будите ви мати! Тай їм град вібиў.

Зап. в липни, 1910, від Ан. Трачука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1083. Польський ксьондз відвертає хмару.

Та от такі ксьонц оцей Міхайлецкий, то такі годен відвертати хмару. Як, не можу знати, але виджу, що махає руками і промовиййи. Як рас надійшла силне страшна хмара, то перед жнивами і вона дуже була з буреў, і він як ї справиў на лїси, то такий дощ упариў, аж дерево, хотьйинь с пньйми і с такими пньйми, що уже мают по двіста, по триста рік, як тим деревом тота бурьи зачьйила носити, то аж сї було порозгойдувало, бо воно не мало жадного стриму, бо земльи була розмокла.

Зап. в вересни, 1910, від Юрка Колопенного з Бівки, пов. Городенка, І. Волошинський.

1084. Два хмарники.

Якім їхаў до Боснї, тай роскázуваў минї Гуцул з гір, що було два хмарники. Йиден другому хтїў нагнати хмару і казаў дзвонити ў дзвони

на ту хмáру. Хмáра пішлá на тóго обісćьи́ хмáрника-дрýгого. Він зачьи́ў назáд ї завертáти, а той вітти кричи́т: „На шо завертáєш хмáру?“ — Вітти той вітповідáє: „Бо мині́ сї так хóче“. — Той вітти як назáд ї ще раз завернýў, тóму хмарникóви на йигó горóд, спáла йимý цїлá хмáра — град на обійстьи́. Йиднакóво він відвернýў, що всьо пішлó ў ріў — так на пйить мéтріў висóкости.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

1085. Град не бє всюди.

Як то давних літ припадали голоди на людий, бо то ни було так, як типер вроджаю: то бараболї, то кокорузи, то риш — і колєїв, аби завезли Бог знає вітки хлїба, али люди з голоду млїли. Як набрав тато гроші в мішок, вобносив всюда гроші, хтїв купити хлїба. А діти тїшили сє, шо тато хлїба принеси, а тато приніс гроші назат, кинув гроші під лавку; тей плакали дїти: хлїба! і тато плакав.

Али єден богач був на цїле сило. Він мав хлїба багато. Як припав в тім силї голот, ішли біднї до него тей він давав каждому по кубайчикови муки. І єго назвали Кубайом. Він такий був дужи сумлїнний. То як був коли грат, то люди навит чули, шо в горі шось кричило: Ни пусти, ни пусти на Кубайову ниву! То всюда грат повибивав, а на єго полю збіжи анї ни рухани було градом.

Зап. від мами в Будзанові, Теребовельського пов., 1904, О. Деревянка.

1086. Чорти і грішники носять град міхами.

Так буў одийн раз, шьо дьидя возиў дарáби з одни́м чьоловíком вели́ким-вели́ким. Вози́ў з ним дóўгий чьис тай трáфило си бýло раз, шьо їх захóпиў буў дождь-тýчя, тай ўни вже звéзли дарáбу ту тай пéредáлі тай собі у містї попоїли тай у дорóгу пішли́ собі, а то зачьйила йті тýчя. А чьоловíк зачьи́ў казáті: „Иді́м бóрзо, бо зáраз будé йтйи град“. — Тай град си зближи́ў, а чьоловік кáже: „Коби́ тйи знаў, шьо йи ў тім грáдови, шьо йигó нóсит?“ — А дьи́дї кáже: „Шьо?“ — А він кáже: „Хóчешь ви́діті, шьо? Я тобі покáжу“. — Тай кáже: „Клади́ мені́ лїву нóгу свою на мою́ нóгу, тай мешь шьос ви́ґіті!“ — Тай показáў му закамéнники тай лю́де ті грішнї, шьо нóсьи мішки. Тай вздріў дéдя ти закамúнники тай лю́де, шьо нóсьи, — цїлé нищьи́стьи, шьо там си рóбит... „Тай це“ — кáже вин — „за неді́лї, за свйита, за зелéні четвéргú по Вели́цїдни, по сьвйиті неді́ли, шо ўни рóбйи все, шо вни перýг, шо кóсьи та сапáют, то за тотó градú бют — нечи́сті дýхи. Тай вже си скінчьйило.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Ів. Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

XVII. Інклюзники.

1087. Як робить ся інклюз.

То так ка́жут, що той, що сї тим займа́є, то кида́є до того до гро́ший галуну́ і віта́к тоти́ гро́ші, як кому́с тра міняти, хо́тьби на́віть сто ри́нцких, то ти гро́ші наза́д сї до не́го верта́ют.

Зап. в цвітни, 1911, від Панька Семовоника із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1088. Які гроші тягне інклюз.

То йи такі́ и́нклюзи... Якже йи и́нклюз пийить ґре́йцаріу́, то як у́же́ він пу́стит то́го и́нклюза ме́жи гро́ші, то як де йи ме́жи грі́шми по пийить ґре́йцаріу́ гро́ші, то так той и́нклюз усї́ тоти́ пийитаки́ поки́гне. А шустки він не озьме́, бо він не нале́жит (лиш до това́ришіу́ своїх, зам. Ів. Воробця). Бо то и́нклюз та́ки не йи чи́стий, бо як би буу́ чистий, то би не кигло́.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1089. Як дістати інклюза.

Сут тоти анклюзи на сьвіті. То нечисті гроші, бодай моци не мав, то дявола. Той, що хоче дістати анклюза, то мусит їхати до Львова до тих, що вни там гендлюют. І там Сус Христос є на кре́жу і злий дух. Каже йому, як хоче пристати: Цюлюй злого духа, а на Суса плюнь і коли́ його! — І так не дістане ще. Але там сут ще змиї. Межи ти змиї мусит іти і брати в руку і за пазуху і тоди плює на Суса Христа, а злого духа цюлює. Тоди вже і сам став злим духом. Свою душу продав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта в липнї, 1906 р., від Бабяка В. Левинський.

1090. Як Жидівка надавала інклюзи.

Йшли штири ґазди на ярмарок. Ай, каже, прийшли вже там недалеко. Тай зайшли собі на кантину богачі. Напивают сї, їдет, пют. А не-

біщик Чорний Іван (Ци зналисте хто? Оден з оповідачів: Та чому не знав!) та був бідний чоловік. Мало грошей мав. Тай ґадає си: нічого не купю. А Жидївка приходит тай каже: Чому не йдете до кумпанії? — Каже: Не йду, бо мало гроші маю! — А ви хочете, бисте гроші мали? — Ой йой, каже, та чому би ні. Та хто-ж не хотів би мати гроші. — Дайте менї два ринцки на завтра, будете мати гроші як полови! — Ну, каже, два ринцки дам, але як ўвиджу, за що, як буду гроші мати. — Ну, ну, най буде! Ну, каже, лєгайте ви собі на бік. Як вас закличу, абисте йшли.

Ту, каже, вже так недалеко дванацїта година.

Жидївка кличе: Ци вже спите? — Я, каже, не спю! — Ну, ходїт, тепер зо мнов!

Я, каже, схопив сї, тай йду, аш єм втїшний — буду́ гроші мати. Ну, каже, йдемо, вітворила двері, ввійшли до єдної там хатини. Там, каже, сьвітит сї. А там є син божий роспєтий і злий дух.

Ну тепер, каже Жидївка, щоби на сина божого плювати, а того поцїлувати. А я, каже, як менї тото сказала, як не піду... анї обзирав єм сї. І грошей тих не хочу і нїчо не хочу.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липнї 1906 р. від Митра Кушнїра *В. Левинський.*

1091. Як пізнати і зловити інклюза.

Приповіда́ли старі, же інклюз ме́жи йнчими грі́шми кру́тит сї, о́тжеж як зоба́чиў, то абй ва́рав плю́нуў на не́го і уда́риў дру́гоў руко́ў, то йиго́ ўже́ не пу́стит.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, *Ів. Волошинський.*

1092. Інклюз зроблений нешкідливим.

Оде́н ґазда́ маў інклюз і даў мині̂ ми́жи мо́ї гро́ші, жебй він увьйу від ме́не до сво́го ґазди́; а́леж я знаў, шо му зроби́ти. Увьйвім ў фусти́нку, завйизаў в три ґу́дзи і покла́ў з лї́вого бо́ку у римі́нь. Той ґазда́ спо-ді̂йи сї, же і́нклюз принесе́ му гро́ші, а він ўже у ме́не привййзаний. Прихо́дит сам ґазда́, не мо́же го ина́кше відобра́ти і ка́же: „Зміньййти пййтку". — А я забу́ў, шо там інклюз бу́ў, тай му наза́д йиго́ верну́ў. А він мині̂ за то поґи́куваў, щом му відда́ў йиго́ йнклюз.

Зап. в жовтни, 1910, від Николи Круца із Далешева, пов. Городенка, *Ів. Волошинський.*

1093. Інклюз із хрестиком.

Ві́нклюз маў хре́стик дзеле́ний і за не́го мо́жна бу́ло бра́ти до́ста кітюну́ і горі́ўкі. А йидно́го ра́зу ішо́вім у доро́гу і поверну́вім до ко́ршми за тїтюно́м і да́вім Жи́дови той ві́нклюз. Жид ки́нуў йиго́ в майму-

ро́зиӣ скіў і вінклюз зачьи́ў в столі́ скака́ти до гори́; а Жид як то уздріў і узьи́ў ӣиго́ у ру́ки і не пусти́ў ӣиго́.

Зап. в падолисті, 1910, від Вас. Тимрика з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1094. Інклюз в Олі́єві.

Я чу́ла, що ў Олі́єві ӣи таки́ӣ чолові́к, що як піде́ до ко́ршми, то пӣи цілу́ ніч тай плати́т, а за́кіў дійде́ до до́му, то гро́ші ўже́ ко́ло не́го.

Зап. в липни, 1910, від Анни Чернецької із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1095. Як чоловік знайшов інклюза.

Раз небіщик Парило Микета (ци кємити го?) найшов був в Стрию на сьмітю півсороковец, як то давно було. Тай, каже, ни мав ґрейцаре, лиш то, щом знайшов. Так єм сї втїшив: Ей, каже, купю си хлїба, бом голоден. — Купив-єм си хлїба та ззїв-єм всїй. Гадаю си: Вже знов ґрейцарє не маю. Я, каже, до пазухи, а він у пазусї є. Ая́, каже, то носивєм два роки його. Бувало, каже, вержу. Дивю сї — він в мене. Аже взєв їм сї радити людей, що с тим робити, бо я го не хотїв. А мене, каже, так порадили: Віднеси там, дес го знайшов тай кобúс знав, як лежєв, котрим до землї, а котрим на верха, то не прийде. — І я так зробив. І як єм положив, тогди́ єм го видїв. Вже не приходив більше.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

1096. Рада, щоби інклюз не потяг гроші.

Минї́ тра́фило сї — прода́ўєм пшени́цу. Але тут мені́ Жид дає́ сами́ми шустка́ми і він минї́ раз дає́ і віта́к відбира́є, ка́же: „Ану́ чека́йте, я ще раз порахýю“. — Відда́ў він минї́ тоти́ гро́ші, обрахо́вую, ӣи дисьи́тка. Я за яки́йс чьис обрахо́вую, бра́кує оде́н ри́нцкиӣ. А я тогди́ за́раз зібра́ўем у жме́ню і понї́сім до кушнїрьи́, бом ви́нен буў, — аби́ ӣнклюз ўсі́ не покигну́ў.

Зап. в липни, 1910, від Павла Марунчика із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1097. Інклюз притягає гроші.

З Копачинец казаў чоловік — міньаў пӣитку в Коропци. І Жид видїв і каже: Зміньа́йти менї ринськиӣ. — І той зміньи́ў. І потім чось му треба і подивиў сьи, а ту нема нїц, бо той вже притьигнуў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Софрона Хартуняка М. Капій.

1098. Інклюз тягне гроші з ременя.

Я так маў са́мо ў Городе́нцї. Маў я два мі́хи віўса́ тай я прода́ў, не зна́ю, ци за три ри́нцкі, а віта́к той Жид ка́же: Я ни ма́ю гро́шиӣ,

я йлу́ до поворозника́ на місто. Я там возму́ тай вам дам. — І я схова́у ті гро́ші у ремінь, як він минї дау на місті. І так уже́ пе́ред ве́чером їхати до до́му, та́ім хотїу узьйти собі сьвігла тай со́ли. Я до гро́ший, нема. А то Жид ходи́у за мноу по місті цілий чьис, а він мау інклюза, тай він му гро́ші прикиг.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1099. Намість гроший — два дурні гроші.

Дру́га жінка минї да́ла вівса́ на фіру і сама́ бу́ла тай ми той ове́с прода́ли за вісїмна́пїть шусток. Гро́ші завйиза́ла у фу́стку; прийшли́м від фірі, вона́ розвйизуйи — гро́ший нима́ — кілько яки́хос два стари́х гро́ші. Той Жид буу зна́ний людем, шо він давау інклюзи.

Зап. в грудни, 1911, від Леся Шеремети із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1100. Як гроші зникли.

Раз єм ще продав чверть вівса за шість шусток. Та заплатив менї. Тай я гроші сховав. Я ходжу то сюди, то туди. Щось єм купив. Платити? -- нема нич. Тай пропало. На ка́мін голов!

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липни, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

1101. Гроші утїкають.

А знов менї сє таке трафело. Зіправди! Мав я троха масла. Тай хотїв єм конче петь шусток, як нинї кажут, кору́ну. Не хотїв нїхто дати. Аш приходит Жидівка. Щом зацїнив, дала. Ай не годила сї. В Стри́є то було. Кажу небіщикови братови: Возьми гроші, кажу, аби ті не ошукала. — Тай вона відрахувала сама, як то давно було по штири ґрейцарі, ти грубі. Тай вна відийшла — а то грошей що раз менше і менше. А далї брат каже: Йа-йай, нема грошей! Я сї дивю, аш у руцї лише штири ґрейцарі. Я за нев. Недалеко відийшла. Щем ї видів. Тай єм побіг зарав. Йімив єм її. — Та що ти менї, мовю, дала? — А вна каже: Нати вам ваше масло. Тай віддала і гроші не хотїла.

То кажу, що минї сї трафело.

Зап. в Уличнім, Дрогоб. пов., в липнї, 1906 р., від Митра Кушнїра В. Левинський.

1102. Інклюз утїкає з кулака.

Ту інклюз в Бучи́чи йи. Прийди Жид за фасолиу, даст тілько й тілько. Тай возме в руки, тримає кісно, розвйизує — нема. Минї самі сьи так трафльило.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., від Ганни Провальнюк М. Капій.

1103. Інклюз утікає з ременя.

Ма́ўйим мо́жи 16 літ і даў минї Жи(и́нклюза, а віта́к я поі́хаў до Чирнили́цї і дава́ўйим знако́мому Житко́ви і він минї́ сказа́ў, що то йи. І так пора́диў мине́ і я ўзьи́ў і схова́ў у ремінь у глухи́й коне́ц, а́лим го припік свічкоў і носи́ўйим го піўрік. А ў піўрік ма́ўйим вісімдисьи́ть штийри гіля́ри і ўкраў ў ме́не і сам уті́к. Заўи́йзаний буў у платку́ у ґудз і ґудз як стоя́ў, так стоі́т, а він уті́к з грішми. Буў він цілко́м так, як ґре́йцар, лиш тілько чирвоня́вий, полі́бний до міди.

Зап. в липни, 1910, від Митра Ласійчука із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1104. Інклюз у лейбику.

Я маў інклюс. Як ходи́ў-ім за пачками, то ми видаў пйить крейцаріў. І як положиві́йим сьи спати, то він пішо́ў в лейбик.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від Софрона Хартуняка М. Капій.

1105. Старший інклюз.

Казав небіщик швец, що мав инклюз. Каже, найшов єм го. Гандлював єм два роки ним. Що, каже, змінєю, є в мене. Що купю, є в мене. Каже, тай є, тай є. Вержу віт себе, та́ки є, каже, бо він сіль варив. Прийдут фінанци, заплачу́, він у мене є. Тай потому прийдут знов. Тай, каже, нема щістє с твоїми грішми. Ми загубили, каже. А вни не знают, що прийшли до мене. Аж пішов єм, каже, куповати шкєру на чоботи, бо він буў швец. Тай, каже, як єм там дав, тай пропало на камін голову. Він мав старший анклюз.

Зап. в Уличнім, Дроґоб. повіта, в липни, 1906 р., від Митра Кушніра В. Левинський.

1106. Чоловік кидає інклюза батогом.

То я чуў від мо́го дьи́дї: Як і́хали від тїґюну́, що вози́ли до маґази́ну, таки́й тра́фиў їм сї і́нклюз, що вони́ змінювали гро́ші і віта́к приїхали до дру́гого Жи́да-коршмари́ і пи́ли, і пи́ла їх ціла́ кумпа́нія, і о́змут... як кинули то́му Жи́дови-коршмаре́ви і як віїхали, — а він наза́д у моше́нцї стоі́т. — Віта́к вони́ іду́т зноў і зноў пют і він зноў йи у моше́нцї. Тепе́р озму́т йиго́ — уже́ не мо́жут йиго сї позбу́ти — озму́т на баті́ґ і кида́ют так, як хло́пцї каміньцьи́ми, і зноў він у моше́нцї, стоі́т... Приїждьи́ют до тре́того Жи́да, пют і зноў сї сьмію́т, а Жид зміркува́ў, узьи́ў, тай прибиў на скіну́ цьвико́м.

Зап. в вересни, 1910, від Андрія Богоноса з Колінок, пов. Городенка Ів. Волошинський.

1107. Інклюз котить ся дорогою в Далешеві.

Оде́н хло́пец ішо́ў доро́гоў. — від хре́ста до полу́дньи кіти́ў сї ґре́йцар че́рез доро́гу, а він йиго́ ўздріў і підойми́ў і поплюва́ў йиго́ і схо-

ва́ў йиго́ до реме́ню. Прийшо́ў до до́му, пішо́ў на трафіку, узьи́ў собі дзиґа́ріў за той ґре́йцар. Дзиґа́ри скури́ў, ў вечер льиг спа́ти, ра́но ўстаў — до реме́ню подиви́ў сї, а ў реме́ни йи стотри́цїть гіля́ріў — піўсима шу́стки. Прийшо́ў, зноў за той ґре́йцар узьи́ў дзиґа́ріў. Дру́гий день ўстаў — прини́с йиму́ зноў той ґре́йцар мо́же там со́рок ґре́йцаріў. Зноў йиде́н раз узьи́ў за не́го дзиґа́ріў, як не ста́ло тих гро́ший, то зноў йиму́ прики́г дві коро́ни, сами́х ґрейца́рів. Доси́ть то́го, що за йиде́н мі́сїць він ві́браў піўдиўйита срі́бного. Аж Во́лько йиго́ у Колі́нка́х узьи́ў у ру́ки і прибиў йиго́ до стола́ цьви́ком. Він вігльида́ў чи́сто сьві́тлий — той йиклюз.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1108. Перстень — інклюзом.

Як щем буў при во́ську, тай єде́н Жидо́к ходи́ў по мі́стї і носи́ў перстене́ц, тай ка́жи: „Купі́т собі́, па́нї во́як, перстене́ц“. — Отжеж він ка́же: „Я не ма́ю дрібни́х гро́ший“. — То де́сїть ґре́йцаріў він хтіў за той перстене́ц. І зміньи́ў де́сїть ри́нских на той перстене́ц. Отжеж потї́м як узьи́ў і му дисьи́тку зміньи́ў і поста́виў у пуля́рис до гро́ший той перстене́ц. І потї́м обернý́ў сї, тай шос ще хтї́ў купи́ти — тїтюну́ хтї́ў купи́ти — ростворьи́є пуля́рис: нї пе́рстеньи, нї гро́ший. Пото́му пішо́ў до полї́циї і за тим Житко́м ходи́ли і шука́ли, тай Жидо́к зни́кнуў поме́жи доми́, тай пропа́ло.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1109. Двайцять крейцарів інклюзом.

А єди́н жо́ўньир та́кже у Ві́дни маў. Отжеж та́кже ішо́ў до канти́ни, бере́ собі та́кже ві́пити, звї́сти, о́жеж він так з ра́зу ўсе́ дає́ по два́цїть ґре́йцарі́ў; що той ки́не до шуфля́ди, то він за тих два́цїть ґре́йцаріў бере́; тай пізнї́ще той кантиньи́р подиви́ў сї до шуфля́ди; він сї на́дїяў, же йи бі́льше, а то і тих два́цїть ґре́йцаріў не бу́ло. Пото́му він злапа́ў йиго́ на сїм. І віта́к відобра́ли то́го і́нклюза і він буў ка́раний за то, як сї дові́дали, що то за оде́н. Пішо́ў до капі́тана, капі́тан написа́ў до реґіме́нту і буў ка́раний. Йиму́ сї ўдава́ло до́ўший чьис; але як йи гурт, то не міг го тра́фити, аж так го ді́йшо́ў. — Ско́ро го діста́нут, то поруба́ют, аби да́льше не йшо́ў. Минї́ сї здає́, жи то му́сїли бу́ти від зло́го ду́ха нисамові́тї тоти гро́ші.

Зап. в липни, 1910, від Якима Воробця з Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1110. Чоловік віддає гроші притягнені інклюзом.

Єде́н чолові́к таки́й буў, тай маў і́нклюза; тай пішо́ў він купува́ти воли́ до йидно́го чолові́ка, тай даў йиму́ шос три со́тки тих гро́ший, тай

як замішьйу того инклюза так, які гроші були, як той інклюз, так той инклюз усї гроші за собоў потьиг до того чоловіка. Жінка одного разу подивила сї до гроший — гроший нема. Вна тогди далї, як зачьила того чоловіка кльисти... Той чоловік, як ўчуў, шо вона го так тиишко клене, тай назад ї гроші віддаў без інклюза, жеби ў неї більше не браў.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

IIII. Інклюз тягне гроші з замкненого стола.

Оден ґазда продаў воли, тай сховаў до стола гроші. Польигали спати, чують, у ночи якас брінькотїва. Жінка засьвітила, казала, що злодій можи йи ў хатї, та бере гроші, дивит сї, скіў замкнений, а гроші ўже сї по зимли кітьи до порога, гет пороссипали сї. Вона збирати хотїла руками, а вони сї не давали, аж вітак жінка віником завернула якос. Вони тому так ішли, бо межи ними буў інклюз, а він так кигне, гий маґнес. Йи такі люди, що пізнают інклюзи. А найлїпше пізнают ў касах, де йи мармурові столики, бо як го кине, то він сї на столику крутит, тай тогди го пробивают цьвиком, аби не покиг гроші с каси. А хлоп ще й оўшім тримає, аби му прикиг гроші, а лиш тому прикигає, що знає до него.

Зап. в липни, 1910, від Петра Круца із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошиньский.

XVIII. Закопані скарби.

1112. Як горять гроші.

Гроші рáно єк горьи́, то біло, так щьирічко; а ў вечьи́ріх єк горьи́, то ўже голу́бо.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Гарасима Джюрека з Ростік, пов. Вижниця.

1113. Як горять гроші і коли?

Гро́ші як горьи́, то горьи́ по́ломінеў синя́воў і за́вжди на вели́кє сьвито. І зимльи́ йи перегоре́на так, аж жовкіє сї, я́кби гли́на. На на́шім ґру́нті горіли. Тогди́, ка́жут, аби́ скидáў черевики, то вони́ буду́т так, як черевики під землє́ў; а я́кби капелю́х ски́нуў, то так у хло́па тра копа́ти за ни́ми. Тай як гро́ші чи́скі, то мож їх узьйти, а як нечи́скі, то не мож — то ка́жут, що закля́кі гро́ші. Страху́ нема ніякого, лиш ще охо́та дї-ста́ти, хібá я́кби бли́ско хáти, то би буў страх, аби́ не запали́ла сї, а́бо я́кби пізної но́чи, то би страх, що так ні́би лихе́ пока́зуйи.

Зап. в цвітни, 1911, від П. Семовоника із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1114. Коли горять гроші?

Я не ви́дїў, а́ле ка́жут, що на Йвáна гро́ші горьи́. Якби хто такий щісли́вий буў, щоби́ сї до них дїстáў, то би їх найшо́ў. Якби він буў щі-сли́вий, то би му гро́ші вікі́гнуло на ве́рхі, або́ такі́ прине́сло аж до хáти.

Зап. в вересни, 1910, від Ів. Яблунчика з Репужинець, пов. Городенка, І. Волошинський.

1115. Скарб жадає жертви.

Як дес гроші горє — то би посипати мукоў пшеничноў там на кім місци, то на ті муцї даст слїд, якої голови хоче: Як буди песїй (слїд), то пса би зарізати на тім місци и там покласти голоў тай аж за тим брати гроші; а буди котєчий, чи овечий, чи який, то би тото зарізати и класти голоў — и́нак ни даст сї узети.

То чирез то и ви ни маєте чого банувати, шо ни можите найти...

Зап. від Петра Остапюка Старого, в Зеленици, Надвірн. пов. А. Онищук.

1116. Могильні скарби.

Один так хлопиць із людьми пас коний у лїсу під Івана. От він схватив ся сирид ночі завиртать коний, а був він у чирячках, і як біг, то мабуть тай зачипив його[1]) саме як росцвів ся, а він попав йому під пяту та там і притоптав ся. От наш хлопиць то ни знав нїчого, а то став знать. Сїли обідать, а він і каже батькові: „Ходіть ми, тато, вечиром у ту-то могилу; там золота бочонок відир в десять закопаний". — А батько і каже: „Що чом ти знаїш?" — „Та я там бачив, що лижить". — „Ну так ходім!" — От вони дождали вечира і пішли до тиї могили. Він ни довго покопав ся і витяг. Потом як викопали цю, тоді повів до другої могили. Викопали ще казанок та тоді ще указав і на третю могилу, що там човин золота. Коли воно де ни взяла ся карета, підбіга до того хлопця і спрашує: „Продай башмачки!" — „Нє, ни продажні; мінї самому нужно їх. Мінї гроший ни треба: я тепер розжив ся. — А хлопиць той ни знав, чириз шо він зна, де шкарби закопані. От пан і каже йому: „Ну, давай, проміняїм ся на чоботи!" — Вийма з брички чоботи і показує хлопциві. Хлопиць аж затрусив ся з радости, шо такі браві чоботи та міня на чиривики. От він узяв і проміняв ся: панові оддав чиривики, а сам надів чоботи і іде до батька, а пан той поїхав і хто 'на де й дів ся. От батько його кличе: „Ходім же ще, синок, до тиї могили, шо ти оце нидавно казав!" — А хлопиць каже: „До якої? я ни знаю!" — „Нидавно казав, а типер ни знаїш?" — „Та я забув, де вона єсть". — І після того нїгде більше ни найшли. А воно бач, поки той цвіток при хлопциві був, поти він і знав, де шкарб лижить. А то бач чортів зависть узяла, шо він заграба усї гроші сибі, тай підлїзли лисичкою до його, обманили. Вони то послї і догадались, в чом дїло, то послї ни вирниця. Та після тих гроший вони жили багато-прибагато, і ни було їм ніякого врида, і типер їх потомок живе багато.

Борисовська вол; Валуй. пов, Воронїж. ґуб.

1117. Цвіт папороти.

Де єсть багатющі-прибагатющі Москалї, вони мало сами із себе забагатїє, а більш то', шо ни своїм духом, яким нибудь колдовством заорудує. Один Москаль, глядя на людей, що люди багаті, і сибі захотїлось того. А од людей то прочув, шо отакого то цвіту нужно достать, шоб зажить щасливо. От він дождав ся того дня. А він цвіте, кажуть, одну ніч тілко, саме сирид ночі; так як сїрник блисне і нима; цвіте він під Івана Купала. От він пішов уже пізненько, сїв коло дуба і обома руками хватив

---

[1]) Цвіт папороти.

ся за ту траву і сидить, дожида, поки зацвіте. А воно, та трава, називаї ця прапорником. Цвіте вона алиш раз у год.

От він сидить і сидить, дожидаї ця, а ще довгенько треба було ждать. От він слуха, біжить прямо на його карета. Він ни лякаї ця. Вона гуде до його, попом звирнула мимо його і хто 'на де й ділась. Трохи згодя слуха, біжять до його люди с коляками і нахваляю ця убить. Він ни тіка, сидить як укопаний. І тікать нільзя: ни зо тікать, а даже ни ворухнуця і нікуда ни оглядаця. От ті люди дойшли уже пошти до його та тоді хто 'на, де́ й ділись. І так там йому чого тілко й ни було і вовки, і ливи приходили, все лякали, клацали зубами і разні птиці, сови, сичі над головою кричали по своєму і по чоловічому. Но, а він таки висидїв потому, шо був Москаль одважний і ни боязкий. І от він як дождав ся цвітка, тоді схватив його і подав ся, шо єсть духу, до дому і ніяк ни оглядав ся. Так воно за ним гналось до самого дому та все пиньки попужувало йому у спину. От він прибіг до дому і цілу ніч ни спав; ни давали йому спать хвостаті; усе то у стіну стукають, то закричить, то як по хаті хто лазе або ходе, то за кровать похита. І так од того цвітка він забогатів здорово, та тілко він і сам ни рад був тому богатству потому, шо биз сна чисто пропав; ни днем, ни ночу ни дають. І с тим він годів читирі після того пожив і умер. Після того він, як вирвав алий цвіток, так ниділь чириз дві зделав ся жовтий, як диня; замучили його хвостаті. Так той цвіток, значить, у пользу ни йде людям, шо нарочито його вистиригають, шоб зорвать, потому, що тоді вже той чоловік на віки пропащий; на цюму і на тому світі йому ни буде спокою; він сам тоді сибі нирадий, ни то йому до багатства. Єслї хто вистирига той цвіток, так тоді він зна, де єсть закопані шкарби по всьому світу.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

1118. Що робити, як гроші горять.

Зако́пані гро́ші як сї ўздри́т, щобі́ вони́ горіли до полу́дньи, тогди́ пома́цати сї за пи́нту́ а́бо за колї́но тай тогди́ йти́ копа́ти. А як с полу́дньи горьи́, то тогди́ не до́бре добува́ти їх — шука́ти за ни́ми, бо вони́ пі́ду́т у сїм ме́griў ў гльиб у зе́млю.

Зап. в липни, 1910, від Тимка Воробця із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1119. Скарб треба перехрестити.

А я рас з нибощиком татуньом шоў. Дивлю сьи, бликнуло рас, другий, третий, от під гаєм. А минї байбардзо. Я їм кажу — а вони: Було йти пирихристити! — А я буў малий, ни знаў.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов. від Гриця Кузя М. Капій.

1120. Як можна взяти закопані гроші.

Як хто ви́дит, шо горьи́ гро́ші і такий, шо ма́йи шістьи до них, шо мо́же їх діста́ти, то тра́ба так роби́ти. Найми́ти ксьо́ндза і ксьо́ндзови заплати́ти і не годи́ти сї, що ксьонц схо́че, то єму́ тра́ба да́ти і аби́ собі опамйита́ў, на котрім са́ме місци і бра́ти с це́ркви проце́сїю і ксьонц аби́ йшо́ў з Бо́жим тїлом, бо іна́кшим спо́собом не го́ден дїста́ти, бо то є нечи́сте місце.

Зап. в вересни, 1910 р., від Юрка Колопенного з Білки, пов. Городенка, І. Волошинський.

1121. Хто може взяти закопані гроші.

Гро́ші мо́же ўзьи́ті, хто ма́йи шьистьи тай аби́ маў това́ришьи; а́ле ско́ро би той това́риш погада́ў: „Аби́ минї більше“, — то уже́ не озме́ нї тот, нї тот.

Зап. І. Волошинський, в серпни, 1911 р., від Гарасима Джурека з Ростік, пов. Вижниця

1122. Як чоловік дістав гроші, що горіли.

Чоловік вийшоў у ве́чір на двір і ди́вит сї: Якис вогник гори́т. Прийшо́ў до то́го во́гника і щос так ки́нуў тако́го, аби́ горіло. Як тото́ згоріло, що він ки́нуў, а вітти сї відзива́йи: „Дава́й ще“. — Він хотї́ў щос зноў ки́нути, а́ле не бу́ло так по́блиско ко́ло не́го нїчо́. Він хотї́ў відійти́ щос пошука́ти, аби́ ки́нути там, а его́ щос вітти ни пуска́йи, лиш вітповіда́йи все: „Кида́й ще“. — Він бере́, із се́бе шма́ги рве і кида́є. Як тото́ згоріло, тото́ зноў вітповіда́йи: „Кида́й ще“ вітти. Так він рваў по кри́шцї шма́ти і кида́ў риґуля́рне. Ско́ро знов ни кида́йи, то вітповіда́йи: „Кида́й ще“. — Але бо то він ди́вит сї: вже нема на нїм лиш оде́н руґа́ў, а він уже́ чимраз поме́нче кида́йи — а ту уже́ запіяли кугути́. Як тоти кугути́ зачьи́ли піяти, а с то́го во́гника шос сї вісипало на зе́млю. Він придивйийи сї тому́, а то гро́шей ку́пка. Ну і він тоти́ гро́ші вже віта́к зібра́ў і мо́же він з них шос так скори́стуваў — с тих гро́ший.

Зап. в падолисті, 1910, від Леся Шеремета із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1123. Чупер вибатовує чоловіка.

Буў ту йеден чоловік. Так у жнива віз снопи в вечір, али дивит сьи — на перед него стаў вогонь. Догадаў сьи, жи то гроші. Чикай, я богач, ше буду більший. Взьиў чобіт, чоботом пригасив, той спалахкотїў і той — другий, далї стьигнуў сорочку, кидаў снопи. Вже при останку лиш чу́пра з голови смикнуў. Як кинуў чупер і лиш воли сьи лишили. І як вігоріло, той взьиў камінь, а то каже: Кидай, бо як не кинеш, то сам згориш. І вже по хвилька до дванацїтої. Вітак як кинуў чупром, то

сами гроші вилізли. А відти відзиває сьи: На, забери си! Заїхау кіньми і забрау.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Яця Кузя М. Капій.

1124. Гроші проти хати.

Йшли люди в ночи грабати. Вони грабали далеко від села. Там горіли, бачу, гроші, никого не било, а так сьа здавало, як би того ґазди хата горіла. То било проти хати. Вони с поля прибігли, юж не било вогньа.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від Г. Бідник М. Капій.

1125. Горіючі гроші.

Роска́зуют, що даўно́ горі́ли гро́ші на Ки́рпичках (по́ле), а́ле їх ніхто́ ни ўзьи́ў, бо до́ки добі́гне, то вони́ сї схова́ют зноў — та́ки тра щісли́вого, аби́ дїста́ти, тай вони́ сі пока́зуют лиш раз на сім лїт.

Зап. в липни, 1910 р., від Петра Круца з Далешева, пов. Городенка Ів. Волошинський.

1126. Виорані гроші.

Тому ба́чу штири роки — горіли гроші за меже́ў на граници. І пішоў там йеден орати і виораў девйать сорокіўціў. Віднїс до каси і взьаў вісім папіркіў.

Зап. у Бандрові, Ліського пов. від В. Грицунди М. Капій.

1127. Ямка на місци скарбу.

Як я ішоў з татом до млина, вішлим аж до Захарія ниви тай йдем вже в рів, рас палахнула така поломінь, другий рас, а третий но спалахкотїло. Тато каже: Біжи! А то досьвіта, то лиш було капілюхом задушити, та льик буў дуже. А на тім місци но ямка.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов. від М. Климкова М. Капій.

1128. Чорт у виді пса стереже скарбу.

Ви́дїў з одно́го ґруня́[1]) на дру́гім ґруни́ ва́тра шьо горі́ла; а вин прийшо́ў тай згріб глину ту та ди́вит си, а там йи на́криўка; а вин пригорну́ў ту на́криўку, а то карбо́ванцї на сторц накла́денї. А вин с то́го зра́дуваў си, тай диє дїти, шьо такі́ найшьо́ў гро́ші, а вин ди́вит си, ци не ви́гко де дру́гого чьолови́ка, ци не ди́ивит си хто, шьо вин найшо́ў. Подивит си — уздрі́ў пса — чьо́рний — ка́же — шьо таки́й вели́кий, шьо... — зу́би віскіриў такі... А вин тогди́ зо страхо́м наза́д то прикри́ў тай

---

[1]) Ґрунь — гора.

утїк витти. А дру́гий раз прихо́дит тай де́рево уздріў, а́ле нема фа́сочькі — пе мо́же налучі́ті на то місце.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Онуфрія Яківюка з Товарниці, пов. Вижниця.

1129. Білий кінь на місци гроший.

У нас тоги́ц чьоловік уповіда́ў у ха́ті, Багньйицкий, шо ви́дїў на своїм ґру́нті, як гро́ші горіли; то скільки разїў вин ви́дїў їх. А вита́к тра́фило си йиму́, шо вин ви́дїў чисто білого коня́ на тім самім місци; і йминў то́го коня́ і до ха́ти привіў і присилиў єго́ ўпе́ред ха́ти і самий пишо́ў ў ха́ту. Почере́з якис чьис вин вийшоў на двір, а коня́ нїгде́ нї чу́ті, нї ви́тко.

Зап. Ів. Волошинський в вересни, 1911 р., від Івана Томнюка з Ростік, пов. Вижниця.

1130. Гроші викидають феник.

Мині говори́ла моя́ ма́ма, каза́ли, шо, як гро́ші горьи́, то ма́ют голубу́ по́ломінь і там знак ли́шут — фе́ник вікида́ют.

Зап. в грудни, 1910 р., від Федора Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1131. Скарб у бзині.

Йедного разу устаў ім, а ту є нище бзинка і йду на саме воведеніє; вийшоў на двір, дивлю сьи, горит Ясь Годиків. Я сьи зібрав, вішоў до хати, кажу: Тату, горит! Приходжу, нїчо нема — а то вже в рові. А як рано горять, то з шасьцьом — то но, кажут, на локоть западають сьа. То, кажуть, жи то щасливий, хто видит.

Зап. у Костїльниках, Бучацького пов., М. Капій.

1132. Жінка видить на Великдень горючі гроші.

Рас на сьвйи́та вилико́днї до́сьвіта йидна́ жінка уста́ла ра́но тай збира́є сї до це́ркви; а́ле вона́ ди́вит сї, а то щос піт шо́поў блі́кайи. Але вона́ ка́же: „Іди́ но, чоловіче“, — ка́же, — „бо вого́нь йи піт шо́поў“. — Чоловік за́кім с ха́ти віїшоў на двір, віхо́дит, піт шо́поў нима нїчо́. А віта́к ка́же жінка: „Коби́с буў тро́шки бо́рши, то бис знаў яку́рат, та бим бу́ли гро́ші добу́ли. А так“, — ка́же, — „пропа́ло, ўже́ не зна́єм, де копа́ти, мо́же ў йи́ншім місци“.

Зап. в липни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1133. Замість жита — скарб.

Їхаў чоловік зо млина з вечера, а гроші горьи нечисті. Напитлюваў він жита на́рас, али їде, а ту сина поломінь горит. Приїздит, бере, розбирає віз, по хворостцї з воза кидає, вісипаў, вже му ни стало; али

бере, взьиў вола, трунуў, лишиў сьи йиден; як трунуў, кури: кукуріку! Є гроші. — Штуркає — є котелок. Приходит до дому, жінка сьвітит і питає сьи: „А мука де? — Нима. — Та в плач. — Цить, цить, гроші є! Чикає до раньи, пішоў до брата: Ідь зі мноў. Приходьи, такий котел теньґий — червоні гроші, які даўно були. Купиў си маєток і решта.

Зап. у Костільниках, Бучацького пов., від Гриця Кузя М. Капій.

1134. Гроші у виді когута.

Віхо́дит жі́нка тай ви́дит на городї на своїм так гий по́ломінь, так ґийби когу́т; а вона́ хо́че зближи́ти сї бли́що, бо то ї щістьи, бо, ка́же, гро́ші горьи́. Ко́лижбо ви́тко ї чорт збийтки зробиў. Дити́на віі́шла за неў, тай ўсе́: „Ма́мо, тай ма́мо“. — А ї тра́ба бу́ло не обзива́ти сї, на́йби собі́ дити́на була́ кричьи́ла. Але вона́ тогди́, як ї за бага́то бу́ло, залихосло́вила дити́нї: „Чорт тебе́ там бере́, чо хо́чеш?“. — А гро́ші лиш поси́пали сї у зе́млю — чу́ла, як подзвиньи́ли.

Зап. в жовтни, 1911 р., від Т. Блошки із Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1135. Банячки з золотом.

Віі́шла жінка, ба́пка а́бо пра́бапка мо́ї ма́ми і віі́шла рва́ти за́кришку на горо́д, як звича́йно жінки́ на́ші; тай тогди́, як зачьи́ла рва́ти, тай собі отчена́ш гово́рит. Рве то́ї за́кришки, пообгльила́ла сї, а то бли́снула по́ломінь. Вона́ сї приступа́є, а то зробиў сї верте́п. По́томінь перепала́ла і вікинуло баньичо́к чи́стого зо́лота, а дру́гі баньички́ ґлї́дом стоє́, а вона́ гово́рит очена́ш тай досьига́є ті баньички́. Отже дити́на її́ віі́шла і так ста́ла до не́ї бажьи́ти, тай кли́кати, аж ї зло́стило. „Нене і не́не“, і так ї це доку́чило, що вона́ с то́го нипотерпіньи оберта́є очи́ма до дити́ни і сказа́ла зло́сно так: „Та яко́го ли́ха хоч?“ — Як вона́ так сказа́ла, тоти́ баньички́ наза́д „брінь“ і пішли́ наза́д до то́го верте́пу. І тогди́ го́лос відозва́ў сї до не́ї з земли́: „Ти́сїчу рік ти ма́єш у зимли́ лижьи́ти, а по ти́сїчу рока́х має то зо́лото наза́д віі́ти за то одно́ сло́во, жис залихосло́вила дити́нї“. — І пото́му фукну́ў вітир і ї вікинуў вітти і вона́ ўже́ стоя́ла з нічи́м. Ввіі́шла́ до ха́ти. Ще є той вертебе́ц; най орю́т і най що ро́бйи, він ўсе бу́де.

Зап. в червни, 1910 р, від Гафії Паньків із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1136. Закляті гроші.

Ше дьід старого Самульіка пас ў Долинках коньі. Коло полудньі дивит сьі, а то горьи гроші. Він ньікому ни казаў, али ўзьиў джьиґан тай роскаль, тай забраў сьі другоїі днини копати. Третоїі днини тьигни він вужишчим зильізну барилку. Він сам коло того пораў сьі і дуже сьі

змучиў. Ўже́ маў барилку під верхом, та струджений і злий с ўтоми сказаў: „А бодай би вас і дытько не вітых". — Нарас йак зашуміло, тай пішли гроші на дно землы. Типерь йи на тім місци кірничька бес дна. Ми звйізали три вужишчі, а на кінци привйізали камінь і пускали ў кірницу, али дна не найшли.

Зап. від Яцка Дячука в Кулачківцях, Коломийського повіта, Осип Яворський.

1137. Чоловік кидає черевик на гроші.

Оде́н росповіда́ў, шо як ішо́ў тай ви́діў, що горіли гро́ші і на знак, шоби́ знаў, де їх шука́ти, то ки́нуў черевик, і віта́к не знайшо́ў ні черевика, ні гро́ший.

Зап. в липни, 1910 р., від Вас. Курчака із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1138. Гроші за хатою.

Прийшо́ў сусі́да до сусі́ди тай ка́же: „Ку́ме, йдіт, бо гро́ші горьи́ у вас за ха́тоў". — Тай той віта́к віішоў, тай постава́ли обидва, тай ка́же: „А ви", — ка́же, — „яку́ га́тку ма́єте?" — „Я" — ка́же, — „таку́ га́тку ма́ю, аби́ вам го́лову скинути". — „А ви", — ка́жи, — „яку́?" — „А я", — ка́же, — „ма́ю таку́, аби́ вам го́лову ски́ти". — „А най вони́", — ка́же, — „як ми ма́єм оди́н дру́гому го́лову стина́ти, то най вони́ сї", — ка́же, — „запада́ют"... Тай гро́ші пішли́ ў зе́млю, лиш закликотї́ло...

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1139. Скарб, викопаний в Чернелици.

Йиден чоловік, Іва́н Варанца́х, таке роска́зуваў: „Я буў бідний зарібник і не ма́ўєм вітки аж жити, а́ле тепе́р ста́ўєм ґазда́ў с такої причи́ни: Я ще буў па́рубком і на вели́кдень пішо́ўєм до це́ркви лиш сї розви́днїло. Як звикле лю́ди чека́ют на набоже́нство піт це́рквоў, ко́ло це́ркви і я ко́ло це́ркви так сиді́ўим і не дале́ко віт се́бе, мо́же сто кро́кіў, уздріўєм, що з землї ві́бухнула кі́лька рас по́ломінь — і я собі байду́же, тото́ гий забу́ў. Аж у вісімна́цїть ро́кіў, я ўже ожени́ў сї і бідува́ўєм, бом ходи́ў по зарі́бках, пошива́ўєм, хто що кли́каў роби́ти. І то де та по́ломінь бу́ла, недале́ко старо́го замчи́щьи (там буў за́мок віт Тата́ріў) там той пано́к собі хтїў опкопа́ти той пляц, фо́су таку́ і мене́ замо́виў, аби́ я до то́го сї обоўйиза́ў. Я обоўйиза́ў сї, хті́ўєм кликати собі до по́мочи, а́лем си нагада́ў, що я там недале́ко дес ви́діў, що вібуха́ла по́ломінь. Отжеж нікого́м не браў до по́мочи, са́мім сї обоўйиза́ў ту фо́су копа́ти. Копа́ю я йиде́н день, другий, тре́тий, а́ли четве́ртої дни́ни с полу́дньи над ве́чір надибаўєм рискале́м невели́чкий коте́л; так я закри́ў наза́д земле́ў і пішо́ўєм до до́му. Аш ко́ло дисьи́тої годи́ни ўзьвў я мішок

і пішо́ў на то місце. Ўзьи́ў я той коте́л, ле́двом си заўда́ў і прині́сем до до́му. Але у ме́не бу́ла, че́рес сі́ни ме́шкала, ма́чуха; о́туж я не ніс до ха́ти, а́ле до стодо́ли. Корті́ло мене́ ві́сипати на вере́ньку і подиви́ти сї, що то йи. Ві́сипаўем, а то такі́ старі́ сорокі́ўцї. Ўвдрі́ўем, що гро́ші і хті́ўем дес схова́ти недале́ко ха́ти ў яки́й яр. Але гли́пнуўем, а кріз скалу́бину подиви́ла сї ма́чуха на то ўсьо. Отож я замкнуў стоді́лчину, ўві́йшо́ўем до ха́ти і розга́дую, що би с тим зроби́ти, бо зна́ю, що вона́ ўже донесе́ до жандарі́ў і прийду́т і заберу́т від ме́пе. Отож я ўзьи́ў ў міш́ок коте́л наза́д і пові́сем до отца́ духо́ўного. Знаў я, ў котрім вони́ поко́ю спют, сьві́тла ніґде́ не бу́ло і закли́каўем: „Отче духо́ўний, ўтворі́т минї́, я йи Іва́н Варанца́х!“ — Вони́ втвори́ли шибу і ка́жут: „Кажи́ вітти“. — Я їм сказа́ў так всьо, як бу́ло: „Копа́ўем фо́су і найшо́ўем коте́л і про́шу отця́ минї́ перехова́ти, бо бо́ю сї, аби́ минї́ не відобра́ли“. — Так вони́ сказа́ли: „Іди́ туда́ ід две́рем“ — і втвори́ли минї́ две́рі. Ўві́йшо́ў я до поко́ю і про́шу, щоби́ там менї́ перетри́мали. Але йиднако́во ра́джу сї, я́кби прийшли́ жандарі́ і пита́ли сї, де гро́ші, що я ма́ю каза́ти. Вони́ тро́хи наду́мали і ка́жут минї́ так: „Як прийду́т жандарі́ і бу́дут пита́ти, де гро́ші, на то сказа́ти їм так: „Пра́ўда, щом знайшо́ў і прині́сем до до́му, покла́ўем до стоді́лчини і сам пішо́ўем і льи́гем спа́ти. Ще я не заснуў, як че́рез вікно́ до ме́не гово́рит у поста́ті я́ко чолові́к чо́рний: „Поклади́ там наза́д то, шос узьи́ў, бо іна́кше то за́раз умре́ш“. Я сї застраха́ў і та́кім зі страху́ наза́д то відні́с і пішо́ў до до́му. Ра́но віхо́джу до робо́ти — кітла́ нема“. — І ка́жут минї́ що: „Бу́дут жандарі́, бу́дем на те́рмінї, ўсе лиш се сло́во говори́, бі́льше ніц“. — Аку́рат ра́но жандарі́ прихо́дьи, бо та ма́чуха пішла́ і да́ла зна́ти. Пита́ют сї: „Де гро́ші?“ — Я їм так ўсьо то сказа́ў. Поперевертали скрізь ко́ло ха́ти і пішли́. Віта́к по́дано мене́ на те́рмін, зноў я то ўсьо говори́ў. Два ра́зи бу́ўем на термі́нї і скінче́но. А оте́ц духо́ўний зна́ли, де віміньити і мінї́ да́ли гро́ший, що я купи́ў собі два́цїть три мо́рґи по́льи і стодо́лу і шо́пу і ста́ўем до́брий ґазда́.

Зап. в липни, 1910 р., від А. Трачука з Далешева, поз. Городенка, Ів. Волошинський.

1140. Три копають гроші.

Раз прийшо́ў до мо́го дьи́дї чьоловик з Лопу́шної тай ка́же: „Ході́м копа́ті гроші. Я“ — ка́же — „ви́дїў, де горі́лі, та́єм си диви́ў кріз оки́н[1]), та́їм узьи́ў то́ї гли́ни тай носи́ў до воро́шькі; а воро́шька каза́ла: „Ти“ — кае — „ма́єш ўзьи́ти ті гро́ші, але аби́ вас було́ три, ші одйи́н малий, чьо́рний, а одйи́н висо́кий, бі́лий“. — То я уже́ то́го чьо́рного найшьо́ў тай хо́ґіт ви“. — (А дьи́дї, висо́кі білї). Пишли́ вони́ ўсї три

[1]) Льорнета.

копáті тай копáли на дорóзї; áли лю́ди ні давáлі, казáлі: „Шьо ви тут мáєтйе копáті?" — Тай хокілі би́ти — тай они́ ні ви́копалі.

Зап. в серпни, 1911, від Вас. Яківюка Он. із Товарниці, пов. Вижниця, І. Волошинський.

1141. Чорт каже віднести викопані гроші.

Йик грóші горьи́, то би́йно йти, бо закльи́ті. На льицкім бóці[1]) найшóў чьоловíк закльи́ті грóші, вíкопаў берíўку тай прині́с до дóму. Покýтаў си, польигáли спáти. За годи́ну прихóдйит чьоловíк пид викнó тай кáже: „Чьоловíче, віднеси́ грóші назáд, бо будéш ли́хо гости́ті, бо йик ни виднесéш, то ми тебé озмéм за грóші". — А то буў чьорт. Тай чьоловíк узьи́ў, відні́с назáд. — А дрýгий найшóў котéл с червінцьи́ми тай узьи́ў одйи́н, а котéл лиши́ў. Прийшóў до дóму тай льиг спáті. Тай зноў прийшóў яки́с чьоловíк пид вікнó, запýкаў, тай кáже: „Чьоловíчє, віднеси́ той червинéц назáд, бо óзмем дýшу". — Тай видні́с.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від Івана Лилика з Ростік, пов. Вижниця.

1142. Родина вимирає через гроші.

Там на Готари́ бергомíцкім йи таки́й вели́кий кáмінь, йик монасти́рь, тай кóло нéго буў мали́й; а вни ви́діли, шо кóло нéго горíли грóші тай взьи́ли, опкопáли, переверну́ли, найшли́ тоти́ грóші, тай син найшóў, узьи́ў. Али заслáб тай умéр. Тоти́ грóші си лиши́ли. А знаў за них тáто і мýсіў їх кивáти тай умéр і тáто; вітáк умéрла й мáма єгó, а грóші ни знашнó де. Хоть як йи такí, шо знáют, то боє́ сї їх кивáти, бо прийшлá там донькá тай і вонá ўмéрла. Там на тім мíсци вже сиди́т чьоловíк із Йиворóва — ни знáю, ци він находиў їх, ци ни находи́ў.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911 р., від І. Палинюка із Ростік, пов. Вижниця.

1143. Гроші ходять попід вікна.

Дáўно приповідáли старí лю́ди, що ходи́ли грóші пóпід вíкна, тай кли́кали.

Кáжут, що так гий козá прийдé тай...

Зап. в липни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1144. Гроші у виді кози.

Таки́й буў пия́к, шо пиў раз-у-раз у кóршмі, а то грóші прийшли́ піт кóршму так, гий козá. Хто йде, то ўсе одéн дрýгому кáже: „То грóші, аву́", — кáже, — „ўдáрити три рáзи рукóў, ци сї не росси́пльи". А вони́ зачьи́ли говори́ти: „Ой ми тóго пиякá, що ў кóршмі пйи". — Тай зачи́ли

1) За Черемошом у Галичині.

казáти тóму пиякóви: „Йдіт, бо грóші вáші йи піт кóршмоў“. — А він каже: „Шо минї мáйи Бог дáти, най минї́ даст тут!“ — Тай тýпнуў ногóў, а грóші пéред нéго тай россúпали сї. Котрúй прокúгне рýку до грóший, тай не мóже узьúти... Тай тогдú він скúнуў плащ, тай вібрáў грóші, тай пішóў...

Зап. в червни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1145. Скарб свище.

Шкарби попадаю ця ни одним тілко тим, у кого єсть алий цвіт, а попадаю ця і таким людям. Наприкір, шкарб, як вийде йому времня, він ізвіщає по ночам; свистить або скрипить, як нимазане колисо, або кричить, як хто кого душе. Ото бач як хто нибоязкий почує, так ото й ходе, копа, поки й викопа. Або куму пощястить на багацтво; та тілко кой хто каже, шо вони дурно ни приходя ця людям, а при смерті того чоловіка, хто його возьме, та ті чорти, шо биригли шкарб, бируть в уплату його душу.

Борисов. волость, Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1146. Скарб у пасїцї.

В одного попа був пасїшник-старик. Приїздить раз батюшка на пасїку роїв убірать, посїдали обідать, слуха, воно шось за кущами іка та іка. Батюшка й пита: „Шо це діду, таке? — А лиха його година зна, шо воно таке. Нихай іка на свою голову, ікатиме тай пиристане. — Поїхав батюшка до дому, а дід узяв лопаточку тай пішов копать шкарб. От і копа і копа. Приїхав на другий день батюшка, дивиця, нима діда в пасїцї. Гукнув, він озвавсь за кущем. Батюшка й пита: „Де ти, діду, був?“ — „Та ходив, батюшко, роїв шукать, чи ни сїв де який“. — Наварив каші дід, посїдали обідать опять. Батюшка й пита: „Шо це, діду, не чуть стало, шоб ікало“. — „А лиха йо' година зна!“ — Пообідавше поїхав батюшка до дому, а дід опять у ту ямочку копать. Копав-копав, ще ни докопав до вечира, ще на другий день вранцї копав. Приїхав опять батюшка, ни став уже звать його, пішов так шукать по лїсу. Найшов, стоїть по тихеньку, дивиця, шо він робе. Він, той дід, викопав бочонок і муцюїця, витягує його з ямки. Витягнув його і під кущ заховав. Батюшка тодї потихеньку до куріня дойшов тай почав гукать: „Діду, де ти єсть? Коли ни приїду, тебе все нима? Чи ти там шкарб копаїш?“ — Та нї, де там я його возьму, той шкарб?“ — Наварили каші, сїли обідать. От батюшка й каже: „Признавай ся, діду, богато викопав?“ — „Та викопав, батюшка, буде моїм дїтям, моїм внукам і всїм моїм предкам. — Це було в Миколаївцї, Харківської губернії.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1147. Страх кидає мішок золота з поду.

Пу́джіло ў ха́ті, ў такі́ ха́ті, значи́т, що не сиді́ў ніхто́ лиґуля́рно і ніхто́ не міг сиді́ти. І пото́му найшо́ў сї оде́н, що ка́же: „Та що ўже́ бу́ду роби́ти, най ўже́ з'їст нї" — ка́же, — а́бо най мнї пу́джіє, то ўже́ одно́, ўже́ бу́ду сиді́ти". — Сиди́т тай наре́шті дослу́хує сї: Сто́гне на поду́. А він ві́йшоў, тай ка́же так: „Най ти Пан Бог помага́є; чим тї Пан Бог подарува́ў, то злавьи́й пома́леньку, — а то лиш: бабе́ўх с по́ду мішко́м з зо́лотом тай ка́же: „Я ўже сї до́ста настогна́ў, за́ким тебе́ сї діжда́ў". — Він позбира́ў гро́ші тай ўже.

Зап. в червни, 1910 р., від Гафії Паньків із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1148. Запропащений скарб.

Приходить Микита до оцьця Питра (в Казначіївці, валуйського уїзду): — „Я оце прийшов до вас, матушка, росказать свій сон. Прямо три ночі сниця, таки прямо наче ни сниць ця, а наче хто війде в хату та так і каже прямо: „Іди у ліс, копай шкарб; там сорок бочок золота". — Я й підмовив там чоловік с пять. Пішли й почали копать. От викопали вже в коліно, дивлюсь, зимля така похожа — є шось. Ліг спать, воно опять мінї й приснилось: „Гляди ж, діду, як шо буде бить тибе, ти кажи: Россип ся!" — Пішли ми й копаїмо, докопали до вечора, я вже постукую лопатою — бубнить, єсть. Коли дивлюсь — лїсничий побачив нас, узяв дубинку славненьку таку та тодї як хвосьне мене дубинкою, а я як закричу: „Россип ся!" а воно в друге. А мої товариші тодї й повтїкали, а воно таки ни перистає — одно бє. Тодї й я втїкать. Як би товариші ни втикли, так може воно і булоб шо небудь, а то бис товаришів я сам ни ссилив.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. губ.

1149. Хлоп ошукує чорта.

Буў оде́н бі́дний чолові́к, так біди́ў і жури́ў сї... аж дно́го ра́зу дора́джує єго́ єде́н ка́мрат, тай ка́же: „Пішо́ўбис дес у ночи́ дес ко́ло одина́цїтої годи́ни", — ка́жи, — „дес шос бу́деш ви́дїти у ночи́ і не бу́деш так біди́ти". — Ну як він іде́ ў ночи́ сам, аш натхо́дит єде́н шля́хтич і ка́же до не́го: „Чо ти тут хо́диш, шо тут ро́биш?" — А він єму́ ка́же: „Я хо́джу віт коли́ і не мо́жу собі́ гро́шей пози́чити". — На то єму́ відповіда́є: „Я тобі́ пози́чу, лиш аби́с буў за́ўтра ў ночи́ на току́." — Отже той собі́ поду́маў, шо ту му́сит бу́ти нечи́ста си́ла. І взьиў, пози́чиў собі́ ко́лесо, ві́копаў я́му на току́ і покла́ў на то мі́сце ко́лесо, жеби́ коло́тка ста́ла на ту ґиру́. Прихо́дит нечи́ста си́ла ў ночи́ і прино́сит то́рбу гро́ший і ка́же, уси́паў там гро́ші, а на́віть і дно не закри́ю. „Ну", — ка́жи

до него́, — „шо се є, то яка́с вели́ка коло́тка“. — „Принеси́ ще“, — ка́жи, — „я тобі за рік відда́м“. — То він му́сіў три ра́зи до тої коло́тки доноси́ти, до́кіў я́му напоўни́ў. А за рік, каза́ў, же єму́ відда́ст. Прино́сит єму́ у рік гро́ший у ту саму́ мірку; то цітько єму́ приніс три ра́зи, а хлоп йиму́ лише́ раз.

Зап. в вересни, 1910, від Семена Білия із Далешева, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1150. Як чорт дав бідному гроші.

Отак був єден бідний чоловік. А він пішов, аби єго що найшло, або він щось. Ходит він, ходит отак ги коло Терлецьких, тай іде в ночи. Але здибає го біда, злий дух. Тай каже: А-а, каже, йду, бо я бідний чоловік, або мене шось найде, або я кого. — А він каже так: Я тобі позичу гроші, абис мені тут у рік виніс, тай віддав. — Тай потому взєв тай дав му гроші. Так єму с тих грошей йде, дуже йде. В рік взєв, тра нести гроші назад, знов в ночи. — Ну, а якже пана шукати? Як сї, питаю, називає? — Я сї називаю пан Лозінцкий, бо в лозах сї виховав. В рік приніс тай все кричит: Пан Лозінцкий! — Нема, нема! Лише в лозах стара бабиско, злий дух. — А чо ти, хлопе, кличеш? (Бо давно злї духи сували сї, а тепер Пан Біг громом вибив!). Нема пана Лозїнцкого, бо поєхал на войне, та ґо батоґамі ростраскалї. — А його громом Пан Біг забив, заки той прийшов. Тай не було кому гроші взєти. Тай той забрав гроші.

Зяп. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липні, 1906 р., від Івася Курія В. Левинський.

1151. Дїдько пильнує гроший.

На Цецини такий мур-фистунок, а там пробували вони (щезли-би); кажут, шо там ходили світити попи і хотїли тї гроші вібрати, шо там були.

Взьили їдного кримінальника тай пустили туди їго в ту діру; казали їму: „Як війдиш віти, то щістьи твоє, ни меш сидїти нічо, а як ни війдиш, то там тобі вже буди дома“. — А він 'да війшо́в, а кривий дїтько їго питав си: „Ти чо тутка прийшов?“

А він казав, шо їго пани пустили туди, шо він засуджений був. Дїтько дав їму гроші і кажи: Йди собі відсїв“.

А ше там два хлопцї грали си, та оден з другого взяв кучму та шпурив туди в ту диру, а той хлопиц плакав за кучмов; дїтько їму набрав кучму грошів та вініс на гуру. І другий собі кинув кучму і кажи: „Чикай, і я собі вінису гроші“, а ґітко їму си вс...в в кучму та вікінув на верхі.

Зап. у грудни, 1904 р., від Василя Скиданюка в Ревній, пов. Чернівці, Іван Савицький.

1152. Заклятий льох.

Ў йідному силы, здайе цы ў Батьатичах[1]), йе такий закльатий льох за силом. Там ўже ни йіден ходиў, але шо піди, то шось зачне шпурльати каміньим і муси ўтыкати. Навіть процесьа ходила колись, али тих двирий ў сиридины ни можна вічинити. А на верха йе дзьура на тому льосі аш до сиридини. Рас пасли там пастухи худобу і ўкинули ў ту дзьуру шьепку йідного пастушка-сироти, али то ни була йиго шьепка, тілько його ґосподара, шо він служиў ў него. Тей пастухи пігнали ўже худобу, ўже смеркло, а той пастушок сидит на тім льосі і плачи за шьепкойу, бо бойі цы, шоб ґосподар не биў за шьепку. Али диви цы, виходи с того льоху сивий дыдусь і дайе йиму йиго шьепку, а там поўно золотих гроший — тей кажи: Ни бій сы, синку, на майиш твойу шьепку, а те, шо ў ный, озьми собі, бо ти бідний. І ныґди ни бій сы нас, ми добрі льуди. — І той старий пішоў до льоху, а пастушок пішоў до дому. І той пастушок зробиў сы богатиром на цыле село!

Зап. в жовтни, 1902, в Криволянці, Камінецького пов. від Андруха Юнака А. Веретельник.

1153. Чорт не дає гроший, доки не виповнено умови.

Буў богáч, дітúй не маў, а маў грóшей богáто. Тай кáже, рáдит сї з жінкоў, що би робúти с тúми грішми. „Я озмý тай закопáю“. — Тай як узьиў у котéл великий, тай як закопáў, тай там узьúў тай накирúниў, тай кáже: „Хто сесé ззїст, тóго най бýдут грóші“. — А бідний буў сусіда, тай то чуў, тай кáже: „Чекáй, — кáже, — „ужé я то ззїм“. — Тай узьúў тотó, тай усушиў, тай дíтем даваў, посúпуваў стрáву. Прийшлó сї, як ужé ўсьо дíти ззїли, тай тогдú йде, тай хóче брáти грóші. А то вітти не дáє. „Чекáй“, — кáже, — „хто ззїў, той най берé“. — Тай прийшлú дíти, добýли, тай забрáли.

Зап. в вересни, 1910, від Анни Воробець із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1154. Син вигребує закляті батьком гроші.

Давнó такі бýли люди... що мáли богáто грóший. Йидéн чоловік ўжé маў ўмирáти, тай ўзьиў тай ті грóші закопýє, тай кáже: „Кóтрі тї рýки закóпуют, абú і тї тї брáли“. — То ўжé ніхтó не мóже без нéго тї грóші ўзьúти. Али йигó син чуў, тай вúдїў, як він закóпуваў грóші, тай чуў, як він казáў. Али старúй ўже вмéр, ўже йигó ўмúли, поклáли на лáву, дес повіходúли люде с хáти, а той тогдú старóго до тóї ями, так тúми мертвúми рукáми грáбає, жебú ти грóші вікопаў. Тай вікопаў грóші, сховáў, а старóго назáд на то місце поклáў, де він лежьúў. То людем

[1]) Жовківського повіта.

бу́ло ба́нно за грі́шми і тому́ їх так заклина́ли. Да́ўно як жі́нка ма́ла гро́ші тай у ки́чку[1]) заши́ла, аби́ ніхто́ не знаў, бо жьи́лувала. Ка́же: Як бу́дут ї завива́ти на смерть, тай не бу́дут зна́ти, що в ки́чці йи гро́ші. На́віть горі́ўки бере́ у фльи́шку, жеби́ ї покла́ли до деревни́щі.

Зап. в липни, 1910 р., від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1155. Чорт приносить закляті гроші.

Оди́н бага́ч маў до́сить гро́ший і не хоті́ў їх на що и́нше спожиткува́ти, тілько хоті́ў їх закопа́ти ў зе́млю. І поні́с тоти́ гро́ші ў ліс, обібра́ў собі мі́сце там у лі́сї, вікопаў я́му, вложи́ў тоти́ гро́ші ў я́му. Алеж там натра́фиў сї дру́гий чоловік, що ви́дїў, що він тоти́ гро́ші там зако́пуваў, і той чоловік ни даваў сї йиму́ ви́дїти, лиш диви́ў сї, шо він ро́бит. А той бога́ч, як ўложи́ў гро́ші у зе́млю і сказа́ў: „То́му гро́ші, шо слуха́йи“. — Тогди́ той дру́гий чоловік, шо ви́дїў, шо він зако́пуваў, на тоє відповіда́є, а́ле поти́хо зноў, аби́ той ни вчуў, ка́же: „То́му лиш посу́док, а мині́ гро́ші“. — Так він три раз — бога́ч — сказа́ў, а той усе́ вітповіда́ў три ра́зи. Як закопа́ў, пішо́ў до до́му. І той пішо́ў дру́гий до до́му, шо слу́хаў. Но то пе́ўне, шо то сї ді́яло дес у ве́чір. І той, шо слу́хаў, прийшо́ў до до́му, положи́ў сї спа́ти, а́ли єго́ спаньи́ ни бра́ло сї — все га́тка за тото́, за тоти́ гро́ші. Аж ту в кілька го́дин чу́є він, хтос під вікно́м ка́же до не́го: „Іди́ собі озми́ гро́ші, бо мині́ посу́дка тра́ба“. — Він вітповіда́є с ха́ти: „Принеси́ мені́ гро́ші, тай посу́док собі озме́ш“. — Він віта́к чека́ў, а́ле не спаў ўже, а́ле не приноси́ў той гро́ший. Дру́гого ве́чера зноў йиго́ кли́чи: „Іди́ собі озми́ гро́ші, бо мині́ посу́дка тра́ба“. — Він вітповіда́є зноў так як пе́рше: „Принеси́ мині́ гро́ші, а собі посу́док о́змеш“. — І не приноси́ў зноў ніхто́ гро́ший. Тре́того ве́чера так са́мо кли́че єго́: „Озми́ собі гро́ші, бо мині́ посу́тка тра́ба“. Він так са́мо вітповіда́є зноў: „Принеси́ мені́ гро́ші, а посу́док собі озме́ш“. — То мо́же за годи́ну чу́є той чоловік, а то шос бу́хнуло у вікно́ і посипали сї до ха́ти гро́ші. Він тогди́ ўста́ў, засьвіти́ў, гро́ші позбира́ў, а той собі пішо́ў ў свою́.

Зап. Ів. Волошинський в падолисті, 1910, від Л. Шеремета із Далешева, пов. Городенка.

1156. Бідний дістає закляті гроші.

Молоти́в бідний в богаче́ горох. Тай насипало му сї в ходаки. Прийшов він до до́му, визув ходаки і витріс горох. Жінка той горох позбирала і зїла. Каже: Чоловіче, який то горох добрий. Коби, каже, ще гороху того принести! — А він не хотів ї послухати, бо сї вже визув.

---

[1]) Ки́чка: валок із клоча і полотна в формі півмісяця, — кладуть під перемітку або хустку, щоби гарно завити голову (жінки).

Взела вна его просити. Він послухав і пішов до того богача, до его стодоли. А богач йшов гроші закопувати. А він борзенько скрив сї на вирів надо двері. А той богач копле яму на гроші, а жінка каже до нього: Чиї то будут гроші? — А він каже: Того, що над нами. А банéк, каже, чортів. — Вертає бідний до хати і каже жінцї, що богач закопував гроші. І розповів всьо як було. Полєгали вни спати. Приходит до нього в ночи чорт і каже: Чоловіче, іди си візьми гроші, бо минї банека треба. — Так приходив двох ночей. А третої ночи приніс тай в вікна му висипав.

Зап. в Доброгостові, Дрогоб. повіта, в липнї, 1906 р., від Митра Гавриляка В. Левиньский.

1157. Чорт приносить закляті гроші в кітлї.

Бýла богáчка єднá, котрí фсе лю́де припúсували, що ўна мáє хóванцьи свóго і мáла внýку — Марія звáла сї. Сусíдиў з неў чоловíк дýжи бíдний і з дýжи велúкоў родúноў. Віхóдит собі пізно в ночú, дúвит сї, а хтось там у тóї богáчки копáйи під грýшкоў я́му. Но, він цікáвий чоловíк подивúти сї, шо там йи ў ночú, аж дúвит сї, а вонá вікопала я́му під грýшкоў — та богáчка — і берé котéл з грíшми мíдьиний, так шо мóже вонá дóбре двигнýти і закопýйи до я́ми, присипáйи і затóпчуйи, абú слíдý не бýло. Тай говóрит так: „Котрí рýки клáли, тотú мáют брáти“, — так заклинáйи. „Як я бýду жúти, дóки сї віддáст внýка, то я ї самá дам ті грóші, а я́кби я вмéрла, то абú він даў, а собí абú котéл забрáў“. — А той бíдний кáже: „Чекáй, кобú ти пішлá, а я собí заберý бес тéбе ті грóші“. — Вонá пішлá, він до грóший, а там йигó не пускáє якáс сúла — він не вúдит нічó. А він тогдú кáже: „Чекáй, трáба ужúти úнчий спóсіб“. — Заклúкаў бáбу до сéбе — ту богáчку і хоть не маў вітки, напоїў ї, силомíцьоў узьúў на плéчі і занíс бáбу до тóго мíсцьи, де вонá закопáла грóші, абú вітпóрпала котéл. А бáба кáже: „А ти чо хоч, ти шо рóбиш?“ — спамúйтáла сї. А він тогдú кáже: „Мамýню, я“, — кáже, — „бíдний чоловíк, я вúдіў, шо ви тáм закóпували грóші, мóже би ви“, — кáе — „узьúли для мéне. Я знáю, шо ви ще мáєте йúнчі“. — А вонá кáже: „То для мóї внýки Марії на вíно; як я бýду жúти, то я ї самá віддáм, а як я ýмру, то він ї мáє дáти, а собí заберé котéл“. — А бíдний прóсит, кáже: „Мáмо, та ви ще мýсите мáти úнчі грóші, не лиш сесí, поратýйти мене́ бíдного“. — Вонá кáже: — „Йи ў пáсїці ше грóші не закля́ті, то“, — кáже, — „мóжеш собí тотú ўзьитú, тíлько не купýй вíўці, бо не поведé сї“. — Але ўмéрла бáба, а Марія віддáла сї пíслї нéї і жиé на своїм ґосподáрстві і зáрас що нóчи прихóдит якáс сúла невúдима і кричúт під вікнóм: „Ідú собí заберú грóші, бо минї котéл потрíбний“. — А вонá не знáє що, страхáє сї і забрáли сї до мáми чоловíка, бо боя́ сї ў ночú. А потóму мáма кáже: „Ой не знáти, Марíє, то

гро́ші тебе́ кли́чут", — ка́же, — „бо ба́ба тобі́ лиши́ли гро́ші; вони́ каза́ли, шо тобі́ лиши́ли", — тай ка́же, — „та чо бу́деш сї боя́ти, таже то гро́ші, іди́ на свою́ ґосподарку". — Тай вони́ пішли́. Аж одно́ї но́чи прихо́дит та си́ла, прино́сит гро́ші с собо́ў — ні́би то чорт, вісипа́є кріз вікно́ с кітла́, тай ка́же: „Я тобі́ рас каза́ў, забера́й собі гро́ші". — Вісипаў тай пішо́ў. Вони́ сї застра́шили... а́те ма́ли гро́ші.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Т. Блошки з Колїнок, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

1158. Гроші добуті рукою небіщика.

Як було у старовину, що люди ховали шкарби — даже їх знали, тих людей. Як у нашому силї та жила баба, що на її нїхто і ни думав, що у ниє гроші були. От вона стала умирать, тут би з дїтями прощаця, а вона гони с хати. Ну, у старовину послушні були дїти: вишли с хати і байдуже, собі просто у лоб ни взяли, а старші нивістцї товкнуло їй у лоб, так вона отхилила двері і диви ця, що мати буде дїлать. Отта старуха підняла ся, узяла у головах кубушку гроший та піт припічок поставила і каже: „Чія рука загріба, та і буде отгрібать". — А кубушка хто і зна, де і дїла ся. Баба пішла, умерла.

Старша нивістка у хату та піт припічок та копать; та копала-копала — нима нїчого і забула, що свикруха умерла. Убігла у вилику хату, хватила свикруху мертву с стола — вона упала до долу, аж хата затрясла ся і потягла у хатину та до припічка і мертвою рукою гребе та приказує: „Чія рука загрібала, та і одгріба!" — Тут і явила ся кубушка гроший. Вона хватила гроші і побігла, а сини менші за нею і сам її чоловік побіг оборонять свою жінку, щоб ни 'тняли у неї гроший. А об матирі і забули коло припічка — уже добрі люди положили на стіл. Прийшов піп ховать, а їх нима нїкого с своїх у хатї; так її випроводили чужі люди, а свої дїлили гроші так, що забули, що їх мати умерла. Подїлили гроші, пришли у двір тай удивляюця: „Що це у нас у дворі люди і обідають!" — І стали кричать: „Чого це вас позаносило у чужий двір обідать?" — Ну тут їх ізмирили, що матїр поминають. Тут і вони спомнили, і стали дїтий зазивать і матїр поминать. І так умерла стара, а сини стали їхнею добром жить та поживать і матирі на тім світї добре поминать: „Дай Бог царство небесне, а нам пожить на світї і помянуть родитилїв хлїбом-сілю. Опя росказня до кінця.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1159. Склеп зі скарбами і чортами.

На тїм на́шім ґру́нтї, то йи у̑ земли́ вели́кий си́лне склеп, що там сидьи́ скаминю́шники. То коли́с як то добували, копали якус яму, то нїхто не знаў, шо там йи склеп. Якже копа́ли ту я́му, — гли́ну хотї́ли

добу́ти — тай добу́ли зеліз́ні две́рі. Две́рі утвори́ли, а там бу́ли у середи́ниї чорти́. І там бу́ло си́лне бога́то гро́ший у тім скле́пі — бочка́ми; і хоті́ли узьи́ти і тоти́ не дава́ли, жиби́ лю́де бра́ли. І ішли́, забра́ли с це́ркви проце́сїю, шо бу́ло, с кьо́ндзом, з дьико́м і йиднако́во не мож бу́ло тї гро́ші узьи́ти. І ўзьи́ли і засу́нули наза́д ту я́му, бо нїхто́ нїчо́ не го́ден зробйти тим скаменю́шникам. Ка́жут, що раз у сьви́та Велико́днї до́сьвіта ў йидно́го чолові́ка ў ха́тї утвори́ў сї нисамови́тий склеп, а той уздрі́ў, шо там бага́то гроши́й йи, полі́з і набра́ў. А віта́к дру́гий раз спуска́ў ноги лі́сти ў склеп, тай як запха́ў но́гу, тай як на той час, як цуґ покиґ две́рі, тай урва́ло но́гу, тай уже́ бі́лше не міг нїхто́ дїста́ти.

Зап. в серпни, 1910, від Н. Мокрицького із Далешева, пов. Городенка, І. Волошинський.

1160. Скарб відриває руку.

Це аж за Михайловкою, за Старим Осколом було — там хутір Прилїпи є. Дівчата гуляли в пузьмірки. От одна дівчина заховалась у сарай, дивиця: на тину чеп золотий. От як вона ухватила той чеп, як почала його на руку мотать, як почала мотать, от-от зовсім домотала була, хотіла взять казанок ш шкарбом, чи ш чим, а тут друга, як ускочить: „Шо це ти, систричко, робиш?“ — Так воно, як смикнуло її той чеп, так і одірвало їй руку.

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

1161. Чорти возами гроші возять.

Ти ж ни чув, ш чого Огурцї забагатїли? Їм на возику гроші возили. А як пришло умірать, закричав: „Панька, скарєй за попом посилай, а то за мной уже на тройкі приєхали!“ — Приїхав піп, посповідав, пособорував, він скоро і вмер. Три попа ховали його. Може душу обіщав, за те й возили. Яґби він так забагатїв, за чим би йому казать: „За мной на тройкі приїхали?“ — Розбагатїли нї с того, нї с сього; був мужик, а став пан. І цей Панька і на реньдї дирдить, і свої зимлї багато і казьоний степ диржить і в Градовського зняв і в Харківські губерні є зимля його.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

1162. Боїть ся, як чорт ладану.

А то з одним чоловіком от як було. Найшов він оклунок золота, а людям ни обяснив і ни служив малебня, так він тими грішми багатїв, поки і став старючий уже. От приходять до його чорти і требують душу з його, а він їм і каже: „За шо тибі давать душу?“ — А вони і кажуть йому: „А хіба ти ни знаїш, як оклунок гроший найшов? Ми тибі

і так довго тирпіли, поки ти нажив ся на світі, а тепер давай!“ — „Ну, пожалуста, підождіть хоть іще годок: Я ни знав же, шо то ваші гроші“. — Вони змилувались над ним, шо він ни одказуіця, і дали йому льготи на год.

От він прожив год і підходе те времня, шо оддавать чортам душу. А він то од людей чув, чим можно самому себе вивисти із аду, шоб ни довила ся їм душа. Прийшов той день, у який саме прийдуть до його чорти душу брать. Він викопав яму, наклав туди дров і соломи, накидав ладину і запалив. А воно як закурив ся ладин, так дим пішов стовпом аж до самого неба. Він став тоді коло тиї ями і дожида, поки чорти прийдуть. От диви ця, ідуть; він тоді з розгону сягонув прямо у ту яму та там і згорів, а душа у місті з ладиньским димом пішла на небо. А чорти повиртілись-повиртілись коло того диму та с тим і упустили її; а вони бач побоялись ладину; їм ладин противніший усього. Ни дурно ця пословиця говориця, шо „ни любе, як чорт ладину“. С тим той чоловік і на цюму світі жив весило і на той світ пішов царствувать.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1163. Біда через гроші.

Штьифан Дутка буў ў нас ў Йиблониици двірником, а буў ґазда на цыле сило. Раз знайшоў гроші ў дуплї. Али приньіс си до хижи біду, а ни гроші. Ше тойі ночьи йіго біда вотьила. Прийшоў даскал читати псалтирь, та дытько йик зачьиў войувати, шьоби коньчье даскала вигнати. Кидаў ў ниго, чьим попало; вогонь с печьи росипало по хаты, шульками с під образыіў кидало, то ў даскала, то ў мирца. Похували Штьифана, тай борзо винесли цылу йіго родыйу за ним. Потому шче коли й чьужі льуди зайшьли до тойі хижі, то йіх мучьило, шо мусыіли ўтыкати вітам. А тепер та хижа стойіт порожна.

Зап. від Юлька Чайківського в Іспасї, Вижницького повіта, Осип Яворський.

1164. Підкинені гроші.

А то есть, чорти підкидають гроші людям, шоб хто узяв сибі, та тодї, як затрате, так узять із того чоловіка душу. Раз одна баба їхала с поля, сама визла снопи і найшла халяву гроший, підняла її і повизла до дому. От вона, дождавши нидїлї, пішла у церкву, одслужила Спаситилю благодарний малебінь, оддала із тих гроший попові тридцять копійок. От вона прийшла з церкви, пообідала і лягла спать. А чорти дивляця, шо та баба про їх ни спомина за їх гроші, а лїзе до Бога, та тодї зобрались їх три штуки і пішли до неї або гроші вирнуть, або душу узять. От вони увійшли, таких здорових три чоловіки, тай кажуть: „Бабо, ти на шо наші гроші узяла? то ни для тебе положино. Оддай їх нам усї

до копійки, а коли стратила, так хоть розживись та положи на те місто, де взяла". — Вона тоді: „Цурь їм, пек і тим грошам!" — Поскорій пішла, розжилась гроший, і однисла на те місто.

Борисовська волость, Валуй. пов., Вороніж. губ.

1165. Скарб у рові.

Ту в Гошові йеден чоловік браў ріў і розставиў мосток і найшоў під тим таке горня з грішми; сховаў і поніс до міста, али ни хотіли му зміньати. Ходив аж до Львова і взьаў вісім соток.

Зап. у Бандрові, Ліського пов., від В. Грицунди М. Капій.

1166. Скарби з турецьких часів.

Раз уповідала мені бу́на[1]), що були у нашім селї Турки, а люди ховали си від них по лїсах, а декотрі навіть на другі села утїкали. Вони мали виликі скарби й хтїли на друге сило піти, то закопали ті скарби на пануцові дулинї і пішли з Волоки до Чорториї і ни вирнули си вже. Люди посходили си і хотїли викопати ті скарби, але як вони трохи в глубину вкопают, то зарас як вибуркне вода, то декотрі потопило; від тоди лишили вони вже копати.

Зап. у падолисті, 1904 р., від Ник. Поповецького в Волоці над Чер., пов. Вашківці, Ів. Савицький.

1167. Скарб у чернелицькім замку.

Ці́нский пан буў; на́ймичка ба́вила дити́ну на Велико́днї сьвййта, пішли́ до це́ркви, а вона́ ба́вила дити́ну. А та́я пивни́ця утвори́ла сї і вона́ хотї́ла бу́ти цїка́ва і війшла́ з дити́ноў по схо́дах і зоба́чила два шари́ бочо́к з грішми і хотї́ла бу́ти цїка́ва, на бо́жу во́лю взя́ти собі. І не бу́ло у що взя́ти. Вона́ ски́нула чо́біт с се́бе і дити́ну покла́ла на зе́млю і тих гро́ший набра́ла, ви́несла їх на гору́ на двір і хтї́ла взя́ти дити́ну наза́д. То не да́ло і засу́нуло сї. Пото́му вона́ пла́кала, застра́шила сї, же не бу́ло дити́ни, боя́ла сї, бу́де ма́ти ка́ру. І прийшли́ с це́ркви, ци там с косьцьо́ла і вона́ зо страхо́м зачьйла каза́ти. Не бу́ло ї вже ми́ло — і гро́ші тоти́. Зачьйли ї на розра́ду дава́ти, ка́жут: „Чека́й уже до ро́ку, бо то як приповіда́ют, жи як сьвяще́ник хре́стом отво́рит две́рі на Ве́ликдень, то тогди́ сї втвира́йи всьо; тогди́ як пан Бог даст, то тоту́ дити́ну вже озме́ш, ци жива́, ци не жива́, вже буде́м ви́дїти". — І вона́ так жда́ла. І так ся ста́ло. Як та хви́ля прийшла́ і кура́тнї так сї ста́ло: втвори́ло сї. Нати́хмняст вона́ вбі́гла і дити́на жива́ бу́ла, ба́вила сї на земли́... І вона́ тоту́ дити́ну лише́ ви́хопила ві́ттам і то сї за́раз засу́нуло. Вітер дити́ну обвіяв і дити́на Бо́гови ду́шу да́ла.

Зап. в жовтни, 1910 р., від Н. Лесевича з Чернелиці, пов. Городенка, Ів. Волошинський.

---

[1]) Бу́на = бабка.

1168. Комора в Мокрині[1]).

Йи одна́ комо́ра ў Мокрині́; там у ті комо́рі йи двана́цїть бо́чок гро́ший, усі́ чи́сті, лишь одна́ бо́чька йи ничьи́ста, бо на ті бо́чцї ски́гий кова́ль. То лишь та одна́ бо́чька з ним заклььи́та, а тоти́ ўсї чьи́стї ре́шта. Та ўже копа́ли їх, али ни мо́жут докопа́ті си, бо ни мо́жут потра́фиті на две́рі, а две́рі є по́вит (від) само́го со́нцьи; пе́рший раз як исхо́дит со́ничько, то там на самі́ две́рі грі́йи. І ўни ўже би бра́ли си до то́го, а́ле ўни ўже ве́лико гро́шей росси́пали та нічьо́ ни найшли́, шьо не могли́ потра́фиті, та ўже типе́рь си бо́ют. А вит тих гро́шей ше йи оді́йи ґід таки́й стари́й, шьо тоти́ гро́ші закладаў там; та вин уже́ тілько жіе на сьвітї, шьо ўже с ста́рості ні мо́же нї ї́сті і уже ні мо́же на нога́х сто-йиті та ка́же так, шо: „До́ті я ма́ю жи́ті, до́кі яке́с таки́й си ни на́йде, аби́ маў ще́стьи, аби́ тти гро́ші ўзьиў, бо я до́ті му́шу жи́ті“, — бо на-коли́ ти гро́ші о́зме, то вин уже́ ма́йи умира́ті, а доки ти гро́ші мут сто-йиті, то й вин му́сит жи́ті, бо так ти гро́ші на не́го заклььи́ті, шо по́кіў ни на́йде си таке́й, шо аби́ ти гро́ші взьиў, то вин до́ті не ма́є ўме́рті.

Зап. І. Волошинський в серпни, 1911 р., від Гарасима Джюрьика з Ростік, пов. Вижниця.

1169. Скарб у млинї.

От три парня сидять та сами с собою совітають ця: „Кажуть, шо під Папушиною мелницею водяною шкарб є. Коли б нам піти послухать: кажуть, шо бряжчить там чимсь“. — Один і каже: „Як же нам кликать, шоб гроші принисли?“ — А другий каже: „Кликать: чорні-чорні, дайте нам гроший!“ — На другий день зібрались і пішли о півночі; сїли й сидять. А один, шо підслухав їх, пішов туди ж раньше їх тай сїв у куточку під колесом. От вони приходять: „Чорні! нисїть нам гроший!“ — А той приготовив залїзне путо чи чеп. От вони сидїли-сидїли ш час — ни чуть. „Типер ти Йван кажи!“ — От і Йван: „Чорні! нисїть нам гроший!“ — А той путом почина звинїть“. Цить-цить, кажуть вони, бряжчить, вже нисуть!“ — От опять ни чуть стало. Вони ще трошки ждали та вже всї разом: „Чорні! нисїть нам гроший!“ — Тодї той дужче: брязь-брязь! — Вони тодї: „Слава тибі, Господи! виходить стали“. — Той бряжчав-бряжчав, як хвате їх путом по плечах, вони як схватять ця та бігти. Один бідьняга спотикнув ся та й бухнув у річку, забовтавсь увесь та кричить: „Хто в Бога вірує — рятуйте!“

Борисовська вол., Валуй. пов., Вороніж. ґуб.

---

[1]) Мокри́н — полонина́ вище Жабя, пов. Косів.

1170. Божевільний через скарби.

Правдиве оповіданя, як три баби і один чоловік начали правду розмовляти: „Ох, добрі люди, дядькам, братам, дочкам і синам треба заказувати, щоб вони отих шкарбів ни брали. У Шилякинї знаїш, Фенка, оч чого чоловік здурів?“ — А оч чого, панибрате? — „Вот що — хоть вірь, хоть ни вірь, так я тобі правду скажу. Оцей чоловік у Крутенькому найшов бочонок гроший, а ті гроші та головні і закляті на вісім годів. Ото він як найшов і пожив вісім год. Вийшло время, начало його лихорадкою трясти, потім світ крути ця, а тодї зовсім дуріть.

Ну тут батько та мати начали ворожить од трясті, младенського, потім од хиндї, водили піт кури. А той зовсім здорів, начав варинякать, що на рот наверзе ця. А їх хтось научив, щоб він подивив ся у мазницю, то воно так як руками зніми із його боль. От вони повили у нужник, поставили мазницю і начали ласкавими словами упрашувать: „Синочок умненький та бравенький, подиви ся сюди — хай тобі Бог помага!“ — А батько стоїть тай каже: „Набуть з гривнї ни зділаїш пятака, так жи з дурня ни буди молодця!“ — Той тодї дурак нащитинив ся, як їжак, як возьми мазницю — та батька по голові, а матїр по спинї та обох у одну кучу і поклав.

Так мати дойшла, а батько коло його. Щож тодї опісля хоть тупикою, так ни поможи ця.

Скричали буцім на гвал, узяли, закували, у тимницю засадили. Сидить та вікна бєть, а з людьми мову ведеть; як пошне росказувать, хто коли запалив, а хто таке що лидаще зробив. Люди віри й ймуть і начали скіпаця до тих людей, що на що попалили або на що покрали, бідних людей обіжали. Но правосудне началство віри ни вняло, усїх порозгоняло і слухать його запритило. Так щож людям — ни одгони ся так і лїзуть. Те спрашує, де мій чоловік та що робить на Низу; салдатки спрашують, де її салдат та як служи та чи галуни заслужив; а дівчата спрашують, якого жиниха дожидать; чи чорнявого, а можи білявого, а можи рудого. Но, він на всякий вопрос вирзе, а баби дивую ця; просто як у око коли, так він правду говори. І тут разві баляндряси начали точить до купи: хто каже, що от паганих гроший, а хто каже, що библії дочитав ся до кінця, от того, а третє, що собака укусила бешина — так його часником гудувать, він отдурів. Усї людські ляси та всї розговори як усї писать, так нильзя його усе і пирилїчити, щоб усе до купи змостити.

Борисовська вол., Валуй. пов., Воронїж. ґуб.

1171. Смерть через викопані гроші.

Я робйў храм, йик то ў нас ка́жут, тай чьоловик ишьо́ў, а я его́ закли́каў; тай ми бала́кали і зійшли́ аж на гро́ші тай вин ка́же: „Е то пусте́! И я“ — ка́же вин — „буў найшо́ў гро́ші, а́ле то пусте́, шо з них? Я му́сіў їх видноси́ти наза́д, бо мині́ жи́нка засла́бла — то мусі́ў я видноси́ти наза́д. І лїкува́ў ї віта́к і ратува́ў, як то у Гуцула́х є, промовйили, а́ле такі с то́го уме́рла. Принiс я буў тих гро́ший шос два ра́зи з жі́нкоў, зані́с у комо́ру тай му́сіў видноси́ти. Вода́ бу́ла вімулила“. — Той ка́же: „Люпчіку, скажи́ мині́, на котрі́м місци́“. — „Ий та на шьо тобі зна́ти, аби́ й ти си з лихи́м здибаў?“ — „Ни бій си, я си ни бо́ю“. — І уповіў йиму́ аку́рат, де ўни і на котрі́м мі́сци і тот їх узьйў. Цес мині́ самйй каза́ў. І тот засла́б і тот уме́р, шьо си ни боййў. Де вин їх дїў, то ўже ни можь зна́ти, вже я ни чюў, лишь до́ста то́го, шьо той мині́ оповіда́ў, шьо узьйў і вид тих гро́шей уме́р.

Зап. Ів. Волошинський в серпни, 1911, від Івана Писанюка з Ростік, пов. Вижниця.

1172. Скарбів не можна назад закопувати.

Туй буў стаўник на Сїтнім. Раз найшли они из сином гроші на полонинї, на Нижнї, тай принесли т хакі и де би припрєтати, де? Заховали у землю. Тай вітак и стараго шос пару рокіў мучило (спух буў и ноги му віднєло) и сина такі шос нагріло (ишоў дорогоў тай упаў и закачєло го у якис кабач; наґійшли люди, а він нїчо ни говорит, лиш дивит сї). Син буў вітак у шпита́ли, але ни помогло нїц — померь. А той (старий) лижєў, лижєў, розсипаў працю, шо ходили по сьвіта́х до зна́харіў ру́жних — тай померь.

То як гроші узєкі из зимлї, то ни гієрь назад у землю класти.

Зап. від Петра Онуфрака в Зеленици, Надвірн. пов, 1908 р. А. Онищук.

ДОДАТОК.

В часї друку книжки дістав я ще отсї три оповіданя, які тут долучаю.

1173. Чорт у хмарах.

Біля сила Сонцево, Старооскольського повіту, Курської губернї, Федір Алябєв диржав водяну мелницю. Син його, Павлин, пирид вечиром катав ся по річцї на лодцї. Де ни взялись тучі і стала надвигать гроза. Тучі приближались все ближче і ближче і вже почав капать дощик. Павлин тодї лодку направив до берига, шоб причалить, вилїзти і мирщі тїкать до дому. Ни допливше до берига сажень пять, глянув на тучі і побачив там чорта, з чотирма лапами, з хвостом на пробі крокодїля, як ото

рисують на картинах, шо Гиоргій Побідоносиць копйом коле. Проміж милькав ногами і хвостом виляв, ниначе лазив по тучах і потім сховав ся між тучами. Павлин злякав ся і уже ни знав, шо йому робить. Ни доплив до берега так, як на сажень, чи й більше, плигнув прямо в воду. Вибрав ся на бериг і біг біз памяти до самого дому. З тих пір став боять ся плавать на лодці, особливо пирид вечиром і сам.

Зап. від Павлина Алябева П. Тарасевський.

1274. Домовик не дозваляє на потемки годувати дитину.

Кажуть старі люди, шо малих дітей гріх годувать ночу біз огню. Треба повсіда світить лампу, коли потребуїть ся годувать дитину сущиками або молошною кашою. Нидавно у нас був злучай: Лакейова Машка завикла годувать свого сина ночу, бо їй ни хотілось вставать і світить лампу так, шо вона частенько годувала його в потьомках. Каша у неї стояла па поготові під рукою заздалигідь приготовлина так, шо вона як тіко потребуїть ся годувать, встане, возьме дитину на руки і напиха її кашою. Скіко разів обходилось благополушно. А то один раз ни було чоловіка дома, з панами їздив в Харків, а вона оставалась сама дома. Опівночі прокинулась, дитина плаче. Вона намацала риночку з кашою, взяла на руки дитину і почала годувать. Чує, шось рипнуло двирми і ниначе тихенько топнуло разів два ногами. Вона стала прислухать ся, думала, шо може хазяйка йде. Коли воно ни довго думавше, тричі плюнуло і хто 'на куди дівалось. А плюнуло здорово, аж їй мизи вочі бризки политіли. Вона тоді стала гукать на хазяйку і на хазяїна. Прийшли хазяїн і хазяйка, вона їм росказала, в чім діло. Почали обглядать всі кутка і закутки, ніде нічого ни найшли. Значить, то приходив домовий або ничистий дух лякав, шоб вона ночу в потьомках ни годувала дитину. Ночу, кажуть, біз огня нільзя нічого робить, особливо хто робе при місяцю — то страшенний гріх.

Зап. від Ганни Чиридникової, с. Шибекино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

1175. Відьма заставляє дівку їсти здохлу собаку.

Всї кажуть, шо баба Динисиха була відьма. Ни один раз замічали, що вона чужих коров доїла. І в добавок того Донька Хворостяного нираз хвалилась бабам, як Динисиха хотіла виучить її відьмувать. Донька Хворостяного похоже сама поохотилась научить ся відьмувать, бо вона думала, шо тут ніякої мудрості нима научить ся відьмувать. Динисиха з радістю взялась научить її, тіко сказала їй так: Глядиж ти, Донько, нічого ни бій ся і все роби, шоб тіко я тебе ни заставила. Донька Хворостяного согласилась. Дождались вони ночі. Баба Динисиха повила

Доньку до річки на ялову скриню. Діло було як раз опівночі. Прийшли вони до ялової скрині, а там лижить дохла собака і вже аж завонялась, так черви і кишать в ті собаці. Баба Динисиха і каже Доньці Хворостяного: Кусай, Донька, сю собаку! — Донька пирилякалась та гайда віттіля і бігла аж до самого дому. Після того, кажуть, вона цілих три годи чахла. Похоже од пириляку захварала. Баба Динисиха що дня опівночі ходила з відром до ялової скрині брать воду. Ни один раз люди бачили. Частенько бувало замість шутки питали в Динисиного сина: Чи правда, шо твоя мати відьма?“ — А він, бувало, каже: Та хто ї зна... Як би вам сказать, вона шось морокує, тіко я за нею ни хожу, шо вона робе. Ночу виходе в сіни і там шось робе, а шо робе, я ни знаю. А иноді о північчі одягнить ся і піди з дому, а куди вона ходе, я ни сліжу і ни питаю в неї... ни моє діло.

Записав від Митра Фесенка с. Шибекино, Білгородського повіта, П. Тарасевський.

Паралєлї.

З уваги, що матеріялів до демонольоґії надруковано ще пропорціонально до инших дуже мало — і то не тілько в нас — вилучив я паралєлї до надрукованих оповідань окремо і подаю при кінци книжки. З огляду знов на вагу предмету подаю бібліоґрафію лїтератури і то наперед таких праць, що дотикають усіх або кількох тем, порушених у зібраних матеріялах, а потім праць, що відносять ся до окремих розділів книжки.

Том I.

Ч. 21. За марний гріш. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 71.

Ч. 43. Бідний баранець. — A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 54—55, ч. 7. — П. Чубинскій, Труды, ст. 183.

Ч. 114. Страх у горальни. — A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 57—60, ч. 9.

Ч. 129—133. Заміна люльки. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 96, ч. 16.

Ч. 209. Фебра і тиф. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 222.

Ч. 213. Мама приходить по смерти до дитини. Ч. 214. Як у Потоцї ходила жінка по смерти. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 8—9. — П. Чубинскій, Труды, II, ст. 405, ч. 115. — А. Аѳанасьевъ, Нар. рус. сказки, II, ст. 320. — P. Sébillot, Contes des provinces de France, ст. 257, ч. 51. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 274—275, ч. 12.

Ч. 232. Мерлець на гостинї. — A. Keller u. E. Seckendorf, Volkslieder aus der Bretagne, ст. 86—88, ч. 19. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 25. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, I, ч. 210. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки, II, ч. 205.

Ч. 235. Мерлець і відважна дївчина. Ч. 236. Мерлець без шапки. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 21—22. — П. Чубинскій, Труды, II, ч. 125. — А. Аѳанасьевъ, Народ. рус. сказки,

т. II, ч. 205. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 275—276, ч. 14. — Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 134—135, ч. 171. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 62—63, ч. 2.

Ч. 237. Мерлець забирає коханку. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 18—19 (два вар.). — P. Sébillot, Contes des prov. de France, ч. 54. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 276—277, ч. 15. — Пор. баляди В. Жуковського: „Ленора", „Людмила", „Свѣтляна". — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 210, ч. 12.

Бібліоґрафія сеї теми пор. Етноґр. Збірник, т. XXIX, ст. 294—297, ч. 45.

Ч. 282. Вовкулак. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 106—107, ч. 2. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст 213, ч. 2. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 131, ч. 4.

Ч. 307. Як наймит викивав відьму. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 110—111, ч. 9.

Ч. 315. Як зять доїхав кінця тещі-відьмі. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 111—112, ч. 12. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 129—130, ч. 10.

Том II.

Ч. 89. Як чорт утопив слугу. — М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 54, ч. 22.

Ч. 114. Музика грає чортам. — М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 52—54, ч. 19—20. — М. Рудченко, Народ. южнор. сказки, I, ст. 74. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 186. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, II, ст. 58—59, ч. 61.

Ч. 120. Як чорт у богача служив. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 64—66. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, II, ст. 66—71, ч. 68.

Ч. 131. Як дідько торгував з бабою. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, II, ст. 85—87, ч. 73. — И. Рудченко, Народ. сказки, I, ч. 29. — Moszyńska, Bajki, ч. 21. — J. Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego, (Zbiór wiadom. do antr. kr., т. IX, ст. 130, ч. 21).

Ч. 140. Собака вірнїйша від жінки. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія, ст. 59—61, ч. 34. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, II, ст. 62—63, ч. 65. — И. Рудченко, Народ. сказки, I, ч. 40.

Ч. 404. Антинко зі зноска. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и разсказы, ст. 57, ч. 28.

Ч. 473. Недолїтки. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 206—207, 209, 211. — A. Nowosielski, Lud ukraiński, II, ст. 51—56.

Ч. 476. Дївчина заскоботана русалками. — Етноґр. Збірник, V, ст. 212. — Ріжні оповіданя про русалок пор. у Б. Грінченка, Изъ устъ народа, ст. 114—118. — Романовъ, Бѣлор. Сборникъ, IV, ст. 139—140 і ст. 216, ч. 61. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 96—101; Krakowskie, III, ст. 45—49. — Fedorowski, Lud białoruski, I, ст. 75—76. — A. Nowosielski, Lud ukraiński, II, ст. 16.

Ч. 486. Морські панни. — Зоря, 1883, ст. 233. — М. Драгомановъ, Малорус. нар. преданія, ст. 96, ч. 8. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 211. — Fedorowski, Lud białoruski, I, ст. 108—109.

Ч. 489. Підміна. — Ястребовъ, Матеріалы, ст. 79—80.

Ч. 492. Як дитина зиму зїла. — Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 7—8, ч. 12. — Житє і Слово, 1895, I, ст. 186, ч. 21.

Ч. 494. Потерчата по сїмох роках. — Житє і Слово, 1894, кн. 6, ст. 355; 1895, кн. 6, ст. 361. — Зоря, 1882, ст. 78—79 і 370. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 102.

Ч. 547. Дві пропасниції. — J. Moszyńska, Bajki i zagadki ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom. do antrop. kr., т. IX, III, ст. 132—133, ч. 23).

Ч. 748. Опир і піяк. — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, I, ст. 52—56, ч. 86; II, ст. 97—99, ч. 81—82. — П. Чубинскій, Труды, II, ст. 417—420, ч. 123. — Харьков. Сборникъ, IX, ст. 248, ч. 21. — Сборникъ Харьк. ист. ф. Об-а, III, ст. 222—224 і 226—228. — Етноґр. Збірник, I, ст. 5—8, ч. 2.

Ч. 751. Піп — опир. — A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 31—33, ч. 2.

Ч. 765. Звідки беруть ся вовкулаки. — П. Ивановъ, Нар. разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 206—207.

Ч. 772. Як пізнати відьму. — П. Ивановъ, Народ. разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 165.

Ч. 798. Як відкопували відьми. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 205, ч. 4.

Ч. 799. Як дитина бігала по шнурі. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 206, ч. 7.

Ч. 827. Смерть відьми. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 2. — Той сам, Укр. вѣдьма (відб. з Кіев. Стар., 1901), ст. 16.

Ч. 844. Чарівниця колесом. — А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 271—272, ч. 8.

Ч. 872. Ніж у терлици. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 205, ч. 5.

Ч. 896. Як син убив матїр відьму. — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, II, ст. 108, ч. 86.

Ч. 902. Жовнїр і відьма. — Б. Гринченко, Этногр. Матеріалы, I, ст. 60—61, ч. 89. — И. Манжура, Сказки, ст. 138. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 196. — A. Podbereski, Mater. do demonol. ludu ukraińskiego, ст. 40—43, ч. 8.

Ч. 906. Як парубок потяв відьми. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и разсказы, ст. 70, ч. 11. — O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 111, ч. 10. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 197—198.

Ч. 908. Як вояк підкував відьму. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 207—208, ч. 9.

Ч. 910. Відьма з Космача. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 208—209, ч. 10. — П. Ивановъ, Народ. разсказы о вѣдьмахъ и упырахъ, ст. 169.

Ч. 911. Відьма над відьмами. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 206—207, ч. 8.

Ч. 919. Салдат і відьма. — М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и разсказы, ст. 71—73, ч. 14. — П. Чубинскій, Труды, I,

ст. 200—203, II, ст. 27—28. — И. Рудченко, Народ. южнор. сказки, II, ст. 27. — Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, I, ст. 66—71, ч. 92—93; ст. 284—287, ч. 209; II, ст. 110—115, ч. 88. — И. Манджура, Малор. сказки, ст. 166-169. В. Ястребовъ, Матеріалы, ст. 64—66. — Кіев. Старина, 1894, Ш, ст. 551—552. — П. Ивановъ, Нар. разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 201—205.

Ч. 920. Відьми — дякові коханки. — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 30—31. — A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego, ст. 33—34, ч. 3.

Ч. 921. Лиха година. — П. Чубинскій, Труды, I, ст. 207.

Ч. 923. Чіпки. — В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 211, ч. 1. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 110—111, ч. 14.

Ч. 1027. Гуцул кидає з землї кілок у дїрку в бани. — А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, ст. 112—113, ч. 2.

Ч. 1036. Чарівник і гончар. — П. Ивановъ, Нар. разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ, ст. 198.

Ч. 1047. Зачарована горівка. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 108, ч. 9.

Ч. 1050. Гуцул добуває молока ножиком. — А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 108, ч. 10.

Ч. 1079. Хмарник у Семаківцях. — А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, ст. 123, ч. 3.

Бібліоґрафія.

1.

V. Bugiel, Aus dem ruthenischen Volksglauben (Zeitschrift für österr. Volkskunde, 1895) — віруваня про смерть, мерців, опирів, чортів, відьм і ин.

М. Васильевъ, Антропоморфическія представленія въ вѣрованіяхъ украинскаго парода (Этногр. Обозрѣніе, 1890, кн. IV, ст. 87; 1892, кн. XV, ст. 157).

А. Дмитрюковъ, Очеркъ демонологіи малороссіянъ. Маякъ, 1844, т. XII, кн. 25, ст. 55—58. Також: Москвитянинъ, 1865.

П. Ивановъ, Очеркъ воззрѣній крестьянскаго населенія купянскаго уѣзда на душу и на загробную жизнь (Відбитка зі „Сборника Харьк. Истор. фил. Общества“, т. XVIII). Харьковъ, 1909.

Вяч. Каминскій, Къ народной демонологіи (Кіев. Старина, 1906, 5—6, 9—12).

Н. Костомаровъ, Славянская миѳологія. Кіевъ, 1847. Извлеченіе изъ лекцій читанныхъ въ университетѣ св. Владиміра во второй половинѣ 1846 г.

Д. Кравченко, О новооткрытомъ славянскомъ богѣ Раѣ (Кіев. Старина, 1886, кн. IX, ст. 162).

Leger L, Etudes de mythologie slave. Paris, 1895.

В. Замѣтки о малорусской демонольогіи (Кіев. Старина, 1899, кн. VIII, ст. 196; кн. IX, ст. 379).

В. Милорадовичъ, Украинскія тайныя знанія и чары (Сборникъ харьк. Истор. филол. Общества, т. XVIII, ст. 232—243).

Наука, 1874: О знахарахъ и знахоркахъ, о планетныкахъ, вовколакахъ, чаривныкахъ и чаривныцяхъ, о упырахъ и упырыцяхъ и о тыхъ грошахъ що въ земли горятъ, якъ ихъ чортъ пересушуе.

А. Николаевъ. Очерки демонологіи Малороссіянъ Суджанскаго уѣзда. (Курскія Губер. Вѣдомости, 1853, ч. 14).

Антін Онищук, Матеріяли до гуцульської демонольоґії. Ст. 1—139 (Матеріяли до укр. етнольоґії, т. XI, 1909).

Очеркъ демонологіи Малороссіянъ. Москвитянинъ, 1842, XII.

Л. Розенбергъ, Повѣрія и предразсудки (Кубанскія Област. Вѣдомости, 1900, ч. 207, — про відьми, знахарів, мерців і ин.).

Ѳ. Рыльскій, Къ изученію украинскаго народнаго міровоззрѣнія (Кіев. Старина, 1890, кн. IX, ст. 341; кн. X, ст. 1; кн. XI, ст. 195).

Н. Сумцовъ, Культурныя переживанія. Кіевъ, 1890.

Н. Сумцовъ, Колдуны, вѣдьмы и упыри (відбитка зі Сборн. Харьк. Истор. фил. Общества, т. III). Бібліоґрафія.

Ю. Яворскій, Къ исторіи карпато-русскаго фолькльора XVIII вѣка (Сборникъ Харьк. Истор. фил. Общества, т. XVIII, ст. 272—278).

В. Ястребовъ, Изъ народнихъ устъ (Этногр. Обозрѣніе, 1895, кн. XXV) — про холеру, блуд, злих духів і ин.; 1896, кн. XXXI — про змія, закопані скарби, чоловіка, що завмирав і ин.

2.

I. Чорти.

Б. Гринченко, Этногр. матеріалы, I, ст. 38—44, ч. 73—79; II, ст. 55—87, ч. 58—73.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 90—108, ч. 113—134.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 42—61, ч. 1—34 і ст. 390—391.

А. Ѳ. Кистяковскій, Къ исторіи вѣрованія о продажѣ души черту (Кіев. Старина, 1882, VII, ст. 130—186).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Полѣсья: Черти.

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 81—91, ч. 1—4.

Д. Лепкый, Чортъ (Зоря, 1887, ч. 3).

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ по малор. фольклору, ст. 262—268, ч. 1—3.

В. Милорадович, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 56—72 (збірка ще не скінчена).

А. Ом—скій, Изъ народныхъ повѣрій о чертѣ (Кіев. Старина, 1883, кн. XI, ст. 514).

А. Онищук, Матеріяли до гуцуль. демонольоґії, ст. 64—92, 4, ч. 1—62.

Прибыльскій, Черти въ продажѣ (Кіев. Старина, 1885, кн. VI, ст. 350),

П. Чубинскій, Труды, ст. 183—192: Черти.

II. Страхи.

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 274, ч. 11.

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 92—96, 5, ч. 1—16.

A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV), ст. 46—48, ч. 1—3; ст. 54—60, ч. 7—9.

III. Хованці.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 109—113, ч. 137—144.

Дуже богату збірку оповідань про домовика зібрав П. Ивановъ, Народные разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. (Ма-

теріалы для характеристики міросозерцанія крестьянскаго населенія Купянскаго уѣзда). Харьковъ, 1893. Ст. 2—31.

Д. Лепкый, Хованець або богъ домовыкъ (Зоря, 1883, ч. 7).

A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiad., т. IV, 3), ст. 7, ч. 3.

Черниговъ. Губ. Вѣдости. 1848. Статя: П. Лѣневичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Домовые.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 192: Домовой; ст. 208: Вихованці.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новоросс. края, ст. 77—78.

IV. Ріжні духи.

Про болотяника пор. оповіданя: В. Милорадович, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 47—48.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 108—109, ч. 135—136.

Ріжні оповіданя про водяника пор. П. Ивановъ, Народные разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 38—45. — В. Милорадович, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 41—47.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 44, ч. 80 (лїсовик).

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 10—14, ч. 15—18.

Ріжні оповіданя про лїсовика пор. П. Ивановъ, Народные разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 32—38. — В. Милорадович, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 48—51.

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 62—64, ч. 3 (лїсовики).

Черниговъ. Губ. Вѣдомости, 1861, ч. 4: П. Ефименко, Нѣсколько словъ о Полисунѣ.

Бор. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 2—5, ч. 2—7 (оповіданя про змія).

А. Малинка, Къ легендамъ и повѣрьямъ о змѣяхъ (Этногр. Обозрѣніе, 1897, кн. XXXV, ст. 125).

Оповіданя про змія пор. В. Милорадович, Казки і оповідання записані в Лубенщині. Ст. 51—56.

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 103, ч. 3 (Letawica).

Д. Лепкый, Зъ вированя нашого люду: Перелесникъ, манія, мара (Зоря, 1884, ч. 5).

A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 9—13, ч. 1 (перелесник).

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новоросс. края, ст. 78 (перелесник).

А. Онищук, Матеріяли до гуцуль. демонольоґії, ст. 59—61, ч. 2 (чугайстирь).

Д. Лепкый, Народни повиркы про витеръ (Зоря, 1882, ч. 21).

А. Онищук, Матеріяли до гуцульської демонольоґії, ст. 9—12, ч. 8: Вітер.

П. Чубинскій, Труды, І, ст. 192—193: Лѣсовой, перелестникъ, лизунъ, полевой, болотяныкъ, очеретяныкъ, скарбныкъ.

П. Ивановъ, Народные разсказы о долѣ. (Відбитка зі „Сборника Харьк. Истор. фил. Общества, т. IV). Харьковъ, 1892.

Ю. Яворскій, Галицко-русскія повѣрія о дикой бабѣ. СПетербургъ, 1898.

V. Богині й русалки.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, І, ст. 45, ч. 81.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 114—118, ч. 145—154 (русалки).

Ряд оповідань про русалок подає: П. Ивановъ, Народные разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 45—52.

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Полѣсья: Русалки.

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 96—101, ч. 1.

N. Łopaciński, Dwa podania ukraińskie o syrenach (Wisła, 1900, ст. 597, перекладено і надруковано в „Кіев. Старинѣ", 1900, кн. XII, ст. 179).

В. Милорадовичъ, Замѣтки о малорус. демонологіи. Русалки (Кіев. Старина, 1899, кн. VIII). — В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 35—41.

А. Онищук, Матеріяли до гуцуль. демонольоґії, ст. 56—59, ч. 1 (пяўки).

В. Пассекъ, Очерки Россіи. Петербургъ, 1840. Кн. III, ст. 185—196: Русалка.

A. Podbereski, Mater. do demonologii ludu ukrainskiego (Zbiór wiad., т. IV), ст. 3 7, ч. 1—2.

Чернигов. Губ. Вѣдомости. 1848. Статя: П. Лѣпевичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Русалки.

П. Чубинскій, Труды, І, ст. 206—207: Мавки, русалки; ст. 209: Мемозины; ст. 211: Морськи люды; ст. 211—212: Лісовы люды.

П. Шафарикъ, О русалкахъ. (Зоря Галицка, 1851, ч. 19—20).

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 198—202, ч. 1—5.

VI. Підміни й потерчата.

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 102, ч. 2 (Stradcze).

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiad., т. IV, 3), ст. 8, ч. 4.

П. Чубинскій, Труды, І, ст. 193—195: Одмінокъ.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новорос. края, ст. 79—80.

VII. Блуд.

Д. Лепкый, Зъ вированя нашого люду: блудъ або манъ, обійныкъ (Зоря, 1884, ч. 23).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 96, 6.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 48—54, ч. 4—6.

VIII. Смерть і хороби.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, 118—128, ч. 155—163.

Г. Данилевскій. Смерть. Украинска сказка. — Подснѣжникъ, ч. 9. 1859. (Казка віршами).

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 92—95, ч. 6.

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 287, ч. 19.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3) ст. 24—28, ч. 8—9 (чума, холєра).

П. Чубинскій, Труды, ст. 217—219: Смерть; ст. 221—222: Болѣзни: лихорадка, холера, чума.

IX. Мерці.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 48—52, ч. 83—85; II, ст. 92—96, ч. 76—79.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 130—142, ч. 165—174 і ст. 387—388, ч. 360.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 62—67, ч. 1—5 і ст. 391—393.

Д. Лепкый, Про небищикôвъ (Зоря, 1890, ч. 10—11 і тамже, 1892, ч. 13).

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 274—277, ч. 12—15.

Значна збірка оповідань про мерців надрукована у В. Милорадовича, Казки і оповідання, записані в Лубенщині (Труды полтав. ученой архивной комиссіи. Вып. VIII—IX). Ст. 1—35.

В. Милорадовичъ, Замѣтки о малорус. демонологіи. Мертвецы (Кіев. Старина, 1899, кн. VIII).

М. Олельковичъ, Антинъ М. Таньськый (Основа, 1861, кн. VIII, ст. 29—32).

А. Онищук, Матеріяли до гуцуль. демонольоґії, ст. 51—54, ч. 1—14.

И. Созоновичъ, Русскіе варіанты сказки о женихѣ-мертвецѣ (Рус. Филологич. Вѣстникъ, 1890, кн. IV, ст. 332—334).

Н. Сумцовъ, Пѣсни и сказки о живомъ мертвецѣ (Кіев. Старина, 1894, кн. III, ст. 440).

Н. Сумцовъ, Мертвая рука (Кіев. Старина, 1891, ст. 482—483).

В. Ястребовъ, Какъ баба замирала (Кіев. Старина, 1894, кн. XII).

X. Покутники.

В. Милорадович, Казки і оповіданя, ст. 13.

XI. Топельники й висільники.

А. Онищук, Матеріяли до гуцуль. демонольоґії, ст. 55, ч. 3—4.
Fr. Řehoř, Halicsko-ruský topelnyk (Svět, XXXI, ст. 419—420).
П. Чубинскій, Труды, ст. 209: Вішалникъ, утопленники.

XII. Опирі.

J. Vahylevič, O upjrech a vidmach. Časopis českého Museum. Прага, 1840. XIV, вип. III, ст. 232–261.

П. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 52—56, ч. 86; II, ст. 96—105, ч. 80—85.

П. Ефименко, Упыри (Кіев. Старина, 1883, кн. VI, ст. 371).

П. Ивановъ, Народные разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ (Сборникъ Харьков. Истор. фил. Общества, т. III, ст. 219–228).

Кіевлянинъ, 1865, ч. 87: Объ упыряхъ.

К. Кошовикъ, Живой упырь въ борьбѣ съ умершими упырями (Кіев. Старина, 1884, кн. I, ст. 169).

Миронъ, Сожженіе упырей въ с. Нагуевичахъ въ 1831 г. (Кіев. Старина, 1890, кн. IV, ст. 101).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 106–112, 1, ч. 1—16.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 13–24, ч. 2—7.

Слово, 1880 (Львів): Повѣрья малороссійскія: Упырь (ч. 82—83).

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 205–206: Упыръ.

Я. Ш. Убійство упыря въ Кіевщинѣ во время чумы 1770 г. (Кіев. Старина, 1890, кн. II, ст. 338).

J. Jaworski, Südrussische Vampyre. Berlin, 1898.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новорос. края, ст. 74–77.

XIII. Вовкулаки.

Ст. Александровъ, Вовкулака, украиньське повирье, росказъ въ стыхахъ. (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго. Харьковъ, 1848).

И. Бѣньковскій, Разсказъ о вовкулакахъ (Кіев. Старина, 1894, кн. XII).

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 45–47, ч. 82; II, ст. 126—128, ч. 93.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 175—176, ч. 205—206.

П. И(вано)въ, Кое что о вовкулакахъ и по поводу ихъ (Кіев. Старина, 1886, кн. VI, ст. 356).

П. Ивановъ, Вовкулакы (Юбилейный сборникъ въ честь В. Ѳ. Миллера, Москва, 1900, ст. 292).

С. Исаевичъ, Еще разсказецъ о вовкулакахъ и чаровникахъ (Кіев. Старина, 1883, кн. XII, ст. 700).

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 106–108, ч. 8.

Д. Лепкый, Дещо про вовкулакивъ (Зоря, 1885, ч. 2).

А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, ст. 130–134, ч. 1—9.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 28–29, ч. 10.

П. Ревякинъ, Сближенія и слѣды. I. Вовкулаки. Невро-литвины (Основа, 1861, кн. XI–XII, ст. 129).

А. Сахонова, Про вовкулакивъ (Кіев. Старина, 1894, VI, ст. 543–545).

Слово, 1880 (Львів): Повѣрья малороссійскія: Волколакъ (ч. 82—83).

Юл. Целевычъ, Вовкулаки (Дило, 1891).

Черниговъ. Губ. Вѣдомости. 1848. Статя: П. Лѣневичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Вовкулаки.

П. Чубинскій, Труды, І, ст. 206: Вовкулака.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 212—213, ч. 12.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новорос. края, ст. 70—74.

XIV. Відьми й чарівниці.

Колдовство. Документы, процессы, изслѣдованіе В. Б. Антоновича. Петербургъ, 1877. (Окрема відбитка з І т. „Трудовъ“ П. Чубинського. Сама студія, без документів, вийшла також в україн. перекладї: В. Антонович, Чари на Українї. Переклав В. Гнатюк, Львів, 1905).

J. Vahylevič, O upjrech a vidmach. Časopis českého Museum. Прага, 1840. XIV, вип. III, ст. 232—261.

Г. М. Вѣдьмы (Недѣля, 1875, ч. 46).

Вол. Гнатюк, Купане й палене відьм у Галичинї (Матер. до укр. етнольоґії, т. XV).

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, 57—61, ч. 87—89; ст. 283—287, ч. 207—209; II, ст. 108—120, ч. 86—89.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 144—162, ч. 175—194.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 68—77, ч. 1—21 і ст. 393—395.

П. Ефименко, Судъ надъ вѣдьмами (Кіев. Старина, 1883, кн. XI, ст. 374; кн. XII, ст. 697).

И(вановъ) П. Изъ области народныхъ малор. легендъ (Этногр. Обозрѣніе, кн. XXI, ст. 88—91).

П. Ивановъ, Народные разсказы о вѣдьмахъ и упыряхъ (Сборникъ Харьк. Истор. фил. Общества, т. III, ст. 156—219).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Полѣсья: Вѣдьмы

Кіевская Старина, 1886, кн. II, ст. 279; кн. IV, ст. 684; кн. V, ст. 79; кн. VII, ст. 490; кн. VIII, ст. 693; кн. IX, ст. 81: Вѣдьма, полѣсскій разсказъ.

Н. Кобринська, Відьма (Відбитка з „Народа“, 1894).

O. Kolberg, Pokucie, III, ст. 108—131, ч. 1—49.

М. Н. Макаровъ, Русскія преданія. Москва. 1838. Кн. 2, ст. 103: Вѣдьма.

А. Малинка, Разсказы о вѣдьмахъ (Кіев. Старина, 1894, кн. III, ст. 551).

А. Малинка, Сборникъ матеріаловъ, ст. 268—274, ч. 4—10.

И. Манджура, Сказки, пословицы і т. д., 1890, ст. 134—140.

П. Мартиновичъ, Украиньськи Записи, ст. 205—209 і 313—314.

В. Милорадовичъ, Украинская вѣдьма (Кіев. Старина, 1901, II, ст. 217—233).

Н. Оглоблинъ, Сожженіе вѣдьмы (Кіев. Старина, 1887, кн. V, ст. 195).

А. Онищук, Матер. до гуц. демонольоґії, ст. 125—130, ч. 1—11.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom, т. IV, 3), ст. 29—46, ч. 1—9.

Евг. Пѣтуховъ, Серапіонъ Владимирскій, рускій проповѣдникъ XIII вѣка. СПетербургъ, 1888.

Слово, 1880 (Львів): Повѣрья малороссійскія: Вѣдьма (ч. 82—83).

Н. Сумцовъ, Параллели къ повѣсти Гоголя „Вій" (Кіев. Старина, 1892, III).

К. Цыбульскій, Всенародное купанье вѣдьмъ въ озерѣ и судебная отъ того волокита (Кіев. Старина, 1885, кн. XI, ст. 566).

Черниговъ. Губ. Вѣдомости, 1848. Статя: П. Лѣневичъ, Этногр. свѣдѣнія о Черниг. губ.: Вѣдьмы.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 196—205: Вѣдмы, вѣдьмакъ.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 203—210, ч. 7.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи новоросс. края, ст. 64—70.

XV. Знахарі й чарівники.

О. Авдыковскій, Ворожбиты и знахори (Миръ, 1887, ч. 43).

Ив. Борозднa, Поэтическіе очерки Украины, Одессы и Крыма. Москва, 1837. Ст. 35—46.

Бѣлокурый. Знахари и бабы (Одесскій Вѣстникъ, 1865, ч. 107—109).

Волынь, 1890, ч. 64: О вѣдунахъ.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, II, ст. 121—126, ч. 90—92.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 163 174, ч. 195—204.

День, 1892, ч. 1396: Знахарка Мелитопольскаго уѣзда Таврической губ.

М. Довнаръ-Запольскій, Современное дѣло о знахарствѣ (Кіев. Старина, 1892, кн. III, ст. 498).

П. Еф(именко), Попытка околдовать волостной судъ (Кіев. Старина, 1884, кн. III, ст. 508). — Околдованіе начальства (тамже, 1886, кн. V, ст. 175).

Н. Зарудный, Сзываніе змѣй знахарями (Харьковскій Сборникъ, 1887, ст. 261).

П. Ивановъ, Знахарство, шептанье и заговоры (Кіев. Старина, 1885, кн. XII, ст. 730).

R. F. Kaindl, Viehzucht und Viehzauber in den Ostkarpaten (Globus, 1896, ч. 24).

R. F. Kaindl, Die Viehzucht und der Viehaberglauben bei den Huzulen, 1896. — Ся статя друкована також по польськи в журналї „Lud" (1896) п. н. „Pasterstwo i wierzenie pasterskie u Huculów.

R. F. Kaindl, Zauberglaube bei den Ruthenen in der Bukowina und Galizien (Kleine Studien, ст. 31—40).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Предавія... жителей Полѣсья: Знахари. — 1876, ч. 94: О знахаряхъ и знахаркахъ въ Звенигород. уѣздѣ. — 1877, ч. 80: Знахари и суевѣрія въ Сосниц. у.; ч. 183: О знахарѣ.

Н. Кондратковскій, Малорусскіе знахари и знахарки и ихъ способы лѣченія (Врачъ, 1892, ч. 10 і окремо).

В. Марковичъ, Знахарки новаго типа (Кіев. Старина, 1891, кн. XII, ст. 413).

А. Мердеръ, Колдовство въ 1863 г. (Кіев. Старина, 1900, I, ст. 1—2).

В. Мякотинъ, Дѣло о волшебствѣ (Кіев. Старина, 1890, кн. XII, ст. 515).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 112—121, 2, ч. 1—22.

A. Podbereski, Materyały do demonologii ludu ukraińskiego (Zbiór wiadom., т. IV, 3), ст. 60 - 68.

А. Селецкій, Колдовство въ юго-западной Руси въ XVIII ст. (Кіев. Старина, 1886, кн. VI, ст. 193).

Харьковскія Губ. Вѣдомости, 1888, ч. 190 і 207: Замѣтка о сзываніи змѣй.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 207—208: Чаровникъ, ворожбытъ; ст. 209: Характерникъ; ст. 209—210: Знахарь.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 211—212, ч. 9—10; ст. 214—221, ч. 14—19.

Южный Край, 1890, ч. 3172: О деревенскихъ знахаряхъ и ихъ заговорахъ.

XVI. Хмарники.

F. R. Kaindl, Die Wetterzauberei bei den Rutenen und Huzulen (Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellschaft in Wien, 1894, ч. 10).

А. Мердеръ, Средство къ отклоненію тучъ (Кіев. Старина, 1900, кн. VII - VIII, ст. 18).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 121—125, 3—4.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 221—225, ч. 1—9.

XVII. Інклюзники.

М. Драгомановъ, Малор. народ. преданія и разсказы, ст. 35, ч. 41.

П. Ивановъ, Народные разсказы о домовыхъ, лѣшихъ, водяныхъ и русалкахъ. Харьковъ, 1893. Ст. 19—21.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 213—214, ч. 13.

V. Ščurat, Zaubergeld (Am Urquel, 1893). Ся сама статя появила ся в перекладі в „Ділї“, 1893, ч. 53, 55—57, п. н. Зачаровани гроши.

XVIII. Закопані скарби.

В. Гнатюк, Народнї оповіданя про опришків. XII. Опришківські комори, ст. 295—305, ч. 245—258.

Б. Гринченко, Этнографическіе матеріалы, I, ст. 61, ч. 90; II, ст. 141—144, ч. 94—97.

Б. Гринченко, Изъ устъ народа, ст. 178—188, ч. 207—214.

М. Драгомановъ, Малор. нар. преданія и разсказы, ст. 78—88, ч. 1—14 і ст. 395—399.

П. И(вановъ), Народные разсказы о кладахъ (Харьковскій Сборникъ, 1890).

К—й О. Р. Изъ народныхъ разсказовъ о кладѣ (Кіев. Старина, 1884, XI, ст. 545—550).

Кіевлянинъ, 1865. Статя: И. Трусѣвичъ, Преданія... жителей Полѣсья: Клады и могилы.

Кіевская Старина, 1883, кн. VI, ст. 387; кн. VII, ст. 592; кн. VIII, ст. 770: Клады въ Кіевѣ и его окрестностяхъ; 1884, кн. XI: Изъ народныхъ разсказовъ о кладѣ, ст. 545.

О. Л. Къ исторіи народнаго повѣрья о „скарбахъ“ (Кіев. Старина, 1903, кн. V, ст. 90—92).

О. Л-ье. Закляти гроши (Кіев. Старина, 1897, кн. VII—VIII, ст. 16).

А. Онищук, Матер. до гуцуль. демонольоґії, ст. 96—103, 7, ч. 1—18.

Харьковскія Губ. Вѣдомости, 1889, ч. 137 і 149: О кладахъ и кладоискательствѣ.

П. Чубинскій, Труды, I, ст. 96—99: Кладъ.

В. Шухевич, Гуцульщина, V, ст. 195—197, ч. 1—5.

В. Ястребовъ, Матеріалы по этнографіи малорос. края, ст. 138—142, ч. 12.

Друкарська похибка.

Через недогляд у друкарни перемінено два титули, які мають звучати:

Ч. 1055. Знахар посилає миши.

Ч. 1058. Млинський камінь сунеть ся за дідом.

У тексті надруковано хибно навпаки.

ЗМІСТ.

X. Покутники.

XI. Потопельники й висільники.

XII. Опирі.

XIII. Вовкулаки.

XIV. Відьми й чарівниці.

XV. Знахарі і чарівники.

XVI. Хмарники.

XVII. Інклюзники.

XVIII. Закопані скарби.